

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

81611

ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ MADEN SANATI

(Türkiye Müze ve Özel Koleksiyonlarındaki Örnekler)

Yüksek Lisans Tezi

T.C. YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Muharrem Çeken

T 81611

Ankara-1998

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ MADEN SANATI

(Türkiye Müze ve Özel Koleksiyonlarındaki Örnekler)

Yüksek Lisans Tezi

Muharrem Çeken

Tez Danışmanı
Prof.Dr.M. Oluş Arık

Ankara-1999

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ MADEN SANATI
(Türkiye Müze ve Özel Koleksiyonlarındaki Örnekler)

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı : Prof.Dr.M.Oluş ARIK

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
Prof. Dr. M. Oluş Arık.....
Prof. Dr. A. Osman Uysal
Yrd. Doç. Dr. Rüstem Bazer

.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi...29.1.1999.....

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

I- GİRİŞ	1
A- ÇALIŞMANIN NİTELİĞİ, AMACI VE SINIRLARI	1
B- İLGİLİ YAYINLAR	4
C- ÇALIŞMA DÜZENİ	7
II- İSLAM MADEN SANATINA GENEL BİR BAKIŞ	10
III- KATALOG	16
A- KANDİL ZARFLARI	17
B- ŞAMDANLAR	23
C- AYNALAR	74
D- DAVULLAR	82
E- BUHURDAN	86
F- İBRİK	89
G- HAVANLAR	93
H- MUTFAK MALZEMELERİ	113
IV- ANADOLU SELÇUKLU MADEN ESERLERİNİN	
DEĞERLENDİRİLMESİ	134
A- ESER TÜRLERİ VE FORMLARI	134
B- MALZEME	137
C- TEKNİK	139
1- Yapım Teknikleri	139
2- Süsleme Teknikleri	142

D- SÜSLEME	145
1- Figürlü Süsleme	145
2- Bitkisel Süsleme	157
3- Geometrik Süsleme	160
4- Yazı	162
E- TARİH VE BÖLGE BELİRLEME PROBLEMİ	165
V- SONUÇ	172
VI- BİBLİYOGRAFYA	175
VII- RESİM LİSTESİ.....	179-193

RESİMLER

ÖNSÖZ

Anadolu Selçuklu dönemine ait madeni eserlerin çoğu çeşitli sebeplerden dolayı günümüze kadar ulaşamamıştır. Günümüze kadar gelebilen örneklerde, yurt içinde ve yurt dışında bir çok müze ve koleksiyona dağılmıştır. Özellikle Türkiye’de bulunan malzeme yeterince incelenmemiş ve değerlendirilmemiştir. Müze ve koleksiyonlarda bulunan bu madeni eserlerin sayısı nedir ? Ne türden örnekler bulunmaktadır ? Teknik, malzeme ve süsleme bakımından Anadolu’da gelişmiş maden sanatı merkezleri var mıdır ? Bütün bunlara ışık tutacak tam bir çalışmanın olmadığı dikkat çekmektedir.

Çeşitli müze ve koleksiyonlarda incelenmeyi bekleyen eserlerin, katalogunun çıkarılması ve yukarıdaki soruları cevaplayacak şekilde değerlendirilmesi bizi bu konuda çalışmaya yöneltmiştir. Bu sebeple Türkiye Müze ve Koleksiyonlarında yer alan Anadolu Selçuklu madeni eserlerinin önemli bir bölümünü temsil eden örnekler çalışma konusu olarak seçilmiştir.

Çalışma boyunca bana yol gösteren, değerli fikirleri ile çalışmayı yönlendiren hocam Prof.Dr. M. Oluş ARIK’a; konunun belirlenmesinde yardımcı olan, çalışma süresince değerli fikir ve önerilerini esirgemeyen hocam Yrd.Doç.Dr. Rüstem BOZER’e; yabancı dildeki çevirilerde yardımını gördüğüm hocam Prof.Dr.Bozkurt ERSOY’a; çalışmam sırasında gerektiğinde yardımlarını esirgemeyen Dr. Leyla YILMAZ’a; çalışmamın her aşamasında manevi desteği ile her zaman yanımda olan eşim Dilek ÇEKEN’e teşekkürleri bir borç bilirim.

I-GİRİŞ

A- ÇALIŞMANIN AMACI, NİTELİĞİ VE SINIRLARI:

El sanatı örnekleri bir ulusun kültürel kimliğini yansıtan en önemli belgelerdir.

Son zamanlarda el sanatları üzerine yapılan araştırmalarda farklı bakış açıları ortaya konulmuş ve yeni sonuçlar ortaya çıkarılmıştır. Fakat yapılan bu çalışmalar yeni buluntularında ele geçmesiyle zaman zaman yetersiz kalmakta, bu nedenle bir çok sanat eserinin yeniden gözden geçirilip yeni yorumlara sonuçlara ulaşma gereği duyulmaktadır. Anadolu Selçuklu El Sanatları içerisinde önemli bir alanı oluşturan maden sanatı eserleri üzerinde toplu bir çalışmanın yapılmadığı, yapılan çalışmalarında eksik ve yeterli olmadığı dikkat çekmektedir.

Metalurji ve maden sanatı Yakın ve Orta Doğu'da M.Ö. 7. binden itibaren bilinmekteydi. İslam dünyasında tanınması ve gelişme göstermesi ise 8. yüzyılın başlarından itibaren söz konusu olmuştur. Büyük Selçuklular Döneminde İran'da, Selçuklu Atabekleri devrinde Mezopotamya ve Suriye'de büyük atılımlar ve gelişmeler göstermiştir. Anadolu Selçuklu Döneminden günümüze gelebilen madeni eserlerin sayısı, İran, Mezopotamya ve Suriye örnekleriyle kıyaslandığı zaman çok azdır. Anadolu Selçuklu'ya ait eserlerin sayısı çok olmamakla birlikte bu örneklerin her biri çok kaliteli işçilik göstermekte; formları, malzemeleri, süsleme teknikleri ve motifleri bakımından büyük çeşitlilikle karşımıza çıkmaktadır. Anadolu Selçuklu maden sanatı ustaları yeni bir sentez ortaya koyarak, bir yandan İran Selçuklu, bir yandan Zengi ve Eyyubi devrine ait Mezopotamya ve Suriye örnekleriyle paralellik

gösteren eserler yaparken; diğer taraftan da mirasçısı oldukları Bizans Kültüründen de bazı etkiler aldıkları görülmektedir¹.

13. yüzyıl tarihçisi İbni Bibi'nin Selçuklu Tarihi adlı kitabında İzettin Keykavus'un (1211-1219) düğününde altın ve gümüş kaplardan yemek yenildiğine ve Anadolu Sultanlarının hazinelerinin altın eserlerle dolu olduğundan bahsetmektedir². Ancak bahsedilen bu eserlerden günümüze kadar gelebilmiş örnek yoktur; mevcut eserlerin hepsi tunç, pirinç, bakır ve çeliktir. Az sayıda günümüze ulaşan Anadolu Selçuklu Dönemi madeni eserlerinden ancak bir bölümü günümüze kadar gelebilmiştir. Taşınabilir nitelikte olan bu eserler yüzyıllar boyu bir çok defa yerlerini ve sahiplerini değiştirmiş; bazıları günümüze kadar gelmiş ve yerlerinde kalmış, bir çoğu da Batıdan gelen misyonerler, gezginler, tüccarlar tarafından yurt dışına götürülmüştür. Türkiye'de kalan eserlerin çoğunluğu 1925'ten sonra camilerden, tekkelerden, türbelerden, zaviyelerden toplanarak müzelere nakledilmiştir³. Bazıları da özel koleksiyoncular tarafından satın alınmıştır .

Bu çalışmada günümüzde yurt dışında ve içinde bir çok müzeye ve özel koleksiyona dağılmış olan bu eserler üzerine yeterince çalışmanın olmadığı; olanlarında eksik kaldığı düşünülerek bu döneme mal edilen eserlerin topluca incelenip, bilinen örneklerin yanı sıra yayınlara geçmeyenleri de tespit ederek, teknik ve süslemeleriyle katalogunu çıkarmak, bu döneme tarihlendirilme sebeplerini tartışmak, teknik, malzeme, form ve süsleme açısından değerlendirmek amaçlanmıştır.

¹Ü.Erginsoy, İslam Maden Sanatının Gelişmesi, İstanbul 1978, s.306

²İbni Bibi, (Haz. Mürsel Öztürk), El Evamü'rü'l-Ala'ıye Fi'l-umiri'l-Ala'ıye (Selçuk Name), Ankara 1996, s.194

³H.Z.Koşay, " Tekke ve Türbeler Kapatıldıktan Sonra ", Güzel Sanatlar, sayı VI, İstanbul 1949, s.1-5

Çalışmamız Türkiye Müzelerinde ve Özel Koleksiyonlarında yer alan Anadolu Selçuklu Maden Sanatı örneklerinden kullanım eşyası niteliğinde olan eserleri kapsamaktadır. Kapı aksamı olan tokmaklar ve kilitler ile ağırlık birimi olarak kullanılan dirhemler konumuz dışında tutulmuştur. Kronolojik olarak da Anadolu'ya Selçukluların girmesinden (11. yüzyılın sonu) 14. Yüzyılın başında yıkılmasına kadar olan yaklaşık iki yüz yıllık süreyi kapsamaktadır.

Müzelerde ve koleksiyonlarda yer alan bir grup sfenksli ayna , bazı kaynaklarda Anadolu'ya mal edilmektedir⁴. Fakat son yıllarda Batı Türkistan'da yapılan kazılarda bu türden çok sayıda ayna ele geçmiştir. Maverâünnehir'de yapıldıkları anlaşılan bu aynaları Karahanlı eseri olarak sınıflandırmak daha doğru olur⁵.

⁴ F.Bodur, Türk Maden Sanatı, İstanbul 1987, s.100; Anadolu Medeniyetleri III, Selçuklu/Osmanlı, İstanbul 1987, s.72

⁵ Ü.Erginsoy , a.g.e., s.349-350

B- İLGİLİ YAYINLAR:

Anadolu Selçuklu Maden Sanatına değinen yayınlarda, genellikle bir bölüm oluşturacak şekilde konuya yer verilmiş olup bazılarında çok kısa olarak değinilmiş; bazılarında ise çok eksik verilmiştir. Bir kısım makalelerde sadece bir grup eser veya bir eser üzerinde durulmuştur.

Konumuzla doğrudan ilgili en önemli yayın Ü.Erginsoy'un kitabıdır⁶. Kitap Erken İslam Döneminden başlayarak, Fatimi, Selçuklu devri, Mezopotamya, İran, Suriye ve Anadolu Maden Sanatını ele almıştır. Çok geniş bir zaman diliminde ve coğrafyada yapılmış olan maden örneklerini incelemiş olan yazar; bizim çalışmamızla ilgili bölüm olan Anadolu Selçuklu Dönemini de ele almış fakat örnekler sınırlı sayıda kalmıştır. Yirmi yıl öncesine ait bu yayında bizim konumuzla ilgili yirmi beş civarında eser tespit edilmiştir. Bizim çalışmamızla bu sayı altmış yediye çıkmıştır. Geniş bir kaynak niteliğindeki eser gerek Anadolu, gerekse Anadolu dışı örnekleri kıyaslayıp görebilmek için önemli bir kaynaktır. Ayrıca kitapta İslam Maden Sanatında kullanılan madenler ve tekniklerinin geniş bir şekilde yer almasından dolayı da önemli bir çalışmadır. Madenler, maden süsleme ve yapım teknikleri hakkında Ü.Erginsoy'un kitabından başka, H.Maryon'un iki yayınından da⁷ yararlanılmıştır. Maden eserlerin tekniklerini geniş bir şekilde açıklanması bakımından önemli bir kaynaklardır.

Ü.Erginsoy'un, G.Öney'in Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları adlı kitabının⁸ bir bölümünü oluşturan yazısı da doğrudan Anadolu Selçuklu Maden Sanatı üzerinedir. Bir önceki bahsettiğimiz kitabındaki ilgili bölümü kısaltarak

⁶ Ü.Erginsoy, a.g.e.

⁷ H.Maryon, " Metalworking in the Ancient World", American Journal of Archaeology, Vol.53, 1949, s.9-125; H.Maryon, Metalwork and Enameling, New York 1971

⁸ G.Öney, Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları, Ankara 1992

yazmıştır. Yine kitabında yer alan Anadolu'ya mal edilen buhurdanı da bir makale halinde yeniden yayınlamıştır⁹.

Bu yayınların dışında konumuzla ilgili gibi görünen F.Bodur'un kitabı¹⁰ daha çok popüler düzeyde bir katalog gibi düzenlenmiştir. Bu kitapta Türkiye Müzelerindeki Anadolu Selçuklu Madeni Eserlerine hiç değinilmemiş, sadece ulaşabildiği bir kaç özel koleksiyondan alınma eser hakkında kısa bilgiler verilmiştir.

Bazı makalelerde konumuzla ilgili eserler tek başına incelenip yayınlanmıştır. M.Zeki Oral'ın makalesi¹¹, Beyşehir Eşrefoğlu Camisinden Ankara Etnografya Müzesine getirilmiş olan kandil zarfını incelemiş, kitabelerini okumuştur. Ş.Yetkin'in Konya Mevlana Müzesinde yer alan kandil zarfını bir makale¹² olarak yayınlamış, fakat burada eseri Karaman Beyliği Dönemine tarihleyerek yanlış bir tarihlendirme yapmıştır.

Ayrıca çalışmamızda yer alan bir grup şamdanın tarihlendirilmesi konusunda, daha önce bu şamdanların bir kısmını ve yurt dışındaki benzer örneklerini incelemiş olan D.S.Rice¹³; E.Atıl¹⁴;Melikian- Chirvani¹⁵; P.Soucek¹⁶ ve İ.W.Allan¹⁷ gibi araştırmacıların yayınları da bize yol gösterici olmuştur.

⁹ Ü.Erginsoy, " Konya'da 13.yüzyıla Ait Bir Buhurdan", Sanat Tarihi Yıllığı, XI (1981), İstanbul 1982, s.59-81

¹⁰ F.Bodur, a.g.e.

¹¹ M.Zeki Oral, " Eşrefoğlu Camisine Ait Bir Kandil ",Belleten, 23, Ankara 1959,s.113-118

¹² Ş.Yetkin, " Anadolu Selçuklu Devrinde Bir Madeni Eser ",Sanat Tarihi Yıllığı, IV (1974-1975), İstanbul 1976, s.207-214

¹³ D.S.Rice, " The Seasons and the Labors of the Months in Islamic Art", Ars Orientalis, I, 1954, s.1-39

¹⁴ E.Atıl, " Two Ilkhanid Candlesticks at the Universty of Michigan", Kunsts Des Orients VIII, ½, Wiesbaden 1973, s.1-33

¹⁵ Melikian- Chirvani, " Iranian Metal-Work and the Written Word", Apollo, April 1976, s.286-291

¹⁶ P.Soucek, " İslamic Art From the Universty of Michigan Collection", Ann Arbor, Universty of Michigan, 1978, s.77

¹⁷ J.W.Allan, " From Tabriz to Siirt-Relocation of a 13 th Century Metalworking School", İran, Vol. XVI, 1978, s.182-183

Bütün bunların dışında konumuzla ilgili eserlere fotoğraflarla yer vermiş, kısa açıklamalarda bulunulmuş bir çok genel yayında bulunmaktadır. Bunlara konu içinde yeri geldikçe değinilmiştir.

C- ÇALIŞMA DÜZENİ:

Çalışmamız Anadolu Selçuklu Dönemi sonuna kadar, Türkiye Müzelerinde ve Özel Koleksiyonlarında yer alan Maden Sanatı örneklerini araştırılıp tespiti ve incelemesi üzerine kurulmuştur.

Anadolu Selçuklu Dönemi Madeni Eserleri öncelikle geniş bir yayın taramasıyla tespit edilmeye çalışılmış, daha sonra müzelerle irtibat kurulup, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğünün izni ile biri dışında hemen hemen tüm eserler incelemeye alınarak; fotoğraflarla belgelenmiştir. Ancak Erzurum Müzesinde yer alan bir havan müze yetkililerinin izin vermemesi sebebiyle R. Arık'ın makalesinden¹⁸; Topkapı Sarayı Müzesindeki iki ayna envanter fotoğraflarından yararlanılarak incelenmiştir.

Bütün bunlardan sonra çalışma aşağıdaki gibi şekillenmiştir:

Çalışmanın nasıl ortaya konulduğu hakkında genel bilgiler içeren ve I. Bölümü oluşturan “GİRİŞ”ten sonra, II. Bölümde “İSLAM MADEN SANATINA GENEL BİR BAKIŞ” başlığıyla, Anadolu dışında İslam maden sanatının ortaya çıkış ve gelişimi ile, ne tür örnekler verdiği üzerinde durulmuştur. Burada Erken İslam dönemi, Fatimi, İran Selçukluları, Suriye ve Mezopotomya maden sanatlarının genel özelliklerine kısa bir şekilde değinilmiştir.

III. Bölüm “KATALOG” olarak düzenlenmiş ve burada 67 eser ele alınmıştır. Kronolojik bir sıra göstermeyen örnekler, göre gruplara ayrılarak, “Kandil Zarfları”, “Şamdanlar”, “Aynalar”, “Davullar”, “Buhurdan”, “İbrik”, “Havanlar” ve “Mutfak Malzemeleri” olmak üzere sekiz gruba ayrılmış ve bu şu şekilde sıralanmıştır. Her grup için yeniden başlayan örnek numaraları verilmeyip, birinci eserden başlayarak

son esere kadar kesintisiz devam eden numaralar verilmiştir. Katalog örneklerinin her birinde eserlerin ilk olarak “Eserin Türü”, “Resim No”, eğer biliniyorsa “Geldiği Yer”, “Yer Aldığı Müze”, “Müze Envanter No”, “Tarihi” (burada tek başına tarihi bilinen ve tarihlendirilebilen örneklerde neden o tarihe verildiğini dip notta; grup halinde tarihlendirilen eserlerde, dip notta aynı şeyleri tekrar etmemek için, Değerlendirme bölümünün “Tarih ve Bölge Belirleme Problemi” başlığı altında tartışılmıştır), “Yapım Tekniği”, “Süsleme Tekniği”, “Maden Cinsi”, “Ölçüleri” ve “Durumu” başlıklarıyla ön bilgi verilmiş; daha sonra eserler ayrıntılı olarak tanıtılmıştır. Eserlerde tarih, yer, usta ve bani ismi veren kitabeler Türkçe anlamlarıyla verilmiştir. Bazı eserlerde de eserin yapım tarihi, ustası ve yeri ile hiç ilgisi olmayan bereket ve iyi dilek kitabeleri bulunmakta, bunların hepside benzer şeyler tekrarlandığı için bir kaç örnek verilmekle yetinilmiştir.

IV. Bölüm “ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ MADEN ESERLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ” beş ana başlığa ayrılmıştır. “ESER TÜRLERİ VE FOMLARI”, “MALZEME” başlığında malzememiz maden olmasına rağmen, madenler türlerine göre incelenmiştir. “TEKNİK” başlığı altında hem “Yapım Teknikleri” hem de “Süsleme Teknikleri” kendi alt gruplarına göre ayrı ayrı ele alınmışlardır. “SÜSLEME” başlığı altında ise “Figürlü Süsleme” (figürlü süslemesi yoğun örnekler öncelikle ele alınmıştır), “Bitkisel Süsleme”, “Geometrik Süsleme” ve “Yazı” yer almaktadır. Son alt başlık, küçük taşınabilir nitelikteki sanat eserleri için önemli bir sorun olan “TARİH VE BÖLGE BELİRLEME PROBLEMİ”ne ayrılmıştır.

¹⁸ R.Arık, “Selçuklu Dönemi Malazgirt Buluntuları”, Sanatsal Mozaik, 5, İstanbul 1996, s.18

V. Bölüm “SONUÇ” olarak düzenlenmiş, bu bölümde çalışmada ortaya konulan bilgiler özetlenmiştir. Daha sonra bibliyografya, resim listesi ve resimler sıralanmıştır.

Çalışmamızdaki bütün dip notlar, kolaylık sağlaması bakımından sayfa altlarına verilmiştir.

II- İSLAM MADEN SANATINA GENEL BİR BAKIŞ:

Erken İslam dönemi olarak bilinen 7-11. Yüzyıllar arasında yapılan madeni eserlerin çoğunluğu Mezopotamya, İran ve Maveraünnehir atölyelerinde yapılmış olup, bu eserleri inceleyen araştırmacılar ilk başlarda Sasani, geç Sasani, Sasani sonrası olarak tanımlamaktadırlar¹⁹. Daha sonraki kazılar ve araştırmalarda bu eserlerin çoğunluğunun Erken İslam Dönemine ait olduğu anlaşılmıştır²⁰. Erken İslam Döneminde yapılan eserler Sasani devri maden eserleriyle benzerlik göstermektedir. Fakat Sasani eserlerinden esinlenmiş olmakla birlikte yeni bir anlayışla, büyük ölçüde değişikliğe uğratarak ortaya konulmuştur.

Erken İslam Döneminde çok çeşitli türlerde, altından, gümüşten ve tunçtan eserler yapılmıştır. En çok görülen türlerin başında tabak, tepsi ve taslar gelmektedir²¹. Bu eserlerde ; saray hayatı ile ilgili sahneler, resmi taht sahneleri, krali av sahneleri, krali eğlence sahneleri,kadın figürleri, hayvan figürleri ve yazı başlıca süsleme konularını oluşturur²². İbrik, maşrapa ve vazolarda Erken İslam Döneminde görülen kap türlerinden olup; genelde altın, gümüş veya tunçtan yapılmışlardır. İbrikler armudi gövdeli ve yuvarlak gövdeli olmak üzere iki ayrı formda görülmektedir. Yuvarlak gövdeli ibrikler kuş ve horoz emzikli ile emziksizler olarak iki tipe ayrılırlar. Genelde tek saplı ibriklerin çoğunluğunda sap üzerinde boncuk dizeleri ve yapraklar bulunmaktadır²³.

¹⁹ Bkz. J.Orbeli - K. Trever, Sasanian Metalwork, Leningrad 1935; J.Orbeli, " Sasanian and Early Islamic Metalwork ", A Survey of Persian Art, vol-II, London - New York 1967, s.716-770

²⁰ Bkz. M.Dimand, " A Review of Sasanian and Islamic Metalwork by J.Orbeli in A Survey of Persian Art" , Ars Islamica, vol. VIII, 1941, s.192 - 214; O.Grabar, " An Introduction to the Art of Sasanian Silver", Sasanian Silver, Michigan 1967, s.19-84; Ü.Erginsoy, a.g.e., s. 49-120

²¹ Bkz. O.Grabar, a.g.m., s.40-42, Ü. Erginsoy, a.e., s.52-76

²² Bu sahnelerin ayrıntıları için bkz. O.Grabar, a.m., s.46-71 ; Ü.Erginsoy, a.e., s.52-76

²³ İbrikler için bkz. Ü.Erginsoy, a.e., s.77-84

Bu dönemde görülen küçük bir grupta maşrapadır. Bu maşrapalardan ikisi altından yapılmış olup, birbirlerine çok benzemektedirler. İkisinin de üzerinde iki Büveyhi Emirinin adı geçtiğinden, 10. Yüzyılın ikinci çeyreğine ve İran'a ait eser oldukları kabul edilmektedir²⁴.

8. ve 10. Yüzyıllara tarihlendirilen, döküm tekniği kullanılarak yapılmış bir grup hayvan biçimli eserde Erken İslam Dönemine ait olup, bu eserler buhurdan ve akuamanil olarak kullanılmışlardır. Kartal, at veya horoz biçimindeki eserlerden büyük çoğunluğunun Horasan veya Maveraünnehir atölyelerine ait oldukları tahmin edilmektedir²⁵.

Erken İslam Dönemi örneklerini arasında üzerinde halife portrelerinin yer aldığı Abbasi madalyonları da bulunmaktadır. Bir halifenin veya emirinin adı ve ünvanları, bazılarında da madalyonun basıldığı tarih ve şehrin adı yer almaktadır. Bu madalyonlarda, hükümdar büstleri, bağdaş kurmuş tahtında oturan eğlenen hükümdarlar, atlı hükümdar figürleri tasvir edilmiştir²⁶.

Erken İslam Dönemine ait bir grupta dövme tekniği ile yapılmış ve delik-işi tekniği ile süslenmiş tunç kandillerdir. Bunlar günümüze ancak tam olmayan parçalar halinde gelebilmişlerdir²⁷.

Fatimi devrinden günümüze ulaşabilen eser sayısı çok olmamakla birlikte; mevcut örneklerden, bu devirde değerli madenlerden ve tunçtan eserler yapıldığını ve bu madenlerin üzerine, kabartma, kazıma, delik-işi, yaldız, niello, filgire, granük, taş

²⁴ Maşrapalar için bkz. E.Kühnel, " Die Kunst Persiens Unter den Buyiden ", *Zeitschrift der Deutschen Morgenlandischen Gesellschaft*, vol.LVI, 1956, s.78-92 ; G.Migeon, *Manuel d'Art Musulman*, vol.I-II, Paris 1927, s.11

²⁵ Bkz. E.Kühnel, " Metallerarbeiten", *Islamische Kleinkunst*, 2, Braunsch-Weing 1963, s.134-160; Ü.Erginsoy, *a.g.e.*, s.89-95

²⁶ Bkz. Ü.Erginsoy, *a.e.*, s.95-103, resim: 38, 39 a-b, 40 a-b

kakma ve cloisonne-mine süsleme teknikleri uygulanmıştır²⁸. Fatimilerin altın ziynet eşyalarının süslemesinde kullandıkları cloisen-mine tekniği, İslam Maden Sanatına getirdikleri en büyük yeniliktir. Ziynet eşyaları küpe ve iğne gibi ufak türden eşyalardır. Fatimi devrine mal edilen , tunç eserlerin büyük çoğunluğu döküm tekniği ile yapılmış hayvan figürleri biçimindeki su kapları ve çeşme süsleridir. Bu eserler geyik, at, tavşan, aslan ve kuş şeklinde yapılmışlardır. 11-12. Yüzyıllara tarihlendirilen hayvan biçimindeki bu eserler aynı yüzyıllara ait İran örnekleriyle benzerlik göstermektedir. Ancak Fatimi hayvanlarının, İran örneklerine kıyasla daha gerçekçi şekillendirildikleri dikkat çekmektedir²⁹. Tunç eserlerin arasında dövme ile yapılmış kandil ve taslarda bulunmaktadır.

Selçuklularla beraber İslam Maden Sanatında çok parlak dönem başlar. Selçuklular Horasan'da bağımsız bir devlet kurduktan kısa bir süre sonra bütün İran'a ve Yakındoğu'nun birçok bölgesine hakim olmuşlardır. İran'da Selçuklu sanat geleneği 1221'de başlayan Moğol istilasına hatta 13. Yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir³⁰.

Selçuklu devrinde İran'da hem değerli madenlerden hemde bakır alaşımlarından eserler yapılmıştır. Bu dönemde değerli madenlerden daha çok gümüşten, hem tas, tepsi, şamdan, buhurdan, maşrapa, kutu ve gülaptan büyük boy eserler; hemde kemer tokası, muska kutusu, yüzük ve mühür gibi küçük eserler yapılmış ve bu eserler üzerinde kabartma, kazıma, yaldız ve savat teknikleri ile

²⁷ D.S.Rice, " Studies in İslamic Metalwork", Bulletin of School of Oriental and African Studies, vol. XVIII-2, London 1955, s. 212-214; Ü.Erginsoy, a.e., s.105-106

²⁸ Bkz. Ü. Erginsoy, a.e., s.109-120

²⁹ Bkz. Ü.Erginsoy, a.e., s.113-119

³⁰ Bkz. Ü. Erginsoy, a.e., s. 142

süslemeler yapılmıştır³¹. Büyük Selçuklu devri eserlerinden yalnızca iki örneğin kitabesinde tarih ve sahibinin ismi geçmektedir. Bunlar Alp Arslan'ın adına yapılan 1066 tarihli bir tepsi; Sultan Sancar'ın adını taşıyan 1137 tarihli bir şamdandır. Değerli madenlerden yapılan eserlere kıyasla sayıları çok daha fazla olan bakır alaşımlarından yapılmış İran Selçuklu eserlerine bakıldığında, bu dönemde İran'da iki ayrı maden sanatı ekolünün varlığı anlaşılmaktadır³². Birinci ekolo bağlı eserler dökümle yapılan ve kabartma, kazıma veya delik-işi teknikleriyle süslenmiş olan tunç örneklerdir. İkinci ekole bağlı eserler döküm veya dövme tekniği ile yapılan ve kakma tekniğiyle süslenen tunç veya pirinç örneklerdir. Bu ekol Horasan Ekolü olarak da bilinmektedir.

Birinci ekole bağlı tunç eserler arasında tepsiler, ibrikler, buhurdanlar, hayvan figürleri şeklinde çeşitli işlere yarayan kaplar, aynalar, havanlar, bakraçlar ve şamdanlar bulunmaktadır. Bu grup eserlerde özellikle form güzelliğine ve bitki motiflerinden, hayvan veya insan figürlerinden oluşan kompozisyonların yüzeye sıkıştırılmadan yerleştirilmesine önem verilmiştir. Eserlerin üzerinde yeralan kitabelerin hemen hepsi eserin orijinali ile bilgi vermeyen bereket kitabeleridir.

İkinci ekole bağlı kakma tekniği ile süslü tunç veya pirinç eserler arasında kalemdan, bakraç, ibrik, şamdan, buhurdan, kutu, hokka, vazo, tepsi, hayvan

³¹ Değerli madenlerden yapılmış İran Selçuklu eserleri için bkz. A. Coomaraswamy, "An 11 th century, Silver Salver from Persia", Bulletin of Museum of Fine Arts, Boston, 32, 1934, s. 56-58; E. Grube, The World of Islam, London 1966, s. 75; A.U. Pope, "a Seljuk Silver Salver", Burlington Magazine, 63, 1933, s. 223-225; Ş. Yetkin, "Büyük Selçuklu Sultanı Alp Arslan'a Hediye Edilen Gümüş Tepsi", Sanat Tarihi Araştırmaları, 4, 1971, s. 101-105; Ü. Erginsoy, a.g.e., s. 142-151

³² Bu ekoller için bkz. Ü. Erginsoy, a.g.e., s. 152-227

biçiminde su kabı ve ayaklı tas gibi örnekler bulunmaktadır. Büyük çoğunluğu bordürler içine yerleştirilmiş figürlü kompozisyonlar ve figürlü yazılarla süslü olan bu grup eserlerin kitabelerinde genellikle eserlerle ilgili bilgiler yer almaktadır. Kakma tekniği üzerine çalışan Horosan'lı ustaların astrolojik semboller, taht, av ve eğlence sahneleri gibi figürlü kompozisyonların işlenmesine önem verdikleri; ikonografik kompozisyonların işlenmesi kadar kap cinslerinin, kap formlarının ve süsleme tekniklerinin çeşitliliğine de aynı ölçüde önem gösterdikleri hatta bazı eserlerin üzerinde birkaç süsleme tekniğini birarada kullandıkları görülmektedir.

Büyük Selçuklu İmparatorluğu içerisinde politik kopmaların başladığı 12. Yüzyıldan itibaren Selçuklu toprakları çeşitli Türk sülaleleri tarafından idare edilen küçük ve bağımsız bölgeleri ayrılmıştır. Politik bölünme bu devrin sanat bütünlüğünü ve gelişimini sarsmamış aksine sanat eserlerini ısmarlayan hükümdarların sayılarının çoğalmasıyla birlikte sanat faaliyetlerinde büyük bir artış olmuştur. Bu dönemde özellikle Selçuklu Atabeklerinden Zengilerin hüküm sürdüğü Mezopotamya'da ve Selçuklu sanat geleneğini devam ettiren, Eyyübi devrinde Suriye'de, maden sanatı çok ileri bir düzeye ulaşmıştır. Mezopotamya'da Moğal istilasına Suriye'de Memluk hakimiyetine kadar süren Zengiler ve Eyyubiler devrinde en önemli maden sanatı merkezleri Musul ve Şam olmuştur.

Zengiler ve Eyyubiler devrinde Mezopotamya ve Suriye'de yapılan madeni eserler arasında Suriye'ye maledilen bir örneğin dışında, günümüze gelebilmiş altın ve gümüş örnekler yoktur; bu devre ve bu bölgeye ait eserlerin büyük çoğunluğu kakma tekniği ile süslenmiş 1220-1260 yıllarına tarihlenen pirinç eserlerdir. Kakma tekniği ile süslü örneklerden başka delik işi tekniğinin uygulandığı bazı pirinç kandiller Suriye'ye,

dökümle elde edilen kabartmalarla süslü bazı tunç aynalar da Mezopotamya'ya mal edilmektedir³³.

Kakma tekniğiyle süslü Mezopotamya ve Suriye eserleri üzerinde yer alan kitabelerde genellikle bir tarih veya eserin sahibi olan emir veya atabekın adı ve ünvanları, eserin yapan ustanın imzası nispeti bulunur. 13. Yüzyıla ait Suriye ve Mozapatamya'da yapılmış, kakma tekniği ile süslü maden eserlerin bir çoğunun üstünde usta imzası ile birlikte "Musullu" nispetini kullanılmış olduğu görülür. Musullu nispeti kullanılmış olupta başka şehirlerde de yapılmış olan örnekler bulunmaktadır. Buradan da anlaşılıyor ki Musul atölyelerinde yetişmiş ve başka bölgelere göç etmiş ustalarında olduğu görülmektedir. Musul ekolüne bağlı, kakma tekniği ile süslü madeni eserler, kap cinsleri ve kap formları bakımından aynı tekniği uygulandığı, horosan ekolüne bağlı eserler kadar büyük çeşitlilik ve yaratıcılık göstermezler; ancak bu eserler gerek süslemelerinde kullanılan ikonografik konuların çeşitliliği ve zenginliği, gerek kakmalarda kullanılan teknik ustalık bakımından önemli örneklerdir. Kakma tekniği ile çalışan Mezopotamya ve Suriyeli ustalar, birinci planda süslemeye, özellikle kalabalık taht, av, eğlence ve "genre" sahnelerinin işlenmesine önem vermiş; bu sebeple daha çok tepsi, dik ve yüksek kenarlı leğen, geniş ve yuvarlak omuzlu ibrik, trankonik kaideli şamdan, silindir gövdeli ve kubbe kapaklı buhurdan gibi büyük yüzeyleri olan sade kap formlarını tercih etmişlerdir³⁴.

³³ Bkz. Ü. Erginsoy, *a.g.e.*, s. 230-234

³⁴ Musul ekolü için bkz. D.S. Rice, "Inlaid Brasses from the Workshop of Ahmad al-Dhaki al-Mawsili" *Ars Orientalis*, II, 1957, s. 283-326; Ü. Erginsoy, *a.g.e.*, s. 234-303.

III- KATALOG:

A- KANDİL ZARFLARI:

Örnek No	: 1
Eserin Türü	: Kandil Zarfı
Resim No	: 1-10
Geldiği Yer	: Beyşehir Eşrefoğlu Camisi
Yer Aldığı Müze	: Ankara Etnografya Müzesi
Müze Envanter No	: 7591
Tarihi	: 1280 / 81
Yapım Tekniği	: Dövme
Süsleme Tekniği	: Delik-işi, kabartma, yıldız, çalma,kazıma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Ağız çapı:18 cm, Yüksekliği: 20 cm
Durumu	: Boyun bölümünde bir parça kopmuş, yıldızların büyük bir kısmı dökülmüştür.
Tanımı	:

Kandil zarfı olarak kullanılan eser, üç parçanın birleştirilmesiyle yapılmış olup; boyun, gövde ve sekiz dilimli kaide kısımlarından oluşmaktadır. Bu elemanlar lehimle birleştirilerek bir bütün haline getirilmiştir. Sekiz dilimli kaideden genişleyen yuvarlak gövdesi, boyuna doğru daralmış; boyun kısmı ise ağız kenarına doğru genişleyen bir form oluşturulmuştur.

Kandil zarfının boynunda, çalma tekniği ile oluşturulmuş iki örgü şeridi arasında , delik-işi tekniği ile yapılmış bir nesih kitabe şeridi yer almaktadır. Yazılar,

bitkisel süsleme ile birlikte oldukça grift bir şekilde verilmiştir. Kitabede, Kuran-ı Kerim'in 34. Suresinin (Nur), 35. Ayeti yer almaktadır³⁵. Bu bölümde "Allah yerin ve göklerin nurudur. Onun nurunun misali, içinde چراغی bulunan bir kandildir. O چراغی bir billur içindedir. Billur da inci gibi parlayan bir yıldız benzer" yazmaktadır³⁶.

Kandil zarfının gövdesinde delik-işi, kabartma ve yıldız teknikleri kullanılarak süsleme yapılmıştır. Kıvrık dallar, palmet ve rumilerden oluşan grift bir bitkisel kompozisyon bütün gövdeyi kaplamaktadır. Ayrıca gövdenin en geniş yerinde 2 cm. taşıntı yapan, kabartma tekniği ile oluşturulmuş üç boğa başı yer almaktadır. Kandil zarfının, boğa başlarının içinden geçen bir halka ve bu halkaya takılan zincirlerle yüksek bir yere asıldığı anlaşılmaktadır³⁷.

Kandil gövdesindeki bitkisel süslemede iri palmet ve rumilerden oluşan kompozisyonun etrafında delik-işi tekniği ile oluşturulmuş kıvrım dallar, palmet ve rumiler yer almaktadır. Bu büyük rumi ve palmetlerin içleri kabartma tekniği ile tekrar rumi ve palmet kompozisyonları oluşturacak şekilde doldurulmuştur. Delik-işinin yanı sıra bu motiflerin üzerinde kabartma tekniği uygulanmıştır. Kapalı bir kompozisyonudur, sonsuz olmayıp gövdenin sınırlarıyla sonuçlandırılmıştır.

Kandil zarfının kaide kısmı sekiz dilimlidir. Dip kısmın tam ortasında, iki kat oluşturacak şekilde sekiz çanaklı çiçeğe benzer bir topuz yer almaktadır. Bu topuzun etrafını kabartma tekniği ile oluşturulmuş bir kitabe çevrelemektedir. Bu kitabede

³⁵ M. Zeki Oral, "Eşrefoğlu Camiine Ait Bir Kandil", *Belleten*, 23, Ankara 1959, s.115; Ü. Erginsoy, a.g.e., s.391-392

³⁶ M.Z. Oral, a.y.; Ü.Erginsoy, a.y.; Tercümeli Kuran-ı Kerim, s.325

³⁷ Ü. Erginsoy, a.y., boğa başlarındaki boynuzların içinden zincir geçirilerek yüksek bir yere asıldığını belirtmiştir. Fakat eski resimlerine bakıldığında orijinalinde boğa başlarında birer halkanın yer aldığı ve zincirlerin bu halkalardan geçirilerek yüksek bir yere asıldığı anlaşılmaktadır. Bkz. M.Z. Oral, a.g.m., s.117, resim:2

“677 (1280 / 81) yılında Konya şehrinde Nusaybinli Mehmet oğlu Ali yaptı”
yazmaktadır³⁸.

³⁸ Ü. Erginsoy, a.g.e., s..394; M.Z. Oral, a.g.m., s.116

Örnek No	: 2
Eserin Türü	: Kandil Zarfı
Resim No	: 11-17
Geldiği Yer	: Konya Mevlevi Dergahı
Yer Aldığı Müze	: Konya Mevlana Müzesi
Müze Envanter No	: 400
Tarihi	: 13. Yüzyılın üçüncü çeyreği ³⁹
Yapım Tekniği	: Döküm, lehim
Süsleme Tekniği	: Delik-işi, altın yaldız
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Eni:14 cm., yükseklik:24.5 cm.
Durumu	: Sağlam
Tanımı	:

Kandil zarfı kübik gövdesi ve piramidal külahı ile küçük bir türbe formunu anımsatmaktadır. Gövde kısmı 14x14 cm. boyutlarında karelerden meydana gelmekte olup bu kareler birbirlerine dört yerinden tellerle bağlanarak tutturulmuştur. Tabanını oluşturan karenin bir kenarı menteşeli olup böylece alttan açılabilir.

³⁹ Ş.Yetkin, “Anadolu Selçukluları Devrinde Bir Eser”, Sanat Tarihi Yıllığı, IV (1974-1975), İstanbul 1976, s.207-214, makalenin başlığına uymayan bir tarihlendirme yapan yazar eseri 14. Yüzyılın başlarına Karaman Beyliği Devrine tarihlemiştir. Ü.Erginsoy, a.g.e., s.412-418, bu tarihlenmenin kabul edilemeyeceğini belirterek, delik-işi tekniğiyle yapılmış olması üzerindeki bitkisel kompozisyonun, 1280/81 tarihli kandil zarfına; Konya’daki buhurdana; Keir Koleksiyonu’ndaki kandil zarfına benzemesinden ve figürlü kompozisyonun karakteri ve sembolik anlamları bakımından 13. Yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlemektedir. Biz de bu fikre katılarak bunun yanısıra eseri yapan ustanın Mevlevi tarikatına üye bir aileden olmasının da bu tarihi desteklediğini düşünmekteyiz.

Piramit şeklindeki üst kısmı alt kenarları 14 cm. yan kenarları 15 cm. olan dört üçgen parçanın birbirine lehimlenerek birleştirilmesi sonucu oluşturulmuştur. Bu elde edilen piramidal külah gövdenin üzerine otutturulmuş ve tellerle gövdeye bağlanmıştır. Külahın tepesinde kandilin asılabileceği bir halka bulunmaktadır.

Kandil zarfının ön yüzünde, orta yerinde dilimli kemerli bir kapı bulunmakta; kapının çiçek motifleriyle süslü iki kanadı yer almaktadır. Kapının kemerinin üsttün de ortada altı dilimli çiçek rozeti; rozetin iki yanında, iki ejder figürü bulunmaktadır. Bu kompozisyonun iki yanında yani ön yüzün üst köşelerinde yürür vaziyette birer aslan figürü tasvir edilmiştir. Aslanların kuyruk uçları ejder başlarıyla sonuçlanmaktadır. Aslanların hemen altında, kapının iki yanında heraldik duruşlu iki çift başlı kartal figürü yer almaktadır. Sivri gagalı ve kulaklı olan kartalların kuyrukları palmet biçimindedir. Alt köşede ise iki çiçek rozeti bulunmakta; rozetlerin arasına yerleştirilmiş bir kitabe yer almaktadır. Kitabede eseri yapın ustanın “Hasan ibn el-Mevlevi” olduğu yazmaktadır⁴⁰.

Kandil zarfının yan yüzleri ortada çiçek motifli rozetler ve etrafında rumi ve palmet kompozisyonlarından oluşan bitkisel süslemeyle bezenmiştir.

Arka yüzünde ise ortada altı kollu yıldız ve rumi ve palmetlerden oluşan bitkisel kompozisyonlu yuvarlak bir madalyon yer almakta; madalyonun dört köşesinde de çiçek rozetleri bulunmaktadır.

Kandil zarfının piramit biçimindeki üst kısmını oluşturan üçgenlerden ön yüzündeki, ortasında üçgen biçimli bir rozet ve içine yerleştirilmiş altı kollu bir çiçek motifi yer almaktadır. Bu rozetin etrafı çiçek motifleri ile süslenmiştir.

⁴⁰ Ü.Erginsoy, a.g.e. s.417

Piramidin yan yüzlerinde, ortası çiçek rozetli Mühr-ü Süleyman motifleri yer almakta; köşelerinde ise çiçek rozetleri bulunmaktadır.

Arka yüzdeki üçgeni, üstte rumi ve palmetlerle oluşturulmuş bitkisel bir kompozisyon; altta ise çiçek motifleri süslemektedir.

G- ŞAMDANLAR

Örnek No	: 3
Eserin Türü	: Şamdan
Resim No	: 18-24
Geldiği Yer	: Bilinmiyor
Yer Aldığı Müze	: Ankara Etnografya Müzesi
	1940 Yılında Tokat Müzesinden Ankaraya getirilmiştir.
Müze Envanter No	: 11552
Tarihi	: 13. Yüzyılın başları ⁴¹
Yapım Tekniği	: Dövme
Süsleme Tekniği	: Kabartma, kazıma, çalma
Maden Cinsi	: Pirinç
Ölçüleri	: Dip çapı : 46.5 cm, yükseklik : 16.5 cm
Durumu	: Mumluk kısmı eksik olan şamdanın üzerinde yer yer çökmeler ve kırılmalar mevcuttur. Mumluğun otur- duğu omuz kısmı daha sonra yamanmıştır
Tanımı	:

Tek bir levhanın dövülmesiyle yapılmış şamdanın, gövdesi yuvarlak olup boyna doğru daralmakta; daralan boyun ise ağza doğru tekrar genişleyerek kenarları içbükey ongen oluşturmaktadır. Şamdanın mumluğunun oturduğu üst kısım ise on dilimlidir.

⁴¹Şamdan gerek formu gerekse süslemesi bakımından başka benzeri olmayan ünik bir eserdir. Eserin üzerindeki kitabeden yapım yeri ve tarihi ile ilgili her hangi bir bilgi edinilememekle birlikte kabartma tekniğinin bütün yüzeye yayılışı bakımından Horasan ekolüne bağlanan 1280/81 tarihli kandil zarfının öncüsü niteliğinde olup 13. Yüzyılın başına tarihlenmekte ve Artuklu bölgesine verilmekte olup bizde bu fikre katılmaktayız. Bkz. Ü. Erginsoy, a.g.e., s.452-455

Şamdanın gövdesi yukarıdan aşağı doğru inen ince kaburgalarla on eşit kenara ayrılmıştır.

Gövdenin en alt kısmında ongenin her kenarına yatay dikdörtgenler yerleştirilmiştir. Bu yatay dikdörtgen şeritlerin içlerine sırasıyla bir bitkisel bir geometrik örgü gelecek şekilde çalma tekniği ile süslemeler yapılmıştır.

Bu şeridin üzerinde ongenin her kenarına üç tane gelecek şekilde yarım daireler yerleştirilmiştir. Bu yarım dairelerin etrafı boncuk dizeleriyle süslenmiştir. Ortadaki yarım dairelerin içleri kazıma tekniği ile oluşturulmuş kıvrım dallar ile; yanındaki yarım dairelerin içleri ise kabartma tekniği ile elde edilmiş rumiler ile süslenmiştir.

Şamdanın gövdesindeki on kenarından her biri yukarıdan aşağı inen üç ince kaburgayla tekrar düşey bölmelere ayrılmıştır. Bu bölmelerin kenarları da inci dizeleriyle çevrenmiştir. Ongenin köşelerine gelen bölümlerde kazıma tekniği ile yapılmış kıvrım dallı ve rumili spiraller yer almaktadır. Ongenin ortasına gelen iki bölümün içleri ise kabartma tekniği ile yapılmış palmet ve rumilerle süslenmiştir.

Şamdan gövdesinin üst tarafa doğru daralan kısmında nesih bir kitabe yer almaktadır. Şamdanın sahibine bereket dileklerinin sıralandığı kitabede şunlar yazmaktadır⁴²:

el-izz el-deim ve'l ikbal el-şamil

ve'lafiye el-sa'ide

el-aşir el-kerave el-sa'ide

el.....el-ali el-ced

ve'l devle el tahhiye el-amine

⁴² Ü. Erginsoy, a.g.e., s.452

el-galibe el-rif'a el-kamile

ve'l emr el-nafin el-devle

el-necibe el-emr el-ilm el

amel el-selame el-kabir el-

devle el-necibe el-selame el-devle

Şamdanın üst kısmını oluşturan ongenin kenarları içbükey olarak yapılmış olup, köşelere gelen yerlerde badem şeklinde kabartmalar bulunmaktadır. Bu badem şeklindeki kabartmaların arasına ise kufi yazıyla yazılmış kitabeler ile, birbirlerini kovalayan çifte hayvanlar yerleştirilmiştir. Kazıma tekniği ile yapılmış olan bu süslemeler çok tahrip olduğu için ne oldukları tam olarak anlaşılamamakta ve kitabe okunamamaktadır.

Örnek No	: 4
Eserin Türü	: Şamdan
Resim No	: 25-26
Geldiği Yer	: Bilinmiyor
Yer Aldığı Müze	: Sadberk Hanım Müzesi
	1983 yılında Hüseyin Kocabaş koleksiyonundan gelmiştir.
Müze Envanter No	: 3627
Tarihi	: 13. Yüzyılın sonu-14. Yüzyılın başı
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Kazıma, çalma, gümüş kakma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Çapı: 19.5 cm, yükseklik: 19.7 cm
Durumu	: Formu sağlam, gümüş kakmaların çoğu dökülmüştür.
Tanımı	:

Çan biçiminde içbükey gövdeye sahip olan şamdanın kısa silindir bir boynu ve gövde formunu tekrarlayan bir baş kısmı vardır.

Şamdan gövdesinin en alt kısmını ince zencirek motifiyle süslenmiş bir kuşak dolanmaktadır. Bunun üstünde bitkisel zemin üzerine yazılmış bir kufi kitabe kuşağı yer almaktadır. Kitabe kuşağı arasında çiçek motifiyle süslü iki rozet bulunmaktadır.

Şamdanın içbükey gövdesinde on iki dilimli oval madalyon yer almakta; madalyonlar birbirlerine içleri geometrik fırıldak motifleri bulunan rozetlerle bağlanmıştır. Madalyonların içleri mevsimleri ve on iki ayı temsil eden, çalışır durumda verilen insan figürleriyle işlenmiştir. Bu insan figürleri aylara göre sırasıyla şu şekilde

tasvir edilmişlerdir: Birinci figür tabure üzerinde oturmakta ve bir bitkiyle uğraşmakta; ikincisi toprak bellemekte; üçüncüsü sırtında koyuna benzer bir hayvan taşımakta; dördüncü madalyon içerisindeki sağ tarafına yönelmiş bir durumda sol eliyle omzuna dayadığı orağı taşımakta; beşincisi ,dördüncü madalyonun tam ters yönünde sola yönelmiş durumda sol eliyle omzuna dayadığı uzun bir orak ile sağ elinde bir bitki taşımakta; altıncı madalyonda orağıyla ekin biçen bir figür yer almakta; yedincisi ise ayakta sağ eliyle bir bardak tutmakta; sekizinci madalyonda bulunan figür ,uzun saplı olan boynu eğilmiş bir bitkiden tutmakta; dokuzuncu figür ise ayakta sol eliyle balta taşımakta; onuncu figür sağ elinde omzuna dayadığı sopayı, sol elinde yuvarlak bir şey tutmakta; on birinci madalyon içerisinde bulunan figür ayakta sol eliyle omzuna dayadığı sopayı taşımakta, sağ eliyle ise ağzına doğru ne olduğu anlaşılamayan bir şey götürmekte; on ikinci madalyon içinde yer alan figür ise sağ elinde kova benzeri saplı bir şey taşımaktadır. Bu figürlerin hepsi spiral şeklinde kıvrım dallı bitkisel zemin üzerinde tasvir edilmiş olup; uzun kaftanlı ve bazılarında başlıklar bulunmaktadır. Madalyonlar dışında kalan kısımlar ise hiç boşluk kalmayacak şekilde rumi ve palmet kompozisyonları ile süslenmiştir.

Gövdede on iki madalyonla süslenmiş kuşağın üzerinde bir kitabe kuşağı bulunmaktadır. Kitabedeki nesih yazılar kıvrım dallı bitkisel zemin üzerinde verilmiştir.

Şamdanın omuz kısmını oluşturan tablayı bir kitabe şeridi dolanmaktadır. Bu kitabeyi içleri sekiz dilimli çiçeklerle süslü iki rozet bölmektedir.

Eserin boyun ve baş kısımları ise kenarları geometrik örgüyle sınırlandırılmış kitabe kuşağı süslemektedir. Baş kısmındaki yazıların üst kısmı insan başları şeklinde sonuçlanmaktadır. Her iki kitabe kuşağının içinde, başlarını geriye doğru çevirmiş kuş figürleri bulunan rozetler yer almaktadır.

Şamdanın gövde ve mumluk kısmını oluşturan boyun ve baş kısmındaki kitabelerde

sahibine iyilik ve bereket dileklerini belirten şunlar yazmaktadır:

-al-izzu el-daim ve'e ve'e salamava'f kar.....

-al-izzu el-daim ve'e ikbalva'f mulic

-al-izzu al-daim ve'e ikbal ve'e devlet ve'e saadet ve'e zelamet

ve'e keramete ve'e rahata al-ruhbatu ve'e hasr.....li sahibih-i

-al-izzu al-daim el-saadet.

Örnek No	: 5
Eserin Türü	: Şamdan
Resim No	: 27-32
Geldiği Yer	: Bilinmiyor
Yer Aldığı Müze	: İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi
Müze Envanter No	: 2958
Tarihi	: 13. Yüzyılın sonu-14. yüzyılın başı
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Altın ve gümüş kakma, kazıma, çalma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Çapı: 19 cm, yükseklik: 21 cm
Durumu	: Kakmaların çoğu dökülmüştür.
Tanımı	:

Şamdan, içbükey bir gövde, mumluk kısmını oluşturan silindir şeklinde bir boyun ve gövde formunu tekrar eden baş kısmından meydana getirilmiştir.

Gövdeyi en altta geometrik örgü motifiyle süslü bir kuşak ile bunun üzerinde yer alan kufi yazılı bir kuşak dolanmaktadır. Kıvrım dallı bitkisel zemin üzerinde bulunan kitabeyi içleri çiçek motifli iki rozet bölmektedir.

Şamdanın içbükey gövdesindeki asıl süslemeyi alttan ve üstten geometrik örgülü iki ince şerit çevrelemektedir. Üstteki şeridin üzerinde, çiçek şeklinde iki rozetle bölünen bir kitabe kuşağı yer almaktadır.

Gövde üzerindeki ana süslemeyi oluşturan geniş kuşakta ise dilimli on iki oval madalyon yer almakta; bu madalyonlar birbirlerine geometrik fırıldak motifleriyle süslü

küçük rozetlerle bağlanmıştır. Madalyonlar ayları temsil eden insan figürleriyle işlenmiştir. Bitkisel zemin üzerinde tasvir edilen insanlar her madalyonda farklı işlerle uğraşmaktadırlar. Bunlar sırasıyla ocak ayından başlayarak şu şekilde tasvir edilmişlerdir⁴³: birinci madalyon içinde yer alan figür ayakta sol eliyle uzun bir sapı olan ateşli bir ısıtıcı tutmakta; ikincisi ellerini yukarı doğru kaldırmış ne olduğu anlaşılamayan iki obje tutmakta; üçüncü figür bel ile toprağı işler durumda; dördüncüsü ise oturmuş vaziyette çiçeğe benzer bir bitki ekmekte; beşinci figür ayakta olup omzunda koyun cinsinden bir hayvan taşımakta; altıncı madalyonda bulunan figürün sağ elinde bir sopa sol elinde bir bitki bulunmakta; yedinci figür ellerinde çiçek veya sebze benzeri şeyler tutmakta; sekizinci madalyon içinde yer alan figür orakla biçme işi yapmakta; dokuzuncusu sol elinde bardak türü bir eşya tutmakta; onuncu figürün elinde demet halinde ne olduğu tam anlaşılamayan bir şey bulunmakta; on birinci figürün bir elinde yelpaze bir elinde matara yer almakta; on ikinci figür ise sağ elinde yabani bir tavşan sol elinde omzuna dayadığı bir sopayı tutmaktadır. Madalyonların etrafı rumi ve palmetlerden oluşan bitkisel kompozisyonlarla bezenmiştir.

Şamdanın omuz kısmını iki kitabe kuşağı dolanmaktadır. İçteki kuşakta yer alan kitabeyi çiçek motifli rozetler ikiye bölmektedir. Yazılar bitkisel zemin üzerine yazılmışlardır.

Silindir şeklindeki boynu, geometrik örgü motifleriyle sınırlandırılmış bir kitabe çevrelemektedir. Bitkisel zemin üzerini yazılmış kitabeyi iki çiçek rozet bölmektedir.

⁴³ D.S.Rice, "The Seasons and the Labors of the Months in Islamic Art", *Ars Orientalis*, I, 1954, s.1-39

Şamdanın baş kısmı ise geometrik örgü şeritleri ve insan başlı yazı kitabesiyle süslenmiştir. Yazılar arasında kuş figürüyle süslü iki rozet bulunmaktadır.

Şamdanın üzerinde bulunan kitabelerde bereket dilekleri yazmaktadır.

Örnek No	: 6
Eserin Türü	: Şamdan
Resim No	: 33-38
Geldiği Yer	: Eskişehir Seyit Battal Gazi Türbesi
Yer Aldığı Müze	: İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi
Müze Envanter No	: 104
Tarihi	: 13. Yüzyılın sonu-14. Yüzyılın başı
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Kazıma, altın ve gümüş kakma, çalma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Çap: 19 cm, yükseklik: 20 cm
Durumu	: Kakmaların bir kısmı dökülmüştür.
Tanımı	:

Çan biçiminde içbükey bir gövdesi olan şamdanın, mumluk kısmını oluşturan silindirik bir boynu ve gövdeyi tekrarlayan bir baş kısmı bulunmaktadır.

Gövde üzerinde geniş bir süsleme kuşağı bulunmakta; bu kuşağı alttan ve üstten meyandır motifli iki şerit sınırlamaktadır. Geniş süsleme kuşağında bulunan dilimli oval madalyonların içinde mevsimleri ve yılın on iki ayını simgeleyen insan figürleri tasvir edilmiştir. Farklı işler ile uğraşan bu insan figürleri spiral kıvrım dallı bitkisel zemin üzerinde verilmişlerdir. Sırasıyla, birinci madalyon içindeki figür alevli bir ısıtacakla oturmuş vaziyette ısınmakta; ikinci figür sol elinde kama sağ elinde ise kalkan benzeri bir obje tutmakta; üçüncü figür omzunda koyun cinsinden bir hayvan taşımakta; dördüncü madalyonda yer alan figür sağ kolunun altında ne olduğu

anlaşılamayan yuvarlak bir şey taşımakta; beşinci madalyonda yer alan toprağı bellemekte; altıncı figür sağ elinde uzun saplı bir çiçek tutmakta; yedincisi sol omzuna dayadığı orağı taşımakta; sekizinci madalyonda yer alan figür ise sağ eliyle matarasından su içmekte, sol eliyle de omzuna dayadığı baltaya benzer bir alet taşımakta; dokuzuncu figürün iki elinde de sepet bulunmakta; onuncu figür sağ elinde omzuna dayalı yabani bir tavşan, sol elinde bir kapan taşımakta; on birinci figürün elinde yuvarlak bir obje bulunmakta; on ikinci madalyonda yer alan figür ayakta yürür durumda verilmiş olup ne yaptığı anlaşılamamaktadır. Figürlü madalyonlar geometrik fırıldak motifleriyle birbirlerine bağlanmaktadır. Madalyonların ve fırıldakların dışında kalan yerler ise rumi ve palmetlerden oluşan bitkisel kompozisyonlarla bezenmiştir.

Gövdeyi en altta ve madalyonlu kuşağın üzerinde, bitkisel zemin üzerine yapılmış iki kitabe kuşağı dolanmaktadır. Alttaki kitabe çiçek rozetlerle dört eşit parçaya bölünmüştür.

Şamdanın omuz kısmında iki sıra halinde, boyun kısmında ise bir kitabe kuşağı yer almaktadır. Omuz tablasının iç kısmında bulunan kitabeyi ve boyundakini çiçek motifleriyle süslü ikişer rozet bölmektedir. Boyundaki kitabeyi alttan ve üstten geometrik örgülü iki şerit sınırlamaktadır.

Baş kısmı ise insan yüzlü nesin yazı ile yazılmış bir kitabe kuşağı süslemektedir. Kitabe arasında kuş figürlü iki rozet bulunmaktadır.

Örnek No	: 7
Eserin Türü	: Şamdan
Resim No	: 39-49
Geldiği Yer	: Veli Şemsettin Mescidi
Yer Aldığı Müze	: Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi
Müze Envanter No	: 635
Tarihi	: 13. Yüzyılın sonu-14. Yüzyılın başı
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Kazıma, gümüş kakma, çalma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Çapı: 20 cm, yükseklik: 20.5 cm
Durumu	: Kakmaların çoğu dökülmüştür.
Tanımı	:

Şamdan içbükey bir gövdeye sahip olup, silindir şeklinde bir boyun ve gövde formunu tekrarlayan bir baş kısmından oluşmaktadır.

Şamdanın gövdesinin en alt kısmını, aralarında çiçek motifli rozetler yer alan bir kitabe kuşağı dolanmaktadır. Bu kuşağın üst kısmında içleri çiçek motifli rozetlerle altı parçaya bölünmüş , bir birini kovalayan hayvanların bulunduğu bir kuşak yer almaktadır. Bu hayvanlar, sfenks, grifon, aslan, tilki ve çeşitli av hayvanlarıdır.

Gövdenin asıl süslemesini oluşturan kuşakta ise, on iki madalyon içerisinde burçları ve ayları tasvir eden insan ve hayvan figürleri yer almaktadır. Bunlar, kuyudan su çeken bir insan figürü; bir oğlak figürü; aslan vücutlu insan gövdeli ve başlı fantastik bir figür, elindeki yayı ile geriye dönmüş vaziyette ejder ile sonuçlanan

kuyruğunu avlamaya çalışmakta; ayakta duran ellerinde akrep taşıyan bir insan figürü; başının üzerinde terazi bulunan bağdaş kurmuş bir insan figürü; oturmuş elindeki testiyle önündeki kaba su dolduran figür; ıslan saçan bir güneş motifi; yengeç ayağı şeklinde bir disk kuşatan bir motif; ayakta oynar vaziyette bir insan figürü; saz çalan oturmuş bir figür; oturmuş vaziyette elinde kılıç ve sapan tutan bir insan figürü; oturmuş ellerinde balık tutan bir insan figürleri şeklinde tasvir edilmişlerdir. Bu madalyonlar geometrik , rumi ve palmet motifleriyle süslenmiş iki farklı zemin üzerinde yer almaktadırlar.

Gövdedeki bu süsleme kuşağı üzerinde, biri kıvrım dallı bitkisel kompozisyonlarla, diğeri bitkisel zemin üzerinde verilmiş kitabe kuşakları bulunmaktadır.

Omuz kısmını iki sıra kuşak dolanmaktadır. Dıştaki kuşak rozetlerle altı eşit parçaya bölünmüş ve koşar durumda verilen hayvan figürleriyle süslenmiştir. İçteki kuşakta ise çiçek rozetlerle dört parçaya bölünmüş kitabe yer almaktadır.

Boyun kısmını süsleyen kuşağı, alttan ve üstten geometrik örgü motifleri sınırlamaktadır. Bu kuşak içerisinde çiçek motifli iki rozetle bölünen nesih yazı ile bir kitabe yer almaktadır.

Şamdanın baş kısmını ise insan başlı nakşi bir kitabe kuşağı süslemektedir. Kitabe arasında başları geri çevrili kuş figürleriyle süslü iki rozet bulunmaktadır. Bu yazı kuşağını alttan geometrik örgü motifliyle süslü bir kuşak dolanmaktadır.

Şamdan üzerindeki kitabelerde sahibine ebedi şeref ve saadet dileyen ibareler yer almaktadır.

Örnek No	: 8
Eserin Türü	: Şamdan
Resim No	: 50-59
Geldiği Yer	: Mustafa Kemal Paşa, Lala Paşa Camisinden
Yer Aldığı Müze	: Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi
Müze Envanter No	: 637
Tarihi	: 13. Yüzyılın sonu-14. Yüzyılın başı
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Gümüş kakma, kazıma, çalma
Maden Cinsi	: Pirinç
Ölçüleri	: Çapı: 21 cm, yükseklik: 24.5 cm
Durumu	: Kakmaların bir kısmı dökülmüştür.
Tanımı	:

İçbükey bir gövdeye sahip olan şamdan dip kısmına doğru silindir biçimini almaktadır. Mumluk kısmını oluşturan silindir şeklindeki boynunun üzerinde gövde formunu tekrarlayan baş kısmı bulunmaktadır.

Gövdeyi dip kısmında ince bir geometrik örgü şeridi dolanmakta; bunun üzerinde kıvrım dallı çiçek motifleriyle süslü bir kuşak yer almaktadır.

İçbükey gövde üzerinde dört büyük madalyon bulunmakta; bu madalyonlar içerisinde eğlence sahnelerini simgeleyen insan figürleri tasvir edilmiştir. İnsan figürleri dörtgen bir halı üzerinde bağdaş kurmuş vaziyettedirler. İki erkek ikisi kadın olan figürlerin; erkek olanları sol elinde birer kadeh tutmakta; kadın olanların ise biri ney diğeri def çalmaktadır. Figürler bitkisel zemin üzerinde tasvir edilmişlerdir.

Madalyonların arasında kitabe kuşacı yer almakta; kitabelerin altında ve üstünde kıvrım dallı rumi kompozisyonlarla süslenmiş küçük rozetler bulunmaktadır. Gövdenin diğer yerleri hiç boş kalmayacak şekilde bitkisel süslemeyle bezenmiştir. En üstte ise kıvrım dallı ince bir şerit gövdeyi dolanmaktadır.

Şamdanın omuz kısmında iç içe iki sıra halinde; baş kısmında ise bir sıra halinde içleri bitkisel bezemeyle süslenmiş kuşak bulunmaktadır. Baş kısmındaki kuşacı alttan ve üstten ince geometrik örgü şeridi çevrelemektedir. Ayrıca yine baş kısmındaki kuşacı rumi kompozisyonlu iki rozet bölmektedir.

Şamdanın boyuna geçiş ve boynu yan yana dizilmiş damla motifleri süslemektedir. Boyundaki damla motiflerini alttan ince geometrik örgü şeridi çevrelemektedir.

Örnek No	: 9
Eserin Türü	: Şamdan
Resim No	: 60-69
Geldiği Yer	: Veli Şemseddin Dergahı
Yer Aldığı Müze	: Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi
Müze Envanter No	: 636
Tarihi	: 13. Yüzyılın sonu-14. Yüzyılın başı
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Gümüş kakma, kazıma, çalma
Maden Cinsi	: Pirinç
Ölçüleri	: Kaide çapı: 20.3 cm, yükseklik: 17.5 cm
Durumu	: Kakmaların bir kısmı dökülmüş, omuz kısmındaki süslemeler tahrip olmuştur.
Tanımı	:

Çan biçiminde bir gövdesi olan şamdanın, silindir biçiminde bir boynu ve gövde formunu tekrarlayan baş kısmı bulunmaktadır.

Gövdeyi en altta geometrik örgü şeridi ile onun üzerinde kıvrım dallı bitkisel süslemeli bir kuşak dolanmaktadır.

Şamdanın gövdesinde insan figürlü dört yuvarlak madalyon; madalyonlar arasında kufi yazılı kitabeler yer almaktadır. Kitabelerde sahibine yücelik, ikbal dileyen övgü sözleri yer alır. Ayrıca kitabelerin ve madalyonların altında ve üstünde sekizer tane küçük madalyon daha bulunmaktadır.

Gövdedeki büyük madalyonlar içinde eğlence sahnelerini simgeleyen insan figürleri tasvir edilmiştir. Madalyonlara karşılıklı ikişer olarak yerleştirilmiş figürlerden bazıları kadeh tutmakta, bazıları ise def, küba, ney, darbuka , ut, tambur gibi müzik aletleri çalmakta ve oynamaktadırlar.

Kitabelerin altına ve üstünde bulunan sekiz madalyon içinde avcı kuş (kartal) üstte, avlanan kuş altta olmak üzere bir av sahnesi tasvir edilmiştir.

Gövdenin diğer yüzeyi tamamen kıvrım dal ve çiçek motifleriyle süslenmiştir.

Omuz kısmını oluşturan tabla üzerindeki süslemeler tahrip olduğu için tam olarak anlaşılamamakta fakat içteki kuşağı dörde bölen rozetlerin içleri mühr-ü Süleyman motifi ile süslenmiştir.

Şamdanın boyun kısmını kıvrım dallı bitkisel süslemeli ince bir şerit dolanmaktadır.

Baş kısmında altta ve üstte iki geometrik örgü şeridi; ortada kıvrım dallı rumi kompozisyondan oluşan bir kuşak bulunmaktadır.

Süsleme Tekniği	: Altın ve gümüş kakma,kazıma, çalma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Çapı: 19 cm, yükseklik: 20 cm
Durumu	: Kakmaların çoğu dökülmüştür.
Tanımı	:

Şamdan çan şeklinde içbükey bir gövdeye, mumluk kısmını oluşturan silindir bir boyna ve gövde formunu tekrarlayan bir baş kısmına sahiptir.

Gövdeyi en altta geometrik örgülü bir süsleme şeridi ile kufi yazılı bir kuşak dolanmaktadır. Bunun üzerinde kıvrım dallı rumi ve palmetlerden oluşan bir kuşak daha yer aymaktadır. Ortada ise geometrik örgü motifli şeritlerin sınırladığı, on yuvarlak madalyon bulunan bir kuşak gövdeyi süslemektedir. En üstte ise bitkisel zemin üzerinde verilmiş nesih kitabe şeridi yer almaktadır.

Ortakı kuşak içerisinde bulunan on madalyondan beşi bitkisel süslemeyle diğer beşi ise eğlence sahneleri ile süslenmiştir. Eğlence sahnelerinde ikisi bağdaş

Örnek No	: 11
Eserin Türü	: Şamdan
Resim No	: 78-79
Geldiği Yer	: Bilinmiyor
Yer Aldığı Müze	: Sadberk Hanım Müzesi
	1983 yılında Hüseyin Kocabaş Koleksiyonundan gelmiştir.
Müze Envanter No	: 3625
Tarihi	: 13. Yüzyılın sonu-14. Yüzyılın başı
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Gümüş kakma, kazıma, çalma
Maden Cinsi	: Pirinç
Ölçüleri	: Çapı: 21,2 cm, yükseklik: 13,9 cm
Durumu	: Mumluk kısmı eksik, kakmaların çoğu dökülmüştür.
Tanımı	:

Çan biçiminde içbükey bir gövdeye sahiptir. Omzunu oluşturan tabla hafif çökük olup, boyuna geçişi sağlayan yukarı doğru daralarak oluşan bir kısım bulunmaktadır.

Gövdeyi dip kısmında kıvrım dalla yaprak ve çiçekli bir kuşak dolanmakta; kuşağı altı tane çiçek motifli rozet bölmektedir.

İçbükey gövdede; dilimli yuvarlak üç madalyon ve bunları birbirine bağlayan rozetler ve kitabe kartuşları bulunmaktadır. Dilimli madalyonlar içerisinde bir halı

üzerinde bağdaş kurmuş oturan ve elinde kadeh tutan⁴⁴ birer insan figürü tasvir edilmiştir.

Madalyonu birbirine bağlayan rozetlerde çiçek motifleri, kartuşlarda ise “ al’ izzu, li- izzu, al-izzu al-da.....” sahibine ebedi hayat ve iyilik dileyen yazılar bulunmaktadır. Geri kalan bütün zemin hatayi, kıvrım dal ve yaprak dolguludur.

Şamdanın omuz kısmında bulunan süslemeler aşınmış olduğu için anlaşılamamaktadır. Boyuna geçişi sağlayan kısım ise damla motifleri ile bezenmiştir.

⁴⁴ F. Bodur, a.g.e., s.95’de figürlerin ellerindekini balık olarak tanımlamış ve Şubat ayının temsilcisi olabileceğini belirtmiştir. Fakat dikkatli bakılırsa balık değil bir kadeh tuttuğu anlaşılmaktadır.

Örnek No	: 12
Eserin Türü	: Şamdan
Resim No	: 80-85
Geldiği Yer	: Niksar Ulu Camii
Yer Aldığı Müze	: İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi
Müze Envanter No	: 109
Tarihi	: 13. Yüzyılın sonu - 14. Yüzyılın başı
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Altın ve gümüş kakma,kazıma,çalma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Çapı:19 cm, yükseklik: 20 cm
Durumu	: Kakmaların bir kısmı dökülmüştür.
Tanımı	:

Çan şeklinde içbükey bir gövdeye sahip olan şamdanın, gövde üzerindeki tablasına oturan bir boyun ve gövde formunu tekrarlayan bir baş kısmı bulunmaktadır.

Gövdeyi en altta ince bir geometrik örgü şeridi ve bunun üstünde birbirini kovalayan fantastik ve av hayvanların bulunduğu bir kuşak dolanmaktadır. Sfenks, grifon, aslan,tilki ve av hayvanlarından oluşan kuşağın zemini bitkisel süslemeyle doldurulmuş; altı çiçek motifli rozetlerle eşit aralıklara bölünmüştür.

İçbükey gövde üzerinde üçü büyük, üçü daha küçük olmak üzere altı yuvarlak madalyon bulunmakta; bu madalyonlar birbirlerine çiçek motifli rozetlerle bağlanmıştır. Büyük madalyonlarda atlı avcı figürleri tasvir edilmiştir. Avcılardan biri atı üzerinde sol eliyle bir doğan, sağ eliyle atın yularını tutmaktadır. Avcının arkasında

atın üzerinde oturmuş bir aslan figürü, atın ayakları arasında ise bir tazi figürü yer almaktadır. Diğer madalyonda bulunan avcı atını üzerinde geriye dönmüş, okuyla yayını germiş arkasındaki kuşu avlar şekilde tasvir edilmiştir. Atın ayakları arasında koşar vaziyette bir tazi figürü bulunmaktadır. Üçüncü madalyondaki avcı sağ elindeki kılıcıyla önünde kendisine saldıran aslanla mücadele eder durumda tasvir edilmiştir. Aslanın saldırması nedeniyle at başını geriye doğru çevirmiştir. Avcının arkasında bir kuş figürü; atın ayakları arasında da bir tazi figürü yer almaktadır.

Diğer üç madalyonda ise karşılıklı eğlenir vaziyette çifte insan figürleri tasvir edilmiştir. Bunlar kadeh kaldırmakta, tef, tambur, ut gibi müzik aletleri çalmaktadırlar. Bir figürde oynar vaziyette verilmiştir. Bu madalyonlarla birleşen altta ve üstte dilimli yarım madalyonlar bulunmaktadır. Bunların içi geometrik kompozisyonlarla süslenmiştir.

Gövdenin diğer yüzeyleri ve figürlü madalyonların zeminleri kıvrım dallı bitkisel kompozisyonlarla doldurulmuştur.

Şamdanın omuz kısmını oluşturan tablada içice iki kuşak bulunmaktadır. Dıştaki kuşak birbiri ardı sıra koşan av hayvanları ile süslenmiştir. İçteki ise ışıltı saçan güneş motifli üç rozetle eşit aralıklara bölünmüş, arada kalan kısımlarda dörderli gruplar halinde oturmuş eğlenen insan figürleri tasvir edilmiştir.

Boyun kısmını meandır motifli şeritlerin sınırladığı yazı kuşağı süslemektedir.

Baş kısmında ise geometrik örgü şeridi üstünde bulunan bir kuşak yer almaktadır. Kuşak güneş motifli üç rozetle bölünmüş olup aralarda kalan bölümlerde ise karşılıklı oturmuş ve saz çalıp eğlenen figürler bulunmaktadır.

Örnek No	: 13
Eserin Türü	: Şamdan
Resim No	: 86-92
Geldiği Yer	: Niksar Ulu Camii
Yer Aldığı Müze	: İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi
Müze Envanter No	: 114
Tarihi	: 13. Yüzyılın sonu-14. Yüzyılın başı
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Altın ve gümüş kakma,kazıma, çalma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Çapı: 19 cm, yükseklik: 22 cm
Durumu	: Kakmaların çoğu dökülmüştür.
Tanımı	:

Çan biçiminde gövdesi olan şamdanın, mumluk kısmını oluşturan silindir bir boynu, gövde formunu tekrarlayan bir baş kısmı bulunmaktadır.

İçbükey gövdenin altında iki sıra kuşak bulunmaktadır. En alttaki geometrik örgü şeridi şeklinde; onun üstünde bulunan kuşak ise birbiri peşi sıra koşan av hayvanları şeklinde süslenmiştir.

Gövde üzerinde ise dördü büyük dördü küçük olmak üzere birbirine bağlı sekiz madalyon yer almaktadır. Büyük madalyonların içleri atlı avcı sahneleri ile süslenmiştir. Bu madalyonların birinde avcı atını üzerinde geriye dönmüş, gerilmiş yayıyla arkasındaki ejderle mücadele etmektedir. Ejderin ince uzun vücudu atın ayakları arasında düğümlü bir haldedir. İkinci madalyonda avcı sağ elindeki kılıcını

kaldırımı önünde kendisine saldıran aslanla mücadele etmektedir. Arkasında başını geri çevirmiş kanadı yukarı doğru uzayıp kıvrılan bir kuş figürü bulunmaktadır. Üçüncü madalyonda atlı avcı elindeki mızrağını atın ayakları arasındaki ejderin ağzına saplar durumda tasvir edilmiştir. Avcının arkasında atın üzerinde bir aslan figürü oturmaktadır. Dördüncü madalyonda, sol kolunda bir avcı kuş tutan atlı bulunmaktadır; atın ayakları arasında bir tazi koşar halde verilmiştir. Kıvrım dallı bitkisel zemin üzerinde tasvir edilen av ve mücadele sahnelerinde atın kuyruğu hep düğümlü olarak yapılmıştır.

Diğer dört madalyonda ise bağdaş kurarak oturmuş, saz çalan ve kadeh tutan figürler tasvir edilmiştir.

Madalyonların alt ve üstlerinde çiçek motifli rozetler yer almakta olup; gövdenin diğer yerleri kıvrım dallı bitkisel süslemeyle doldurulmuştur.

Şamdanın omuz kısmını dış tarafta bulunan kuşak peş peşe koşan hayvan figürleriyle süslenmiştir. İçteki kuşakta, boyundaki ve baş kısmındaki kuşakta güneş motifli rozetlerin böldüğü aralarda çifte insan figürleri eğlenirken tasvir edilmişlerdir.

Örnek No	: 14
Eserin Türü	: Şamdan
Resim No	: 93-98
Geldiği Yer	: Vakıflar
Yer Aldığı Müze	: İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi
Müze Envanter No	: 112
Tarihi	: 13. Yüzyılın sonu-14. Yüzyılın başı
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Altın ve gümüş kakma, kazıma, çalma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Çapı:19cm, yükseklik: 20 cm
Durumu	: Kakmaların çoğu dökülmüştür.
Tanımı	:

Şamdanın çan şeklinde bir içbükey gövdesi silindir şeklinde bir boynu ve boyun üzerinde gövde formunu tekrarlayan bir baş kısmı bulunmaktadır.

Gövdeyi en altta iki sıra, içbükey kısımda ise beş süsleme kuşağı çevrelemektedir. Ayrıca gövdenin içbükey kısmında üç büyük madalyon bulunmaktadır. Madalyonlarda şu sahneler tasvir edilmiştir. Birinci sahnede, atlı avcı geri dönmüş okunu ve yayını germiş arkasındaki aslanı avlar durumdadır. Aslan ise avcıya ters yönde ve başını geri çevirmiş şekilde tasvir edilmiştir. İkinci madalyonda bulunan sahnede atlı avcı önünde, üstlerine saldıran aslanla mızrak ve kalkarıyla mücadele etmektedir. Aşağıda bulunan tazi ise aslana saldırmaktadır. Aslanın karşıdan saldırması sebebiyle at başını öne eğmiş durumdadır. Üçüncü sahnede avcı elindeki

mızrağını atın ayakları arasında bulunan ejdere saplamaktadır. Ejderin ince uzun vücudu atın arkasına doğru uzanmaktadır. Ayrıca avcının arkasında oturur vaziyette başını geri çevirmiş bir aslan figürü yer almaktadır.

Atlı avcı sahnelerinin bulunduğu madalyonlar arasında kalan şeritler ise; ortadaki geniş şerit bitkisel süslemeyle; bunu sınırlayan şeritler ise kufi yazılı kitabelerle süslenmiştir. Kitabelerin kenarlarında ise ikişer geometrik süslemeli rozet ile av hayvanları yer almaktadır.

Gövdeyi en altta geometrik örgü motifiyle süslenmiş bir şerit dolanmaktadır. Bu şeridin üstünde yer alan kuşak ile gövdenin en üstünde ki kuşak koşan hayvan figürleriyle süslenmiş olup aralarda yuvarlak ve oval madalyonlar yer almaktadır. Bu madalyonların içi, geometrik motifler, ayakta duran insan figürleri ve kuş figürleri ile süslenmiştir.

Omuz kısmını oluşturan tabladaki kuşakların süslemeleri tahrip olduğu anlaşılamamaktadır.

Silindir biçimindeki boyun kısmında meandır süslemeli iki şerit arasında dört küçük madalyon ve bunların arasında dört geometrik süslemeli rozet yer almaktadır. Madalyonlar içerisinde bağdaş kurarak oturmuş, elinde kadeh tutan figürler bulunmaktadır.

Baş kısmında ise geometrik örgülü iki şeridin sınırladığı bir kuşak bulunmaktadır. Kuşağın içi yuvarlak geometrik kompozisyon ile dört dilimli yuvarlak madalyonlarla süslenmiştir. Dilimli madalyonlarda haraldik duruşlu çift başlı kartal figürleri bulunmaktadır.

Örnek No	: 15
Eserin Türü	: Şamdan
Resim No	: 99-106
Geldiği Yer	: Eskişehir Şüccaddin Veli Türbesi
Yer Aldığı Müze	: İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi
Müze Envanter No	: 107
Tarihi	: 13. Yüzyılın sonu -14. Yüzyılın başı
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Altın ve gümüş kakma, kazıma ve çalma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Çapı: 20 cm, yükseklik: 20 cm
Durumu	: Kakmaların bir çoğu dökülmüş durumda
Tanımı	:

İçbükey gövdeye sahip olan şamdanın, silindirik bir boynu ve gövde formunu tekrarlayan bir baş kısmı bulunmaktadır.

Gövdeyi en altta iki, üstte bir sıra kitabe kuşağı dolanmaktadır. Kitabe kuşaklarını içleri geometrik süslemeli altı rozet bölmektedir.

Gövde de üç yuvarlak madalyon içerisinde atlı avcı figürlü sahneler yer almaktadır. Birinci madalyon içerisindeki sahnede, avcı koşar durumdaki atın üzerinde sol elinde bir avcı kuş (Doğan) tutmaktadır. Atın ayakları arasında ters yönde ilerleyen bir tazi vardır. İkinci sahnede, atının üzerinde ilerleyen bir avcı bulunmakta, atın ayakları arasında yine bir tazi koşar vaziyettedir. Üçüncü sahnede atının üzerinde

bir polo sopası tutan figür, arkasında oturan bir aslan figürü bulunmaktadır. Bütün sahnelerdeki atların kuyruğu düğümlü şekilde verilmiştir.

Madalyonlar arasında yer alan üç kuşaktan ortada bulunanda örgülü kufi yazı ile yazılmış bir kitabe yer almaktadır. İki kenarında bulunan kuşaklar ise kıvrım dallı bitkisel süslemeyle süslenmiştir. Kıvrık dallı bitkisel süslemelerin uçları ejder başı ile sonuçlanmakta ve ejderler ağızları açık birer kuş figürü yutmaktadırlar. Kuşaklarda içleri geometrik süslemeli iki rozet bulunmaktadır. Aynı süslemeyi şamdanın omuz kısmındaki iç kuşakta da görülmektedir. Fakat, burada Mühr-ü Süleyman motifli rozetler vardır. Omuz kısmının üzerindeki diğer kuşakta koşan hayvan figürleri tasvir edilmiştir.

Şamdanın boyun kısmını iki sıra meandır şeritleri arasında bulunan bir kitabe kuşağı yer almaktadır. Kitabenin arasında Mühr-ü Süleyman motifli iki rozet yer almaktadır.

Baş kısmında ise geometrik örgülü bir süsleme şeridini üzerinde insan başlarıyla sonuçlanan nakşi bir kitabe kuşağı bulunmaktadır. Yine bu kuşağı da Mühr-ü Süleyman motifli rozetler ikiye bölmektedir.

Örnek No	: 16
Eserin Türü	: Şamdan
Resim No	: 107-115
Geldiği Yer	: Amasya Bayram Paşa Camii
Yer Aldığı Müze	: İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi
Müze Envanter No	: 103
Tarihi	: 13. Yüzyılın sonu - 14 . Yüzyılın başı
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Gümüş kakma, kazıma ve çalma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Çapı:12 cm., yükseklik: 17 cm.
Durumu	: Kakmaların çoğu dökülmüştür.
Tanımı	:

Çan biçiminde bir gövdeye sahip olan şamdanın mumluk kısmını oluşturan silindir şeklinde bir boynu ve gövde formunu tekrarlayan bir baş kısmı bulunmaktadır.

Gövdeyi altta iki sıra halinde süsleme kuşağı dolandır. Alttaki geometrik örgülü, üstteki ise içi boş rozetlerle altı bölüme ayrılmış; sırasıyla bir geometrik örgü, bir kıvrım dallı bitkisel süslemeyle doldurulmuştur.

İçbükey gövde de ise iki geometrik örgülü şeridin sınırladığı kuşakta, altı yuvarlak madalyon içerisinde atlı figürler tasvir edilmiş; bu madalyonlar birbirlerine çiçek motifli rozetlerle bağlanmıştır. Madalyonlardaki sahnelerin ikisinde, atlı avcı elindeki mızrağını önündeki ejdere saplamaktadır. Ejderin ince uzun gövdesi atın ayakları arasında düğümlenmiş vaziyettedir. Üçüncü sahnede dört nala giden atı

zerinde sol elinde avcı bir kuş (Doğan) tutan insan figürü yer almaktadır. Dördüncü madalyon içerisinde duran atı üzerinde iki ucu sivri mızrağını yere saplamış bir insan figürü bulunmaktadır. Beşinci ve altıncı madalyonlarda atlı polo oyuncularını tasvir edilmiştir. Kuşağın madalyonlar dışında kalan yerleri ise kıvrım dallarla süslenmiştir.

Gövdedeki bu kuşağın üzerinde, omuzun iç kısmında, boyunda ve başta kitabe kuşakları yer almaktadır. Baş kısmındaki insan başlı nakşi yazı olup, diğerleri kufi yazı şeklindeyir. Bu yazıları iek motifli rozetler bölmektedir.

Örnek No	: 17
Eserin Türü	: Şamdan
Resim No	: 116-123
Geldiği Yer	: Bilinmiyor
Yer Aldığı Müze	: İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi
Müze Envanter No	: 1373
Tarihi	: 13. Yüzyılın sonu -14. Yüzyılın başı
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Gümüş kakma, kazıma ve çalma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Çapı:17 cm, yükseklik: 20 cm
Durumu	: Kakmaların çoğu dökülmüştür.
Tanımı	:

Şamdan çan şeklinde bir gövdeye sahip olup, silindir bir boyna ve gövde formunu tekrarlayan bir baş kısmından meydana gelmektedir.

Gövdeyi en altta kufi yazılı bir kuşak dolanmaktadır. Bunun üzerinde oluşmuş içbükey kısımda ise üç büyük madalyon ve madalyonlar arasında kitabe kuşakları yer almaktadır. Kitabelerin ve madalyonların alt kısmı kıvrım dallı bitkisel süslemeyle üst kısmı ise bal peteğine benzer geometrik süslemeyle doldurulmuştur.

Dilimli madalyonlar atlı avcı figürleriyle oluşturulmuş sahnelerle süslenmiştir. Madalyonlardaki sahnelerden birinde avcı koşmakta olan atını üzerinde sağ eliyle bir avcı kuş tutmaktadır. Avcını arkasında bir kuş avlanmış olarak yere düşmektedir. İkinci sahnede ise sadece atlı bir figür yer almaktadır. At koşar vaziyette olup ayakları

arasında anlaşılamayan bir şey bulunmaktadır. Üçüncü madalyonda atıyla sol elinde bir flama tutan figür tasvir edilmiştir. Bütün bu sahneler kıvrım dallı ve çiçekli bitkisel süsleme üzerinde verilmiştir.

Omuz kısmında, boyunda ve baş kısmında kitabe kuşakları yer almaktadır. Omuz ve boyundaki nesih yazı olup; baş kısmındaki insan başlı nakşi yazı şeklindedir. Boyundaki yazı kuşağı iki geometrik örgü şeridi ile sınırlanmakta. Baştaki ise bir geometrik örgü şeridi üzerinde yer almaktadır.

Örnek No	: 18
Eserin Türü	: Şamdan
Resim No	: 124-125
Geldiği Yer	: Bilinmiyor
Yer Aldığı Müze	: Sadberk Hanım Müzesi
	1983 yılında Hüseyin Kocabaş Koleksiyonundan gelmiştir.
Müze Envanter No	: 3627
Tarihi	: 13. Yüzyılın sonu -14. Yüzyılın başı
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Gümüş kakma, kazıma ve çalma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Çapı: 19 cm., yükseklik: 20.7 cm.
Durumu	: Gövde üzerinde çatlamlar ile kakmalarda dökülmeler görölmektedir.
Tanımı	:

İçbükey gövdeli, silindir boyunlu ve gövde şeklini tekrarlayan içbükey bir baş kısmından oluşmaktadır.

Gövdeyi en altta kufi yazılı bir kitabe kuşağı dolanmaktadır. Kitabeyi çiçek motifli altı rozet bölmektedir.

Gövde de dört tane dilimli madalyon; madalyonların aralarında, alt ve üst kenarlarında geometrik süslemeli rozetler bulunmaktadır. Aralarda kalan rozetlerin alt ve üst boşluklarında içbükey gövdenin sınırlarıyla sonuçlanan dilimli yarım

madalyonlar yer almaktadır. Bunların içinde, üstte koşan tek hayvanlar, altta ise karşılıklı sfenks ve grifonlar vardır. Bunların dışında kalan tüm zemin yapraklı kıvrım dallarla süslenmiştir.

Gövdedeki büyük yuvarlak madalyonlarda avlanan veya mücadele eden atlı insan figürleri tasvir edilmiştir. Birinci madalyonda yer alan sahnede koşan atıyla elindeki mızrağı karşısında yer alan ejderin ağzına saplamaktadır. Ejderin vücudu atın ayakları arasında düğümlenmiş vaziyettedir. İkincisinde atlı avcı kendisine saldıran aslana kılıcıyla karşılık vermektedir. Atın ayakları arasında ayrıca bir tazi vardır. Üçüncü madalyonda sol elinde bir avcı kuş tutan atlı tasvir edilmiş olup, atın ayakları arasında bir tazi ve atının çevresinde uçuşan kuşlar bulunmaktadır. Dördüncüsünde elinde kılıç bulunan atlı karşısındaki kalkanlı ve kılıçlı ayakta duran bir savaşçıyla mücadele etmektedir. Bütün bu sahneler kıvrım dallı bitkisel zemin üzerinde geçmektedir.

Omuz kısmında, içleri altı kollu yıldız motifleriyle süslü dört rozet arasında, karşılıklı oturarak eğlenen insan tasvirleri yer almaktadır. Dış kenarlarda araları rozetlerle bölünmüş kufi yazılı kitabe ve koşar vaziyette hayvan figürleri bulunan bir kuşak bulunmaktadır.

Boyun kısmını meandır şeritleri ile sınırlanan yazı kuşağı dolanmaktadır. İçlerinde kuş bulunan iki rozet kuşağı bölmüştür.

Baş kısmında geometrik örgü şeridi üzerinde, insan başlı yazı kuşağı bulunmaktadır. Kuşağı geometrik süslemeli dört rozet bölmektedir.

Örnek No	: 19
Eserin Türü	: Şamdan
Resim No	: 126-132
Geldiği Yer	: Bilinmiyor
Yer Aldığı Müze	: Fako Koleksiyonu
Müze Envanter No	: 231
Tarihi	: 13. Yüzyılın sonu - 14. Yüzyılın başı
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Gümüş kakma, kazıma ve çalma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Çapı:17 cm., yükseklik:22 cm.
Durumu	: Gövde de kırık ve eksik parçalar bulunmakta olup; kakmaların bir kısmı dökülmüş durumdadır.
Tanımı	:

Çan biçiminde bir gövdeye sahip olup, mumluk kısmını oluşturan silindir bir boynu ve gövde formunu tekrarlayan bir baş kısmına sahiptir.

Gövdenin içbükey kısmının altında iki sıra süsleme kuşağı dolanmaktadır. Alttaki geometrik örgülü, üstteki kufi yazılıdır. Kufi yazı kuşağını altı tane çiçek motifli rozet bölmektedir.

İçbükey gövdede üç sıra kuşak bulunmaktadır. Alttaki çiçek rozetli altı rozetle bölünmüş olup, aralara peş peşe koşan sfenks, grifon ve kurt gibi hayvan tasvirleri yer almaktadır. Hayvanlar bitkisel zemin üzerinde verilmiştir.

Ortadaki geniş kuşakta altı büyük madalyon ve bunları birbirine bağlayan altı çiçek motifli rozet bölmektedir. Boşta kalan kısımlar ise rumi ve palmetlerden oluşan bitkisel kompozisyonlarla doldurulmuştur. Madalyonlarda atlı avcı polo oyuncusu; ava giden ve sol elinde üç uçlu ok tutan avcı; yine ava giden ve sol elinde bir avcı kuş tutan atlı; karşılıklı eğlenen, saz çalıp kadeh kaldıran çifte insan figürlerinden oluşan sahneler tasvir edilmiştir. Eğlence sahneleri madalyonların ortasında geometrik örgülü düz bir zemin üzerinde geçmektedir. Sahnelerin birinde, oturmuş iki figürden biri ney çalmakta diğeri ise kadeh kaldırmaktadır. Ortalarında bir meyve tabağı bulunmaktadır. Diğer bir madalyondaki sahnede oturmuş olan figürün biri nuzha çalmakta, karşısındaki kadeh kaldırmaktadır. Diğer eğlence sahnesinde karşılıklı iki figürde kadeh kaldırmaktadır.

Omuz kısmında altı küçük yuvarlak madalyon bulunmakta; bunlardan üçünde ışık saçan güneş motifi, diğer üçünde de tahtında oturan ve elinde kadeh tutan bir figür tasvir edilmiştir.

Boyunda iki meandır şeridinin sınırladığı kitabe kuşağı yer almaktadır.

Baş kısmında geometrik örgü şeridinin üzerinde, üç madalyonun böldüğü kuşakta koşar vaziyette sfenks figürleri tasvir edilmiştir. Sfenksler bitkisel zemin üzerinde verilmiştir.

Örnek No	: 20
Eserin Türü	: Şamdan
Resim No	: 133-136
Geldiği Yer	: Bilinmiyor
Yer Aldığı Müze	: İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi
Müze Envanter No	: 2556
Tarihi	: 13. Yüzyılın sonu -14. Yüzyılın başı
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Gümüş kakma, kazıma ve çalma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Çapı:19 cm., yükseklik: 21 cm.
Durumu	: Kakmaların büyük kısmı dökülmüştür.
Tanımı	:

Çan biçiminde içbükey bir gövdeye sahip olan şamdan, silindir biçiminde bir boyun ve gövde formunu tekrarlayan bir baş kısmından oluşmaktadır.

Gövdenin etek kısmında bir kitabe kuşağı yer almaktadır. Kitabe kuşağının altında yan çizgilerden oluşan süsleme şeridi vardır.

İçbükey kısımda ise birbirine geometrik örgü motifleriyle bağlanan çiçek motifli rozetler bütün yüzeyi kaplamaktadır.

Omuz kısmını oluşturan tablayı iki kuşak dolanmakta olup; silinmiş olduklarından ne oldukları tam anlaşılamamakta fakat içtekinin bir kitabe kuşağı olduğu seçilebilmektedir.

Boyun kısmında iki geometrik örgü şeridinin sınırladığı kitabe kuşağı bulunur. Kitabeyi iki rozet bölmektedir. Rozetlerin içinde başları geri çevrili kuş figürleri tasvir edilmiştir.

Şamdanın baş kısmını ise insan başlı nakşi yazı kuşağı dolanmaktadır. Bu yazı kuşağını kuş figürlü üç rozet bölmektedir.

Örnek No	: 21
Eserin Türü	: Şamdan
Resim No	: 137-145
Geldiği Yer	: Karaman Mevlevihanesi
Yer Aldığı Müze	: Konya Mevlana Müzesi
Müze Envanter No	: 389
Tarihi	: 13. Yüzyılın sonu -14. Yüzyılın başı
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Gümüş kakma, kazıma ve çalma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Çapı:20 cm., yükseklik: 21 cm.
Durumu	: Kakmaların bir kısmı dökülmüştür.
Tanımı	:

Çan biçiminde içbükey bir gövdeye sahiptir. Gövde üzerinde mumluk kısmını oluşturan silindir bir boynu ve gövde formunu tekrarlayan bir baş kısmı bulunmaktadır.

Gövdeyi en altta diegonal çizgilerden oluşmuş bir süsleme şeridi; onun üzerinde kufi yazılı bir kitabe kuşağı dolanmaktadır.

Gövdenin ortasında geometrik örgülü şeritler arasında geniş bir süsleme kuşağı bulunmaktadır. Kuşak üzerinde dört büyük, dört küçük madalyon yer almaktadır. Madalyonlar birbirlerine yanlardan çiçek motifli rozetlerle bağlanmaktadır. Küçük madalyonlar alt ve üst ucundan uzatılarak çevresindeki bitkisel kompozisyonlarla birleştirilmiştir. Yuvarlak büyük madalyonlarda insan figürleriyle oluşturulmuş

kompozisyonlar yer almaktadır. Madalyonlardan birinde bağdaş kurmuş oturur vaziyette sol elinde kadeh tutan bir figür; ikincisinde yine bağdaş kurmuş oturan bir figür ellerini göğsü üzerinde birleştirmiş vaziyette; bir diğerinde oturmuş önündeki saz çalar durumda bir insan figürü; dördüncüsünde ise ayakta ellerinde mendil bulunan bir figür oynar vaziyette tasvir edilmişlerdir. Madalyonların zemini bitkisel süslemeyle doldurulmuştur.

Dört küçük madalyonda ise, bir av sahnesi yer almaktadır. Bir avcı kuş ile onun altında avlanan kuş mücadele eder şekilde tasvir edilmiştir. Madalyonlar ve rozetler dışında kalan yerler ise bitkisel kompozisyonlarla süslenmiştir.

Geniş süsleme kuşağının üstünde, bitkisel zemin üzerine yazılmış bir kitabe kuşağı bulunmaktadır.

Omuz kısmında iki sıra, boyun ve baş kısmında birer sıra halinde kitabe şeritleri yer almaktadır. Baş kısmındaki kitabe insan başlı nakşi yazı şeklindedir. Kitabelerin arasında, içlerinde başını geriye doğru çevirmiş kuş figürlerinin bulunduğu rozetler yer almaktadır.

Örnek No	: 22
Eserin Türü	: Şamdan
Resim No	: 146-157
Geldiği Yer	: Karaman Mevlevihanesi
Yer Aldığı Müze	: Konya Mevlana Müzesi
Müze Envanter No	: 388
Tarihi	: 13. Yüzyılın sonu -14. Yüzyılın başı
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Gümüş kakma, kazıma, çalma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Çapı:18.7cm., yükseklik:20 cm.
Durumu	: Kakmaların bir kısmı dökülmüş ve karamıştır. Madalyonların içindeki insan figürlerinin yüzleri kazınarak tahrip edilmiştir.
Tanımı	:

Yukarı doğru daralan silindir biçiminde gövdesi olan şamdanın, mumluk kısmını oluşturan bir boynu ve gövde formunu tekrarlayan bir baş kısmı bulunmaktadır.

Gövde üzerinde ortada, iki geometrik örgü şeridinin sınırladığı kuşakta altı büyük madalyon yer almaktadır. Madalyonlar birbirlerine çiçek motifli rozetlerle bağlanmaktadır. Altı madalyonun da hepsinde aynı şekilde tasvir edilmiş bitkisel bir zemin üzerinde, tahtında bağdaş kurmuş oturan insan figürleri bulunmaktadır. Figürler sol ellerini dizlerine dayamış, sağ elleriyle kadeh kaldırır şekilde tasvir edilmişlerdir.

Madalyonlar ve rozetler dışında kalan bölümler ise kıvrım dallı rumi ve palmetlerden oluşan bitkisel kompozisyonlarla süslenmişlerdir.

Gövdeyi en altta, etek kısmında diegonal çizgilerden oluşan bir geometrik şerit; onun üstünde kıvrım dallar üzerinde yapraklarla bezenmiş bir süsleme şeridi dolanmaktadır.

Geniş figürlü süsleme kuşağının üzerinde ise bir sıra halinde kıvrım dallı rümili bitkisel süsleme kuşağı yer almaktadır.

Şamdanın omuz, boyun ve baş kısmında ise bitkisel süslemeli kuşaklar bulunmaktadır. Boyuna geçiş kısmında ve baş kısmında birer sıra geometrik örgülü süsleme şeritleri yer almaktadır.

Örnek No	: 23
Eserin Türü	: Şamdan
Resim No	: 158-165
Geldiği Yer	: Afyonkarahisar Mevlevi Tekkesi
Yer Aldığı Müze	: Ankara Etnografya Müzesi
Müze Envanter No	: 5539
Tarihi	: 13. Yüzyılın sonu -14. Yüzyılın başı
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Kazıma, gümüş kakama ve çalma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Yükseklik: 20.5 cm., çapı:19.3 cm.
Durumu	: Kakmaların büyük çoğunluğu dökülmüş, omuz kısmında bir parça kopmuştur.
Tanımı	:

İçbükey bir gövdeye sahip olup, gövde üzerinde mumluk kısmını oluşturan silindir bir boynu ve gövde formunu tekrarlayan bir baş kısmı bulunmaktadır.

Gövdeyi en altta iki sıra geometrik süslemeli şerit dolanmaktadır. Alttaki diegonal çizgiler şeklinde, daha kalın olan üstteki şerit ise örgü motifi şeklinde oluşturulmuştur.

Gövdenin içbükey kısmında, ortada figürlü kalın bir kuşak, onun altında bir kitabe şeridi ve üstünde geometrik örgülü bir şerit yer almaktadır. Alttaki bereket kitabisi çiçek rozetleriyle altı bölüme ayrılmıştır. Ortadaki geniş kuşakta ise üç tane yuvarlak madalyon bulunmakta, bu madalyonların içinde sırt sırta duran ve başları

geriye doğru geriye doğru çevrilmiş kurt veya köpek cinsinde iki hayvan figürü yer almaktadır. Hayvanların kuyrukları birbirlerinin gövdeleri altına doğru uzanmakta, sırtlarında kanada benzeyen elemanlar başlarının üzerine doğru kıvrılmaktadır. Madalyonların aralarında kalan yerlerde ise taht ve eğlence sahneleri yer almaktadır. Sahnenin birinde ortada dikdörtgen bir yer üzerinde oturan bir figür ve iki yanında ayakta duran figürler bulunmaktadır. Ortadaki oturan figür ile solundaki figür sağ ellerinde kadeh tutmaktadırlar. İkinci sahnede de aynı kompozisyon tekrarlanmakta, fakat ortadaki figür kadehi sol elinde tutmakta, sağ elinde ise yuvarlak bir şey tutmaktadır. Üçüncü sahnede ise ortadaki ve soldaki figür elinde kadeh tutar vaziyette sağdaki figür ise bir meyve tabağı taşıyor vaziyette tasvir edilmişlerdir.

Omuz kısmında ise altı tane yuvarlak rozet bulunmakta; bu rozetler birbirlerine aralarda kalan baklava dilimi şekillerle bağlanmaktadır. Bu rozetlerin üçü güneş motifi ile üçü ise birbirine geçen çizgilerle oluşturulmuş on iki köşeli yıldız motifi ile süslenmiştir.

Boyun ve baş kısmında ise bereket dileklerinin tekrarlandığı kitabe kuşakları bulunmaktadır. Bu kuşakları çiçek rozetler bölmektedir. Boyundaki nesih kitabeyi altta ve üstte geometrik örgü şeritleri sınırlamakta; baştaki kufi kitabenin altında ise yine geometrik süslemeli iki şerit yer almaktadır.

Örnek No	: 24
Eserin Türü	: Şamdan
Resim No	: 166-200
Geldiği Yer	: Afyonkarahisar Mevlevihanesi
Yer Aldığı Müze	: Ankara Etnografya Müzesi
Müze Envanter No	: 5538
Tarihi	: 13. Yüzyılın sonu -14. Yüzyılın başı
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Kazıma, gümüş kakma, çalma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Çapı: 19.5 cm, yükseklik: 20.5 cm
Durumu	: Gümüş kakmaların bir kısmı dökülmüş olup omuz kısmında bir parça kırılmış durumdadır.
Tanımı	:

Çan biçiminde içbükey bir gövdesi bulunan şamdanın, silindir kısa bir boynu ve gövde formunu tekrarlayan küçük bir baş kısmı vardır.

Gövdenin dibe yakın en alt kısmını iki sıra süsleme şeridi dolanmaktadır. Alttaki ince şeritte geometrik örgü motifi; üstündeki daha kalın şerit çiçek rozetleriyle sekiz bölüme ayrılmıştır. Bölümlerin dördünde bereket kitabeleri; diğer dördünde ise bir biri peşi sıra koşan ikili hayvan grupları bulunmaktadır.

Gövdenin içbükey kısmını ortadaki daha geniş olmak üzere üç sıra süsleme kuşağı dolanmaktadır. Alttaki ince kuşak çiçek rozetlerle sekiz bölüme ayrılmıştır. Her bölümün içinde ikişer tane dilimli kartuş bulunmaktadır. Kartuşların içinde saz çalan,

kadeh kaldıran insan figürlerinden oluşan eğlence sahneleri yer almaktadır. Kartuşlar içerisindeki eğlence sahneleri kıvrım dallı bitkisel süslemeler içerisinde geçmektedir. Çiçek rozetlerinin dördünün kenarında uçları rumilerle ve ejder başlarıyla sonuçlanan S şeklinde kıvrım dallar bulunmaktadır.

Ortadaki geniş kuşak içerisinde dört tane dilimli madalyon yer almaktadır. Bu madalyonlar içerisinde atlı avcı sahneleri tasvir edilmiştir. Madalyonlardan ikisinde atını üzerinde elinde avcı kuşlar bulunan avcılar tasvir edilmiştir. Avcıların başları ve gövdeleri cepheden verilmiştir. Gövdelerin üzerinde yer alan süsleme dikkati çekmektedir. Atların ayakları üzerinde birer tazi figürü yer almaktadır. Üçüncü bir madalyonda elindeki mızrağı karşısında ki ejdere saplayan atlı avcı figürü bulunmaktadır. Avcının sakallı oluşu ve başının yandan verilmesi dikkat çekmektedir. Ejderi ince uzun vücudu atın ayakları arasında dolanarak arkaya doğru son bulmaktadır. Dördüncü madalyonda avcı elindeki kılıcıyla kendilerine karşı saldıran aslana karşı hamle yapmaktadır.

Madalyonların arasında kalan bölümler ise aynı şekilde düzenlenmiş olup, ortada fırladık motifli bir rozet bulunmaktadır. Rozetlerin altında ve üstünde birer aslan başı yer alır, bu ejder başlarından üsttekiler ; iki taraftan birer ejder tehdit eder şekilde tasvir edilmişlerdir. Bütün zemini kaplayan kıvrım dalların uçları ejder ve aslan başlarıyla tamamlanmış olup, ejderlerin ve aslanların ağızlarında bellerine kadar yutulmuş insanlar yer almaktadır. Bu karmaşık kompozisyon içerisinde kıvrım dallar arasında kuş figürleri, siren figürleri, ejder ve aslan başları bulunmaktadır.

Bu geniş kuşağın üstünde yer alan diğer ince süsleme şeridi ise yine sekiz çiçek rozeti ile bölünmüş olup; aralarda kalan kısımlarda on altı tane dilimli kartuş

bulunmaktadır. Sekiz ara bölümdeki ikişerli kartuşların içerisinde karşılıklı bağdaş kurmuş oturan insan figürleri ellerinde bir şey kaldırır durumdadırlar.

Şamdanın omuz kısmında dilimli dört madalyon ve bu madalyona bağlanan aralarda fırıldak motifli dört rozet yer almaktadır. Madalyonların ikisinde atlı polo oyuncuları, diğer ikisinde ise ellerinde avcı kuş taşıyan atlı avcılar tasvir edilmiştir. Aralarda kalan kısımlarda ise kıvrım dallar ve gövdedeki gibi kıvrım dallar ucunda ejder ve aslan başları ağızlarında insan figürleri; veya kıvrım dalların uçları, aslan ve ejder başı, siren ve kuş figürleri şeklindedir.

Boyunda ise iki zencirek bordürü arasında bir süsleme şeridi yer almaktadır. Şerit çiçek rozetlerle dört bölüme ayrılmış; bölümlerde ayakta el ele tutuşmuş veya karşılıklı duran figürler ile yine ayakta karşısında bir tabureye oturmuş ikili insan tasvirleri bulunmaktadır.

Baş kısmında altta iki sıra geometrik örgülü ince şeritler üstte dört fırıldak motifli rozetler ve rozetler arasında kıvrım dallar yer almaktadır. Kıvrım dalların ucu ejder ve aslan başları ile, kuş ve siren figürleri şeklinde sonuçlanmaktadır.

Örnek No : 25
Eserin Türü : Şamdan
Resim No : 201-202
Geldiği Yer : Harran Kazısı
Yer Aldığı Müze : Şanlıurfa Müzesi

Ankara Etnografya Müzesinden 1987 yılında nakledilmiştir.

Müze Envanter No : 1947
Tarihi : 11-12. Yüzyıllar
Yapım Tekniğı : Döküm
Süsleme Tekniğı : Süslemesiz
Maden Cinsi : Tunç
Ölçüleri : Kaide çapı:19 cm, yükseklik:60 cm
Durumu : Sağlam
Tanımı :

Şamdan, birbirinden ayrılabilen boyun ve kaide kısmından oluşmaktadır. Kaide kısmı, çan şeklinde içbükey olup; dip ve omuz kenarına doğru genişlemektedir. Boyun kısmı ise ince uzun ve boğumludur. Şamdanın üzerinde süsleme bulunmamaktadır.

Örnek No	: 26
Eserin Türü	: Şamdan
Resim No	: 203-204
Geldiği Yer	: Harran Kazısı
Yer Aldığı Müze	: Şanlıurfa Müzesi
	1987 yılında Ankara Etnografya Müzesinden nakledilmiştir.
Müze Envanter No	: 1946
Tarihi	: 11-12. Yüzyıllar
Yapım Tekniğı	: Döküm
Süsleme Tekniğı	: Kazıma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Çap: 29.5 cm, yükseklik: 15 cm
Durumu	: Mumluk kısmını oluşturan üst aksamı eksiktir.
Tanımı	:

Döküm ile yapılmış olan şamdan üç ayaklı olup; kubbe biçimindeki bir gövde ile silindirik şeklinde bir boyun kısmından oluşmaktadır. Üç ayağı içten halka şeklinde üç dayanak desteklemektedir. Ayaklar toynağa benzer şekilde yapılmış olup üzerleri dikey çizgilerle süslenmiştir.

Şamdanın üzerinde süslemeye olmayıp, kubbemsi gövdenin eteklerinde döküm ile oluşturulmuş dilimli çıkıntılar bulunmaktadır.

Örnek No	: 27
Eserin Türü	: Şamdan
Resim No	: 205
Geldiği Yer	: Harran Kazısı
Yer Aldığı Müze	: Şanlıurfa Müzesi
	1987 yılında Ankara Etnografya Müzesinden nakledilmiştir.
Müze Envanter No	: 1936
Tarihi	: 11-12. Yüzyıllar
Yapım Tekniğı	: Döküm
Süsleme Tekniğı	: Süslemesiz
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Çapı: 10 cm, yükseklik: 43 cm
Durumu	: Kaidesi yoktur.
Tanımı	:

Şamdanın mumluğunu oluşturan boyun kısmıdır. Ortası silindir biçiminde olup, altı ve üstü kürevi bir şekilde uçları genişleyerek sonuçlanmakta; üzerlerinde ise diegonal yivler yer almaktadır.

D- AYNALAR:

Örnek No	: 28
Eserin Türü	: Ayna
Resim No	: 206
Geldiği Yer	: Bilinmiyor
Yer Aldığı Müze	: İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi
Müze Envanter No	: 2977
Tarihi	: 13. Yüzyıl
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Döküm ile elde edilen kabartma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Uzunluk:10.5cm., çapı:7.5 cm.
Durumu	: Sağlam
Tanımı	:

Döküm ile elde edilmiş ayna yuvarlak ve saplıdır. Yuvarlak kısmın üzerinde bir sıra kitabe şeridi yer almaktadır. Kitabede “ el-Melik - el-Muzaffer el ali el-Mevlevi” yazmaktadır⁴⁵.

⁴⁵ Anadolu’da “El-Melik el-Muzaffer” ünvanını kullanan iki Melik bilinmektedir. Bunlardan biri Meyyafarikiyn Eyyübilerinden Şihabettin Gazi (1220-1230), diğeri Mardin Artuklu Meliki Fahrettin Kara-Aslandır. Bu aynanın da bu meliklerin hüküm sürdüğü dönemlerden birinde Güneydoğu Anadolu’ya ait olduğu düşünülmektedir. Bkz. Ü. Erginsoy, a.g.e., s.434; S.Aykoç-N.Tapan, Anadolu Medeniyetleri III, Selçuklu/Osmanlı, s.72

Örnek No	: 29
Eserin Türü	: Ayna
Resim No	: 207-209
Geldiği Yer	: Bilinmiyor
Yer Aldığı Müze	: Topkapı Sarayı Müzesi
Müze Envanter No	: 2 / 1792
Tarihi	: 13. Yüzyılın ilk yarısı ⁴⁶
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Kazıma, altın kakma
Maden Cinsi	: Çelik
Ölçüleri	: Uzunluğu: 41.5 cm, çapı: 21 cm
Durumu	: Formu sağlam olan aynanın üzerindeki altın kakmaların çoğu dökülmüştür.
Tanımı	:

Yuvarlak yüzlü ve saplı tipte olan aynanın ortasında, 14.5 cm çapında büyük bir madalyon yer almaktadır. “ Doğan kuşuyla avlanan atlı avcı” kompozisyonu ile süslenmiş bu madalyonda, atlı avcı sağ eliyle atın dizginlerini tutmakta geriye doğru tuttuğu sol elinde de bir avcı kuşu taşımaktadır. Başı haleli olarak tasvir edilmiş atlı,

⁴⁶Aynanın üzerinde yer alan figürlü süslemelerle yakın benzerlikler gösteren Anadolu Selçuklu eserlerinin büyük çoğunluğu 13. Yüzyılın ilk yarısına ait olduğu için ve ayrıca bu yüzyılın başında uygulanmaya başlanan altın kamanın eser üzerinde kullanılmasından dolayı 13. Yüzyılın ilk yarısına büyük bir ihtimalle ikinci çeyreğine tarihlenmektedir. Bkz. D.S. Rice “A Seljuk Mirror”, First International Congress of Turkish Art, Ankara 1962, s.288-290; M. Sceratto, Metalli Islamici, Milano 1966, s.75; G.Öney, “Anadolu Selçuklularında Ejder Figürü”, Belleten, XXXII, 130, Ankara 1969, s.171-216; E.Esin, “ “Kuşçı” Türk Sanatında Atlı Doğan İkonografisi Hakkında” Sanat Tarihi Yıllığı, IV (1974-1975), İstanbul 1976, s.411-452; Ü.Erginsoy, a.g.e., s.455-462

yuvarlak yüzlü, badem gözlü, uzun saçlı ve sakalsızdır. Atın sağ ön ayağı kalkık olup kuyruğu düğümlüdür. Avcının oturduğu eyer örtüsü kenarında nezihle yazılmış bir iyi dilek kitabesi yer almaktadır⁴⁷. Atlı avcı kompozisyonu yanında boynundaki tasma ile atın eyerine bağlanmış, yerde koşan tazi figürü; atın ön ayaklarının dibinde gövdesi dolanan bir ejder figürü; arka tarafta kaçmakta olan ve başını geriye doğru çevirmiş bir tilki figürü; sol üst köşesinde uçan bir yaban ördeği yer almaktadır.

Ayna üzerindeki altın kakmalar, ince çizgiler halinde atlı avcı üzerinde açılan küçük noktalar üzerine çekiçlenerek uygulanmıştır.

Aynanın ortasındaki atlı avcı kompozisyonun etrafını birbirini kovalayan hayvan figürleriyle süslenmiş bir şerit dolanmaktadır. Koşan hayvan figürleri sapın aynayla birleştiği yerden başlayıp, simetrik olarak ters yönde üstteki çifte ejder kompozisyonuna ilerlemektedirler.

Şeridin üst kısmında, ortada yer alan bu ejder figürleri çaprazlamasına yerleştirilmiş, gövdeleri kıvrılmış, kanat ve burun uçları volütlerle sonuçlanmış olarak tasvir edilmiş olup, birbirlerinin kanatlarını ısırma çalışmaktadırlar.

Sapın aynayla birleştiği yerden başlayıp ayrı yönde koşar hayvanlar sırasıyla; kuyruğu ejderle sonuçlanan grifon, ayı, kuyruğu ejderle biten sfenks⁴⁸ ve ceylan figürleridir. Grifonun kanatları, uçları volütlerle sonuçlanan dilimlere ayrılmıştır. Elinde oku ve yayı bulunan belden aşağısı kanatlı aslan olarak tasvir edilen fantastik figür kuyruğunda kendisini tehdit eder vaziyetteki ejder başıyla sonuçlanmıştır.

Aynanın yuvarlak sapının ortası zig zak motifiyle süslenmiştir.

⁴⁷ Ü.Erginsoy, a.g.e., s.455

⁴⁸ Ü.Erginsoy, a.e., s.461, bu figürü kentauros olarak kabul etmektedir.

Örnek No	: 30
Eserin Türü	: Ayna
Resim No	: 210
Geldiği Yer	: Bilinmiyor
Yer Aldığı Müze	: Topkapı Sarayı Müzesi
Müze Envanter No	: 2 / 5682
Tarihi	: 13. Yüzyıl ⁴⁹
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Kazıma ve kakma
Maden Cinsi	: Demir
Ölçüleri	: Uzunluğu: 25 cm, çapı: 13 cm
Durumu	: Sağlam olan aynanın üzerindeki kakmaların çoğu dökülmüştür.
Tanımı	:

Yuvarlak ve saplı tiptendir. Yuvarlak yüzün ortasını süsleyen bir madalyon yer almakta; bu madalyonun içinde, kıvrım dallı bitkisel bezeme üzerinde dört köşeli olarak yapılmış kufi yazıda “Ali” ismi yazmaktadır⁵⁰.

Aynanın sapı burmalı olup ucu ovaldir. Sapın yuvarlak yüzle birleştiği yerde aynayı asmaya yarayan bir delik bulunmaktadır.

⁴⁹ Dökümle yapılmış saplı tipte olan Anadolu Selçuklu aynalarına çok benzemesi sebebiyle bu tarihe verilmesi uygun bulunmuştur.

⁵⁰ Aynayı inceleme imkanı bulamadığımız için sadece envanter fotoğraflarından yararlanılarak tanımlama yapılmıştır.

Örnek No	: 31
Eserin Türü	: Ayna
Resim No	: 211
Geldiği Yer	: Bilinmiyor
Yer Aldığı Müze	: Topkapı Sarayı Müzesi
Müze Envanter No	: 2 / 1790
Tarihi	: 13. Yüzyıl ⁵¹
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Kazıma ve altın kakma
Maden Cinsi	: Demir
Ölçüleri	: Uzunluğu: 27 cm, çapı: 14 cm
Durumu	: Form olarak sağlam olan aynanın üzerindeki süsleme tahrip olmuş ve kakmalar dökülmüştür.
Tanımı	:

Yuvarlak yüzlü ve saplı tiptendir. Aynanın yüzünde, ortada büyük bir madalyon yer almakta; bu madalyonun içi bitkisel bezeme üzerinde karşılıklı duran iki kuş figürüyle süslenmiştir. Kuşların boyun kısmı uzun olup, gövde üzerinde arkaya doğru uzanan kanatları bulunmaktadır. Ayna tahrip olduğundan alt kısmındaki süslemeler anlaşılamamaktadır⁵².

⁵¹ Saplı tipte olması ve üzerindeki karşılıklı kuş figürünün Anadolu Selçuklu figür programını yansıtmaları açısından bu tarihe verilmiştir.

⁵² Aynayı elimize alıp inceleme olanağı elde edemediğimiz için sadece envanter fotoğraflarından yararlanılarak tanımlama yapılabilmektedir.

Aynanın ortasındaki madalyonu içi geometrik örgü motifiyle süslenmiş bir şerit dolanmaktadır.

Burmalı olan sap kısmının yuvarlak yüzle birleştiği yerde aynayı asmaya yarayan delik bulunmaktadır.

Örnek No	: 32
Eserin Türü	: Ayna
Resim No	: 212-213
Geldiği Yer	: Bilinmiyor
Yer Aldığı Müze	: Topkapı Sarayı Müzesi
Müze Envanter No	: 2 / 1718
Tarihi	: 13. Yüzyıl ⁵³
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Kazıma
Maden Cinsi	: Çelik
Ölçüleri	: Uzunluk: 49cm, çapı: 19 cm
Durumu	: Sağlam
Tanımı	:

Döküm tekniği ile yapılan ayna yuvarlak ve saplı tiptendir. Sap kısmının ortası zig zak motifleriyle süslenmiştir.

Aynanın üzerinde ortada bir madalyon bulunmaktadır. Madalyonun içerisinde bitkisel bir kompozisyon yer almakta; kompozisyon, merkezde içi bitkisel bezemeyle doldurulmuş bir altıgen ve altıgenin her bir köşesinden uzanan palmetler şeklinde oluşturulmuştur. Kompozisyonun etrafını içteki süsleme kuşağı ile birleşen altı tane palmet motifi yer almaktadır.

⁵³ Saplı tipte olması ve sapının şekli neredeyse 2/1792 nolu (örnek no:29) aynayla aynı olması sebebiyle bu tarihe verilmiştir.

Merkezdeki madalyonun etrafını iki tarafı örgü motifleriyle süslü şeritlerle sınırlandırılmış bir kitabe dolandır. Kitabeyi içleri bitkisel süslemeyle bezeli altı yuvarlak rozet bölmektedir. Kitabede sırasıyla “el-alim, el-adil” kelimeleri yazmaktadır.

E- DAVULLAR:

Örnek No	: 33
Eserin Türü	: Davul
Resim No	: 214-216
Geldiği Yer	: Diyarbakır
Yer Aldığı Müze	: İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi
Müze Envanter No	: 2832
Tarihi	: 13. Yüzyılın başları ⁵⁴
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Kazıma, çalma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Ağız çapı: 49 cm, yüksekliği: 65cm
Durumu	: Davulun gövdesinde bir bölüm kırılmıştır.
Tanımı	:

Döküm tekniği ile yapılmış davulun silindir gövdesi dip kısma doğru daralmaktadır. Davulun üst kenarında davulun ağzına gerilen derinin takılabileceği bir sıra kabaralar ve davulun diğer bir davula bağlanabileceği dört kulp bulunmaktadır.

Davulun gövdesinde kazıma tekniği uygulanarak oluşturulmuş biri geniş üç tane süsleme kuşağı yer almaktadır. Üstteki geniş süsleme kuşağının içini spiral kıvrım

⁵⁴ Davulların üzerini süsleyen insan ve ejder başlı kufi kitabenin tam eşi bulunamayan bir yazı tipi olması; bu sebeple kendine has bir yazı çeşidi olan davulların Diyarbakır'da bulunmaları dikkate alınarak, ayrıca kitabedeki ejderlerin başlarının Cizre Ulu Camiindeki ejderlerin başlarıyla büyük benzerlik göstermesinden dolayı 13. Yüzyılın başında Güney Doğu Anadolu'da yapıldıkları düşünülmektedir. Bkz. M.Ağaoğlu, "İslamische Metallerbeiten aus Istanbuler Museen", Belvedere, XI 1932, s.14, res.7; E. Kühnel-M.A.Ogan, Die Sammlung Türkischer und Islamischer Kunts in Tchlinili Köschk, Band III, Berlin-Leipzig 1938, s.168-169; Ü.Erginsoy, a.g.e., s.449-451

dallı bitkisel kompozisyon üzerine yapılmış kufi kitabe doldurmaktadır. Bir bereket kitabe olan yazıların çift olanları taçlı insan başlarıyla, tek olanları ise ejder başıyla sonuçlanmaktadır. Ejder başları küçük kulaklı, açık ağızlı, badem gözlü ve kıvrık burunlu olarak tasvir edilmiştir.

Bu kuşağın altındaki daha ince süsleme kuşağında ise spiral biçimler oluşturan kıvrım dallı bitkisel kompozisyonlar yer almaktadır.

En alttaki kuşakta ise sarkan uçları palmetlerle sonuçlanan bir örgü kompozisyonu ile süslenmiştir.

Örnek No	: 34
Eserin Türü	: Davul
Resim No	: 217-219
Geldiği Yer	: Diyarbakır
Yer Aldığı Müze	: İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi
Müze Envanter No	: 2551
Tarihi	: 13. Yüzyılın başları ⁵⁵
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Kazıma, çalma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Ağız çapı: 48 cm, yükseklik: 65 cm
Durumu	: Gövdesinin bir bölümü kırık, kırık olan bazı parçalar birleştirilmiştir. Ayrıca derinin gerilip tutturulduğu çıkıntıların çoğu kırılmış durumdadır.
Tanımı	:

Silindir bir gövdeye sahip olan davul, geniş olan ağız kısmı dip kısmına doğru daralmaktadır. Gövdenin üzerinde dört tane kulp ile gerilen derinin takıldığı çıkıntılar bulunmaktadır.

Gövdede ortadaki daha geniş olmak üzere iki süsleme kuşağı yer almaktadır. Geniş olan süsleme kuşağının içinde; spiral kıvrım dallı bitkisel zemin üzerinde kitabe yer almaktadır. Kitabeyi oluşturan yazılar; vücutları düğümlü, başları taçlı çifte insan

⁵⁵Bkz. Benzeri davulun tarihlendirilmesi dipnot 54'e

figürleri ile karşılıklı, burunları birbirine değen çifte ejderler şeklindedir. Ejder başları uzun kulaklı ve ağzı kapalı biçimde tasvir edilmiştir.

Alttağı daha ince süsleme kuşafđı içinde ise rumi ve palmetlerden oluşan bitkisel kompozisyonlar yer almaktadır.

B- BUHURDAN:

Örnek No	: 35
Eserin Türü	: Buhurdan
Resim No	: 220-232
Geldiği Yer	: Konya Mevlevi Dergahı
Yer Aldığı Müze	: Konya Mevlana Müzesi
Müze Envanter No	: 399
Tarihi	: 13.yy ikinci çeyreği ⁵⁶
Yapım Tekniği	: Dövme
Süsleme Tekniği	: Delik-işi, çalma, kazıma, kabartma.
Maden Cinsi	: Pirinç
Ölçüleri	: Çapı:18 cm.
Durumu	: Sağlam
Tanımı	:

İki yarım küreden oluşan buhurdanın 2mm. daha büyük olan üst yarısı diğerinin üzerine geçmekte; iki parça birbirine bir menteşe ve bir kilit köprüsüyle tutturulmaktadır. Kürenin her iki kutbunda da asılabileceği halkalar yer almaktadır.

Üstteki yarım kürenin kutup kısmında, 5 cm. çapında hafif kabartılmış bir plak bulunmaktadır. Ortasındaki halkayla küreyle birleşen bu plak, kendi eksen

⁵⁶Teknik bakımdan dövme ve delik-işi tekniğiyle yapılması, bu sebeple 1280/81 tarihli kandil zarfının bir öncüsü olması ve üzerini süsleyen figürlü kompozisyonların büyük çoğunluğunun, Anadolu Selçuklu eserlerinin süslemesinde yer alan figürlerle çok yakın benzerlik göstermesinden dolayı bu eser araştırmacılar tarafından 13. Yüzyılın ikinci çeyreğine tarihlendirilmektedir. Bkz. Ü.Erginsoy, a.g.e., s.397-412; Ü. Erginsoy, "Konya'da 13. Yüzyıla Ait Bir Buhurdan" Sanat Tarihi Yıllığı, XI (1981), İstanbul 1982, s.59-81

etrafında dönebilmektedir. Plağın üzerinde kabartma tekniği ile yapılmış bir sfenks figürü bulunmakta, sfenksin kuyruk ucu ejder şeklinde sonuçlanmaktadır. Başında ucu rumilerle sonuçlanan bir taç vardır. Dönen plağın altında, kürenin üzerinde Mühr-ü Süleyman (altı kollu yıldız) motifi bulunmakta olup; yıldızın kolları arasında kuş figürleri tasvir edilmiştir. Plağın altında kaldığı için sadece yıldızın uçları ve kuşların üst kısımları görülebilmektedir.

Dönen plağın ve altındaki madalyonun etrafını, içleri diegonal çizgilerle doldurulmuş ince bir şerit, bu şeridin etrafını yalancı kufi⁵⁷ ile oluşturulmuş bir yazı kuşağı dolanmaktadır.

Yazı kuşağının hemen altında delik-işi tekniği ile oluşturulmuş dört yuvarlak madalyonun bulunduğu ana süsleme kuşağı yer almaktadır. Madalyonlardan birinde, karşılıklı duran ve boyunları birbirini dolanan iki tavus kuşu figürü; ikincisinde sağ ön bacağına yukarıya doğru kaldırmış yürüyen bir aslan figürü, üçüncü madalyonda tavşana benzeyen uzun kulaklı bir hayvanın üzerinde avını kavrayan bir yırtıcı kuş figürü; dördüncüsünde de başını geriye doğru çevirmiş yürür vaziyette bir aslan figürü tasvir edilmiştir. Madalyonlardaki hayvan figürlerinin hepsi iri rumi yaprakları üzerine yerleştirilmiştir. Madalyonların arasında kalan kısımlar uçları palmetli, spiral biçiminde kıvrım dallarla süslenmiştir.

Üstteki yarım kürenin ağız kenarını, zemini rumi ve palmetlerle süslenmiş küfi bereket kitabesi dolanmaktadır.

Buhurdanın alt yarım küresinin kutup kısmında da Mühr-ü Süleyman motifli bir madalyon ve ortasına yerleştirilmiş halka bulunmaktadır. Madalyonun etrafını

⁵⁷ Ü. Erginsoy, a.g.e., s.401

yalancı kufi yazı ile oluşturulmuş bir kuşak; bunun etrafını da içi kıvrım dallarla süslenmiş bir şerit dolanmaktadır.

Bu şeridin hemen altında diğer yarım küre de olduğu gibi delik-işi tekniği ile oluşturulmuş dört yuvarlak madalyonun bulunduğu kalın süsleme kuşağı yer almaktadır. Madalyonlar içerisinde sırasıyla, yeleli cepheden verilmiş yürür vaziyette bir aslan figürü; bir diğerinde arka arkaya duran bir kartal ve bir tavus kuşu figürü; üçüncüsünde bir deve figürü; dördüncü madalyonda da tavşana benzer uzun kulaklı bir hayvanın üzerine çıkmış, avına saldıran bir yırtıcı kuş yer almaktadır.

Madalyonların arasında kalan kısımlarda, ikisinde üstteki yarım kürede olduğu gibi spiral kıvrım dallı bitkisel süsleme kompozisyonları; diğer ikisinde ise kıvrım dallar arasına yerleştirilmiş hayvan figürleri bulunmaktadır. Bu kompozisyonların birinde, üstte karşılıklı duran başlarını geriye doğru çevirmiş iki kuş figürü, altta da arkaları dönük iki tavus kuşu figürü; ikincisinde de üstte, karşılıklı duran başları doğru çevrili iki kuş, altta ise karşılıklı duran iki tavşan figürü tasvir edilmiştir.

Alttaki yarım kürenin ağız kenarını, üsttekine çok benzer bir bereket kitabesi dolanmaktadır.

C- İBRİK:

Örnek No	: 36
Eserin Türü	: İbrik
Resim No	: 233-238
Geldiği Yer	: Eskişehir Seyit Battal Gazi Türbesi
Yer Aldığı Müze	: İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi
Müze Envanter No	: 102
Tarihi	: 13. Yüzyılın ortaları ⁵⁸
Yapım Tekniği	: Dövme
Süsleme Tekniği	: Kazıma , kakma
Maden Cinsi	: Pirinç
Ölçüleri	: Yüksekliği : 22 cm, gövde çapı : 16.5 cm
Durumu	: İbriğin omuzdan yukarı kısmı yoktur, kakmaların büyük çoğunluğu dökülmüştür.
Tanımı	:

Dövme tekniği ile yapılmış olan ibriğin gövdesi sekiz kenarlı olup, ayak kısmına doğru daralan bir forma sahiptir. İbriğin ayak kısmı içbükey sekiz kenardan oluşmakta, gövdeden ayağa geçiş kısmında sekiz adet beşgen bölme bulunmaktadır.

İbriğin kenarları balık sırtı motifiyle süslü ince bordürlerle birbirinden

⁵⁸Eser üzerindeki figürlü süslemelerden göğe yükseliş sahnesinin, Artuklu Bölgesinde yapıldığı düşünülen ve üzerinde Artuklu Meliklerinin adları bulunan yurt dışı koleksiyonlarında bulunan mineli tasın ve aynanın üzerlerindeki sahneyle benzerlik göstermesi; aslan-boğa, grifon-sfenks mücadeleleri sahneleri ile çifte grifon kompozisyonunun Anadolu Selçuklularında sıkça kullanılmış olması; elinde kuş tutan hükümdar figürünün Artukluda sevilen bir sahne olması bunların yanı sıra kakma tekniğinin kullanılmasından dolayı 13. Yüzyılın ortalarına tarihlenmekte ve Artuklu Bölgesine verilmektedir. Bkz. Ü. Erginsoy, a.g.e., s.462-496

ayrılmış; aynı bordür, gövdenin üst bölümünde bir frizin etrafını ve ayağın alt kısmını dolaşmaktadır.

İbriğin gövdesinin üst kenarını atlı figürlerden oluşan bir şerit dolanmaktadır. Koşar vaziyette olan bu atlı figürlerin elinde uçan kıvrık sopalar bulunduğu için bunların polo oyuncuları olduğu anlaşılmaktadır. Her kenara üçer tane olmak üzere bir sıra koşar vaziyette on sekiz tane figür yerleştirilmiştir.

İbriğin gövdesini oluşturan sekiz kenardan dördünün ortasında dilimli madalyonlar içerisine yerleştirilmiş figürlü kompozisyonlar yer almaktadır. Dilimli madalyonun üst ve alt ucunda, içleri iç içe geçmiş “Y” motifiyle doldurulmuş altın kakmalı rozetler bulunmaktadır. Bu çok dilimli madalyonlardan birinin içinde, tahtında oturmuş elinde kuş tutan bir hükümdar figürü ile, tahtın yanında ayakta duran bir muhafız ve hükümdarın önünde eğilmiş üçüncü bir figürden taht sahnesi yer almaktadır. İbriğin gövdesinde bulunan ikinci çok dilimli madalyon içinde, bir kayık gezinti sahnesi bulunmaktadır. Bu sahnede kayığın içinde tahtında bağdaş kurarak oturmuş cepheden tasvir edilmiş bir hükümdar figürü ile, profilden tasvir edilmiş kürek çeken bir kayıkçı figürü yer almaktadır. Kayığın ortasındaki direğin tepesinde şemsiye şeklinde yelken veya tente bulunmaktadır. Kayığın üzerinde bulunduğu su yüzen balıklarla belirtilmiştir. Üçüncü çok dilimli madalyonun içinde ise kuş avlama sahnesi tasvir edilmiştir. Yaylarını uçan bir grup kuş üzerine nişan almış ayakta duran üç avcı figürü görülmektedir. Kuşlardan biri vurulmuş olarak yere düşmektedir. Ayaklarının altında yer alan balık figürleri ise avlanma olayının nehir veya göl kenarında geçtiğini anlatmaktadır. Çok dilimli madalyonlardan dördüncüsünde ise bir “ göğe yükseliş ” sahnesi tasvir edilmiştir. Bu sahnede

fınıldak biçimli tekerlekleri olan bir araba, arabanın iki yanında göğe doğru yükselir vaziyette arabayı çeken iki hayvan; arabanın tente ile kapatılmış olan yerinde oturan elinde kadeh tutan bir figür ve iki yanında muhafız figürleri bulunan kompozisyon yer almaktadır.

Gövdeyi oluşturan diğer dört kenar ise dikdörtgen yatay bir kitabe friziyle iki bölüme ayrılmıştır. İki nesih, ikisi canlı nesih ile yazılmış olan kitabelerde eserin sahibine “ beka ve ikbal ”⁵⁹ dilemektedir. Kitabelerle ikiye bölünmüş kenarların üst bölümlerinde, dilimli kemerler içine yerleştirilmiş ayakta duran cüppeli figürler; alt bölümünde ise av sahneleri tasvir edilmiştir. Üst bölümdeki cüppelilerin biri cepheden diğer üçü profilden verilmiştir. Dilimli kemerlerin çevresi kıvrım dallı bitkisel motiflerle doldurulmuştur. Alt bölümdeki av sahnelerinden ikisinin içinde aslan ve tavşan gibi hayvanları avlayan atlı avcı figürleri ve bir tazı yer almakta; bir diğerinin içinde koşan atının üzerinde geriye dönerek oku ve yayı ile kanatlı bir aslanı avlayan avcı; dördüncü bölümde ise “Behram Gür’ün azadeyi deve üzerinde ava götürmesi sahnesi” bulunmaktadır⁶⁰.

Gövdeden ayağa geçişte yer alan sekiz beşgen bölümlerin içerisinde sırasıyla, başını geriye çevirmiş bir grifonla mücadele eden elindeki mızrağını grifona saplamış ayakta duran avcı figürü; grifon ve sfenks mücadele sahnesi; başlarını geri çevirmiş sırt sırta duran ve kanat uçları yukarıda birleşmiş iki grifon; baş aşağı tasvir edilmiş takla atar durumda bir akrobat figürü; aslan ve boğa mücadele sahnesi ; ellerinde sopa tutan karşılıklı iki insan figürü; zıplar vaziyette iki av hayvanı; ayakta karşılıklı duran ve

⁵⁹ Ü. Erginsoy, a.g.e., s.464

⁶⁰ Ü. Erginsoy, a.e., s.481

ellerinde yuvarlak bir nesne tutan iki insan figürü bulunmaktadır. Bu bölümdeki süslemeler kıvrım dallı rumi kompozisyonları üzerine işlenmiştir.

İbriğin içbükey ayak kısmında sivri kemerler içerisine yerleştirilmiş ayakta duran cüppeli insan figürleri bulunmaktadır. Kemer köşeleri kıvrım dallı bitkisel motiflerle doldurulmuştur.

İbriğin üzerindeki figürlü kompozisyonlar, yazılar ve bitkisel motifler gümüş kakma; dilimli madalyonlara bitişik küçük rozetlerin içlerindeki geometrik şekiller ise altın kakma ile süslenmiştir.

F- HAVANLAR:

Örnek No	: 37
Eserin Türü	: Havan
Resim No	: 239-244
Geldiği Yer	: Harran Kazısı
Yer Aldığı Müze	: Şanlıurfa Müzesi
	1987 yılında Ankara Etnografya Müzesinden nakledilmiştir.
Müze Envanter No	: 1938
Tarihi	: 11-13. Yüzyıllar
Yapım Tekniğı	: Döküm
Süsleme Tekniğı	: Döküm ile elde edilen kabartma, kazıma ve yaldız
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Ağız çapı:13cm, yükseklik:17 cm
Durumu	: Form olarak sağlam olan havanın yaldızları dökülmüş ve paslanmıştır. Kulplardan birisinin halkası yoktur.
Tanımı	:

Sekizgen bir forma sahip olan havanın gövdesi, ağız kenarına ve kaideye yakın bir yerinden hafifçe genişleyerek oluşturulmuştur.

Havanın gövdesinin iki kenarında simetrik olarak yapılmış boğa başı şeklinde kulplar yer almaktadır. Boğa başlarının üzerinde yer alan boynuzların ucu birleşmiş, gözler, burun ve ağızlar kazıma tekniğı ile ayrıntılı bir biçimde verilmiştir. Alınlarının

tam ortasında damla şeklinde bir madalyon içerisinde palmet motifi yer almaktadır.

Boğa başlarının tam altında döküm ile yapılmış küçük kabaralar vardır.

Gövdenin diğer altı kenarı üzerinde tam ortaya gelecek şekilde üçgen biçimli üçgen biçimli kabaralar bulunmaktadır. Bu kabaraların ve iki kulpun etrafını kazıma tekniği ile yapılmış dilimli kemerler sınırlamaktadır. Bu kemerlerin köşeleri bitkisel süslemeyle doldurulmuştur.

Gövdenin ağız kenarına ve kaideye doğru genişleyen kısımları ise inci dizeleri ile sınırlandırılan bir süsleme şeridi şeklindedir. Bu şeridin içi kıvrım dallı rumilerle doldurulmuştur.

Havanın ağız kenarında bulunan süslemeler çok tahrip olduğundan süsleme tam olarak anlaşılamamaktadır. Fakat yer yer kenarların köşelerine yerleştirilmiş rozetler ve bunlar arasında kalan yazılar seçilebilmektedir.

Havanın üzerindeki boğa başlarında, bitkisel ve yazı süslemelerinde altınla yapılmış kakma tekniği kullanılmıştır.

Örnek No	: 38
Eserin Türü	: Havan
Resim No	: 245
Geldiği Yer	: Bilinmiyor
Yer Aldığı Müze	: Sadberk Hanım Müzesi
	Hüseyin Kocabaş koleksiyonundan 1983 yılında nakledilmiştir.
Müze Envanter No	: 3680
Tarihi	: 11-13. Yüzyıl
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Döküm ile oluşturulan kabartma tekniği
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Çapı: 18.7 cm, yüksekliği: 12.3 cm
Durumu	: Sağlam
Tanımı	:

Ongen gövdeli olan havan, ağız kenarına ve kaideye doğru genişlemektedir.

Havanın iki yanında kulplar bulunmakta; bu kulpların ortasından halka geçmektedir.

Gövdenin diğer kenarları ise sekiz dilimli çiçek kabartmalarıyla süslenmiştir.

Örnek No	: 39
Eserin Türü	: Havan
Resim No	: 246
Geldiği Yer	: Bilinmiyor
Yer Aldığı Müze	: Fako Koleksiyonu
Müze Envanter No	: 94
Tarihi	: 11-13. Yüzyıl
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Döküm ile elde edilen kabartma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Ağız çapı: 12 cm, yükseklik:17 cm
Durumu	: Sağlam
Tanımı	:

On kenarlı bir gövdeye sahip olan havan, ağız kenarına ve kaideye doğru genişleyerek silindir biçimini almaktadır. Havanın iki yanında delikli kulplar bulunmaktadır. Havanın diğer kenarları kabartma rozetlerle süslenmiştir.

Örnek No	: 40
Eserin Türü	: Havan
Resim No	: 247
Geldiği Yer	: Bilinmiyor
Yer Aldığı Müze	: Fako Koleksiyonu
Müze Envanter No	: 95
Tarihi	: 11-13. Yüzyıllar
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Döküm ile yapılan kabartma ve kazıma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Ağız çapı: 11 cm, yükseklik: 15 cm
Durumu	: Sağlam
Tanımı	:

Döküm tekniği ile yapılmış silidir biçiminde gövdeye sahip havan, ağız kenarına ve kaideye doğru hafif genişlemektedir. Gövdenin üzerinde aslan başı şeklinde bir kulp yer almakta; kulpun içinden bir halka geçmektedir. Gövde kazıma tekniği uygulanarak sekiz dilimli kemerle bölünmüştür. Bu kemerlerin içerisinde döküm tekniği ile yapılmış damla şeklinde kabartmalar bulunmaktadır. Bu kabartmalardan kulpun altında olanı diğerlerinden küçüktür. Kemerlerin köşelikleri kazıma tekniği uygulanarak kıvrım dallı bitkisel süslemeyle doldurulmuştur.

Havanın ağız kenarı ve kaideye doğru genişleyen kısımlarında süsleme şeridi yer almakta; kazıma tekniği ile şeridin içi kıvrım dallı rumillerle süslenmiştir.

Örnek No	: 41
Eserin Türü	: Havan
Resim No	: 248-249
Geldiği Yer	: Bilinmiyor
Yer Aldığı Müze	: Fako Koleksiyonu
Müze Envanter No	: 96
Tarihi	: 11-13. Yüzyıllar
Yapım Tekniğı	: Döküm
Süsleme Tekniğı	: Döküm ile elde edilen kabartma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Ağız çapı: 10 cm, yükseklik:15 cm
Durumu	: Sağlam
Tanımı	:

Döküm tekniğı ile yapılan havan sekizgen bir forma sahiptir. Sekizgen gövde ağız kenarına doğru hafif genişlemektedir. Bu kısım ile gövde arasında kabartma ince bir kuşak yer almaktadır.

Havanın bir kenarında halka deliğı olan aslan başı şeklinde bir kulp bulunmaktadır. Gövdenin diğerk kenarları ve kulpun altı döküm tekniğı ile yapılmış damla şeklindeki rozetlerle süslenmiştir.

Örnek No	: 42
Eserin Türü	: Havan
Resim No	: 250
Geldiği Yer	: Bilinmiyor
Yer Aldığı Müze	: Fako Koleksiyonu
Müze Envanter No	: 303
Tarihi	: 11-13. Yüzyıllar
Yapım Tekniğı	: Döküm
Süsleme Tekniğı	: Döküm ile elde edilmiş kabartma ve kazıma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Ağız çapı: 16.8, Yükseklik:11.8 cm
Durumu	: Sağlam
Tanımı	:

Döküm tekniğı ile elde edilmiş silindir biçimindeki havanın gövdesi ağız kenarına ve kaideye doğru çok hafif bir şekilde genişlemektedir. Havanın gövdesi üzerinde simetrik biçimde yerleştirilmiş dört tane kulp bulunmaktadır. Bu kulplarda birer halka takılıdır. Aslan başlarının, göz, kulak ve burun gibi kısımları kazıma tekniğı ile belirtilmiştir. Aslan başlarının hemen yanında, alt alta ikişer tane gelecek şekilde on altı tane döküm ile elde edilmiş kabartmalar yer almaktadır. Bu kabartmaların arasında gövdenin tam ortasına gelecek şekilde simetrik, üzerleri kazıma tekniğı ile süslenmiş, dört tane baklava dilimi biçiminde kabartmalar yer almaktadır. Bu kabartmaların etrafı kazıma tekniğı uygulanarak rumi ve palmet kompozisyonlarından oluşan bitkisel süslemeyle süslenmiş, Bu rumi ve palmetlerin içleri de kıvrım dallarla doldurulmuştur.

Gövdenin ağız kenarına ve kaideye doğru hafifçe genişleyen kısımlarında süsleme şeritleri bulunmaktadır. Alttaki şerit içerisinde sekiz rozet ile sekiz kartuş yer almakta; rozetlerin içi geometrik örgü ile süslüdür. Dikdörtgen kartuşlardan dördü bitkisel süslemeyle, dördü de kufi yazı ile süslenmiştir. Üstte bulunan şerit ise yine aynı şekilde bölümlenmiştir, fakat burada dikdörtgen kartuşların içi bitkisel süsleme kompozisyonları ile süslenmiştir.

Örnek No : 43
Eserin Türü : Havan
Resim No : 251
Geldiği Yer : Diyarbakır
Yer Aldığı Müze : Ankara Etnografya Müzesi
Müze Envanter No : 11533
Tarihi : 11-13. Yüzyıllar
Yapım Tekniğı : Döküm
Süsleme Tekniğı : Döküm ile yapılan kabartma
Maden Cinsi : Tunç
Ölçüleri : Ağız çapı:22 cm, yükseklik: 12.5 cm
Durumu : Sağlam
Tanımı :

Döküm tekniğı ile yapılan havanın , sekiz kenarlı gövdesi ağız kenarı ve kaideye doğru genişlemektedir. Gövdenin iki kenarında içinden birer halka geçen kulplar yer almaktadır. Gövdenin diğer kenarlarında koşar durumda ne olduğu anlaşılamayan figürler bulunmaktadır. Sekizgenin kenarları ve kaidenin etrafı baskı ile yapılmış şekillerle süslenmiştir⁶¹.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

⁶¹ Ü.Erginsoy, a.g.e., s.420’de bu motiflerin kazıma ile yapıldığını söylemesine karşın, bu süslemeler baskı ile oluşturulmuştur.

Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Dökümle oluşturulan kabartma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Ağız çapı: 16 cm, yükseklik: 11 cm
Durumu	: Sağlam
Tanımı	:

Döküm tekniği ile yapılan havan sekizgen bir forma sahiptir. Sekiz kenarlı gövdesi ağız kenarına ve kaideye doğru genişlemektedir. Gövde de kenarların dördü üzerinde kulplar yer almakta , bunların ikisinin içinde birer halka takılıdır. Diğer kenarlarında ise kabartma olarak yapılmış madalyonlar bulunmaktadır. Her kenarın köşelerine gelecek şekilde küçük kabartmalar yapılmıştır.

Havanın ağız kenarında Farsça bir damga yer almakta; damgada “Sahibe-hu Abdülhalil” yazısı okunmaktadır⁶².

⁶² Bir Osmanlı dönemi damgası olan yazı havanın Osmanlı döneminde de kullanıldığını ortaya koymaktadır.

Örnek No	: 45
Eserin Türü	: Havan
Resim No	: 253-256
Geldiği Yer	: Bilinmiyor
Yer Aldığı Müze	: Ankara Etnografya Müzesi
Müze Envanter No	: 17788
Tarihi	: 11-13. Yüzyıllar
Yapım Tekniğı	: Döküm
Süsleme Tekniğı	: Döküm ile elde edilen kabartma, çalma ve kazıma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Ağız çapı: 16 cm, yükseklik: 12.5 cm
Durumu	: Sağlam
Tanımı	:

Döküm tekniğı ile yapılan havan sekizgen formludur. Havanın gövdesi ağız kenarına ve kaideye doğru genişlemektedir.

Gövdenin iki kenarında simetrik olarak yerleştirilmiş iki aslan başı yer almaktadır. Aslanın göz, ağız ve burun gibi kısımları çalma tekniğı uygulanarak daha plastik hale getirilmiştir. Aslan başının birinde bir diğesinde iki halka takılıdır. Gövdenin diğ kenarları ise badem biçiminde kabaralarla süslenmiş; kabaraların üstlerine dilimli kemer şeklinde kazıma tekniğı ile bitkisel süslemeler yapılmıştır.

Gövdenin ağız kenarına doğru genişleyen kenarlarında dikdörtgen şeritler içerisinde çalma tekniğı ile yapılmış palmet ve rumi kompozisyonları yer almaktadır.

Havanın kaidesinin her kenarında dikdörtgen şeritler içerisi sırasıyla bitkisel ve örgü motifleriyle süslenmiştir.

Ağzının üst kısmında; sekizgenin her köşesinde, kazıma tekniği ile yapılmış bitkisel madalyon yer almakta ve bu madalyonların arası bir kufi yazı ve kıvrım dallı bitkisel süslemeyle doldurulmuştur. Bu yüzey çok tahrip olduğundan süslemenin ve yazının ayrıntıları anlaşılamamaktadır.

Örnek No	: 46
Eserin Türü	: Havan
Resim No	: 257-258
Geldiği Yer	: Halep
Yer Aldığı Müze	: Türk İslam Eserleri Müzesi
	Çinili Köşkten 1941 yılında nakledilmiştir.
Müze Envanter No	: 1509
Tarihi	: 11-13. Yüzyıllar
Yapım Tekniğı	: Döküm
Süsleme Tekniğı	: Döküm ile yapılan kabartma, kazıma ve çalma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Kaide çapı: 16 cm, yüksekliğı: 12.5 cm
Durumu	: Sağlam
Tanımı	:

Sekizgen gövdeye sahip olan havanın gövdesi ağız ve kaideye doğru genişlemektedir. Gövdenin iki kenarına simetrik olarak yerleştirilmiş olan iki kulp boğa başı şeklinde olup kulplarda birer halka takılıdır. Boğa başları boynuzlu ve iri gözlüdür. Burnunun üzerlerinde üçgen bir rozet yer almaktadır. Gövdenin diğer kenarlarında, çalma tekniğı ile yapılmış dilimli kemerler içerisinde damla şeklinde kabaralar bulunmaktadır. Dilimli kemerlerin köşeleri kıvrım dallı bitkisel süslemeyle doldurulmuştur.

Havanın ağız ve kaideye doğru genişleyen kısımları ise çalma tekniğı ile yapılmış örgü motifiyle süslenmiştir. Ağız kenarında ise sekizgenin her köşesine

gelecek şekilde çalma tekniğı ile birer damla rozeti yapılmış; rozetlerin arası kıvrım dalı bitkisel süslemeyle doldurulmuştur.

Örnek No : 47

Eserin Türü : Havan

Resim No : 259-260

Geldiği Yer : Bilinmiyor

Yer Aldığı Müze : Türk İslam Eserleri Müzesi

Çinili Köşkten nakledilmiştir.

Müze Envanter No : 1512

Tarihi : 11-13. Yüzyıllar

Yapım Tekniğı : Döküm

Süsleme Tekniğı : Döküm ile yapılan kabartma ve kazıma

Maden Cinsi : Tunç

Ölçüleri : Ağız çapı: 12 cm, yüksekliğı: 10 cm

Durumu : Sağlam

Tanımı :

Sekizgen olan havanın gövdesi ağız ve kaideye doğru genişlemektedir. Havan tek kulplu olup, kulp aslan başı şeklindedir. Aslanın yüz şekli ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. Gövdenin diğer kenarlarında kazıma tekniğı ile yapılmış dilimli kemerler ve bu dilimli kemerler içerisinde damla şeklinde rozetler bulunmaktadır. Kemerlerin köşelikleri kazıma tekniğı ile yapılmış kıvrım dallı bitkisel süslemeyle doldurulmuştur.

Havanın kaide ve ağız kenarına doğru genişleyen kenarlarında yer alan dikdörtgen şeritlerin içleri kazıma tekniğı ile yapılmış bitkisel süsleme ve örgü motifleriyle süslenmiştir. Havanın ağız kenarı kazıma tekniğı ile yapılmış olan kıvrım dallı bitkisel kompozisyon ile süslenmiştir.

Örnek No	: 48
Eserin Türü	: Havan
Resim No	: 261-262
Geldiği Yer	: Diyarbakır
Yer Aldığı Müze	: İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi
	İstanbul Çinili Köşkten nakledilmiştir.
Müze Envanter No	: 1510
Tarihi	: 11-13. Yüzyıllar
Yapım Tekniğı	: Döküm
Süsleme Tekniğı	: Döküm ile yapılan kabartma ,kazıma ve çalma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Ağız çapı: 15 cm, yükseklik: 13.5 cm
Durumu	: Sağlam
Tanımı	:

Havanın sekizgen gövdesi kaideye ve ağız kenarına doğru genişlemektedir. Havanın iki kenarında simetrik olarak yerleştirilmiş boğa başı şeklinde iki kulp bulunmaktadır. Havanın iki kenarında birer büyük badem biçiminde kabara, diğer kenarlarında ise üçer adet küçük badem şeklinde kabalar yer almaktadır. Bu kabaların etrafı kazıma tekniğı ile yapılan dilimli kemerlerle çevrelenmiş; kemerin köşelikleri ise kıvrım dallı bitkisel süslemeyle doldurulmuştur.

Kaidenin genişleyerek oluşan sekiz kenarı, çalma ve kazıma tekniğı yapılmış bereket kitabeleri ve bitkisel zemin üzerinde koşan hayvan figürleriyle süslenmiştir.

Havanın genişleyerek oluşan ağızın kenarları kazıma tekniğı ile, rumi ve palmet motifleriyle süslenmiştir. Ağızın üst kısmında sekizgenin her köşesinde içi süslemesiz birer rozet bulunmaktadır.

Örnek No : 49
Eserin Türü : Havan
Resim No : 263
Geldiği Yer : Bilinmiyor
Yer Aldığı Müze : Topkapı Sarayı Müzesi
Müze Envanter No : 25 / 3485
Tarihi : 11-13. Yüzyıllar
Yapım Tekniğı : Döküm
Süsleme Tekniğı : Döküm tekniğı ile yapılan kabartma
Maden Cinsi : Tunç
Ölçüleri : Ağız çapı: 12 cm, yükseklik:10 cm
Durumu : Sağlam
Tanımı :

Havanın silindir biçimindeki gövdesi ağız kenarına doğru genişlemektedir.

Havanın gövdesi, parmak şeklinde ince uzun üç kabara ve ne olduğı tam anlaşılamayan fakat çift başlı kartala benzeyen üç tane figür ile süslenmiştir.

Örnek No : 50
Eserin Türü : Havan
Resim No : 264
Geldiği Yer : Bilinmiyor
Yer Aldığı Müze : Topkapı Sarayı Müzesi
Müze Envanter No : 25 / 3487
Tarihi : 11-13. Yüzyıllar
Yapım Tekniğı : Döküm
Süsleme Tekniğı : Döküm ile yapılan kabartma, çalma
Maden Cinsi : Tunç
Ölçüleri : Ağız çapı: 21 cm, yükseklik: 11 cm
Durumu : Sağlam
Tanımı :

Silindir biçiminde olan havanın gövdesi kaideye doğru genişleyerek arada bulunan bilezikten sonra sekizgen bir form almaktadır. Havanın ağız kenarı 3.5 cm genişliğinde olup sekiz dilimli bir şekil oluşturmaktadır.

Havanın gövdesinin iki yanında içinde halka bulunmayan iki kulp yer almaktadır. Diğer kenarlar ise kabartma rozetlerle süslenmiştir. Ağız kenarının üstünde çalma tekniğı ile yapılmış süslemeler vardır. Fakat bu kısım çok tahrip olduğundan süslemenin ne olduğu tam anlaşılamamaktadır.

Örnek No	: 51
Eserin Türü	: Havan
Resim No	: 265
Geldiği Yer	: Malazgirt
Yer Aldığı Müze	: Erzurum Müzesi ⁶³
Müze Envanter No	: Bilinmiyor
Tarihi	: 11-13. Yüzyıllar
Yapım Tekniğı	: Döküm
Süsleme Tekniğı	: Döküm ile elde edilen kabartma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Yükseklik: 8 cm.
Durumu	: Sağlam
Tanımı	:

Sekizgen bir forma sahip olan havan gövdesi, ağız kenarına ve kaideye doğru genişleyerek oluşturulmuştur.

Havanın gövdesinin iki kenarında simetrik olarak yerleştirilmiş halkalı kulplar bulunmaktadır. Diğer kenarları üzerinde ise damla şeklinde döküm ile elde edilmiş kabaralar yer almaktadır.

⁶³ Erzurum Müzesine Bakanlık aracılığıyla resmi olarak başvurulmasına karşın Anadolu Selçuklu Dönemine ait eserlerinin olmadığını bildirmişlerdir. Fakat 1986 Yılında Malazgirt Belediyesi tarafından yapılan kanalizasyon harfiyatı sırasında çıkan madeni buluntuların Erzurum Müzesinde koruma altına alındığı bilinmektedir. Bkz. R. Arık, “ Selçuklu Döneminin Malazgirt Buluntuları”, Sanatsal Mozaik, 5, İstanbul 1996, s.14-22. Bu eserde adı geçen makaleden yararlanılarak incelenmiştir.

H- MUTFAK MALZEMELERİ:

Örnek No	: 52
Eserin Türü	: Kazan kapağı
Resim No	: 266-270
Geldiği Yer	: Harran Kazısı
Yer Aldığı Müze	: Ankara Etnografya Müzesi
Müze Envanter No	: 15587
Tarihi	: 11-12. Yüzyıllar
Yapım Tekniğı	: Dövme ve döküm
Süsleme Tekniğı	: Çalma
Maden Cinsi	: Bakır
Ölçüleri	: Çapı : 49 cm
Durumu	: Eserin üzerinde yer yer kırılmalar ve çökmeler vardır. Kulpun birisinin yarısı kaybolmuştur.
Tanımı	:

Tek bir levhanın dövülmesiyle oluşturulmuş kapağın kulpları dökümden yapılmış ve perçinlenerek kapağa birleştirilmiştir. Kapağın ortası 20 cm çapında kürevi şeklinde olup; ince kaburgalarla on sekiz dilime ayrılmıştır. Bu dilimlerin içleri sırayla bir boş bırakılıp bir süslenmiştir. İçleri süslü olan dilimler çalma tekniğı uygulanarak kıvrım dallarla doldurulmuştur. Eser tahrip olduğundan süsleme net olarak anlaşılamamaktadır.

Kapağın genişleyerek açılan düz yüzeyini ise en dışta çalma tekniğı ile yapılmış, kıvrım dallar üzerine uygulanmış dışta bir yazı bordürü sınırlamaktadır.

Ortada daha geniş bir şerit içerisinde geometrik geçmelerle oluşan yirmi dört tane madalyon bulunmaktadır. Çalma tekniği uygulanarak yapılmış bu madalyanlar içerisinde bitkisel zemin üzerinde karşılıklı veya sırt sırta duran ve başlarını geriye doğru çevirmiş çift kuşlar yer almaktadır. Şeridin madalyonların dışında kalan bölümü ise kıvrım dallarla doldurulmuştur.

En içteki şeritte ise çalma tekniği ile oluşturulmuş, bitkisel zemin üzerinde kufi yazı kitabesi yer almaktadır.

Perçinlerle kapağa simetrik bir biçimde birleştirilmiş döküm kulplar iki parçadan oluşmaktadır. Kulpların perçinlerle kapağa birleşen üst kısmı palmet ve rumi kompozisyonu olarak yapılmış ve aşağı doğru çubuk şeklini alarak, bir halka ile diğer parçayla birleşmiştir. Bu kulplar kapağın kapattığı kaba geçirilmek üzere tasarlanmıştır.

Örnek No	: 53
Eserin Türü	: Sini
Resim No	: 271-273
Geldiği Yer	: Harran Kazısı
Yer Aldığı Müze	: Ankara Etnografya Müzesi
	Ankara Arkeoloji Müzesinden nakledilmiştir.
Müze Envanter No	: 15569
Tarihi	: 11-12. Yüzyıllar
Yapım Tekniği	: Dövme
Süsleme Tekniği	: Çalma
Maden Cinsi	: Bakır
Ölçüleri	: Çapı: 64 cm, yükseklik: 2.5 cm
Durumu	: İki yanında küçük delikler olmakla birlikte tam ve sağlamdır.
Tanımı	:

Dövme tekniği ile yapılan sini 64 cm çapında olup,ortası düz ağza doğru 2.5 cm yükselerek dışarı doğru hafif genişlemiştir.

Sini sade bir görünüme sahip olan sisinin süslemesi, merkezinde yer alan madalyonla oluşturulmuştur. Madalyonun ortasında, altı köşeli bir yıldızın kollarının birbirine geçmesiyle oluşan bir geometrik örgü motifi yer almakta,bu geometrik geçmelerin arasında kalan boşluklar ise çalma tekniği ile spiral kıvrım dallı motiflerle süslenmiştir. Bu kompozisyonu en dışta çalma tekniği ile yapılmış birbirine geçmiş durumda uçları palmetlerle son bulan şemseli bir kompozisyon sınırlamaktadır.

Örnek No	: 54
Eserin Türü	: Sini
Resim No	: 274-276
Geldiği Yer	: Harran Kazısı
Yer Aldığı Müze	: Şanlıurfa Müzesi
	1987 yılında Ankara Etnografya Müzesinden gelmiştir.
Müze Envanter No	: 1943
Tarihi	: 11-12. Yüzyıllar
Yapım Tekniği	: Dövme
Süsleme Tekniği	: Çalma
Maden Cinsi	: Bakır
Ölçüleri	: Çapı: 61 cm, yükseklik:21 cm
Durumu	: Eserde yer yer kırılma ve kopmalar görülmektedir.
Tanımı	:

Silindir şeklinde olan sininin ,ağız kenarı dışa doğru genişlemektedir. Sininin altında; 20 cm yüksekliğinde, silindir biçiminde bir ayak kısmı bulunmaktadır. Ayak kısmı siniye perçinlenerek birleştirilmiştir.

Sinin ortasında bir madalyon yer almaktadır. Madalyonun merkezinde balık pulu şeklindeki zemin üzerinde sekiz dilimli bir çiçek motifi bulunmakta; bu motifi iki süsleme şeridi dolanmaktadır. İçteki şeridin içerisinde birbiri peşi sıra altı tane balık figürü; dıştaki şeritte ise balık pulu şeklinde süslemeler yer almaktadır. Süslemeler silik olduğu için ayrıntıları seçilememektedir.

Örnek No	: 55
Eserin Türü	: Sini
Resim No	: 277-279
Geldiği Yer	: Harran Kazısı
Yer Aldığı Müze	: Şanlıurfa Müzesi
	1987 yılında Ankara Etnografya Mezesinden nakledilmiştir.
Müze Envanter No	: 1940
Tarihi	: 11-12. Yüzyıllar
Yapım Tekniği	: Dövme
Süsleme Tekniği	: Çalma ve kazıma
Maden Cinsi	: Bakır
Ölçüleri	: Çapı:65 cm, yüksekliğı: 7 cm
Durumu	: Sininin bazı yerlerinde parçalar kopmuştur.
Tanımı	:

Tek bir levhanın dövülmesiyle yapılmış olan sini, yuvarlak biçimli olup;ağız kenarı dışa doğru genişletilerek oluşturulmuştur.

Sinini ortasında etrafı tığ ve zencirek motifleriyle çevrili bir madalyon yer almaktadır. Madalyonun içinde altı köşeli yıldızın kollarının birbirine geçmesiyle oluşturulmuş kapalı bir kompozisyon bulunmaktadır.

Sinin ortasında yer alan bu süslemeyi en dışta bir süsleme şeridi dolanmaktadır. Bu süsleme şeridinde ;iki ucu palmetle son bulun,altı küçük madalyon yer almaktadır. Üç madalyonun içi hilal şeklinde oluşturulmuş ve diğer madalyonlarla benzer türde

kıvrım dallı bitkisel kompozisyonla süslenmiştir. Madalyonların arasında uçları yukarı doğru uzatılarak yapılmış yazılar yer almaktadır.

Sinini ağız kenarını ise kazıma tekniği ile yapılmış zencirek motifi süslemektedir.

Örnek No	: 56
Eserin Türü	: Sini
Resim No	: 280-282
Geldiği Yer	: Harran Kazısı
Yer Aldığı Müze	: Şanlıurfa Müzesi 1987 yılında Ankara Etnografya Müzesinden nakledilmiştir.
Müze Envanter No	: 1949
Tarihi	: 11-12. Yüzyıllar
Yapım Tekniği	: Dövme
Süsleme Tekniği	: Kazıma, çalma
Maden Cinsi	: Bakır
Ölçüleri	: Çapı: 64 cm, yükseklik: 5 cm
Durumu	: Sininin kenarında bazı parçalar dökülmüştür.
Tanımı	:

Tek bir parçanın dövülmesiyle yapılmış olan yuvarlak biçimindeki sininin ağız kenarı dışa doğru genişleyerek oluşturulmuştur.

Sininin ortasında etrafı palmet kompozisyonlarıyla çevrili büyük bir madalyon yer almaktadır. Madalyonun içinde altı köşeli yıldızın kollarının genişleyerek birbiri içinden geçmesiyle oluşan bir geometrik kompozisyon ile bu yıldızın merkezinde bir çiçek rozeti yer almaktadır. Yıldızın kolları arasında kalan boşluklar bitkisel süslemeyle doldurulmuştur.

Madalyonun etrafını, altı küçük madalyon ve aralarda dikdörtgen kartuşlar bulunan süsleme dolanmaktadır. İçleri bitkisel kompozisyonla süslü küçük madalyonların iki ucundan uzayan dallar ikiye ayrılarak palmet tomurcuğu şeklinde sonuçlanmaktadır. Aralarda kalan ve uzun iki kenarında palmetlerle oluşturulmuş bitkisel bezeme bulunan kartuşların beş tanesinin içi birbirinden farklı bitkisel kompozisyonla; bir tanesi ise yazı ile süslenmiştir.

Örnek No	: 57
Eserin Türü	: Tava
Resim No	: 283-284
Geldiği Yer	: Harran Kazısı
Yer Aldığı Müze	: Şanlıurfa Müzesi 1987 yılında Ankara Etnografya Müzesinden nakledilmiştir.
Müze Envanter No	: 1945
Tarihi	: 11-12. Yüzyıllar
Yapım Tekniği	: Dövme
Süsleme Tekniği	: Kazıma ve çalma
Maden Cinsi	: Bakır
Ölçüleri	: Çapı:44cm, yükseklik:19 cm
Durumu	: Sağlam olmakla birlikte yer yer kırılma ve kopmalar görölmektedir. Çok tahrip olduğundan süsleme siliktir.
Tanımı	:

Dövme tekniği ile yapılan tava, düz yuvarlak dipli olup gövde ağız kenarına doğru genişleyerek oluşmaktadır.

Tava ortasını kuş figürlü bir madalyon süslemekte; madalyonu bitkisel süslemeli bir şerit dolanmaktadır. Figür ve bitkisel süsleme çok tahrip olduğu için ne oldukları tam olarak anlaşılamamaktadır. Dip kısmı en kenarda bir kitabe şeridi dolanmaktadır. Bu kitabeler, içleri kuş figürlü rozetlerle bölünmüştür. Kitabe çok tahrip olduğundan okunamamaktadır.

Örnek No : 58

Eserin Türü : Kazan

Resim No : 285

Geldiği Yer : Harran Kazısı

Yer Aldığı Müze : Şanlıurfa Müzesi

1987 yılında Ankara Etnografya Müzesinden
nakledilmiştir.

Müze Envanter No : 1944

Tarihi : 11-12. Yüzyıllar

Yapım Tekniği : Dövme

Süsleme Tekniği : Kazıma

Maden Cinsi : Bakır

Ölçüleri : Çapı:61 cm, yükseklik:21 cm

Durumu : Geneli sağlam olmakla birlikte kabın üzerinde
çökmeler bulunmaktadır.

Tanımı :

Hafif yuvarlak dipli olup; geniş, yüksek ve düz bir gövdeye sahiptir. Ağız kenarı hafif dışa çıkıntılıdır.

Gövdenin üst kenarını kazıma tekniği ile yapılmış bir kitabe şeridi dolanmaktadır. Kitabede bereket duası yazılıdır.

Örnek No : 59

Eserin Türü : Tava

Resim No : 286

Geldiği Yer : Harran Kazısı

Yer Aldığı Müze : Şanlıurfa Müzesi

1987 yılında Ankara Etnografya Müzesinden
nakledilmiştir.

Müze Envanter No : 1942

Tarihi : 11-12. Yüzyıllar

Yapım Tekniğı : Dövme

Süsleme Tekniğı : Süslemesiz

Maden Cinsi : Bakır

Ölçüleri : Çapı:58 cm, yükseklik:13.5 cm

Durumu : Sağlam

Tanımı :

Düz, geniş dipli, yuvarlak ve yayvan gövdeli olup;gövde ağız kenarına doğru hafif daralmaktadır. Üzerinde süsleme bulunmamaktadır.

Örnek No	: 60
Eserin Türü	: Tava
Resim No	: 287
Geldiği Yer	: Harran Kazısı
Yer Aldığı Müze	: Şanlıurfa Müzesi
	1987 yılında Ankara Etnografya Müzesinden nakledilmiştir.
Müze Envanter No	: 1941
Tarihi	: 11-12. Yüzyıllar
Yapım Tekniği	: Dövme
Süsleme Tekniği	: Süslemesiz
Maden Cinsi	: Bakır
Ölçüleri	: Çapı: 42 cm, yüksekliğı: 11.5 cm
Durumu	: Sağlam
Tanımı	:

Dövme tekniğı ile yapılmış kap; düz, geniş dipli ve düz silindir gövdelidir.

Gövde üzerinde perçinlerle birleştirilmiş iki kulpu vardır.

Kabın gövdesi üzerinde çalma ile yapılmış bir kelimelik yazı bulunmaktadır.

Örnek No	: 61
Eserin Türü	: Tava
Resim No	: 288
Geldiği Yer	: Harran Kazısı
Yer Aldığı Müze	: Şanlıurfa Müzesi
	1987 yılında Ankara Etnografya Müzesinden nakledilmiştir.
Müze Envanter No	: 1937
Tarihi	: 11-12. Yüzyıllar
Yapım Tekniği	: Dövme
Süsleme Tekniği	: Süslemesiz
Maden Cinsi	: Bakır
Ölçüleri	: Çapı: 55 cm, yükseklik: 11 cm
Durumu	: Sağlam
Tanımı	:

Düz dipli, geniş yuvarlak gövdelidir. Süslemesiz olup ağız kenarında ince bir silme mevcuttur.

Örnek No	: 62
Eserin Türü	: Kazan
Resim No	: 289
Geldiği Yer	: Harran Kazısı
Yer Aldığı Müze	: Şanlıurfa Müzesi
	1987 yılında Ankara Etnografya Müzesinden nakledilmiştir.
Müze Envanter No	: 1939
Tarihi	: 11-12. Yüzyıllar
Yapım Tekniği	: Dövme
Süsleme Tekniği	: Çalma
Maden Cinsi	: Bakır
Ölçüleri	: Ağız çapı:36 cm, yükseklik: 15 cm
Durumu	: Formu sağlamdır.
Tanımı	:

Yarım küre şeklindeki eserin ağız kenarı dışa doğru genişleyerek oluşturulmuştur. Tek kulplu olduğunu gövde üzerinde yer alan üç delikten anlamaktayız.

Sade ve süslemesiz olan kabın ağız kenarına yakın yerde, gövdeyi dolanan bir yazı kuşağı yer almaktadır.

Örnek No : 63

Eserin Türü : Kazan Kapağı

Resim No : 290-292

Geldiği Yer : Harran Kazısı

Yer Aldığı Müze : Şanlıurfa Müzesi

1987 yılında Ankara Etnografya Müzesinden
nakledilmiştir.

Müze Envanter No : 1948

Tarihi : 11-12. Yüzyıllar

Yapım Tekniğı : Dövme

Süsleme Tekniğı : Çalma

Maden Cinsi : Bakır

Ölçüleri : Çapı: 50 cm

Durumu : Üzerinde yer yer çökmeler ve kırılmalar
görölmektedir. Kapağın kulpları düşmüştür.

Tanımı :

Tek bir levhanın dövölmesiyle oluşturulmuş olan kapak, silindir biçiminde olup gövdeye doğru yuvarlatılmıştır.

Kapağın dış yüzü süslemelidir. Tam ortada büyük bir madalyon ile bunu çevresinde üç madalyon bulunmaktadır. Ortada bulunan madalyonun merkezinde, sekiz dilimli bir çiçek rozeti ile bunu çevreleyen iki kuşak yer almaktadır. Birinci kuşak içinde birbiri peşi sıra yerleştirilmiş sekiz balık figürü; ikincisinde ise geometrik süsleme bulunmaktadır.

Diğer üç küçük madalyon ise kıvrım dalı rumilerle süslenmiştir. Eser çok tahrip olduğundan süsleme tam olarak seçilememektedir.

Örnek No : 64
Eserin Türü : Kazan
Resim No : 293
Geldiği Yer : Harran Kazısı
Yer Aldığı Müze : Ankara Etnografya Müzesi
Müze Envanter No : 15582
Tarihi : 11-12. Yüzyıllar
Yapım Tekniğı : Dövme
Süsleme Tekniğı : Süslemesiz
Maden Cinsi : Bakır
Ölçüleri : Çapı:53 cm, yükseklik:10.5 cm
Durumu : Ağız kenarında ve gövde üzerinde kopmuş parçalar bulunmaktadır.
Tanımı :

Yuvarlak, geniş yayvan bir forma sahip olan kabın, yukarı asmaya yarayan zincirli; tutup kaldırmaya yarayan uzun saplı halka şeklinde toplam dört tane kulpu bulunmaktadır. Döküm ile yapılmış olan kulplar kaba perçinlerle birleştirilmiştir.

Örnek No	: 65
Eserin Türü	: Tabak
Resim No	: 294-295
Geldiği Yer	: Bilinmiyor
Yer Aldığı Müze	: Sadberk Hanım Müzesi
Müze Envanter No	: 9107 M.969
Tarihi	: 13. Yüzyılın ortası
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Kazıma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Çapı: 17.9 cm, yükseklik: 3.1 cm
Durumu	: Sağlam
Tanımı	:

Döküm ile yapılmış tabak düz dipli , yuvarlak gövdeli ve dışa dönük ağızlıdır.

Tabağın ortasında bir madalyon içinde birbirini takip eder şekilde üç sfenks figürü yer almaktadır. Kıvrım dallı bitkisel zemin üzerinde bulunan sfenkslerin başları uzun saçlı kadın şeklinde tasvir edilmiştir. Bu uzun saçlar ortada uçarak birbirleriyle birleşir durumdadır.

Ağız kenarını, altı rozetle birbirinden ayrılmış kufi yazılı bir kitabe kuşağı dolanmaktadır. Rozetlerin içleri palmet motifleri ile süslenmiştir.

Tabağın gövdesini oluşturan dış kenar ise yatay dikdörtgen kartuşlar içinde bitkisel zemin üzerinde nesih yazı bulunmaktadır. Bu kartuşlar arasında içleri kıvrım dallı bitkisel süslemeyle süslenmiş altı rozet yer almaktadır.

Tabağın arka yüzü ortasında yine bir madalyon içerisinde, bitkisel zemin üzerinde, kazıma tekniği ile yapılmış tavus kuşu figürü tasvir edilmiştir.

Örnek No : 66
Eserin Türü : Tabak
Resim No : 296-297
Geldiği Yer : Bilinmiyor
Yer Aldığı Müze : Fako koleksiyonu
Müze Envanter No : yok
Tarihi : 13. Yüzyıl
Yapım Tekniği : Döküm
Süsleme Tekniği : Kazıma
Maden Cinsi : Tunç
Ölçüleri : Çapı: 15 cm, yükseklik: 3 cm
Durumu : Sağlam
Tanımı :

Düz dipli, yuvarlak gövdeli yayvan tabağın ağız kenarı dışa doğru çıkıntılı olarak yapılmıştır.

Tabağın ortasında sfenks figürlü bir madalyon yer almaktadır. Spiral şeklinde kıvrım dallı bitkisel zemin üzerinde yürür durumda tasvir edilen sfenksin vücudu yandan, başı cepheden verilmiştir. Bir hale içinde yer alan başı; kısa saçlı, iri badem gözlü ve yuvarlak yüzlüdür.

Tabağın ağız kenarı aralarında altı küçük rozet yer alan, içleri bitkisel bezemeli altı kartuşla süslenmiştir. Rozetler çiçek motifleriyle süslenmiş olup altın kakmalıdır.

Örnek No	: 67
Eserin Türü	: Tabak
Resim No	: 298-299
Geldiği Yer	: Bilinmiyor
Yer Aldığı Müze	: Fako Koleksiyonu
Müze Envanter No	: 96
Tarihi	: 13. Yüzyıl
Yapım Tekniği	: Döküm
Süsleme Tekniği	: Kazıma
Maden Cinsi	: Tunç
Ölçüleri	: Çapı: 15 cm, yükseklik: 2,5 cm
Durumu	: Sağlam
Tanımı	:

Düz dipli olup onikigen bir gövdeye sahiptir. Gövde ağız kenarına doğru hafif daralmakta, ağız kenarı ise dışa çıkıntı yaparak şekillenmektedir.

Tabağın ortasında kapalı geometrik süslemeli bir madalyon yer almakta; bu madalyonu bir kufi yazı kuşağı dolanmaktadır. Bitkisel zemin üzerinde verilen yazıyı üç küçük rozet bölmektedir. Bu süslemeyi en dışta inci dizelerinin sıralandığı bir kuşak dolanmaktadır.

Tabağın dış yüzünü oluşturan on iki kenarı, kıvrım dallı bitkisel zemin üzerine yapılmış yazıyla süslenmiştir.

Ağız kenarını ise zencirik motifi dolanmaktadır.

IV- ANADOLU SELÇUKLU MADEN ESERLERİNİN DEĞERLENDİRİMESİ:

A- ESER TÜRLERİ VE FORMLARI:

Anadolu Selçuklu Dönemi madeni eserleri türleri ve formları bakımından çeşitlilik göstermektedir. Kandil zarfları, şamdanlar, aynalar, davullar, buhurdanlar, ibrik, havanlar, siniler, tencereler, tabaklar, tavalar ve kazanlar gibi çeşitli işlere yarayan eserler yapılmıştır. Bu eserler genellikle günlük işlerde kullanılmak üzere imal edilmiş, kullanım eşyalarıdır.

Anadolu Selçuklu Dönemi maden sanatı içerisinde önemli bir yeri olan kandil ve şamdanlar, ışık verici, aydınlatıcı birer eşya olarak kullanımlarının yanı sıra, İslam da ışığın kutsallığı nedeniyle sembolik anlamları da vardır. Bu yüzdendir ki bu eşyalar, cami ve mescitlerde yoğun olarak bulunmakta; mezar taşları, mihraplar, halı ve seccadelerde süsleme motifi olarak yer almaktadırlar.

Konumuz olan kandil zarfları iki ayrı formda karşımıza çıkmaktadır. Birincisi, şişkin yuvarlak gövdeli ve ağız kenarına doğru genişleyen bir boynu olan kandil; ikincisi ise kübik gövdeli, piramidal külahlı kuş kafesine benzeyen kandillerdir. Birinci formdaki 1280 / 81 tarihli Konya yapımı kandilin bir benzeri de, Kopenhag David Koleksiyonunda bulunmaktadır. Bu kandil zarfı da Konya dolaylarında ele geçmiş daha sonra 1964 yılında yurt dışına kaçırılmıştır⁶⁴. Bu forma benzer Anadolu da örnekler bulunmaktadır. Bunlardan ikisi İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesinde sergilenen Suriye'ye mal edilen kandil zarflarıdır⁶⁵.

⁶⁴K.Otto-Dorn, *Kunst des Islam*, Baden-Baden 1964, s.168; Ü.Erginsoy, *a.g.e.*, s.311-312

⁶⁵ Ü.Erginsoy, *a.g.e.*, s.361-364

İkinci formdaki Konya Mevlana Müzesinde yer alan kandil zarfı adeta kübik gövdesi ve piramidal külâhı ile bir kümbete benzemektedir. Bu form ünik olup,benzeri, Londra Keir Koleksiyonunda bulunan 13. Yüzyıla Anadolu'ya mal edilen bir kandil zarfında görülmektedir. Bu eser altı kenarlı olup, külâhlıdır. Eserin Konya'daki kandil zarfı gibi iki kanatlı bir kapısı bulunmaktadır⁶⁶.

Bu kandil zarflarını hepsi delik-işi tekniği ile yapılmış; bu sayede içlerine yerleştirilen camdan yağ kabından çıkan ışığın süslenerek etrafa yayılması sağlanmıştır.

Işıkla ilgili bir başka eser türü de şamdanlardır. Bunlardan çalışmamızda büyük bir grup oluşturan tip; kısa bodur, çan şeklinde içbükey bir gövdesi ve üstte mumluğu olanlardır. Mumluk kısmı ise silindir bir boyunla ve gövde formunu tekrarlayan bir baş kısmıyla şekillendirilmiştir. Bu grup içerisindeki şamdanların biri hariç hepsi bu formdadırlar. O şamdanda genel olarak aynı şemada olmasına rağmen gövdesi içbükey değil dipten yukarı doğru daralan silindir biçimindedir. Harran kazısında bulunan bir şamdan ise yukarıdaki şamdanlara benzer bir gövdeye sahiptir. Üzerinde süsleme olmayan bu şamdanın mumluk kısmı ince uzun ve boğumludur. Mumluk kısmı bu şekilde olan bir şamdan daha bulunmaktadır. Bu şamdanın gövde kısmı eksiktir. Bu şamdanlara benzer formda olan şamdanlar İran'da ve Suriye'de bulunmaktadır. Suriye'deki şamdanlar dövme tekniği ile yapılmışlardır.

Bu gruptan farklı bir form gösteren Harran'da bulunan şamdan, üç ayaklı ve kubbemsi bir gövdeye sahiptir. Şamdanın mumluk kısmını oluşturan aksamı yoktur. Bu şamdana benzer örnekler İran'da bulunmaktadır.

⁶⁶ G. Fehervari, *Islamic Metalwork of the Eighth to the Fifteenth Century in the Keir Collection*, London 1976, s.84-85; Ü.Erginsoy, *a.g.e.*, s.312-314; G.Fehervari, *Islamic Metalwork*, London 1980, s.29

Çalışmamızda ünük bir form gösteren şamdanda Ankara Etnografya Müzesinde yer almaktadır. Şamdan gövdesi veya kaidesi olarak düşünölen bu eserin başka benzeri yoktur. Ongen bir forma sahip olup, gövde boyuna doğru daralmış, boyun ince bir levha halinde genişleyerek içbükey ongen kenarları meydana getirmiştir.

Katalogumuzda ele aldığımız aynaların hepsi saplı tiptedir. Bunlardan İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesinde yer alan üzerinde el Melik el-Muzaffer ünvanı yazan aynanın sapı diğer aynalara göre daha kısadır. Aynaların sapları süslü olup, burmalı yada zikzak desenlerle süslenmiştir. İki aynada sapın yüzle birleştiğı yerde asılmaya yarayan delikleri bulunmaktadır. Bu tipte yurt dışındaki müzelerde de Selçuklu aynaları bulunmaktadır. Bunlar Heeramanneck Koleksiyonundaki sapı kırık ayna; Victoria and Albert Müzesin'deki saplı ayna; Detroit İnstitute of Arts Müzesinde bulunan yine sapı kırık ayna olmak üzere üç tanedir ⁶⁷.

Çalışmamızda yer alan bir başka türde davullardır. İki örneğı bulunan bu davulların başka benzeri yoktur. Davullar silindir gövdeli olup, ağız kısmından dip kısma doğru daralmaktadır. Askeri bandolarda kullanılan bu davullara çok benzeyen bir çift büyük davul Hariri minyatürlerinin birinde, bir sahnede bulunmaktadır⁶⁸.

Erken İslam Döneminden itibaren çok değişik formlarda karşımıza çıkan buhurdanlar, Anadolu Selçuklu Maden Sanatında sadece bir örnekle karşımıza çıkmaktadır. Küre şeklinde bir formu olan buhurdanın başka bir benzeri de British Muzeum'da bulunmakta ve içindeki ızgaralardan dolayı el ısıtacağı olarak tanımlanmaktadır⁶⁹.

⁶⁷ Aynalar için bkz. D.S.Rice, "A Seljuk Mirror",.... s.288-290; M.Ağaoğlu, " A Note on Bronze Mirrors ", Bulleten of the Detroit İnstitute of Arts, vol, XIII-2, 1931, s.18; Ü.Erginsoy, a.g.e.,319-327, 434, 455-462

⁶⁸ Bu minyatür için bkz.R.Ettinghausen, Arabische Malerei, Geneva 1962, s.118

⁶⁹ Bu eser için bkz. D.Barrett, Islamic Metalwork in the British Museum, London 1949, s.14-15

Anadolu Selçuklu Madeni örnekleri arasında bir adette omuzdan üst kısmı eksik olan ibrik bulunmaktadır. İbriğin gövdesi ve ayak kısmı sekiz kenardan oluşmakta; gövdeden ayağa geçiş kısmında sekiz adet beşgen bölüm bulunmaktadır. Bu eserin formuyla benzerlikler taşıyan çok kenarlı Horasan ibrikleri 12-13. Yüzyıllara tarihlenmektedir.

Türkiye müzelerinde ve özel koleksiyonlarında Anadolu Selçuklularına mal edilen çok sayıda havan bulunmaktadır. Baharat ve ilaç dövmede kullanılan bu havanların, silindir biçiminde, sekiz ve on kenarlı olmak üzere üç tipi olduğunu söyleyebiliriz. Bunlar kulplu veya kulpsuz olabilmektedirler. Silindir biçiminde olan havanlardan birinin kulpu yoktur diğerini dört kulpu bulunmaktadır. Sekiz kenarlı havanlardan üç tanesi tek kulplu sekiz tanesi ise çift kulpludur. On kenarlı olanlar ise iki kulpludur.

Bir grup mutfak malzemesi de çalışmamızda yer almaktadır. Bunlardan dört tanesi sini olup, birini silindir biçiminde bir ayağı bulunmaktadır. Dört tanede tava diyebileceğimiz ? geniş yayvan kap yer almaktadır. Bunlardan ikisi kulplu ikisi kulpsuzdur. Ayrıca iki tencere yuvarlak gövdeli ve düz diplidirler. İki tanede kazan kapağı bulunmaktadır Bunlardan birisinin ortası kubbeimsi kenarları yayvan bir formda; diğeri ise yarım silindir şeklindedir. Döküm ile yapılan üç tabaktan ikisi silindir; biri on iki kenarlıdır.

B- MALZEME:

Anadolu Selçuklu Maden Sanatında kullanılan başlıca madenler, bakır, bakır-kalay alaşımı olan tunç, bakır-çinko alaşımı olan pirinç, demir ve çeliktir. Bunların yanı

sıra süsleme tekniklerinden kakmada kullanılan gümüş ve altın; yaldızlamada ise cıva kullanılan diğer malzemelerdir.

Bakır doğada hem doğal maden hem de cevher olarak bulunmaktadır. Sert bir maden olan bakır; soğuk halde dövülürse büsbütün sertleşir ve işlenmez hale gelir. Soğukken uzun süre çekişlendiği zaman, üzerinde çatlaklar oluşur ve gevrekleşen bakır dağılabilir. Dövülürken sertleşen bakır, ancak ateşte ısıtılırsa, tekrar yumuşar ve işlenmesi mümkün olur⁷⁰. Dövüldükçe sertleşen bakırı önce ısıtıp, sonra suya sokularak ılıklaştırıp yumuşatmaya “ tavlama ” denir⁷¹. İslam Maden Sanatında başlıca maden olarak kullanılan bakır Anadolu Selçuklu Maden Sanatında da en çok kullanılan maden olmuştur. Çalışmamızda yer alan 13 eserde bakır tek başına kullanılmıştır. Bakırdan yapılan eserler genelde dövme tekniği ile oluşturulmuşlardır.

Bu dönem maden sanatında en çok kullanılan tunç, içinde bir miktar kalay olan bir bakır alaşımıdır. Saf bakır, altın ve gümüşten daha sert bir maden olmakla beraber, sağlamlık bakımından üstün bir malzeme değildir. Tunç saf bakırdan daha sert ve dayanıklıdır. Çalışmamızda yer alan eserlerde üç tanesi tunçtan olup bunların büyük çoğunluğunda döküm tekniği kullanılmıştır.

Pirinç içinde çinko olan bir bakır alaşımıdır. Altına çok benzeyen pirinç alaşımı içinde % 20 oranında çinko bulunmaktadır. Tunç kadar sert ve sağlam olan pirincin rengi altın gibi sarı ve parlaktır⁷². İslam Sanatında pirinç, 12. Yüzyılın üçüncü çeyreğinden itibaren tuncun yanı sıra ve özellikle dövme ve döküm tekniğinin uygulandığı eserlerin yapımında kullanılmıştır. Katalogumuzda bulunan eserlerde

⁷⁰ Ü.Erginsoy, a.g.e., s.11

⁷¹ Ü.Erginsoy, a.g.e., s.

⁷² Ü.Erginsoy, a.g.e., s.13

içerisinde ikisinde dövme tekniği, dördünde döküm tekniğinin uygulandığını görmekteyiz.

İslam maden sanatında demir ve çelik, özellikle silah ve alet yapımında kullanılmıştır. İstanbul Topkapı Sarayında bulunan aynalar İslam maden sanatında demir ve çelikten yapılmış ilk örneklerdir.

Bugünkü bilgilerimize dayanarak Selçuklu maden sanatında günümüze kadar ulaşabilmiş altın ve gümüşten yapılmış eser yok denecek kadar azdır. Sadece Batı Berlin müzesinde bulunan bir altın kemer tokası Anadolu'ya mal edilmektedir. İbn Bibi İzzettin Keykavus'un düğününde altın ve gümüş tabaklardan yemek yenildiğine ve Anadolu Selçuklu Sultanlarının hazinelerini altın eserlerle dolu olduğuna değinmekte⁷³; ne yazık ki bahsedilen altın ve gümüş eserlerden günümüze gelebilmiş eser şu anda mevcut değildir. Bunun yanı sıra altın ve gümüş, tunçtan ve pirinçten eserlerin süslemesinde kakma tekniği ile yaldızlama uygulanarak kullanılmıştır. Çalışmamızda, kakma tekniği ile süslü şamdanlarda, aynada ve ibrikte; yaldızlama tekniğinin kullanıldığı tunç kandil zarfında ve Harran'da bulunan bir havanda altın ve gümüş kullanılmıştır.

C-TEKNİK:

1- Yapım Teknikleri :

Anadolu Selçuklu madeni eserlerin yapımında,dövme ve döküm olmak üzere başlıca iki teknik kullanılmıştır. Bunun yanı sıra dövme ve döküm tekniği uygulanarak bir kaç parça halinde yapılan madeni eserler, perçin, lehim ve kaynak usulleri ile birleştirilmiştir.

⁷³İbni Bibi, (Haz. Mürsel Öztürk), El Evamü'rü'l-Ala'ıye Fi'l-umiri'l-Ala'ıye (Selçuk Name), Ankara 1996, s.194

Dövme Tekniği:

Çalışmamızdaki 67 madeni eserden 16'sı bu teknik ile yapılmıştır.

Dövme tekniğinde iki usul kullanılmaktadır. Bunlar çökertme ve yükseltme usulleridir. Dövmeye çökertme usulü kullanılacak ise küçük ve kalın bir levha ile başlanır; yükseltme usulü için ise, daha ince ve daha büyük bir levha seçilir⁷⁴. Sığ ve ağzı geniş olan tabak, sini, sahan, tas gibi kaplar genellikle içten çekiçlenerek, çökertme usulü ile yapılır. Yüksek ve derin kaplar, genellikle dıştan çekiçlemek suretiyle yükseltme usulü ile yapılır⁷⁵.

Çalışmamızda yer alan altı eser çökertme usulü ile on eser ise yükseltme usulü ile yapılmıştır.

Bu teknikte yapılan eserler İslam Maden Sanatında her dönemde, her bölgede karşımıza çıkmaktadır. Dövme tekniği ile yapılacak eserler için genellikle bakır, pirinç ve bazen de tunç gibi madenler kullanılmıştır.

Döküm Tekniği :

Anadolu Selçuklu Dönemi maden eserlerinde en çok kullanılan tekniktir. Katologumuzda yer alan şamdanlarda, havanlarda, aynalarda, davullarda, ibrikte ve Konya'da bulunan kübik gövdeli, pramidal külahlı kandil zarfında⁷⁶ bu teknik karşımıza çıkmaktadır.

Potada eritilen madenlerin istenen biçimde hazırlanmış kalıplara dökülerek soğutulmasına döküm denir. Dövme usulünde, usta her parça ile tek tek

⁷⁴ H.Maryon, a.g.m., s.93-125; H.Maryon, a.g.e., s.88-89

⁷⁵ H.Maryon, a.g.e., s.89-92; Ü.Erginsoy, a.g.e., s.21-24

⁷⁶ Ü.Erginsoy bu eserde kullanılan tekniğe dövme ile yapılmıştır demiştir. Fakat dikkatli bakıldığında döküm tekniği ile yapıldığı anlaşılmaktadır. Bkz. a.g.e., s.412

uğraştığından bu teknikle çalışmak çok zaman alır. Döküm usulünde ise, çok sayıda eser birden dökülebilir⁷⁷.

Bu teknikte iki usul uygulanmaktadır. İçi dolu döküm ve içi boş döküm. Bu tür döküm usullerinde genellikle kilden kalıplar kullanılmıştır. Kil kalıplar elle şekillendirildiği gibi bal mumu tekniğinde, bal mumu şekillendirilir üzerine kil sıvanır; fırınlanan bu oluşum bal mumunu erimesiyle kile geçer ve daha sonra döküm gerçekleştirilir⁷⁸.

Anadolu dışı İslami Dönem örneklerinde dövmenin döküme nazaran daha az kullanıldığını görmekteyiz. Fakat çalışmamızdan da anlaşılacağı üzere şu anda Anadolu Selçuklu Maden sanatında döküm en çok kullanılan yapım tekniğidir. Özellikle Artuklu Bölgesinde bu teknikte çalışan maden atölyelerinin varlığı örneklerden de anlaşılmaktadır.

Madeni Parçaları Birleştirme Usulleri

Dövme veya döküm tekniği ile yapılan bir kaç parça halindeki eserler perçin, lehim ve kaynak uygulanarak birleştirilmektedirler.

Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 1280 / 81 tarihli kandil zarfı dövme tekniği ile üç ayrı parça halinde yapılmış ve lehimle birleştirilmiştir. Yine dökümle yapılan şamdanlarda gövde, boyun ve baş olmak üzere üç ayrı parça halinde dökülmüşler ve lehimle birleştirilmişlerdir.

Lehim, erime noktası alçak olan bir maden ve maden alaşımıdır. Birleştirilmesi istenen parçaların kenarları yan yana getirilerek, ek yeri üzerine erimiş lehim sürülür; sonra bu kısım ateşe tutularak, lehimin iyice sıvılaşp ekin içine akması ve kendini

⁷⁷ Ü.Erginsoy, a.g.e., s.25

⁷⁸ Teknik için bkz.H.Maryon, a.g.e.,s.206; Ü.Erginsoy, a.e., s.25-27

eserin madeniyle alaşımlayarak iki kenarın birleşmesi sağlanır. Lehimin renginin eserin rengine benzemesi için içine daha başka madenlerde karıştırılır. Bakır ve tunç eserlere lehim olarak, kalay oranı yüksek bir tunç alaşımı kullanılır⁷⁹.

Perçin çalışmamızda kazan, kazan kapağı gibi, oynak olan kulpların gövdeye takılmasında; Konya Mevlana Müzesinde yer alan buhurdanın üzerinde dönen diskin küreyle birleştiği yerde ve aynı müzedeki kandil zarfının kapısının çengelini gövde ile birleştirmede kullanılmıştır.

2) Süsleme Teknikleri:

İslam Maden Sanatında kullanılan süsleme teknikleri çalma ve kazıma; kabartma; kalıpla kabartma delik-işi; telkari ve granüle; kakma; riello (savatlama), değerli bir taş, renkli cam ve mine ile süsleme; kaplama ve yaldızlama olmak üzere dokuz ana gruba ayrılmaktadır⁸⁰. Çalışmamızda ele alınan madeni eserlerde bu tekniklerden, çalma ve kazıma; kabartma; delik-işi; kakma ve yaldızlama teknikleri kullanılmıştır.

Eserler üzerinde bu tekniklerden biri kullanıldığı gibi , bir kaç tekniğin bir arada kullanıldığı eserlerde bulunmaktadır.

Çalma ve kazıma Tekniği:

Anadolu Selçuklu Maden eserlerinde tek başına veya diğer süsleme teknikleri ile kullanılan çalma ve kazıma teknikleri; süslemesi olan eserlerin hemen hepsi üzerinde kullanılmıştır. On iki eser üzerinde tek başına kullanılmış olup bunların hepsi

⁷⁹ Ü.Erginsoy, a.g.e., s.29-30

⁸⁰ Ü.Erginsoy, a.e., s.32

mutfak malzemeleridir. Yirmi üç eserde kakma ile; üç eserde kabartma ve delik-iş tekniği ile; bir eserde yaldızlama ve döküm ile elde edilen kabartma ile beraber kullanılmıştır.

Çalma usulünde yivler açılırken, yivin içindeki malzeme yerinden kesilip çıkarılmaz; yalnızca yivin iki tarafına itilir. Kazıma usulünde ise yivin içindeki malzemeden kesilerek dışarı çıkarılır⁸¹.Kakma tekniğinin uygulanacağı eserlerde de yuvalar bu teknikle hazırlanır.

Anadolu dışı İslam maden sanatında da her devirde ve her bölgede, her çeşit malzemede bu teknik karşımıza çıkmaktadır.

Kabartma Tekniği:

Madeni eserlerin üzerine kabartma aletleri ve çekiç kullanılarak yapılan tekniğe kabartma denildiği gibi, yapım sırasında döküm ile elde edilen kabartmalara da aynı deyim kullanılmaktadır. Kabartmalar maden içten veya dıştan; veya hem içten hem de dıştan çekiçlenerek elde edilebilmektedir. Bu teknikte diğer süsleme tekniği ile beraber kullanılmıştır.

Çalışmamızda ele aldığımız eserlerden, 1280 / 81 tarihli kandil zarfında ajur ile beraber; Ankara Etnografya Müzesindeki şamdan kaidesinde ve kazan kapağında kazıma tekniği ile beraber madenin aletler yardımıyla çekiçlenmesi suretiyle oluşturulmuş kabartma tekniği kullanılmıştır. Havanlarda ve İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesinde bulunan aynada yapım sırasında döküm ile elde edilen kabartma şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Delik-iş Tekniği:

⁸¹ Kazıma ve çalma tekniği için bkz. H.Maryon, a.g.e., s.119-121; H.Maryon, a.g.m., s.115-117

Madeni eserlerin üzerine, kesici ve delici aletler kullanılarak, delikli süslemenin yapıldığı tekniğe delik-işi, kesme veya ajur tekniği denir⁸² .

İslam maden sanatında özellikle Selçuklu devrinde büyük gelişme gösteren bu teknik genelde ışıkla alakalı eserler üzerinde uygulanmıştır. Bunun yanı sıra buhurdan ve mangal gibi eserlerde de kullanılmıştır.

Katalogumuzda yer alan eserlerden üç tanesinde görülen bu teknikte diğer süsleme teknikleriyle beraber kullanılmıştır. 1280 / 81 tarihli Ankara Etnografya Müzesinde yer alan kandil zarfında, bu teknik kabartma ve yıldızlamayla; Konya Mevlana Müzesinde bulunan kandil zarfında yıldızlamayla; yine aynı müzedeki buhurdan da kazıma ve kabartma teknikleriyle beraber kullanılmıştır.

Kakma (Madene başka bir cins maden kakma) Tekniği:

Çalışmamızdaki eserler üzerinde süsleme tekniği olarak en çok kullanılan tekniklerden biri olan kakma tekniği, madeni eserin üzerine açılan yivlerin içine başka cins ve renkte madenler kakılmasıyla yapılmaktadır.

Katalogumuzda yer alan dökümle yapılmış yirmi bir şamdanda gümüş ve altın kakma; üç aynada ve bir ibrikte altın kakma kullanılmıştır. Genellikle figürlü süslemelerin kullanıldığı bu eserlerde, figürlerin, yüz, gövde, bacak ve kol gibi elamanlarının belirtilmesinde uygulanmıştır. Bunun yanı sıra yazı,geometrik rozetler ve bitkisel süslemelerde de kullanılan kakma eserin madeniyle kontrast yapacak şekilde süslemeye canlılık kazandırmıştır.

12.yüzyılın ortalarından itibaren Horasan'da büyük bir gelişme gösteren kakma tekniği 13.yüzyılda Mezopotomya ve Suriye eserlerinde çok kullanılmış ve bu sayede

⁸² Ü.Erginsoy, a.g.e., s.37

Musul ekolü denilen pirinçten dövme tekniği ile yapılmış kakma tekniği ile süslenmiş eserler ortaya çıkmıştır.

Anadolu Selçuklu Döneminde yapılmış olan bu teknikle süslenmiş eserlerin büyük çoğunluğu yurt dışı müzelerinde ve koleksiyonlarında bulunmaktadır. Döküm ile yapılmış ve kakma tekniği ile süslenmiş şamdanların bir çoğu yurt dışında bulunmakta; ayrıca birde pirinçten yapılmış ve kakma süslenmiş olan tas Paris'te bir özel koleksiyonda yer almaktadır.

Yaldızlama:

Madeni esere kimyasal usuller uygulanarak altın veya gümüşle kaplanmasına yaldızlama denir. Yaldızlamada cıva kullanılır, cıva ile altın tozu karıştırılarak eser üzerine sürülür ve eser fırınlanır. Yüksek ısıda cıva buharlaşıp kaybolur; altın ise eser üzerine sıkıca yapışarak eseri yaldızlar. Aynı şekilde gümüş yaldızda yapılabilir. Gümüş yaldız özellikle aynaların parlak yüzüne uygulanır⁸³.

Çalışmamızdaki eserlerden sadece üçü üzerinde altın yaldız görülmektedir. 1280 / 81 tarihli kandil zarfı; Konya Mevlana Müzesinde yer alan kandil zarfı ve Harran kazısında bulunan, Şanlıurfa Müzesinde yer alan havandır.

D-SÜSLEME:

1- Figürlü Süsleme:

Anadolu Selçuklu sanatında figürlü süslemenin en çok kullanıldığı malzemelerden biride madendir. Anadolu'da bu malzemeyle yeni bir senteze varılmıştır. Bu sentezde, özellikle Orta Asya Türk, İran, Irak ve Suriye bölgesi İslam sanatı öğeleri, Anadolu'da daha önce var olan yerli Bizans ve Ermeni mirası ile

karışmış, bunun yanı sıra orjinal denemelerle büyük yenilikler sunmuştur⁸⁴. Eserlerin taşıdıkları zengin figürlü ve sembolik süslemeler dönemin motif dağarcığına ışık tutan önemli birer kanıt durumundadırlar.

Ele aldığımız atmış yedi örnekten kırk altısı figürlü süslemeye sahiptir. Bu örnekler içerisinde tek bir figürün yer aldığı örnek olabildiği gibi bir çok figürün yer aldığı ve konulu örneklerde bulunmaktadır. Bunların içerisinde on yedi örnekte bir figürün konu edildiği; yirmi dokuz örnekte de birden fazla figürün görüldüğü ve konu edildiği görülmektedir. Tek figürün konu edildiği örneklerde, aslan, boğa, sfenks, çift başlı kartal, balık ve kuşlar gibi figürler yer almaktadır. Bir çok figürle oluşturulan konulu örneklerde saray yaşamından sahneler: taht, av, mücadele, polo oyuncuları, eğlence sahneleri gibi; on iki ayın işleri; astrolojik semboller; hayvan mücadele sahneleri; karşılıklı veya sırt sırta duran hayvanlar ve birbiri peşi sıra koşan hayvanlar şeklinde tasvirler bulunmaktadır.

Eserler üzerinde görülen süslemelerden en çok kullanılanları atlı avcı sahneleridir. Atlı avcı sahnesi on bir örnekte karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan dokuzu şamdan, biri ayna, biride ibriktir.

Atlı avcı figürlerini kaynağının Orta Asya menşeli olduğu kabul edilmekte; Selçuklularda önemli bir saray meşgalesi olduğu vurgulanmaktadır⁸⁵. Atlı avcı sahneleri farklı tasvirlerle bir eser üzerinde tek başına kullanıldığı gibi farklı sahnelerle de bir arada kullanılmıştır. Atlı avcıları şu şekilde gruplara ayırabiliriz; avcı bir kuşla

⁸³ Ü.Erginsoy, a.g.e., s.48

⁸⁴ G. Öney, Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları, Ankara 1992; G.Öney, “ Anadolu Selçuklularında Heykel, Figürlü Kabartma ve Kaynaklar Hakkında Notlar ”, Selçuklu Araştırmaları Dergisi I (1969), Ankara 1970,s.187-191; Ü.Erginsoy, a.g.e., 507,509

⁸⁵ G.Öney, “ İran Selçukluları ile Mukayeseli Olarak Anadolu Selçuklularında Atlı Av Sahneleri ”, Anadolu, XI (1967), Ankara 1969, s.121-138

avlanan avcı figürü,; ejderle mücadele eden atlı avcı; aslanla mücadele eden atlı avcı; tek başına avlanan atlı avcı; polo oynayan veya elinde bir şey tutan atlılar.

Avcı bir kuşla avlanan atlı avcı figürünü, Topkapı Sarayı Müzesinde yer alan 2/1792 envanter numaralı aynada; atın ayakları arasında bir tazıyla ve av hayvanları ve fantastik hayvanlarla beraber görmekteyiz. Genellikle serbest olarak verilen tazi figürü burada atın eğerine bağlanmış olarak verilmiştir. Ayrıca atla karşı karşıya tasvir edilen ejder figürünün bulunması , Hristiyan ikonografisindeki St. George'nin ejderi öldürmesi sahnesiyle sahnesi ile karşılaştırılarak yapıldığı düşündürmektedir ⁸⁶

Avcı kuşla avlanan avcı figürünü ayrıca İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesinde yer alan 103, 107, 109,114 ve 1373 envanter numaralı şamdanlar üzerindeki birer madalyonlarda; Ankara Etnografya Müzesinde bulunan 5578 envanter numaralı şamdan da iki gövde üzerinde, ikide omuz kısmında olmak üzere dört madalyonda; Sadberk Hanım Müzesinde yer alan 3627 envanter numaralı şamdanda bir madalyonda; Fako Koleksiyonunda bulunan 231 envanter numaralı şamdanda bir madalyonda görmekteyiz. Bu sahnelerde avcıya genelde bir tazının eşlik ettiğini söylemekle birlikte, Ankara Etnografya Müzesindeki şamdanın omuz kısmında yer alan madalyonlardaki sahnede ve İstanbul Türk İslam Eserleri müzesinde yer alan 103 ve 1373 envanter numaralı şamdanlardaki sahnelerde tazi bulunmamakta; Fako koleksiyonunda bulunan şamdan üzerindeki bu sahnede atın ayakları arasında bir kuş yer almaktadır.

Bu türde sahneler Anadolu'da başka malzemelerde de karşımıza çıkmaktadır.

⁸⁶ Ü.Erginsoy, a.g.e., s.458

Kırşehir, Akşehir ve Konya mezar taşlarında; Konya Köşkü minai çinisinde ve alçı süslemelerinde benzer şekillerde uygulanmıştır.

Ejderle mücadele eden atlı avcı tasvirlerini üç farklı işleyişle karşımıza çıkarmaktadır. İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesinde yer alan 103 envanter numaralı şamdanda iki madalyonda; Sadberk Hanım Müzesinde yer alan 3627 envanter numaralı şamdanda bir madalyonda; Ankara Etnografya müzesinde yer alan şamdanda bir madalyonda atlı avcı atlı avcı elindeki mızrağı atın karşısında bulunan ejderin ağzına saplamaktadır. İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesinde yer alan 112 ve 114 envanter numaralı şamdanlarda, avcı atın ayakları arasında altta bulunan ejderin ağzına mızrağı saplamakta. Buradaki avcının arkasında atın üzerine oturmuş bir aslan bulunmaktadır. Yine İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesinde bulunan 114 envanter numaralı şamdan üzerindeki ikinci bir madalyonda avcı atının üzerinde geriye doğru dönmüş vaziyette okuyla yayını gererek arkadan saldıran ejdere nişan almaktadır. Mücadeleye konu olan ejderlerin ince uzun gövdeleri ortada düğümlenmektedir.

Bu sahnelerin Hristiyan ikonografisinden St. George'un ejderhayı öldürmesi kompozisyonunun etkisi olduğu düşünülmekte, Anadolu Selçuklu Sanatında Konya Köşküne ait bir alçı süslemede görülmektedir⁸⁷.

Atlı avcının aslanla mücadele sahneleri, Ankara Etnografya müzesinde yer alan 5538 envanter numaralı şamdanda ve İstanbul Türk İslam Eserleri müzesindeki 109 ve 114 envanter numaralı şamdanlarda atlı avcılar karşılarından saldıran aslana ellerindeki kılıcı kaldırarak müdahale etmektedir. Türk İslam Eserleri müzesindeki 112 envanter numaralı şamdanın üzerindeki madalyonun birinde, aslanın karşıdan atın üzerine

⁸⁷ F.Sarre, (çev. Şehabettin Uzluk), Konya Köşkü, Ankara 1989, s.59

doğru atladığı, avcının da mızrağı ve kalkanı ile kendini savunduğu, tazi veya köpeğinde aslana alttan saldırdığı görülmektedir. Aynı şamdanın bir başka madalyonunda atlı geriye dönerek oku ve yayıyla aslanı nişan almaktadır. Bu sahne ibrikte de görülmektedir. Fakat aslan kanatlıdır. Sadberk Hanım Müzesinde yer alan 3627 envanter numaralı şamdan da aslan atlıya karşıdan saldırmaktadır. Burada atın yanında bir tazi bulunmaktadır.

Atlı avcı sahnelerinde tek başına olan atlılarda bulunmaktadır. İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesinde yer alan 1373 ve 107 envanter numaralı şamdanlarda birer madalyon içerisinde atıyla ilerleyen figürler tasvir edilmiştir. Birincisinde atın ayakları arasında altta bir kuş; ikincisinde ise bir tazi figürü kompozisyonun içinde yer alır.

Atlı sahneler içerisinde polo oyuncularını da yer almaktadır. İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi'nde yer alan ibriğin gövdesinin üst kenarında bulunan bir şeritte; aynı müzede bulunan 103 envanter numaralı şamdanda iki madalyonda, 107 numaralı şamdanda bir madalyonda, bu madalyondaki atlı polo oyuncusunun arkasında atın üzerinde bir aslan oturmakta; Fako Koleksiyonunda yer alan şamdanda bir madalyonda ellerinde ucu kıvrık sopalar yer alan polo oyuncularını tasvir edilmiştir.

Bu tür polo sahneleri Mezopotomya ve Suriye madeni eserlerinin bir kısmı üzerinde görülmektedir⁸⁸.

Bütün bu atlı tasvirlerin yanında ellerinde flama, iki ucu sivri mızrak ve üç uçlu ok tutan atlı figürlerde yer almaktadır.

Atlı figürlerin yer aldığı örneklerin bazılarının üzerinde taht ve eğlence sahneleri de bulunmaktadır. Tek başına veya karşılıklı oturmuş , saz çalan, kadeh

⁸⁸ Bkz. Ü.Erginsoy, a.g.e., s.284-286

kaldıran, ayakta oynayan figürler bu tür sahnelerde yer almaktadır. İstanbul Türk İslam Eserleri müzesindeki 109 ve 114 envanter numaralı şamdan üzerinde gövdede atlı avcı sahnelerinin arasındaki üç madalyonda, omuz ve baş kısımlarında; Fako Koleksiyonundaki şamdan da gövdede ve baş kısmında; Ankara Etnografya Müzesindeki 5538 envanter numaralı şamdanın gövdesi üzerindeki küçük kartuşlarda ve boyun kısmında; Türk İslam Eserleri Müzesinde yer alan 112 envanter numaralı şamdanın omuz ve boyun kısmında, Sadberk Hanım Müzesindeki 3627 numaralı şamdanın omuz kısmında bu türden sahneler bulunmaktadır.

Sadece taht ve eğlence sahnelerinin konu edildiği eserlerde kataloğumuzda yer almaktadır. Konya Mevlana Müzesindeki 388 envanter numaralı şamdanın gövdesinde altı madalyon içinde tek başına bağdaş kurmuş oturan figür bulunmaktadır. Bursa Türk İslam Eserleri Müzesinde yer alan 637 envanter numaralı şamdanın gövdesindeki dört madalyonda iki kadın ikide erkek figürü tasvir edilmiş; bağdaş kurmuş oturan figürlerden kadınlar saz çalmakta, erkekler ise kadeh kaldırmaktadır. Sadberk Hanım Müzesindeki 3625 numaralı şamdanda üç madalyonda bağdaş kurmuş oturan figürler kadeh kaldırmaktadırlar. Konya Mevlana Müzesinde yer alan 389 envanter numaralı şamdanın gövdesindeki dört madalyonda saz çalan, oynayan ve kadeh kaldıran figürler bulunmaktadır. İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesindeki 108 numaralı şamdanın gövdesinde yer alan beş madalyon içerisinde tek başına oturmuş veya ayakta saz çalıp eğlenen figürler tasvir edilmiştir. Bu eserlerde gördüğümüz madalyonlarda tek başına tasvir edilen figürlerin yanı sıra grup halinde eğlenen figürlerde yer almaktadır. Bursa Türk İslam Eserleri müzesindeki 636 envanter numaralı şamdanın gövdesindeki dört madalyon içinde figürler karşılıklı saz çalıp kadeh kaldırmakta ve oynamaktadırlar. Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5539 numaralı şamdanın gövdesinde taht

sahneleri işlenmiş, sahnelerde ortada bağdaş kurmuş oturan bir figür iki yanında ona hizmet eden içki ve meyve getiren figürler tasvir edilmiştir.

Atlı avcı ve eğlence sahnelerinden başka, şamdanlar üzerinde on iki ayı ve mevsimleri temsil eden, on iki ayın işini gören insan tasvirleri de yer almaktadır⁸⁹. Hristiyan takviminden alındığı düşünülen bu tasvirlerde kamer takvimindeki aylara uymaktadır. Çünkü kamer takviminde ilk ay her zaman kışa denk gelmemektedir⁹⁰. İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesindeki 104 ve 2958 numaralı şamdanlarda ve Sadberk Hanım müzesindeki 3627 envanter numaralı şamdanda da bu tasvirleri görmekteyiz.

Bursa Türk İslam Eserleri Müzesinde yer alan 635 envanter numaralı şamdanda gezegen ve burçları sembolize eden insan figürleri tasvir edilmiştir. On iki burç işaretlerini temsil eden semboller bu figürlerin ellerinde yer almaktadır⁹¹. Anadolu Selçuklu maden sanatında burç ve gezegenleri sembolize eden başka örnekler yurt dışı müzelerinde de bulunmaktadır. Bunlar, Ottingen - Wallerstain Koleksiyonundaki Harput Artuklularından Nureddin Artuk Şah'ın adı geçen bir ayna ve Kahire Harari Koleksiyonunda yer alan bir aynadır⁹².

Bütün bu süslemelerden farklı olarak Hristiyan ikonografisinden alınma sahnelerle süslü bir eser İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesinde yer alan piring ibriktir. Üzerindeki bazı figürlü süslemelerle çalışmamızdaki diğer örneklerden farklı olarak ünik bir örnektir. İbrik üzerinde Hristiyan aziz figürleri; ev sahneleri; göğ

⁸⁹ On iki ay ve mevsimler için bkz.D.S.Rice “ The Seasons and Labors of the Months ... ”, s.1-39; E.Atıl, “ Two Ilkhanid Condesticks ... ”, s.1-33

⁹⁰ E.Atıl-W.T.Chose-P.Lett, Islamic Metalwork in the Freer Gallery of Art, W.D.C.1985, s.151

⁹¹ Selçuklu sanatındaki astrolojik işaretler için bkz. E.Atıl-W.T.Chose-P.Lett,a.e., s.149-152; D.S.Rice, The Wade Cup, Paris 1955, s.17-20

⁹² Ü.Erginsoy, a.g.e., s.324-326

yükseliş sahnesi; kayak gezintisi; taht sahnesi; Behram Gür ve Azade kompozisyonu; Hayvan mücadele sahneleri; akrobat figürü ; polo oyuncularını gibi kompozisyonlar yer almaktadır⁹³.

Çalışmamızda yer alan insan figürlü süslemenin yanı sıra hayvan figürlerinin de çok fazla kullanıldığını görmekteyiz. Bu hayvan figürlerini yalnızca dekoratif bir elaman olarak kullanılmadıklarını, aynı zamanda sembolik anlamlarda taşıdıkları düşünülmektedir. Eserler üzerinde koşan hayvanlar, tazi, aslan, boğa, deve, tavşan, mücadele eden hayvanların yanı sıra sfenks, grifon, ejder, çift başlı kartal gibi efsanevi yaratıklarda yer almaktadır.

Katalogumuzda bulunan eserlerde aslan en çok kullanılan figürdür. Aslan figürlerinin çoğunluğunu havanların kulplarında kabartma olarak verilmiş halde görürüz. Bu kulplar sadece baş olarak verilmişlerdir. Fako koleksiyonunda yer alan 95-95 envanter numaralı havanda ve İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesindeki 1512 nolu havanda sadece bir kulp olarak; Ankara Etnografya Müzesindeki 17788 envanter numaralı havanda iki; Fako Koleksiyonundaki 303 envanter numaralı havanda ise dört kulpta aslan başlarını görmekteyiz. Çok stilize işlenen başların, göz, burun ve ağız hatları belli belirsiz işlenmiştir. Anadolu Selçuklu Sanatında, mimaride kullanılmış olan bu tür başlar, çörtlen ve konsollarda görülmektedir⁹⁴.

Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter numaralı örnekte madalyonun arasında kalan süslemelerde birer baş olarak işlenmiş olan aslanları, iki taraftan birer ejder tehdit eder durumdadır. Son derece grift bir süsleme arasında insan

⁹³ İbrik için bkz. Ü.Erginsoy, a.g.e., s.162-196

⁹⁴ Bkz. G önül Öney, “ Anadolu Selçuklu Mimarisinde Aslan Figürü ”, Anadolu, XIII (1969), Ankara 1971, s.1-41

yutan aslan başları da yer almaktadır. Bu tür süslemenin şimdilik başka bir örneği olmadığından üniktir.

Konya Mevlana Müzesinde yer alan Kandil zarfında da kuyrukları ejder ile sonuçlanan iki aslan figürü bulunmaktadır. Buradaki aslanların karşısında birerde ejder figürü işlenmiştir. Bu şekilde kullanılışının, güneş ve ay sembollerinin birleştirildiği ışık sembolizmiyle ilgili bir kompozisyon olduğu düşünülmektedir⁹⁵.

Konya Mevlana Müzesindeki buhurdan da üç aslan figürü, üç ayrı madalyon içinde tek başlarına tasvir edilmişlerdir. Burada aslanlar yürür vaziyettedirler. Bir tanesinin gövdesi yandan, başı cepheden verilmiştir.

Aslanların atlı avcılarla mücadele eder şekilde tasvir edildiklerini daha önce belirtmiştik. Bunların yanı sıra iki örnekte de ejderle mücadele eden atlının arkasında oturan aslanlar bulunmaktadır. İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesindeki 112 ve 114 envanter numaralı şamdanlarda yer alan bu tasvirlerde aslanların koruyucu ve kuvvet sembolü olarak kullanıldığını düşünmekteyiz.

Dört örnek üzerinde boğa figürünü görmekteyiz. İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesindeki 1509 ve 1510 numaralı havanların; Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1938 envanter numaralı havanın ve Ankara Etnografya Müzesindeki 1280/81 tarihli kandil zarfının kulplarında boğa figürü bir baş şeklinde kabartma olarak verilmiştir. G. Öney boğa figürünün, Anadolu Selçuklu mimarisinde hiç bir zaman tek başına görülmediğini, genellikle insan, aslan, kartal ve ejder figürleriyle beraber veya burç ve takvim hayvanı olarak kullanıldığını belirtmektedir⁹⁶.

⁹⁵ Ü.Erginsoy, a.g.e., s.412-414

⁹⁶ Anadolu Selçuklularında boğa figürü için bkz. G.Öney, “ Anadolu Selçuklu Mimarisinde Boğa Kabartmaları ”, Belleken,34/133, Ankara 1969,s.83-100

Bazı eserler üzerinde tek başlarına veya ikişerli karşılıklı veya sırt sırta duran kuşlar yer almaktadır. Bunlar genellikle madalyonlar içerisinde bulunmaktadır. Çoğunun cinsinin ne olduğu anlaşılamayan bu kuşlarını bazılarını kuyruklarından dolayı tavus kuşu oldukları anlaşılmaktadır. İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesindeki 108 numaralı şamdanda; Sadberk Hanım Müzesindeki 3627 numaralı şamdanda ve Şanlıurfa Müzesindeki 1945 envanter numaralı tavada tek başlarına verilmiş rozetler içerisinde kuşlar vardır. Bunlardan bazıları başlarını geriye doğru çevirmişlerdir. Ankara Etnografya Müzesindeki 15587 numaralı kazan kapağındaki rozetler içinde sırt sırta veya karşılıklı duran kuşlar yer almaktadır. Konya Mevlana Müzesindeki buhurdanda madalyonların arasında kalan bölümlerde bitkisel süsleme içerisinde sırt sırta duran kuşlar bulunmakta, ayrıca aynı kompozisyonun altında karşılıklı tavus kuşları tasvir edilmiştir. Tavus kuşu tasvirleri bu buhurdan bir başka madalyon içerisinde karşılıklı durur vaziyette verilmektedir. Yine bu buhurdan üzerindeki bir madalyon içerisinde tavus kuşu bir yırtıcı kuşla beraber tasvir edilmiştir. Bir başka tavus kuşu tasviri ise Sadberk Hanım Müzesindeki 9107 envanter numaralı tabağın tabanında bir rozet içerisinde verilmiştir. Karşılıklı duran kuşların bulunduğu bir örnekte İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesindeki 2/1790 envanter numaralı aynadır.

Bu kuş tasvirlerini dışında yırtıcı kuşların mücadeleleri de bulunmaktadır. Bursa Türk İslam Eserleri Müzesindeki 636 numaralı şamdanda ve Konya Mevlana Müzesinde yer alan 389 numaralı şamdanda rozetler içerisinde yırtıcı kuşların bir

başka kuşa saldırdıkları görülmektedir. Konya Mevlana Müzesinde bulunan buhurdan üzerindeki iki madalyonda yırtıcı kuşların tavşanlarla mücadelesi tasvir edilmiştir.

Bu buhurdan üzerinde ayrıca, madalyon içerisinde bir deve ve arada kalan bitkisel süslemelerin içinde karşılıklı duran iki tavşan figürü yer almaktadır. Koşan tavşan figürlerini peş peşe koşan hayvan grupları arasında da görmekteyiz.

İki örnek üzerinde balık figürüne rastlanılmaktadır. Şanlıurfa Müzesinde yer alan Harran kazısından çıkmış olan 1943 ve 1949 envanter numaralı eserlerde bir madalyon etrafındaki bordür içerisinde peş peşe sıralı balık figürleri bulunmaktadır. Bir sini ve kazan kapağında kullanılması bereketi sembolize ettiğini düşündürmektedir⁹⁷.

Eserler üzerinde görülen en çok figürlü süslemelerden biride bir bordür içerisinde peş peşe koşan hayvan figürleridir. Kurt, köpek, sfenks, grifon, tavşan gibi hayvanların peş peşe koştukları bordürlerde bulunan bir av sahnesini tasvir ettikleri düşünülmektedir. Bursa Türk İslam Eserleri Müzesindeki 635 envanter numaralı şamdanda; İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesindeki 107, 109 ve 114 numaralı şamdanlarda; Fako Koleksiyonundaki 231 envanter numaralı şamdanda; Ankara Etnografya Müzesindeki 11552 nolu şamdan kaidesinde ve İstanbul Topkapı Sarayındaki 2/1792 envanter numaralı aynada bu türden tasvirlerin yer aldığı görülmektedir.

En çok kullanılan bir başka figür ise ejderdir. Daha önce bahsettiğimiz altı şamdan üzerinde ejder atlı avcı ile mücadele eder şekilde verilmiştir. Topkapı Sarayı Müzesindeki ayna üzerindeki madalyonda atlı avcının önünde ve bu madalyonu çevreleyen bordürde tepede iki ejdere yer verilmiştir. Konya'daki kandil zarfının

⁹⁷ Balık figürü için bkz. G.Önöz, " Anadolu Selçuklu Sanatında Balık Figürü ",Sanat Tarihi Yıllığı,II (1966-1968), İstanbul1968, s 142-159

üzerinde, hem aslanların kuyruğunda hem de karşılarında ejder bulunmaktadır. Konya Mevlana Müzesindeki buhurdan üzerindeki diskte yer alan sfenksin kuyruğu da ejder ile sonuçlanmaktadır. Bunların dışında davullar üzerindeki yazılarda ejder başı ile sonuçlanan tasvirler yer almaktadır. Ayrıca Türk İslam Eserleri Müzesinde yer alan 107 envanter numaralı şamdan ve Ankara Etnografya Müzesindeki 5538 numaralı şamdanda ejder başları bitkisel süslemenin bir parçası gibi kıvrım dalların ucunda, insan veya kuş yutar şekilde tasvir edilmişlerdir. Ejderlerin bir başka ligürü yuttuğu görülmemekle birlikte kıvrım dalların uçlarının hayvan başı olarak sonuçlandığı ve “ vakvak ağacı ” diye tanımlanan kompozisyonlar İran Selçuklularında yer alır⁹⁸.

Ejderler Selçuklu tipine uygun olarak genellikle gövdeleri düğümlü; başları sivri kulaklı, iri badem gözlü, açık ağızları, aşağı ve yukarı kıvrımlı şekildedirler⁹⁹.

Katalogumuzda çift başlı kartal figürünü Konya Mevlana Müzesindeki kandil zarfında ve İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesinde yer alan 112 envanter numaralı şamdanın ağız kısmında iki rozet içinde görmekteyiz. Ayrıca Topkapı Sarayı Müzesindeki 25/3485 numaralı havan üzerinde de detayları seçilemeyen çift başlı kartal bulunmaktadır. Şamdan ve kandil zarfı üzerindeki kartallar sivri kulaklı, kıvrık gagalı, gaga altı sarkıntılı, kanatlı, kuyruklu ve peçeli olarak verilmiştir¹⁰⁰.

Çalışmamızda üç eser üzerinde sfenks figürleri tasvir edilmiştir. Konya'daki buhurdanın üzerindeki dönen diskte sfenksin kuyruğu ejder ile sonuçlanmakta, ayrıca başlığı rumi motifi ile birleşmektedir. Sadberk Hanım Müzesindeki 9107 envanter numaralı tabakta üç sfenks figürü bir madalyon içinde birbirini takip eder şekilde; Fako

⁹⁸ Ü.Erginsoy, a.g.e., s.127-128

⁹⁹ Ejder figürü için bkz. G.Öney, “ Anadolu Selçuklu Sanatında Ejder Figürleri ” Belleten 130, Ankara 1969, s.171-192; E.Esin, “Evren”, Selçuklu Araştırmaları Dergisi, I, Ankara 1969, s.161-182

¹⁰⁰ Çift başlı kartal için bkz. G.Öney, “ Anadolu Selçuklu Mimarisinde Avcı Kuşlar, Tek ve Çift Başlı Kartal ”, Malazgirt Armağanı, Ankara 1993, s.145-154

Koleksiyonundaki tabakta ise ortadaki madalyon içinde tek başına tasvir edilmiştir. Bu örneklerin dışında peş peşe koşan hayvan bordürlerinin içinde de sfenks figürüne yer verilmiştir¹⁰¹.

Katalogumuzdaki bir örnekte karşılıklı duran grifon figürleri tasvir edilmiştir. Sadberk Hanım Müzesindeki 3627 numaralı şamdan üzerinde yarım madalyonlar içerisinde ağızları birbirine dokunan veya başlarını geriye doğru çevirmiş ikili grifon tasvirleri yer almaktadır. Grifon tasvirlerini peş peşe koşan hayvan tasvirleri arasında da görmekteyiz¹⁰².

Ankara Etnografya Müzesindeki 5539 numaralı şamdan üzerindeki üç madalyonda sırt sırta duran başları geriye doğru çevrili iki köpek veya kurt cinsinden hayvan tasvir edilmiştir. Kanat gibi gözüken iki elaman sırtlarını üzerinden yukarıya doğru kıvrılmaktadır.

2)Bitkisel Süsleme:

Çalışmamızda en çok kullanılan süsleme türlerinden biride bitkisel süslemedir.

Daha çok uçları kıvrım dallar halinde ve genellikle figürlü kompozisyonların tasvir edildiği madalyonların; yazı şeritlerinin zemin süslemesi olarak kullanılmıştır. Bunun yanı sıra madalyonlar arasında kalan kısımlarda, havanların kenarlarında oluşturulmuş kemerlerin köşeliklerinde; geometrik örgü motiflerinin arasında dolgu motifi olarak yer almaktadırlar. Bir kaç örnekte bütün yüzeye hakim olacak şekilde; madalyon veya

¹⁰¹ Sfenks figürü için bkz. E.Baer, “ Sphinxes and Harpies in Medieval Islamic Art ”, Oriental Notes and Studies , 9, Jerusalem 1965

¹⁰² Grifon figürü için bkz. E.Baer, a.e.

rozetler içinde bitkisel süslemeye yer verilmiştir. Bunların dışında basit kıvrım dallarla oluşturulmuş süsleme şeritleri de bulunmaktadır.

En çok kullanılan motif rumi ve palmettir. Hatayi tarzında diyebileceğimiz naturalist üsluba yaklaşan bitkisel motiflerde bir kaç örnekte görülmektedir. Bu türden motifler kıvrım dallarla kompozisyonlar oluşturmuşlardır.

Uçları yapraklı ince kıvrım dallarla spiraller oluşturacak şekilde işlenmiş zemin süslemesi en çok kullanılan süslemedir. Bu türden süsleme Sadberk Hanım Müzesindeki 3627 envanter numaralı şamdanda ve 9107 numaralı tabakta; İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesindeki 103,104,107,109,112,114,1373,2958 numaralı şamdanlarda; Fako Koleksiyonundaki 231 numaralı şamdanlarda ve tabaktaki figürlü madalyonlarda kullanılmıştır. Bazı figürlü madalyonların zemin süslemeleri ile natüralist üsluba yaklaşan bitki motifleriyle doldurulmuştur. Konya Mevlana Müzesindeki 3625 nolu şamdanda ve Bursa Türk İslam Eserleri Müzesindeki 637 numaralı şamdanda da bu türden bitkisel süslemeler kullanılmıştır.

Üzerlerinde yazı olan çoğu örneğe, kıvrım dallı uçları palmet veya rumilerle son bulan bitkisel süslemeler fon oluşturmuştur. Buna en güzel örnek davulların üzerindeki yazıya fon oluşturan büyük helezonlar meydana getirerek S'ler çizen kıvrım dallardır. Şamdanlar üzerindeki yazılarda da süsleme kesintiye uğramadan altta kompozisyonu devam ettirecek şekilde fon oluşturmaktadır.

Madalyonlar etrafında kalan kısımların doldurulmasında en çok kullanılan düzenleme tek eksene göre simetrik olan kompozisyonlardır. Bu tür uygulama Sadberk Hanım müzesindeki 3627 envanter nolu şamdan da; İstanbul Türk İslam Eserleri müzesindeki 104 ve 2958 nolu şamdanlarda; Konya Mevlana Müzesindeki 388 ve 389 numaralı şamdanlarda ve buhurdanda ;Bursa Türk İslam Eserleri Müzesindeki

638 ve Fako Koleksiyonundaki 231 envanter numaralı şamdanlarda kullanılmıştır. Dolgu motifi olarak serbest düzenlemelerinde olduğu görülmektedir. Sadberk Hanım Müzesindeki 3627 nolu şamdanda; İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesindeki 109, 114, 1373 envanter numaralı şamdanlarda ve Bursa Türk İslam Eserleri Müzesindeki 636 numaralı şamdanda bu türden uygulama vardır. Genellikle kıvrım dallı rumi ve palmetlerden oluşan bu kompozisyonların dışında hatayi tarzda diyebileceğimiz dolgu motifleride bulunmaktadır. Bursa Türk İslam Eserleri Müzesindeki 637 nolu ve Sadberk Hanım Müzesindeki 3625 nolu şamdanlarda görülmektedir.

Bir başka dolgu türü de, kıvrım dalların uçlarının yaprak yerine hayvan başlarıyla son bulması ile oluşturulan kompozisyondur. Ankara Etnografya Müzesindeki 5538 nolu şamdanda madalyonlar arasında; İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesindeki 107 envanter numaralı şamdanda yine madalyonlar arasında fakat iki bordür şeklinde verilmiştir. Bu kompozisyon arasında hayvan başlarını yanı sıra uçuşan kuşlarda yer almaktadır.

Bordürlerin doldurulmasında en çok görülen bitkisel süsleme türü, S' ler çizerek ilerleyen bir sıra kıvrım dalın uçlarında rumiler ve palmetlerden oluşan bir kompozisyondur. Bursa Türk İslam Eserleri Müzesindeki 635 ve 636 nolu şamdanlarda; İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesindeki 108 nolu; Konya Mevlana Müzesindeki 388 nolu şamdanda ve bazı havanların kenarlarında bu tür bordürleri görmekteyiz. Ayrıca davulların üzerinde gördüğümüz bordürlerde S'lerin uçları helazonik şekiller almaktadır.

Bordürlerde görülen kıvrım dalların uçlarındaki bitki motiflerini farklı bir tarzda uygulaması da söz konusudur. Bursa Türk İslam Eserleri Müzesindeki 637

numaralı ve Konya Mevlana Müzesindeki 388 nolu şamdanlarda hatayı tarzda diyebileceğimiz motiflerden oluşmuş bordürlerde görülmektedir.

Bir başka dolgu motifi de havanların kenarlarında oluşturulmuş kemerlerin köşeliklerini dolduran kompozisyonlardır. Basit kıvrım dallar, rumi ve palmetlerle yapılan bu dolgu havanların bir çoğunda yer almaktadır.

Süslemeye bitkisel motiflerin hakim olduğu örneklerde vardır. 1280/81 tarihli kandil zarfında son derece grift bir bitkisel kompozisyonun kullanılmış olması İslam Maden Sanatında fazla görülmeyen bir tarzdır. Konya Mevlana Müzesindeki kandil zarfında da rumi ve palmetlerden oluşan bitkisel kompozisyonların ve çiçek rozetlerini süslemeye hakim olduğunu görürüz. Ankara Etnografya Müzesindeki 11852 envanter numaralı şamdanda bitkisel kompozisyon düzey bölmeler içinde bütün yüzeyi kaplamaktadır.

Bazı eserlerde rozetler içerisine yerleştirilmiş kapalı bitkisel kompozisyonların olduğu da görülmektedir. Bursa Türk İslam Eserleri Müzesindeki 637 nolu şamdanda ve İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesindeki 108 envanter nolu şamdan üzerinde bu tarz süslemeler bulunmaktadır.

Çoğu şamdanın kitabe veya figürlü süsleme şeritlerini bölünmesinde çiçek rozetler kullanılmıştır. İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesindeki 2556 envanter numaralı örnekte gövde üzerindeki bütün yüzey çiçek rozetleriyle süslenmiştir. Bu şekilde bir süslemeyi başka bir örnekte görmemekteyiz.

3- Geometrik Süsleme:

Anadolu'da başka malzeme üzerinde sıkça karşılaşılan geometrik süslemenin madeni eserlerde en az kullanılan süsleme türü olduğunu görmekteyiz. Anadolu dışı

İslami örneklerde daha fazla kullanılan bu tarz süslemenin Anadolu Selçuklu Sanatında fazla rağbet görmediği anlaşılmaktadır.

Geometrik süslemenin en çok kullanış şekli, basit geometrik örgü veya zencirek denilen, bölümleri birbirinden ayırmada ve çevrelemede kullanılan ince şeritlerdir. Bunlar yarım daireler şeklinde veya iki kırık çizginin devam ettirilmesiyle oluşan şekillerdir. Şamdanların hemen hemen hepsinde; iki aynada; havanlarda en çok örneğiyle karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra bu türden şeritlerin meandır motifleriyle de oluşturulduğu görülmektedir.

Çok kullanılan diğer bir uygulamada, şamdanlardaki figürlü madalyonlar arasında geçiş teşkil eden rozetlerin içinde “ iç içe T ” “ iç içe Z ” “ iç içe Y ” gibi deyimlerle isimlendirilen motiflerdir. Daha çok 13.yüzyıl Mezopotamya ve Suriye eserlerinde kullanılmıştır¹⁰³. Sadberk Hanım Müzesindeki 3627 envanter numaralı şamdanda; İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesindeki 104, 109, 112 nolu şamdanlarda ve ibrikte bu tarz süslemeyle doldurulmuş rozetler yer almaktadır.

Bu tür süslemeli rozetlerin dışında bazı şamdanların omuz kısmında, güneş motifiniz de görmekteyiz. İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesindeki 109 nolu şamdanda; Fako koleksiyonundaki şamdanda ve Ankara Etnografya Müzesindeki 5539 envanter numaralı şamdanda bu rozetlerden bulunmaktadır. Ankaradaki farklı bir rozet daha yer alır. Bu rozette çizgi kompozisyonlarından oluşmuş bir geometrik kompozisyon bulunmakta, kompozisyonun ortasında oluşan altıgende bir örgü motifi yer almaktadır.

¹⁰³ Ü. Erginsoy, a.g.e., s.134

Mühr-ü Süleyman motifinin kullanıldığı örneklerde bulunmaktadır. Tanrı sembolü olarak nitelendirilen¹⁰⁴ bu motif Konya Mevlana Müzesindeki kandil zarfında ve buhurdanda; İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesindeki 107 envanter numaralı şamdanda yer almaktadır.

Geometrik süslemenin görüldüğü, Harran'dan çıkmış üç sinide, ortadaki madalyon içinde geçmelerden oluşan kapalı geometrik kompozisyonlar meydana getirilmiştir. Fako Koleksiyonundaki 96 envanter numaralı tabağın ortasında ise kırık çizgilerden oluşan bir kompozisyon bulunmaktadır.

İki örnek üzerinde damla motifi kullanılmıştır. Bursa Türk İslam Eserleri Müzesindeki 637 envanter numaralı şamdanın omuz kısmından boyuna geçişte ve boyunda; Sadberk Hanım Müzesindeki mumluk kısmı olmayan 3625 envanter numaralı şamdanda omuzdan boyuna geçişte bu motife bir şerit halinde rastlanılmaktadır.

İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesindeki 1373 nolu; Bursa Türk İslam Eserleri Müzesindeki 635 envanter numaralı şamdanlarda bal peteği motifi madalyonlar etrafında dolgu olarak kullanılmıştır. Ayrıca İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesindeki 2556 envanter nolu şamdanda, gövde üzerindeki çiçek motifleriyle oluşan süslemede rozetlerin arasında bağlantılar oluşturan örgüler bulunmaktadır.

4-Yazı:

İslamiyet'in sanata getirdiği en önemli yeniliklerden biride, Kuran'ın yazıldığı Arapça'nın , bir süsleme elamanı olarak kullanılmasıdır. Anadolu Selçuklu Maden

¹⁰⁴ S. Bayram , “ Mühr-ü Süleyman ve Türk Kültüründeki Yeri ”, Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar , Güner İnal'a Armağan, Ankara 1993, s.61-67

Sanatında da yazı dekoratif bir amaçla kullanılmıştır. İncelediğimiz eserlerin 37'sinde yazı yer almaktadır. Bunların çoğunluğu iyi dilek ve bereket kitabeleri olup, Ankara Etnografya Müzesindeki 1280/81 tarihli şamdan üzerinde eserin tarihi, yapanı ve yapıldığı yer hakkında bilgi vermekte, İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesindeki 2977 envanter numaralı aynada bir ünvan yer almakta; Konya Mevlana Müzesindeki kandil zarfında ise eseri yapan ustanın ismi geçmektedir. Bazı Eserler Üzerinde de elim, lam, kaf gibi Arapça tek harfler bulunmaktadır.

Yazının en çok kullanıldığı eserler şamdanlar. Şamdanların gövdelerinde, omuz kısmında, boyun ve baş kısmında şeritler içerisinde yer alan yazılar genellikle bitkisel zemin üzerinde verilmiştir. Şamdanların üzerindeki yazılarda kakma tekniği ile altın ve gümüşler kakılmıştır. En çok kullanılan yazı türü nesih yazı olup, insan başlı yazı ve kufi yazıda kullanılmıştır. İslam sanatında yalnızca madeni eserler üzerinde görülen insan başlı yazı, 12.yüzyılın ortalarında kakma tekniğinin de gelişmesiyle ilk kez İran'da ortaya çıkmıştır¹⁰⁵. Hem nesih hem de kufi ile yazılabilen bu tip yazı çalışmamızda bulunan 11 şamdanın baş kısmında nesih yazı ile yazılmıştır. Türk İslam Eserleri Müzesindeki davullar üzerinde insan başının yanında ejder başlarının da yer aldığını ve kufi yazı ile yazıldığını görmekteyiz.

Katalogumuzda yer alan üç aynada da yazı kullanılmıştır. Bunlardan Türk İslam Eserleri Müzesinde yer alan ünvan geçen aynada, aynanın ortasında ve Topkapı Sarayı Müzesindeki 2/1787 nolu aynada ortadaki madalyonun etrafında nesih yazı kullanılmış; Topkapı Sarayı Müzesindeki 2/5682 envanter numaralı aynada da ortada geometrik kufi yazı ile Ali yazısı yer almaktadır.

¹⁰⁵ Canlı yazı veya insan başlı yazı için bkz. D.S.Rice, The Wade Cup, Paris 1935

Konya Mevlana Müzesinde yer alan buhurdan üzerinde, 13. yüzyıldan itibaren görülen yalancı yazı (pseude - script)¹⁰⁶ görülmektedir.

Çalışmamızdaki mutfak malzemelerinde de bereket kitabelerinin bulunduğu yazılar yer almaktadır. Bu tür yazılar eserin üzerinde, tabaklarda ağız kenarında veya ortasında, tencere ve tavalarda eserin dış yüzünde ağız kenarına yakın bir yerde, yazının yer aldığı bir sinide ortadaki madalyonunun etrafına yazılmıştır.

¹⁰⁶ A.U.Pope - P.Ackermen, “ A Survey of Persian Ornament ” , A Survey of Persian Art, vol.VI, London- New York 1967, s.2337

E- TARİH VE BÖLGE BELİRLEME PROBLEMİ:

Anadolu Selçuklu Döneminde yapılan madeni eserlerden tarihli veya tarihlenebilir nitelikteki örnek sayısı çok azdır. Eserler üzerinde görülen kitabeler, genellikle eserin sahibine uzun ömür, bereket ve başarı dileyen iyi dilek kitabeleri olduğundan eserin yapıldığı tarihle ilgili bilgi vermezler. Anadolu Selçuklu Dönemi madeni eserlerinden tarihli veya tarihlenebilir örneklerden sadece biri üzerinde eserin yapıldığı şehrin adı ve imal tarihi geçmekte; dört tanesi üzerinde de belirli bir bölgede hüküm sürdüğü bilinen emirlerin adı geçtiği için yapıldığı yer ve zaman hakkında tahmin yürütülebilmektedir.

Anadolu'da yapıldığı kesinlikle söylenebilecek bir eser, kitabesinde 1280/81 yılında Konya'da Nusaybinli Mehmet oğlu Ali tarafından yapıldığı yazılı olan kandil zarfıdır. Bunun dışında 12. ve 13. Yüzyıl Artuklu Meliklerinin ismi geçen bir grup eserin de Anadolu'da yapıldığı söylenebilir. Bunların çoğu yurt dışındaki müzelerde ve koleksiyonlarda bulunmaktadır. Bunlar Innsbruck Ferdinandeun Müzesindeki Hasankeyf Artuklu Meliki Rükneddin Davud'un adı geçen bakır tas¹⁰⁷; Öttingen-Wallerstein Koleksiyonundaki Nureddin Artuk Şah'ın adını taşıyan tunç ayna¹⁰⁸; Pariste bir Koleksiyonda bulunan İlgazioğlu Fahreddin Karaarslan'ın (Mardin Artukluları) adı bulunan pirinç tas¹⁰⁹ ve İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesinde bulunan El-Melik El-Muzaffer ibaresi geçen tunç aynadır¹¹⁰. Bu eserlerin Güney Doğu Anadolu'da, adı geçen meliklerin hüküm sürdüğü dönemlerde yapıldığı

¹⁰⁷ Ü.Erginsoy, a.g.e., s.314-319; R. Ettinghausen, "The Islamic Period", Treasures of Turkey, New York 1966, s.167-168

¹⁰⁸ D.S. Rice, "A Seljuk Mirror"...., s.288-290; Ü.Erginsoy, a.e., s.324-325

¹⁰⁹ Ü.Erginsoy, a.e., s.333-334

¹¹⁰ Ü.Erginsoy, a.e., s.434

belirlenebilmektedirler. Bunların dışında Cizre Ulu Camisi'ne ait tunç kapı tokmakları da Caminin yapılış tarihi olan 13. Yüzyıl başına ve Güney Doğu Anadolu Bölgesine verilmektedir¹¹¹.

Bu örneklerin dışında yapım yerleri ve tarihleri ile ilgili her hangi bir bilgi olmayan, ancak formları, teknikleri, süslemeleri ile üzerlerinde Anadolu'da yapıldıklarına dair bilgiler olan eserlerle benzerlik gösteren örnekler de bulunmaktadır. Bunun yanı sıra bulundukları yer itibarıyla ve bazı ortaçağ kazılarında çıkmaları suretiyle bir grup eser de Anadolu'ya mal edilmektedir.

Kitabelerindeki bilgilere dayanarak Anadolu'ya mal edilen eserlerin sayıları çok olmamakla beraber bu örneklerin her biri formları, malzemeleri, süsleme teknikleri ve motifleri bakımından büyük çeşitlilikler ortaya koymaktadırlar. Sayıları az da olsa, Anadolu Selçuklarına ait eserlerin arasında, süsleme tekniklerinin her birini temsil eden örnekler bulunmaktadır. Mezopotamya ve Suriye'de yapılan eserlerin büyük çoğunluğu pirinçten dövme tekniği ile yapılmış ve tek bir teknikle kakma ile süslenmiştir. Buna karşılık Anadolu'da çeşitli süsleme teknikleri denedikleri, bir kaç süsleme tekniğini bir arada kullandıkları görülmektedir. Bu eserler özellikle iki merkezde, Konya ve Artuklu Bölgesinde çeşitli teknikler üzerinde çalışan atölyelerin olduğunu ispatlamaktadır.

Anadolu'da yapıldıkları kitabelerinden anlaşılan eserlerle teknik bakımdan benzerlik gösteren ikinci bir eser grubunda her tekniği temsil eden örnekler

¹¹¹Ejder figürlü kapı tokmakları için bkz. M.Önder, "Selçuklu Ejderi", Türkiye Turing Otomobil Kurumu Belleteni, VIII-287, 1966, s.2-4; G.Öney, "Anadolu Selçuklu Sanatında Ejder Figürü", Belleten, XXXIII, 130, Ankara 1969, s.171-216, Ü.Erginsoy, a.g.e., s.327-330

bulunmaktadır. Bu teknikler Konya’da 1280/81 tarihli yapılan kandil zarfında kullanılan dövme, kabartma, delik-işi ve yıldızlama tekniği; Konya’daki buhurdanda delik-işi ve dövme tekniği; yine Konya’daki kandil zarfında delik-işi tekniği ve yıldızlama tekniği; Ankara Etnografya Müzesinde bulunan şamdanda dövme ve kabartma tekniği; Şanlıurfa Müzesinde bulunan Harran’da çıkan havanda yıldızlama tekniği şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Döküm ile elde edilen kabartma tekniği ve ayrıntıların kazıma, çalma tekniği ile yapılması, aynalarda, havanlarda, davullarda, şamdanlarda, Nureddin Artuk Şah’ın adını taşıyan tunç ayna, Cizre Ulu Camisi’nin kapı tokmakları, Türk İslam Eserleri Müzesindeki El-Melik El-Muzaffer ünvanı geçen aynada görülen türde uygulanmıştır. Kitabesinde Mardin Artuklu Meliki Fahreddin Kara-Arslan’ın adı geçen Paris’te bir koleksiyonda bulunan pirinç tasta kullanılan tarzdaki kakma tekniği, İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesindeki figürlü çelik aynada, pirinç ibrikte ve şamdanlarda karşımıza çıkmaktadır.

Anadolu Selçuklu madeni eserleri, teknikte olduğu kadar, süslemede de Anadolu’da yapıldıklarına dair ip uçları vermektedir. Anadolu Selçuklu figür programını yansıtan tek ve çift başlı kartallar, aslan, sifenks, grifon, bir biri peşi sıra koşan av hayvanları, kuşlar, boğa, ejder, astrolojik işaretler, atlı avcılar, ikili hayvan mücadeleleri taht sahneleri vb. figürler Anadolu’da el sanatlarında ve mimari süslemede çok kullanılan temalardır.

Ayrıca ortaçağ kazılarından Anadolu’da yapıldıkları düşünülen madeni eserlerde çıkmıştır. Harran’da 1950 yılında Türk ve İngiliz arkeologlar tarafından başlatılan kazılarda, 11.ve 12.yüzyıllara tarihlendirilen madeni eserler çalışmamızda

önemli bir grubu oluşturmaktadır¹¹². Bu grupta, üçü Ankara Etnografya Müzesinde diğerleri Şanlıurfa Müzesinde bulunan mutfak malzemeleri (sini, kazan, kazan kapağı vb.) ve bir havan bulunmaktadır. Anadolu Selçukluları için önemli bir merkez olan Malazgirtte Belediyesi tarafından yapılan bir kanalizasyon hafriyatı sırasında çıkan madeni eserler Erzurum Müzesine kaldırılmıştır. Bu buluntular Anadolu Selçuklu maden sanatı açısından önemli verilerdir. Buradan çıkan bir havan, bu dönem havanlarına uyan şekilde çok kenarlı ve kabaralı döküm işleridir.

Türkiye Müzelerinde ve özel koleksiyonlarda, Anadolu Selçuklu Dönemine ait çok sayıda havan bulunmaktadır. Bu havanlar 11-13. Yüzyıla tarihlendirilmektedir. Bu havanlara benzer değişik bölgelerde bulunmuş (İran, Maveraünnehir, Mezopotamya) havanlar da bulunmaktadır. Bu devrin havanlarının, bulundukları yer itibariyle her bölgenin kendi atölyesinde dökülmüş olabileceği düşünülmektedir¹¹³. Bu sebepten dolayı Anadolu'da bulunan havanları da bu ülkenin imalatı olarak kabul etmekteyiz.

13.yüzyılın sonu - 14.yüzyılın başında Anadolu'da imal edildikleri düşünülen bir grup dökümle yapılmış şamdan da çalışmamızın önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Gerek Türkiye gerekse dış ülkelerdeki koleksiyonlarda çok sayıda benzer olan bu grup şamdanlar uzun süren bir zaman içerisinde yapıldıkları yer açısından tartışma konusu olmuşlardır. Otuz üç tanesini ilk kez yayınlayan D.S. Rice¹¹⁴ tarihi bir kaynaktan Kazvinin söylediğine dayanarak Azerbeycan Tebriz'de şamdanları ticari obje olarak kullandıklarını ve sebepten de bu tür şamdanların İlhanlı Döneminde Tebriz'de

¹¹²Bu kazı için bkz. D.S. Rice, "Medieval Harran", *Anatolian Studies*, vol.II, 1952, s.36-84: Ü.Erginsoy, a.g.e, s.421-422'de Harran kazısında çıkan malzemelerin, kazı malzemesi olması bakımından önemli olduğunu belirtmiş, fakat o zaman Ankara Etnografya Müzesinde bulunan bu eserleri, müze idaresi izin vermediği için görülemediğini ve incelemeyemediğini belirtmiştir.

¹¹³ Bkz. Ü.Erginsoy, a.g.e., s.183-187, 419-430

¹¹⁴ D.S.Rice, "The Seasons and the Labors ...", s.1-39

yapıldıklarını belirtmiştir. Esin Atıl'da 1972 de yayınladığı makalesinde¹¹⁵ Rice'nin görüşüne katılarak Michigan Üniversitesi Sanat Müzesinde bulunan iki şamdanı İlhanlı dönemine vermiştir. İlk kez Melikian-Chirvani bu şamdanların Anadolu'daki yapılardan toplandığını belirterek 13.yy sonu - 14.yy başına tarihleyerek Anadolu'da yapıldığını savunmuştur¹¹⁶. Daha sonra P. Soucek'de bu şamdanların Anadolu'da yapıldığını öne sürmüştür¹¹⁷. 1978'de D.W. Allan¹¹⁸ Rice'nin Kazvini'den aldığı cümlelerin çevirisinin yanlışlığını ispat ederek, şamdanların kaynağının Tebriz olduğuna dair meselenin bir dayanağı olmadığını söylemektedir. Allan aynı zamanda şamdanların hiç birinin İran'da bulunduğu dair kayıt olmadığını, bu da kaynağının modern Türkiye sınırları içerisinde olduğunu belirtmekte; Melikian-Chirvani'nde dikkat çektiği Al-Mustafi'nin 1340'da "Siirt'te bakır ve bakır alaşımından vazolar yapıyordu ve içme kapları çok meşhurdur" diye yazmış olması da dikkatimizi çekmektedir demektedir. Ayrıca Allan şamdanların Siirt'ten çıktığını ve şamdanların dekorasyonunun çoğunlukla Artuklu'nun bir parçası olan Batı kültürünün olduğunun göstermekte ve İlhanlı değildir demektedir. Eva Bear¹¹⁹ Victoria and Albert Museum'daki şamdandan bahsederken Kuzey Irak 13.Yüzyıl demektedir. Bear Kuzey Irak'tan kastının Güney Doğu Anadolu Bölgesi olduğu anlaşılmaktadır. Allan 1982'de yayınlamış olduğu kitapta¹²⁰ şamdanları incelediği kısımda şamdanların Siirt'te yapıldığını tekrarlamaktadır. Buna bağlı olarak Victoria and Albert Müzesi'ndeki şamdan üzerinde yer alan bir kitabede Siirtli ibaresinin geçmesi de Allan'ın görüşünü

¹¹⁵ E. Atıl, "Two Ilhanid Candelsticks ...", s.1-33

¹¹⁶ Melikian-Chirvani, "Iranian Metal-work and ...", s.286-291

¹¹⁷ P. Soucek, a.g.m., s.7

¹¹⁸ J.W. Allan, a.g.m., s.182-183

¹¹⁹ E. Bear, Metalwork in Medieval Islamic Art, New York 1983, s.29, resim:34

¹²⁰ J.W. Allan, Islamic Metalwork, The Nuhad Es-Said Collection, London 1982, s.58-68

doğrulamaktadır. Esin Atıl'da 1985'de W. T. Cihase ve Poul Lette ile beraber yayınlamış oldukları kitapta¹²¹ daha vaz geçmiş bu şamdanların Anadolu'da yapıldığını kabul ederek 13.Yüzyılın sonuna tarihlemişlerdir. 1993 yılında da L.Wart¹²² bu grup şamdanları 13. Yüzyılın sonu 14. Yüzyılın başı Konya'ya vermektedir.

13. ve 14. Yüzyıllarda Anadolu'ya tarihlenen bu şamdanların yukarıdaki kaynaklardan da tespit edildiğine, göre kitabelerin hiçbiri nerede, ne zaman üretildiğini söylemezler. Bunlardan birini üzerinde Muhammed ibn Sadr al-Din Yusuf ibn Salah al-Din adı geçmektedir ki bunun kim olduğu belli değildir.

Şamdanların üzerindeki yazıların okunabileni ve anlamlı olanları çok azdır. Çoğu Arapça ve bir kaç Farsça olan yazılarda eserin sahibine zafer, başarı, hakimiyet, güç, uzun ömür ve sağlık dileyen iyi dilekler dışında Elif, Lam, Kaf gibi Arapça tek harfler bulunmaktadır. Çalışmamızdaki diğer örneklerde de karşımıza bunlar gibi kullanılmış eserler çıkmaktadır.

Çalışmamızda önemli bir yer tutan bu şamdanların Anadolu'daki medrese, cami, mevlevihane ve türbelerden dünyanın çeşitli koleksiyonlarına dağıldığı tespit edilmektedir. Hiç birinin kaydında Anadolu'dan başka bir yerde bulunduğu dair hiçbir kayıt yoktur. Ayrıca birinin üzerinde Siirtli ibaresinin geçmesi de Anadolu'da yapıldığına dair önemli bir belgedir. Bütün bunlara dayanarak Selçuklu Figür programını da yansıtan bu grup şamdanların 13. Yüzyılın sonunda 14. Yüzyılın başında Güney Doğu Anadolu'da çok gelişmiş olan maden atölyelerinde zengin kişiler tarafından ısmarlandığını düşünmekteyiz.

¹²¹ E. Atıl-W.T.Chose-P.Lett, Islamic Metalwork in the Freer Gallery of Art, W.D.C. 1985, s.148-154

¹²² L.Ward, Islamic Metalwork, New York 1993, s.92-93

Sonuç olarak çalışmamızdaki tarih ve bölge sorunu, taşınabilir ve kullanıma yönelik eşyaların değerlendirilmesinde önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Taşınabilir eşyaların yer değiştirmesi söz konusu olduğu gibi, onları üreten sanatçıların ve ustalarında çeşitli nedenlerden dolayı yer değiştirmesi mümkün olmaktadır. Böylece sanatçı yetiştiği bölgedeki öğrendiği özellikleri başka bir yerde uygulayabilmektedir. Bu nedenlerden dolayı üzerlerinde tarihi ve yapıldığı yer ile ilgili bir yazılı belge bulunmadığı takdirde eserleri kesin bir tarihe ve bölgeye mal etmek güç olmaktadır.

V- SONUÇ:

Günümüze kadar ulaşabilen Anadolu Selçuklu madeni eserlerinin sayısı az olmakla beraber, işçilikleri , eser türleri ve formları, malzemeleri, teknikleri ve süslemeleri bakımından çeşitlilik göstermektedir. Bugün Türkiye'nin önemli müzelerini süsleyen bu eserlerden Anadolu Selçuklu dönemi sonuna kadar altmış yedi eser tespit edilmiştir.

Ele aldığımız örnekler içerisinde sadece Ankara Etnografya Müzesindeki kandil zarfında tarih, usta ve yapıldığı yer hakkında bilgiler bulunmaktadır. İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesindeki aynada Artuklu Melikinın kullandığı bir ünvan geçmektedir. Konya Mevlana Müzesinde yer alan kandil zarfında da eseri yapan ustanın ismi bulunmaktadır. Bunların dışında üzerinde yazı bulunan eserlerin hepsinde iyi dilek ve bereket kitabeleri kullanılmıştır.

Eserler türleri ve formları bakımından çeşitlilik gösterirler. Kandil zarfı, şamdan, ayna, davul, buhurdan, ibrik, havan, sini, tabak, kazan v.b. gibi kullanım eşyaları niteliğinde türler bulunmaktadır. Bu eser grupları kendi içerisinde farklı formlarda yapılmışlardır. Anadolu Selçuklu dönemi madeni eserlerinde bakır, bakır ve kalay alaşımı olan tunç, bakır ve çinko alaşımı olan pirinç, demir ve çelik gibi madenler kullanılmıştır. Bunların yanı sıra kakma ve yaldız ile süslü eserlerde altın ve gümüş gibi değerli malzemeye süslemede yer verilmiştir.

Madeni eserlerde dövme ve döküm tekniği olmak üzere iki yapım tekniği görülür. Dövmede, çökertme ve yükseltme usulleri uygulanmaktadır. Çalışmamızdaki eserlerden on altısı bu teknikle yapılmıştır. Döküm tekniği de içi boş ve içi dolu olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. Katalogumuzdaki eserlerin çoğu bu teknik kullanılarak yapılmışlardır. Bu nedenle Anadolu Selçuklu döneminde bu tekniğin daha çok

kullanıldığını söyleyebiliriz. Bunların dışında parça parça hazırlanmış eserlerde lehim, perçin ve teller yardımıyla bu parçaları tutturma işlemi de yapılmaktadır.

Ele aldığım dönemde çeşitli süsleme teknikleri uygulanmış olup, bu teknikler, çalma ve kazıma, kabartma, delik-işi, kakma ve yıldızlamadır. Bu teknikler tek başına kullanıldığı gibi bir kaç teknikle beraberde kullanılmıştır. Kazıma ve çalma en çok kullanılan tekniklerdendir. Daha çok bitkisel ve geometrik motiflerin yapılmasında kitabelerde ve bir kaç örnekte de figürlerin yapılışında kullanılmıştır. Kabartma tekniğini dövme ile yapılmış üç örnekte ve döküm ile elde edilmiş havanlarda ve bir aynada görmekteyiz. Delik-işi tekniği katalogumuzdaki iki kandil zarfında ve bir buhurdanda uygulanmıştır. En fazla kullanılan tekniklerden biri olan kakma tekniği bir grup şamdan üzerinde yoğun olarak yer almaktadır. Altın ve gümüşten yapılan bu kakmaların çoğu dökülmüş olduğu için günümüze ulaşamamıştır. Genellikle figürlerin, yazıların ve geometrik süslemelerin üzerine uygulanmıştır. Çalışmamızdaki üç eser üzerinde altın yıldız görülmektedir.

Anadolu Selçuklu dönemi madeni eserlerini üzerinde yoğun bir süsleme görülmektedir. En fazla kullanılan süsleme türü figürlü süslemedir. İnsan figürünün, yer aldığı bir çok örnekte, saray yaşamından sahneler, on iki ayın işlemini yapan işçiler, astrolojik sahneler tasvir edilmiştir. Hayvan figürleri olarak aslan, boğa, sfenks, çift başlı kartal, balık, ejder, kuşlar ve av hayvanları yer almaktadır. Çok kullanılan süsleme türlerinden biride bitkisel süslemedir. Çoğunlukla kıvrım dal, palmetler ve rumiler görülmekle birlikte, bir kaç örnek üzerinde hatayi tarzında diyebileceğimiz natüralist üsluba yaklaşan motifler yer almaktadır. Geometrik süsleme çok az kullanılmıştır. Yazı bir çok eser üzerinde dekoratif bir eleman olarak yer almaktadır.

Anadolu Selçuklu Sanatında bu malzemeyle yeni bir senteze ulaşılmıştır. Özellikle Orta Asya, İran, Irak, Suriye bölgelerinde Türk İslam Sanatı öğeleri , Anadolu'da daha önce yaşamış olan yerli kültürlerle karışmış, bunun yanı sıra orjinal denemelerle yenilikler elde edilmiştir. Güney Doğu Anadolu Bölgesinde Siirt ve Çevresi, Diyarbakır, Orta Anadolu'da Konya gibi önemli maden atölyeleri ortaya çıkmıştır.

VI- BİBLİYOGRAFYA:

- AĞAOĞLU, M., “ A Note on Bronze Mirrors ”, Bulleten of the Detroit Institute of Arts, vol. XIII-2, 1931, s.18
- AĞAOĞLU, M., “İslamische Metallerbeiten aus Istanbuler Museen”, Belvedere, XI 1932, s.14
- ALLAN, J.W., “ From Tabriz to Siirt-Relocation of a 13 th Century Metalworking School”, Iran, Vol. XVI, 1978, s.182-183
- ALLAN, J.W., Islamic Metalwork. The Nuhad Es-Said Collection, London 1982, s.58-68
- ARIK, R., “ Selçuklu Döneminin Malazgirt Buluntuları”, Sanatsal Mozaik, 5, İstanbul 1996, s.14-22.
- ATIL, E., “ Two Ilkhanid Candlesticks at the Universty of Michigan”, Kunts Des Orients VIII, ½, Wiesbaden 1973, s.1-33
- ATIL, E.-CHOSE, W.T.-LETT, P., Islamic Metalwork in the Freer Gallery of Art, W.D.C.1985
- AYKOÇ, S.-TAPAN, N., Anadolu Medeniyetleri III, Selçuklu/Osmanlı
- BAER, E., “ Sphinxes and Harpies in Medieval Islamic Art ”, Oriental Notes and Stuties , 9, Jerusalem 1965
- BAER, E., Metalwork in Medieval Islamic Art, New York 1983
- BARRETT, D., Islamic Metalwork in the British Museum, London 1949
- BAYRAM, S., “ Mühr-ü Süleyman ve Türk Kültüründeki Yeri ”, Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar , Güner İnal’a Armağan, Ankara 1993, s.61-67
- BODUR, H., Türk Maden Sanatı, İstanbul 1987
- COOMARASWAMY, A., “An 11 th century, Silver Salver from Persia”, Bulletin of Museum of Fine Arts, Boston, 32, 1934, s. 56-58
- DİMAND, M., “ A Review of Sasanian and Islamic Metalwork by J.Orbeli in A Survey of Persian Art” , Ars İslamica, vol. VIII, 1941, s.192 - 214
- ERGİNSOY, Ü., İslam Maden Sanatının Gelişmesi, İstanbul 1978

ERGİNSOY, Ü., "Konya'da 13. Yüzyıla Ait Bir Buhurdan" Sanat Tarihi Yıllığı, XI (1981), İstanbul 1982, s.59-81

ESİN, E., "Evren", Selçuklu Araştırmaları Dergisi, I, Ankara 1969, s.161-182

ESİN, E., "Kuşçı" Türk Sanatında Atlı Doğan İkonografisi Hakkında" Sanat Tarihi Yıllığı, IV (1974-1975), İstanbul 1976, s.411-45.

ETTINGHAUSEN, R., Arabische Malerei, Geneva 1962

ETTINGHAUSEN, R., "The Islamic Period", Treasures of Turkey, New York 1966, s.131-240

FEHERVARİ, G., Islamic Metalwork of the Eighth to the Fifteenth Century in the Keir Collection, London 1976

FEHERVARİ, G., Islamic Metalwork, London 1980

GRABAR, O., " An Introduction to the Art of Sasanian Silver", Sasanian Silver, Michigan 1967, s.19-84

GRUBE, E., The World of Islam, London 1966

İBNİ BİBİ, (Haz. Mürsel Öztürk), El Evamürü'l-Ala'ıye Fi'l-umiri'l-Ala'ıye (Selçuk Name), Ankara 1996

KOŞAY, H.Z., " Tekke ve Türbeler Kapatıldıktan Sonra ", Güzel Sanatlar, sayı VI, İstanbul 1949, s.1-5

KÜHNEL, E.-OGAN, M.A., Die Sammlung Türkischer und Islamischer Kunts in Tchinili Köschk, Band III, Berlin-Leipzig 1938

KÜHNEL, E., " Die Kunst Persiens Unter den Buyiden ", Zeitschrift der Deutschen Morgenlandischen Gesellschaft, vol.LVI, 1956, s.78-92

KÜHNEL, E., " Metallarbeiten", Islamische Kleinkunst, 2, Braunsch-Weing 1963, s.134-160

MARYON, H., " Metalworking in the Ancient World", American Journal of Archaeology, Vol.53, 1949, s.93-125

MARYON, H., Metalwork and Enameling, New York 1971

MELIKIAN- CHIRVANI, A.S., " Iranian Metal-Work and the Written Word", Apollo, April 1976, s.286-291

MİGEON, G., Manuel d'Art Musulman, vol.I-II, Paris 1927

- ORAL, M. Z., “ Eşrefoğlu Camisine Ait Bir Kandil ”, Belleten, 23, Ankara 1959, s.113-118
- ORBELİ, J.-TREVER, K., Sasanian Metalwork, Leningrad 1935
- ORBELİ, J., “ Sasanian and Early Islamic Metalwork ”, A Survey of Persian Art, vol-II, London - New York 1967, s.716-770
- OTTO-DORN, K., Kunst des Islam, Baden-Baden 1964
- ÖNDER, M., “Selçuklu Ejderi”, Türkiye Turing Otomobil Kurumu Belleteni, VIII-287, 1966, s.2-4
- ÖNEY, G., “ Anadolu Selçuklu Sanatında Balık Figürü ”, Sanat Tarihi Yıllığı, II (1966-1968), İstanbul 1968, s 142-159
- ÖNEY, G., “ Anadolu Selçuklu Mimarisinde Boğa Kabartmaları ”, Belleten, 34/133, Ankara 1969, s.83-100
- ÖNEY, G., “ Anadolu Selçuklu Sanatında Ejder Figürleri ” Belleten, 130, Ankara 1969, s.171-192
- ÖNEY, G., “ İran Selçukluları ile Mukayesili Olarak Anadolu Selçuklularında Atlı Av Sahneleri ”, Anadolu, XI (1967), Ankara 1969, s.121-138
- ÖNEY, G., “ Anadolu Selçuklularında Heykel, Figürlü Kabartma ve Kaynaklar Hakkında Notlar ”, Selçuklu Araştırmaları Dergisi I (1969), Ankara 1970, s.187-191
- ÖNEY, G., “ Anadolu Selçuklu Mimarisinde Aslan Figürü ”, Anadolu, XIII (1969), Ankara 1971, s.1-41
- ÖNEY, G., Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları, Ankara 1992
- ÖNEY, G., “ Anadolu Selçuklu Mimarisinde Avcı Kuşlar, Tek ve Çift Başlı Kartal ”, Malazgirt Armağanı, Ankara 1993, s.145-154
- POPE, A.U., “A Seljuk Silver Salver”, Burlington Magazine, 63, 1933, s. 223-225
- POPE, A.U.-ACKERMEN, P., “ A Survey of Persian Ornament ” , A Survey of Persian Art, vol. VI, London- New York 1967, s.2705-2756
- RICE, D.S., “Medieval Harran”, Anatolian Studies, vol. II, 1952, s.36-84
- RICE, D.S., “ The Seasons and the Labors of the Months in Islamic Art”, Ars Orientalis, I, 1954, s.1-39

- RİCE, D.S., “ Studies in İslamic Metalwork V”, Bulletin of School of Oriental and African Studies, vol. XVIII-2, London 1955, s. 206-231
- RİCE, D.S., The Wade Cup, Paris 1955
- RİCE, D.S., “Inlaid Brasses from the Workshop of Ahmad al-Dhaki al-Mawsili” Ars Orientalis, II, 1957, s. 283-326
- RİCE, D.S., “A Seljuk Mirror”, First International Congress of Turkish Art, Ankara 1962, s.288-290
- SARRE, F.,(Çev. Şehabettin Uzluk), Konya Köşkü, Ankara 1989
- SCERATTO, U., Metalli İslamici, Milano 1966
- SOUCEK, P., “ İslamic Art From the Universty of Michigan Collection”, Ann Arbor, Universty of Michigan, 1978, s.77
- WARD, L, İslamic Metalwork, New York 1993
- YETKİN, Ş., “Büyük Selçuklu Sultanı Alp Arslan’a Hediye Edilen Gümüş Tepsi”, Sanat Tarihi Araştırmaları, 4, 1971, s. 101-105
- YETKİN, Ş., “ Anadolu Selçuklu Devrinde Bir Madeni Eser ”, Sanat Tarihi Yıllığı, IV (1974-1975), İstanbul 1976, s.207-214

Çeken, Muharrem, Anadolu Selçuklu Dönemi Maden Sanatı (Türkiye Müze ve Koleksiyonlarındaki Örnekler), Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. M. Oluş Arık, 192 s.

Günümüze kadar ulaşabilen Anadolu Selçuklu dönemi maden eserlerinin sayısı az olmakla beraber, işçilikleri, eser türleri ve formları, malzemeleri, teknikleri ve süslemeleri bakımından çeşitlilik göstermektedirler. Bu gün Türkiye'nin önemli müzelerini süsleyen bu eserlerden Anadolu Selçuklu dönemi sonuna kadar altmış yedi eser tesbit edilerek incelenmiştir.

Ele aldığımız örnekler içerisinde sadece Ankara Etnografya Müzesi'ndeki kandil zarfında tarih, usta ve yapıldığı yer hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bunun dışında İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesindeki aynada bir Artuklu Melikinin kullandığı bir ünvan geçmektedir. Konya Mevlana Müzesinde yer alan kandil zarfında da eseri yapan ustanın ismi bulunmaktadır. Bunların dışında üzerinde yazı bulunan eserlerin hemen hepsinde iyi dilek ve bereket kitabeleri kullanılmıştır.

Eserler türleri ve formları bakımından çeşitlilik gösterirler. Kandil zarfı, şamdan, ayna, davul, ibrik, havan, sini, tabak, kazan vb. gibi kullanım eşyaları niteliğinde türler bulunmaktadır. Bu eser grupları kendi içerisinde de farklı formlarda yapılmışlardır. Anadolu Selçuklu dönemi madeni eserlerinde bakır, bakır ve kalay alaşımı olan tunç, bakır ve çinko alaşımı olan pirinç, demir ve çelik gibi madenler kullanılmıştır. Bunların yanı sıra kakma ve yıldız ile süslü eserlerde altın ve gümüş gibi değerli madenlere süslemede yer verilmiştir.

Ele aldığımız dönemde çeşitli süsleme teknikleri uygulanmış olup, bu teknikler çalma, kazıma, kabartma, delik-işi, kakma ve yıldızlamadır. Bu teknikler tek başına kullanıldığı gibi bir kaç teknikle beraber de kullanılmıştır. Kazıma ve çalma en çok kullanılan tekniklerdir. Daha çok bitkisel ve geometrik motiflerin oluşturulmasında kitabelerde ve birkaç örnekte figürlerin yapılışında kullanılmıştır. Delik-işi tekniği çalışmamızdaki iki kandil zarfında ve bir buhurdanda görülmektedir. En fazla kullanılan tekniklerden biri olan kakma tekniği ise bir grup şamdan üzerinde yoğun olarak kullanılmıştır. Kakma tekniği genellikle figürlerin, yazıların ve geometrik birkaç süslemenin üzerinde yer almaktadır. Çalışmamızdaki üç eser üzerinde altın yıldız görülmektedir.

Anadolu Selçuklu dönemi madeni eserlerinin üzerinde yoğun bir süslemenin uygulandığı anlaşılmaktadır. En fazla kullanılan süsleme türü figürlü ve bitkisel süslemedir. Geometrik süsleme az olarak kullanılmıştır. Yazı bir çok eser üzerinde dekoratif bir eleman olarak yer almaktadır.

Anadolu Selçuklu sanatı bu malzemeyle yeni bir senteze ulaşmıştır. özellikle Orta Asya, İran, Irak, Suriye bölgelerinde Türk İslam sanatı öğeleri, Anadolu'da daha önce yaşamış olan yerli kültürlerle karışmış, bunun yanı sıra orjinal denemelerle yenilikler elde edilmiştir. Güney Doğu Anadolu Bölgesinde Siirt ve çevresi, Diyarbakır, Orta Anadolu'da Konya gibi maden atölyeleri ortaya çıkmıştır.

Çeken, Muharrem, Anatolian Seljuks Metalworks (Samples in the Turkish Museums and Collections), Master of Art, Supervisor: Prof. Dr. M. Oluş Arık, 192 p.

The number of the metal works of Anatolian Seljuks that have succeeded in reaching today is too less, however, their workmanship, art types and forms differ in terms of their forms, materials, techniques and ornaments. Sixty seven works have been determined among these works of art until the end of the term of Anatolian Seljuks that are ornamenting the museums of Turkey today.

Among the samples that we handled, only the candle envelope in Ankara Etnnography Museum has some information about its artist and the date and the place it has been made. A title used by Meliki from Artuk is mentioned in the mirror in the Turkish Islamic Arts Museum. The name of the artist is written on the candle envelope in Konya Mevlana Museum. Except these, goodwill and productivity writings are used on all works of art that have a writing on them.

The works differ in terms of their types and forms. There are types such as candle envelope, candlestick, mirror, drum, censer, kettle, mortar for pounding, round metal tray, large kettle, etc. these groups of works of art are made in different forms among themselves. Metals such as copper, bronze that is the alloy of copper and tin, brass that is alloy of copper and zinc, iron and steel are used in the metal works of art of the period of Anatolian Seljuks. Besides these, ornaments made by carving, gilding, gold and silver are also used in the ornamented works.

Various ornamenting techniques are used carving, relief, repousse, hand made works and gilding. These techniques have been used in other techniques as well as being used individually. Carving and painting are techniques that used most frequently. They are mostly used in making the plant and geometric figures besides some writings and in the making some figures in some examples. The technique of hand made works is used in two candle envelopes and a censer in our catalogue. The repoussing technique that is one of the most frequently used techniques is used on a group of candlesticks. It is mostly applied on writings, figures and geometrical ornaments. Three works of art have gold gilding on them.

An intense ornamenting is seen on the metal works of art of the period of Anatolian Seljuks. Geometrical ornaments are rarely used. Writing is included on many works of art as a decorative element.

A new synthesis has been reached with this material in the period of Anatolian Seljuks. Especially in Middle Asia, Iran, Iraq, Syria regions, Turkish Islamic art elements have been mixed with the older cultures of Anatolia and novelties have been obtained with original trials. Important metal workshops have been found in Siirt and its surroundings and Diyarbakır in Southeastern Anatolia Region, in Konya in Mid Anatolia.

VII- RESİM LİSTESİ :

- 1-Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 7591 envanter nolu kandil zarfi
- 2-Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 7591 envanter nolu kandil zarfi
- 3-Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 7591 envanter nolu kandil zarfindan detay
- 4-Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 7591 envanter nolu kandil zarfindan detay
- 5-Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 7591 envanter nolu kandil zarfindan detay
- 6-Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 7591 envanter nolu kandil zarfindan detay
- 7-Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 7591 envanter nolu kandil zarfindan detay
- 8-Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 7591 envanter nolu kandil zarfindan detay
- 9- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 7591 envanter nolu kandil zarfindan detay
- 10- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 7591 envanter nolu kandil zarfi üzerindeki usta kitabesi
- 11- Konya Mevlana Müzesinde yeralan 400 envanter nolu kandil zarfi
- 12- Konya Mevlana Müzesinde yeralan 400 envanter nolu kandil zarfi kapı kanatları
- 13- Konya Mevlana Müzesinde yeralan 400 envanter nolu kandil zarfindan detay
- 14- Konya Mevlana Müzesinde yeralan 400 envanter nolu kandil zarfindan detay
- 15- Konya Mevlana Müzesinde yeralan 400 envanter nolu kandil zarfi sağ kenarı
- 16- Konya Mevlana Müzesinde yeralan 400 envanter nolu kandil zarfi sol kenarı
- 17- Konya Mevlana Müzesinde yeralan 400 envanter nolu kandil zarfi arkası
- 18-Ankara Etnografya Müzesindeki 11552 envanter nolu şamdan
- 19- Ankara Etnografya Müzesindeki 11552 envanter nolu şamdan detay
- 20- Ankara Etnografya Müzesindeki 11552 envanter nolu şamdan detay

- 21- Ankara Etnografya Müzesindeki 11552 envantar nolu şamdan detay
- 22- Ankara Etnografya Müzesindeki 11552 envantar nolu şamdan detay
- 23- Ankara Etnografya Müzesindeki 11552 envantar nolu şamdan detay
- 24- Ankara Etnografya Müzesindeki 11552 envantar nolu şamdan detay
- 25- Sadberk Hanım Müzesinde yeralan 3627 envanter nolu şamdan
- 26- Sadberk Hanım Müzesinde yeralan 3627 envanter nolu şamdandan detay
- 27- İstanbul TİEM’de yeralan 2958 envanter nolu şamdan
- 28- İstanbul TİEM’de yeralan 2958 envanter nolu şamdandan detay
- 29- İstanbul TİEM’de yeralan 2958 envanter nolu şamdandan detay
- 30- İstanbul TİEM’de yeralan 2958 envanter nolu şamdandan detay
- 31- İstanbul TİEM’de yeralan 2958 envanter nolu şamdandan detay
- 32- İstanbul TİEM’de yeralan 2958 envanter nolu şamdandan detay
- 33- İstanbul TİEM’de yeralan 104 envanter nolu şamdan
- 34- İstanbul TİEM’de yeralan 104 envanter nolu şamdandan detay
- 35- İstanbul TİEM’de yeralan 104 envanter nolu şamdandan detay
- 36- İstanbul TİEM’de yeralan 104 envanter nolu şamdandan detay
- 37- İstanbul TİEM’de yeralan 104 envanter nolu şamdandan detay
- 38- İstanbul TİEM’de yeralan 104 envanter nolu şamdandan detay
- 39- Bursa TİEM’de yeralan 635 envanter nolu şamdan
- 40- Bursa TİEM’de yeralan 635 envanter nolu şamdandan detay
- 41- Bursa TİEM’de yeralan 635 envanter nolu şamdandan detay
- 42- Bursa TİEM’de yeralan 635 envanter nolu şamdandan detay
- 43- Bursa TİEM’de yeralan 635 envanter nolu şamdandan detay

- 44- Bursa TİEM’de yeralan 635 envanter nolu şamdandan detay
- 45- Bursa TİEM’de yeralan 635 envanter nolu şamdandan detay
- 46- Bursa TİEM’de yeralan 635 envanter nolu şamdandan detay
- 47- Bursa TİEM’de yeralan 635 envanter nolu şamdandan detay
- 48- Bursa TİEM’de yeralan 635 envanter nolu şamdandan detay
- 49- Bursa TİEM’de yeralan 635 envanter nolu şamdandan detay
- 50- Bursa TİEM’de yeralan 637 envanter nolu şamdan
- 51- Bursa TİEM’de yeralan 637 envanter nolu şamdandan detay
- 52- Bursa TİEM’de yeralan 637 envanter nolu şamdandan detay
- 53- Bursa TİEM’de yeralan 637 envanter nolu şamdandan detay
- 54- Bursa TİEM’de yeralan 637 envanter nolu şamdandan detay
- 55- Bursa TİEM’de yeralan 637 envanter nolu şamdandan detay
- 56- Bursa TİEM’de yeralan 637 envanter nolu şamdandan detay
- 57- Bursa TİEM’de yeralan 637 envanter nolu şamdandan detay
- 58- Bursa TİEM’de yeralan 637 envanter nolu şamdandan detay
- 59- Bursa TİEM’de yeralan 637 envanter nolu şamdandan detay
- 60- Bursa TİEM’de yeralan 636 envanter nolu şamdan
- 61- Bursa TİEM’de yeralan 636 envanter nolu şamdandan detay
- 62- Bursa TİEM’de yeralan 636 envanter nolu şamdandan detay
- 63- Bursa TİEM’de yeralan 636 envanter nolu şamdandan detay
- 64- Bursa TİEM’de yeralan 636 envanter nolu şamdandan detay
- 65- Bursa TİEM’de yeralan 636 envanter nolu şamdandan detay
- 66- Bursa TİEM’de yeralan 636 envanter nolu şamdandan detay

- 67- Bursa TİEM’de yeralan 636 envanter nolu şamdandan detay
- 68- Bursa TİEM’de yeralan 636 envanter nolu şamdandan detay
- 69- Bursa TİEM’de yeralan 636 envanter nolu şamdandan detay
- 70- İstanbul TİEM’de yer alan 108 envanter nolu şamdan
- 71- İstanbul TİEM’de yer alan 108 envanter nolu şamdandan detay
- 72- İstanbul TİEM’de yer alan 108 envanter nolu şamdandan detay
- 73- İstanbul TİEM’de yer alan 108 envanter nolu şamdandan detay
- 74- İstanbul TİEM’de yer alan 108 envanter nolu şamdandan detay
- 75- İstanbul TİEM’de yer alan 108 envanter nolu şamdandan detay
- 76- İstanbul TİEM’de yer alan 108 envanter nolu şamdandan detay
- 77- İstanbul TİEM’de yer alan 108 envanter nolu şamdandan detay
- 78- Sadberk Hanım Müzesinde yer alan 3625 envanter nolu şamdan
- 79- Sadberk Hanım Müzesinde yer alan 3625 envanter nolu şamdandan detay
- 80- İstanbul TİEM’de yer alan 109 envanter nolu şamdan
- 81- İstanbul TİEM’de yer alan 109 envanter nolu şamdandan detay
- 82- İstanbul TİEM’de yer alan 109 envanter nolu şamdandan detay
- 83- İstanbul TİEM’de yer alan 109 envanter nolu şamdandan detay
- 84- İstanbul TİEM’de yer alan 109 envanter nolu şamdandan detay
- 85- İstanbul TİEM’de yer alan 109 envanter nolu şamdandan detay
- 86- İstanbul TİEM’de yer alan 114 envanter nolu şamdan
- 87- İstanbul TİEM’de yer alan 114 envanter nolu şamdandan detay
- 88- İstanbul TİEM’de yer alan 114 envanter nolu şamdandan detay
- 89- İstanbul TİEM’de yer alan 114 envanter nolu şamdandan detay

- 98- İstanbul TİEM’de yer alan 112 envanter nolu şamdandan detay
- 99- İstanbul TİEM’de yer alan 107 envanter nolu şamdan
- 100- İstanbul TİEM’de yer alan 107 envanter nolu şamdandan detay
- 101- İstanbul TİEM’de yer alan 107 envanter nolu şamdandan detay
- 102- İstanbul TİEM’de yer alan 107 envanter nolu şamdandan detay
- 103- İstanbul TİEM’de yer alan 107 envanter nolu şamdandan detay
- 104- İstanbul TİEM’de yer alan 107 envanter nolu şamdandan detay
- 105- İstanbul TİEM’de yer alan 107 envanter nolu şamdandan detay
- 106- İstanbul TİEM’de yer alan 107 envanter nolu şamdandan detay
- 107- İstanbul TİEM’de yer alan 103 envanter nolu şamdan
- 108- İstanbul TİEM’de yer alan 103 envanter nolu şamdandan detay
- 109- İstanbul TİEM’de yer alan 103 envanter nolu şamdandan detay
- 110- İstanbul TİEM’de yer alan 103 envanter nolu şamdandan detay
- 111- İstanbul TİEM’de yer alan 103 envanter nolu şamdandan detay
- 112- İstanbul TİEM’de yer alan 103 envanter nolu şamdandan detay

- 113- İstanbul TİEM’de yer alan 103 envanter nolu şamdandan detay
- 114- İstanbul TİEM’de yer alan 103 envanter nolu şamdandan detay
- 115- İstanbul TİEM’de yer alan 103 envanter nolu şamdandan detay
- 116- İstanbul TİEM’de yer alan 1373 envanter nolu şamdan
- 117- İstanbul TİEM’de yer alan 1373 envanter nolu şamdandan detay
- 118- İstanbul TİEM’de yer alan 1373 envanter nolu şamdandan detay
- 119- İstanbul TİEM’de yer alan 1373 envanter nolu şamdandan detay
- 120- İstanbul TİEM’de yer alan 1373 envanter nolu şamdandan detay
- 121- İstanbul TİEM’de yer alan 1373 envanter nolu şamdandan detay
- 122- İstanbul TİEM’de yer alan 1373 envanter nolu şamdandan detay
- 123- İstanbul TİEM’de yer alan 1373 envanter nolu şamdandan detay
- 124- Sadberk Hanım Müzesinde yer alan 3627 envanter nolu şamdan
- 125- Sadberk Hanım Müzesinde yer alan 3627 envanter nolu şamdandan detay
- 126- Fako Koleksiyonunda yer alan 231 envanter nolu şamdan
- 127- Fako Koleksiyonunda yer alan 231 envanter nolu şamdandan detay
- 128- Fako Koleksiyonunda yer alan 231 envanter nolu şamdandan detay
- 129- Fako Koleksiyonunda yer alan 231 envanter nolu şamdandan detay
- 130- Fako Koleksiyonunda yer alan 231 envanter nolu şamdandan detay
- 131- Fako Koleksiyonunda yer alan 231 envanter nolu şamdandan detay
- 132- Fako Koleksiyonunda yer alan 231 envanter nolu şamdandan detay
- 133- İstanbul TİEM’de yer alan 2556 envanter nolu şamdan
- 134- İstanbul TİEM’de yer alan 2556 envanter nolu şamdandan detay
- 135- İstanbul TİEM’de yer alan 2556 envanter nolu şamdandan detay

- 136- İstanbul TİEM’de yer alan 2556 envanter nolu şamdandan detay
- 137- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 389 envanter nolu şamdan
- 138- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 389 envanter nolu şamdandan detay
- 139- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 389 envanter nolu şamdandan detay
- 140- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 389 envanter nolu şamdandan detay
- 141- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 389 envanter nolu şamdandan detay
- 142- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 389 envanter nolu şamdandan detay
- 143- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 389 envanter nolu şamdandan detay
- 144- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 389 envanter nolu şamdandan detay
- 145- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 389 envanter nolu şamdandan detay
- 146- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 388 envanter nolu şamdan
- 147- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 388 envanter nolu şamdandan detay
- 148- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 388 envanter nolu şamdandan detay
- 149- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 388 envanter nolu şamdandan detay
- 150- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 388 envanter nolu şamdandan detay
- 151- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 388 envanter nolu şamdandan detay
- 152- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 388 envanter nolu şamdandan detay
- 153- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 388 envanter nolu şamdandan detay
- 154- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 388 envanter nolu şamdandan detay
- 155- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 388 envanter nolu şamdandan detay
- 156- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 388 envanter nolu şamdandan detay
- 157- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 388 envanter nolu şamdandan detay
- 158- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5539 envanter nolu şamdan

- 159- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5539 envanter nolu şamdandan detay
- 160- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5539 envanter nolu şamdandan detay
- 161- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5539 envanter nolu şamdandan detay
- 162- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5539 envanter nolu şamdandan detay
- 163- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5539 envanter nolu şamdandan detay
- 164- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5539 envanter nolu şamdandan detay
- 165- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5539 envanter nolu şamdandan detay
- 166- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdan
- 167- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 168- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 169- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 170- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 171- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 172- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 173- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 174- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 175- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 176- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 177- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 178- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 179- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 180- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 181- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay

- 182- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 183- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 184- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 185- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 186- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 187- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 188- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 189- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 190- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 191- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 192- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 193- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 194- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 195- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 196- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 197- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 198- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 199- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 200- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 5538 envanter nolu şamdandan detay
- 201- Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1947 envanter nolu şamdan
- 202- Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1947 envanter nolu şamdandan detay
- 203- Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1946 envanter nolu şamdan
- 204- Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1946 envanter nolu şamdandan detay

- 205- Şanhurfa Müzesinde yer alan 1936 envanter nolu şamdan
- 206- İstanbul TİEM’de yer alan 2977 envanter nolu ayna
- 207- İstanbul TİEM’de yer alan 2/1792 envanter nolu ayna
- 208- İstanbul TİEM’de yer alan 2/1792 envanter nolu aynadan detay
- 209- İstanbul TİEM’de yer alan 2/1792 envanter nolu aynadan detay
- 210- İstanbul TİEM’de yer alan 2/5682 envanter nolu ayna
- 211- İstanbul TİEM’de yer alan 2/1790 envanter nolu ayna
- 212- İstanbul TİEM’de yer alan 2/1718 envanter nolu ayna
- 213- İstanbul TİEM’de yer alan 2/1718 envanter nolu aynadan detay
- 214- İstanbul TİEM’de yer alan 2832 envanter nolu davul
- 215- İstanbul TİEM’de yer alan 2832 envanter nolu davuldan detay
- 216- İstanbul TİEM’de yer alan 2832 envanter nolu davuldan detay
- 217- İstanbul TİEM’de yer alan 2551 envanter nolu davul
- 218- İstanbul TİEM’de yer alan 2551 envanter nolu davuldan detay
- 219- İstanbul TİEM’de yer alan 2551 envanter nolu davuldan detay
- 220- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 399 envanter nolu buhurdan
- 221- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 399 envanter nolu buhurdandan detay
- 222- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 399 envanter nolu buhurdandan detay
- 223- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 399 envanter nolu buhurdandan detay
- 224- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 399 envanter nolu buhurdandan detay
- 225- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 399 envanter nolu buhurdandan detay
- 226- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 399 envanter nolu buhurdandan detay
- 227- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 399 envanter nolu buhurdandan detay

- 228- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 399 envanter nolu buhurdandan detay
- 229- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 399 envanter nolu buhurdandan detay
- 230- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 399 envanter nolu buhurdandan detay
- 231- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 399 envanter nolu buhurdandan detay
- 232- Konya Mevlana Müzesinde yer alan 399 envanter nolu buhurdandan detay
- 233- İstanbul TİEM’de yer alan 102 envanter nolu ibrik
- 234- İstanbul TİEM’de yer alan 102 envanter nolu ibrikten detay
- 235- İstanbul TİEM’de yer alan 102 envanter nolu ibrikten detay
- 236- İstanbul TİEM’de yer alan 102 envanter nolu ibrikten detay
- 237- İstanbul TİEM’de yer alan 102 envanter nolu ibrikten detay
- 238- İstanbul TİEM’de yer alan 102 envanter nolu ibrikten detay
- 239- Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1938 envanter nolu havan
- 240- Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1938 envanter nolu havandan detay
- 241- Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1938 envanter nolu havandan detay
- 242- Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1938 envanter nolu havandan detay
- 243- Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1938 envanter nolu havandan detay
- 244- Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1938 envanter nolu havandan detay
- 245- Sadberk Hanım Müzesinde yer alan 3680 envanter nolu havan
- 246- Fako Koleksiyonunda yer alan 94 envanter nolu havan
- 247- Fako Koleksiyonunda yer alan 95 envanter nolu havan
- 248- Fako Koleksiyonunda yer alan 96 envanter nolu havan
- 249- Fako Koleksiyonunda yer alan 96 envanter nolu havan
- 250- Fako Koleksiyonunda yer alan 303 envanter nolu havan

- 251- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 11553 envanter nolu havan
- 252- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 15167 envanter nolu havan
- 253- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 17788 envanter nolu havan
- 254- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 17788 envanter nolu havan
- 255- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 17788 envanter nolu havan
- 256- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 17788 envanter nolu havandan detay
- 257- İstanbul TİEM’de yer alan 1509 envanter nolu havan
- 258- İstanbul TİEM’de yer alan 1509 envanter nolu havan
- 259- İstanbul TİEM’de yer alan 1512 envanter nolu havan
- 260- İstanbul TİEM’de yer alan 1512 envanter nolu havan
- 261- İstanbul TİEM’de yer alan 1510 envanter nolu havan
- 262- İstanbul TİEM’de yer alan 1510 envanter nolu havan
- 263- İstanbul Topkapı Sarayı Müzesinde yer alan 25/3485 envanter nolu havan
- 264- İstanbul Topkapı Sarayı Müzesinde yer alan 25/3487 envanter nolu havan
- 265- Erzurum Müzesinde yer alan havan (R. Arık’dan)
- 266- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 15587 envanter nolu kazan kapağı
- 267- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 15587 nolu kazan kapağından detay
- 268- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 15587 nolu kazan kapağından detay
- 269- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 15587 nolu kazan kapağından detay
- 270- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 15587 nolu kazan kapağından detay
- 271- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 15569 envanter nolu sini
- 272- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 15569 envanter nolu siniden detay
- 273- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 15569 envanter nolu siniden detay

- 274- Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1943 envanter nolu sini
- 275- Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1943 envanter nolu sini
- 276- Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1943 envanter nolu siniden detay
- 277- Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1940 envanter nolu sini
- 278- Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1940 envanter nolu sini
- 279- Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1940 envanter nolu siniden detay
- 280- Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1949 envanter nolu sini
- 281- Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1949 envanter nolu siniden detay
- 282- Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1949 envanter nolu siniden detay
- 283- Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1945 envanter nolu tava
- 284- Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1945 envanter nolu tavadan detay
- 285- Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1944 envanter nolu kazan
- 286- Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1942 envanter nolu tava
- 287- Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1941 envanter nolu tava
- 288- Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1937 envanter nolu tava
- 289- Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1939 envanter nolu kazan
- 290- Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1948 envanter nolu kazan kapağı
- 291- Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1948 envanter nolu kazan kapağından detay
- 292- Şanlıurfa Müzesinde yer alan 1948 envanter nolu kazan kapağından detay
- 293- Ankara Etnografya Müzesinde yer alan 15582 envanter nolu kazan
- 294- Sadberk Hanım Müzesinde yer alan 9107 envanter nolu tabak
- 295- Sadberk Hanım Müzesinde yer alan 9107 envanter nolu tabağın taban detayı
- 296- Fako Koleksiyonunda yer alan tabak

297- Fako Kolleksiyonunda yer alan tabaktan detay

298- Fako Kolleksiyonunda yer alan 96 envanter nolu tabak

299- Fako Kolleksiyonunda yer alan 96 envanter nolu tabaktan detay

VIII- RESİMLER :

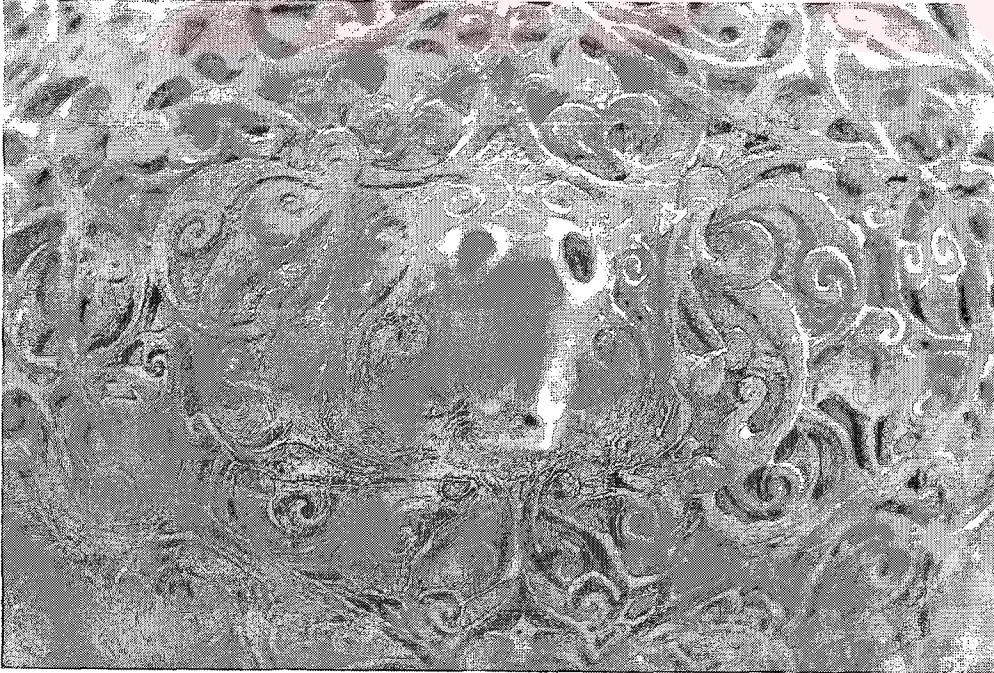
Resim-1

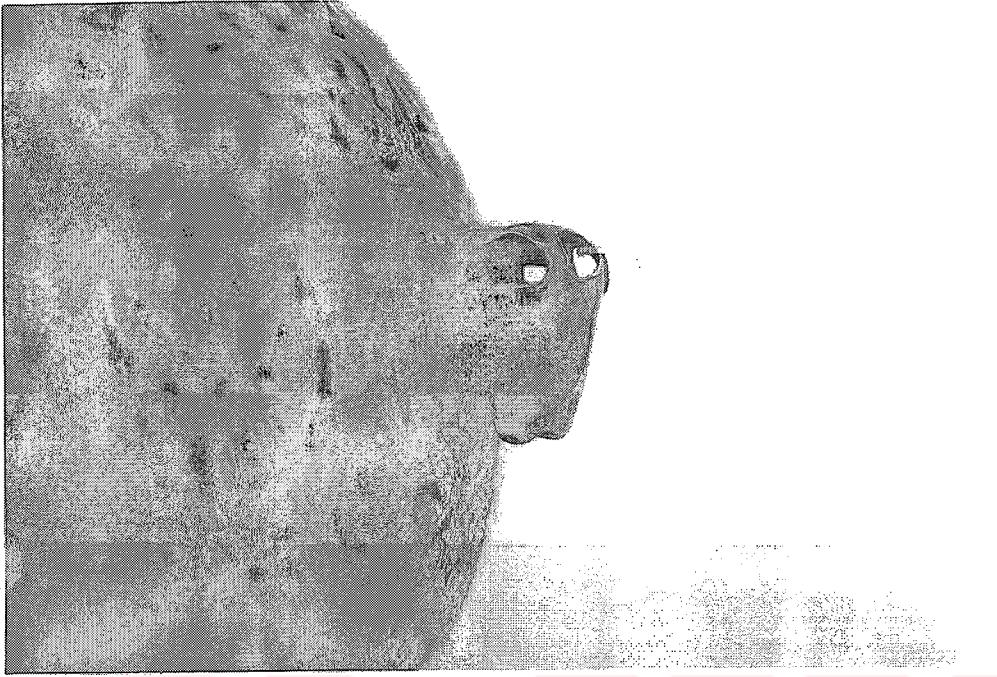
Resim-2

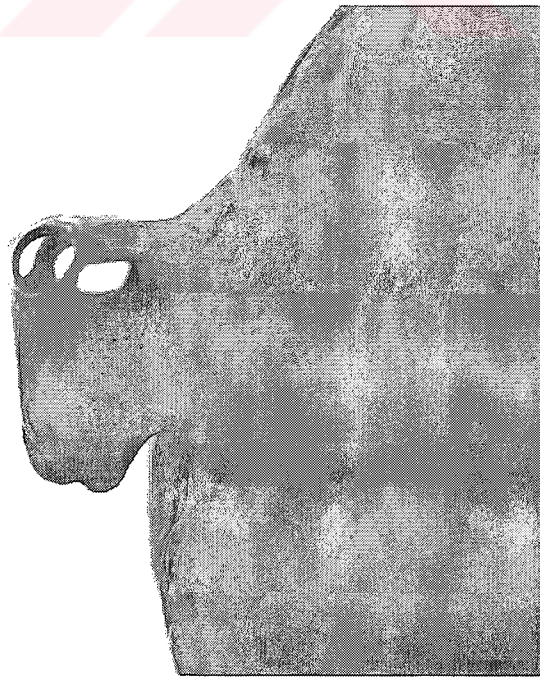
Resim-3

Resim-4

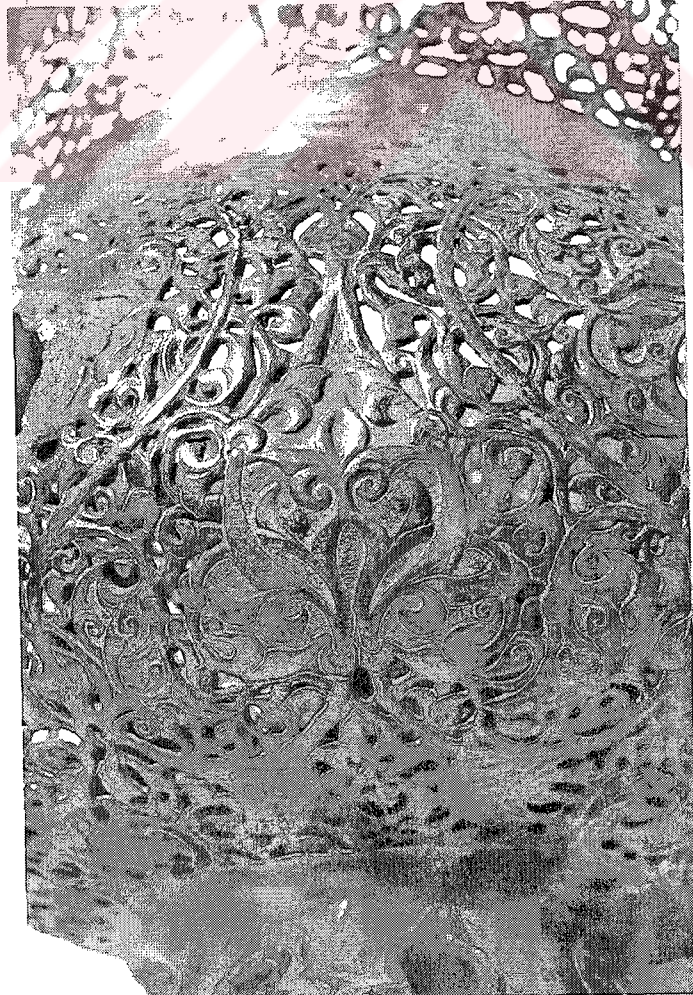
Resim-5

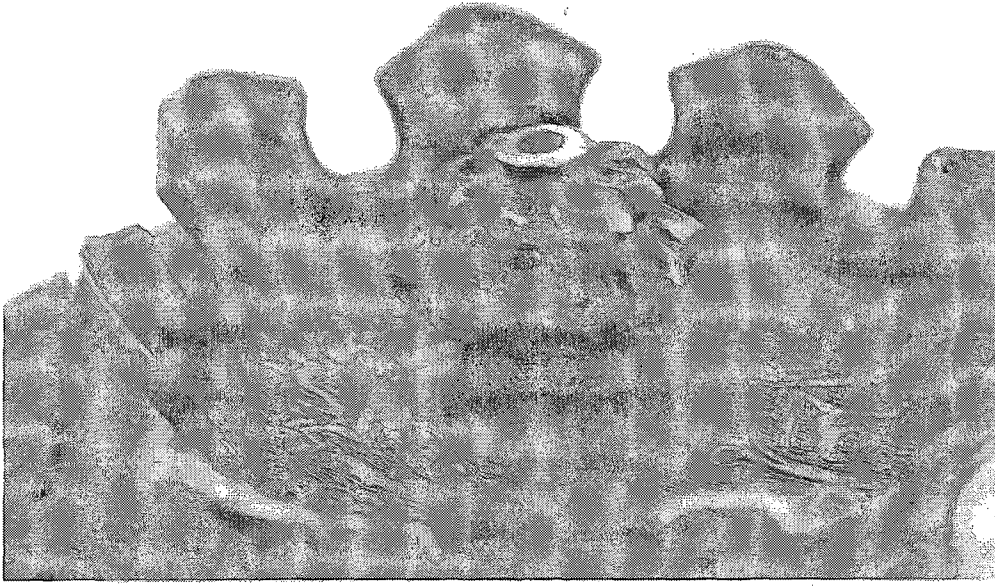
Resim-6

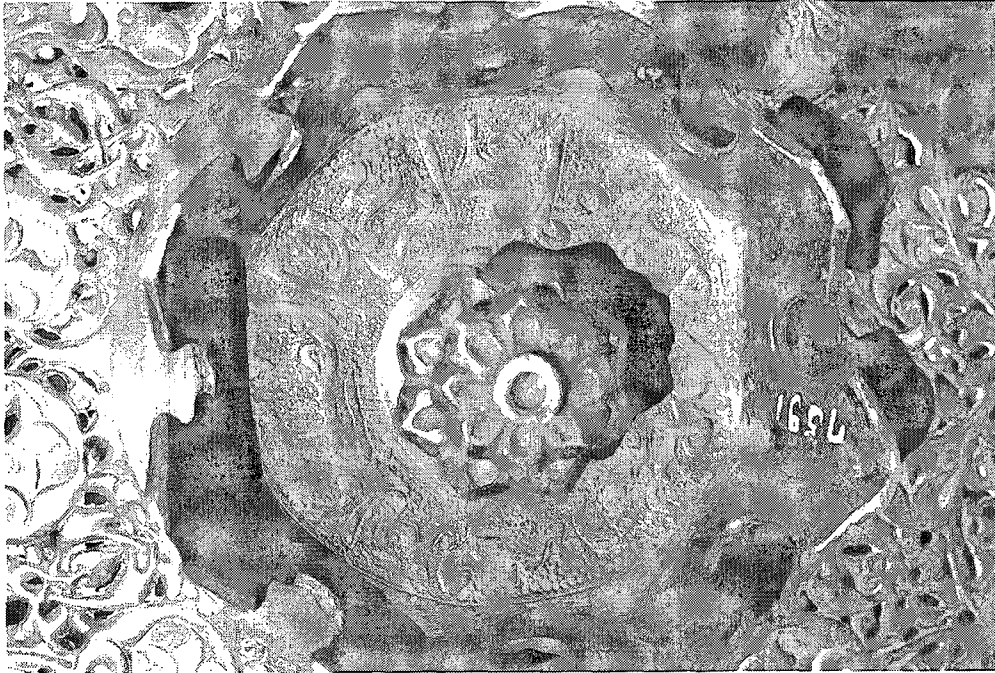
Resim-7

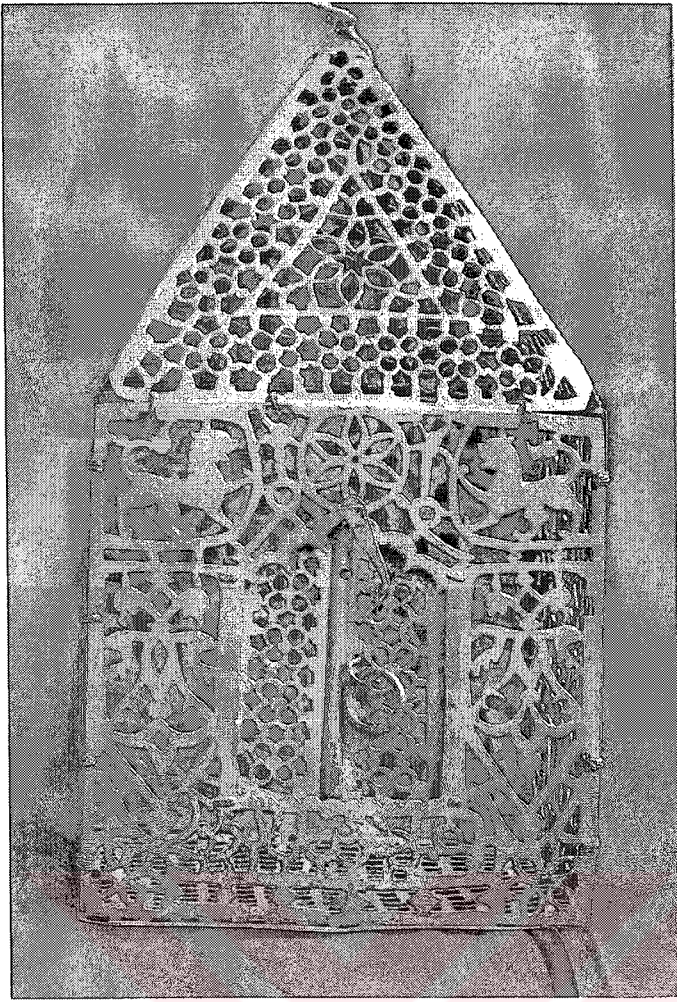
Resim-8

Resim-9

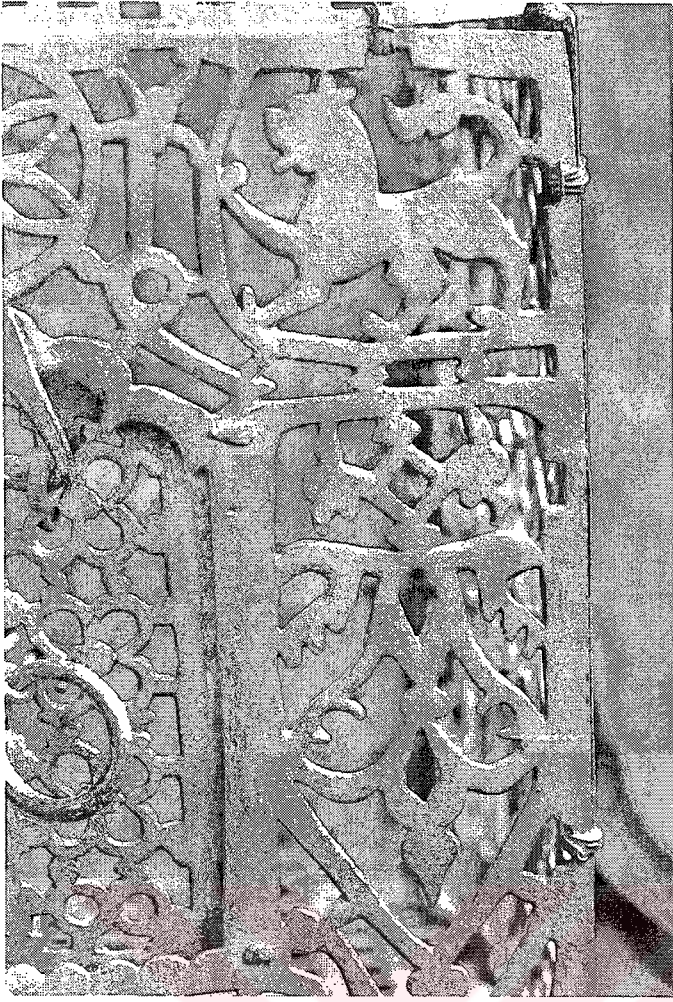
Resim-10

Resim-11

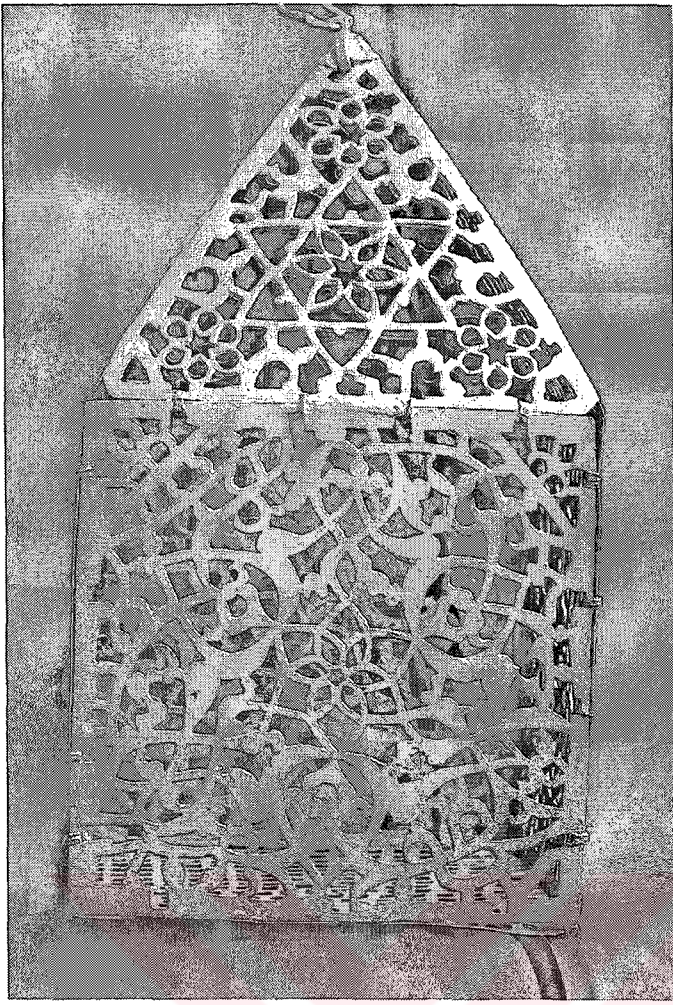
Resim-12

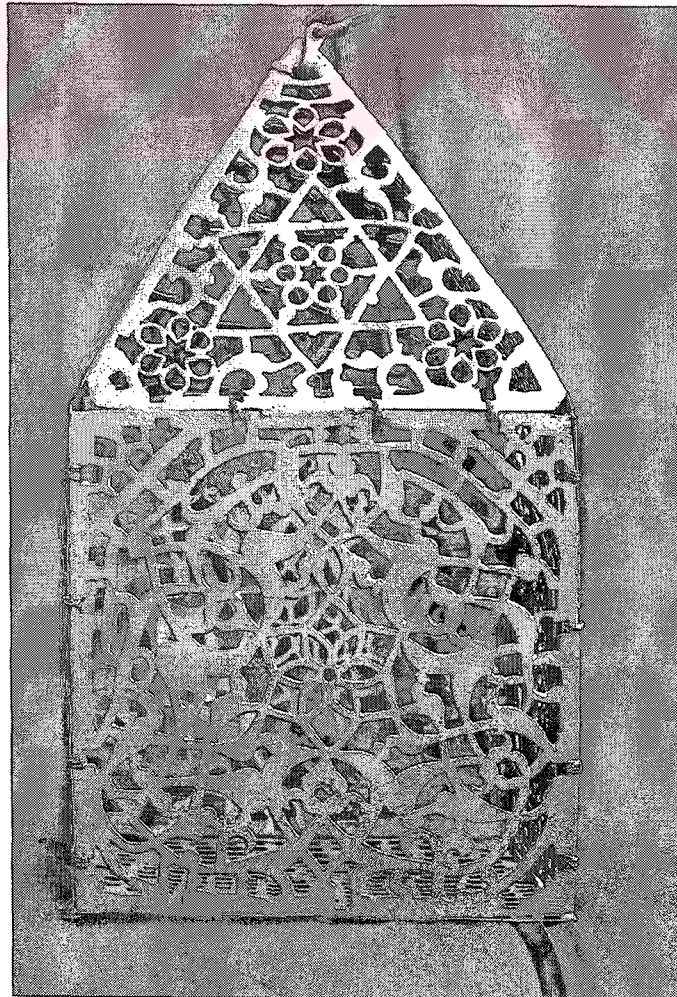
Resim-13

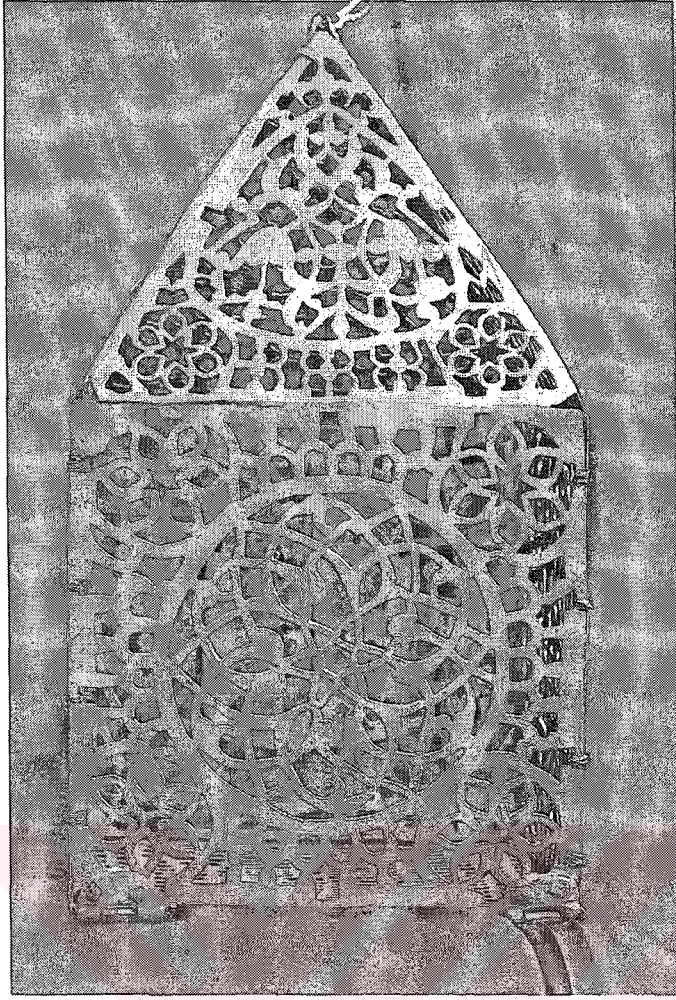
Resim-14

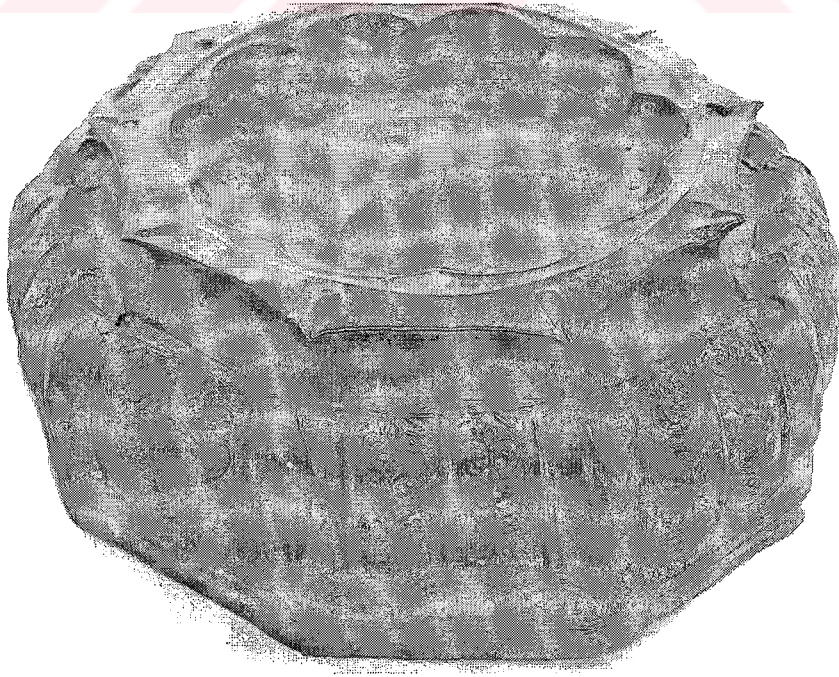
Resim-15

Resim-16

Resim-17

Resim-18

Resim-19

Resim-20

Resim-21

Resim-22

Resim-23

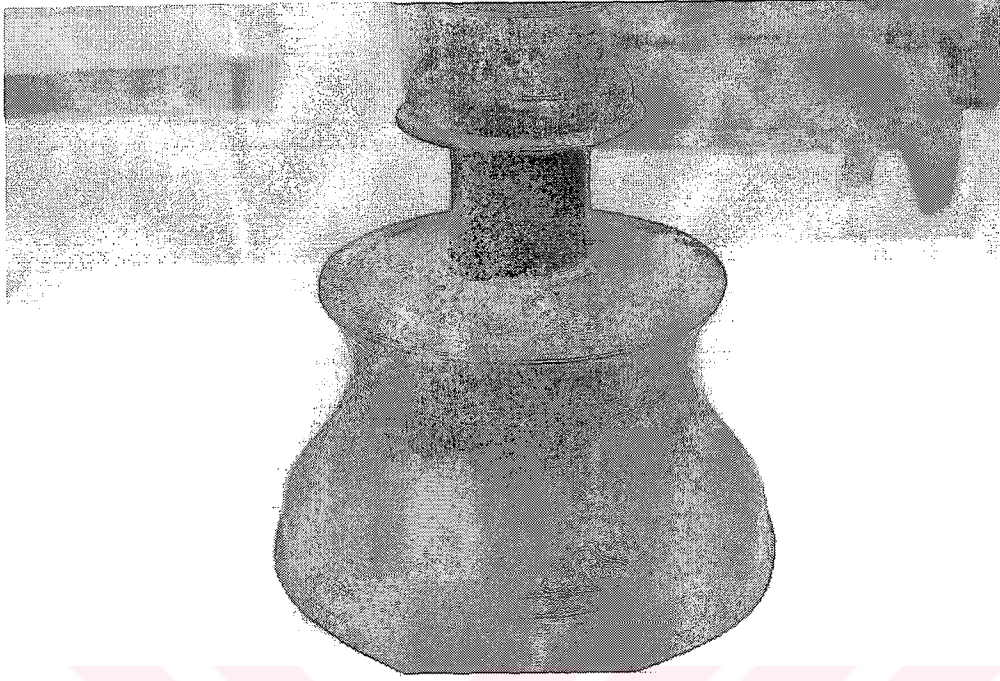
Resim-24

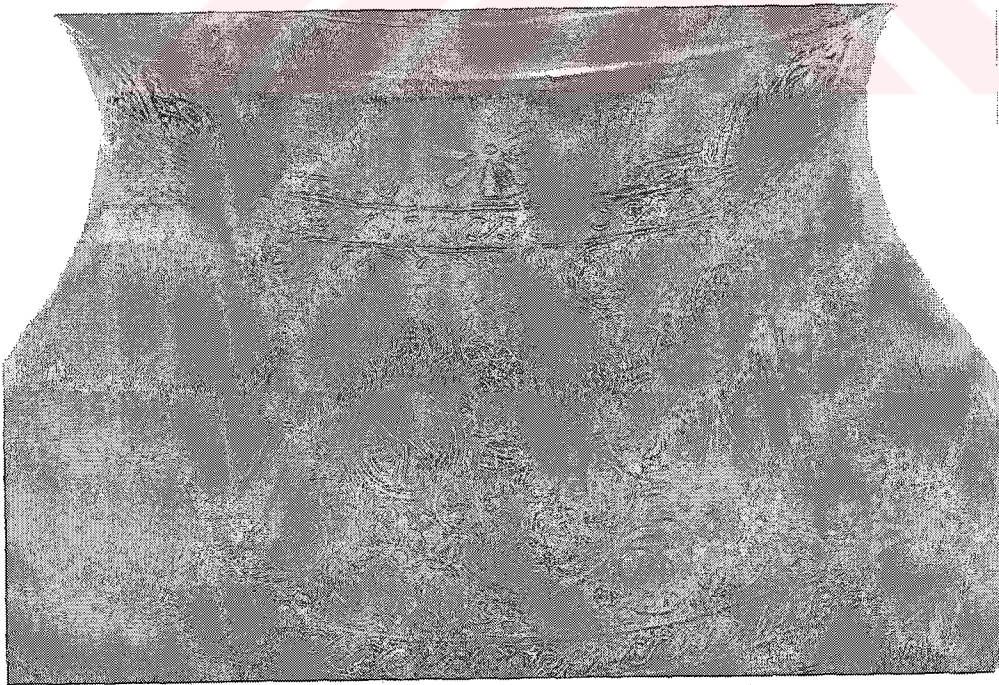
Resim-25

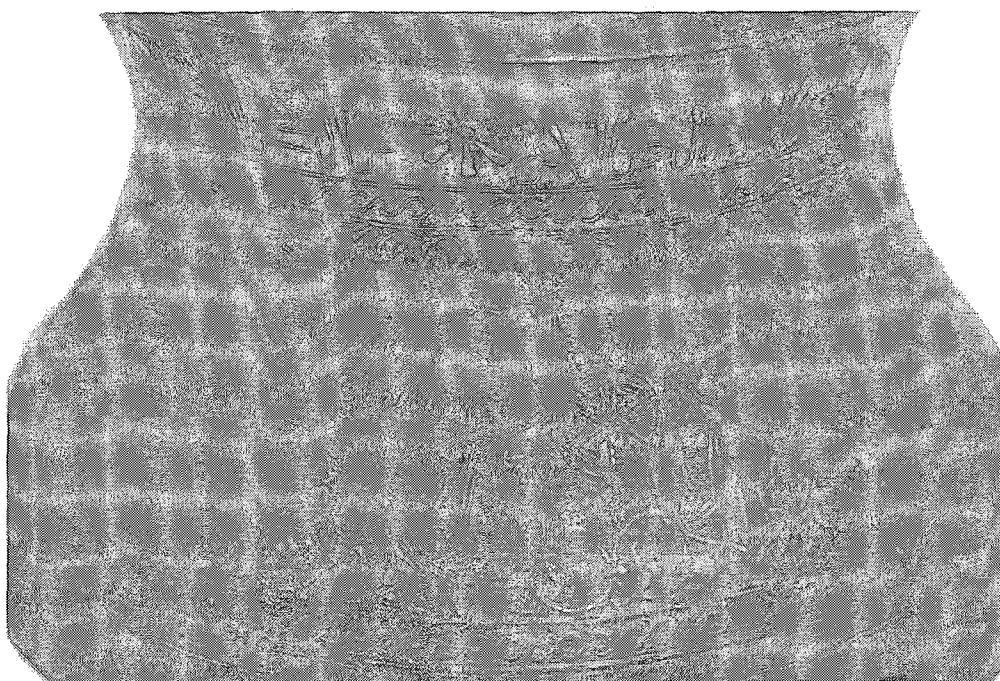
Resim-26

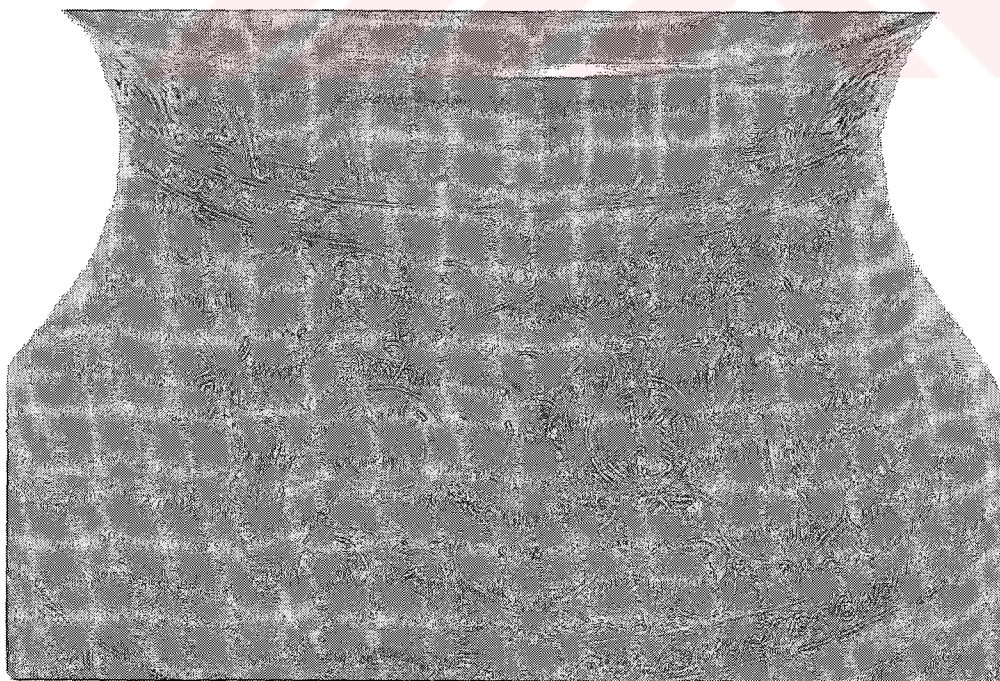
Resim-27

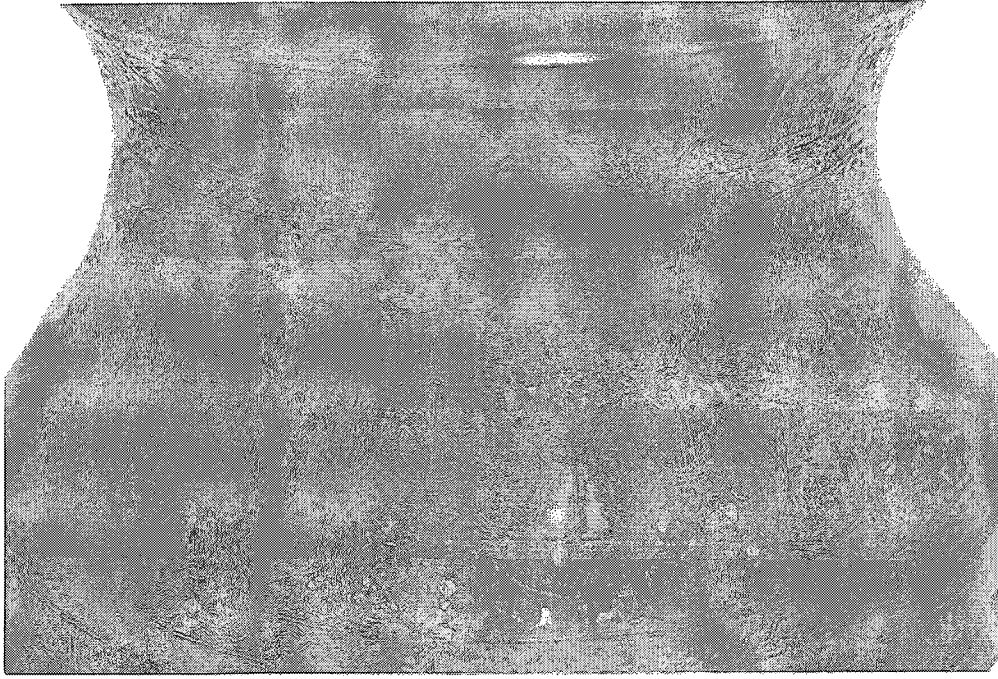
Resim-28

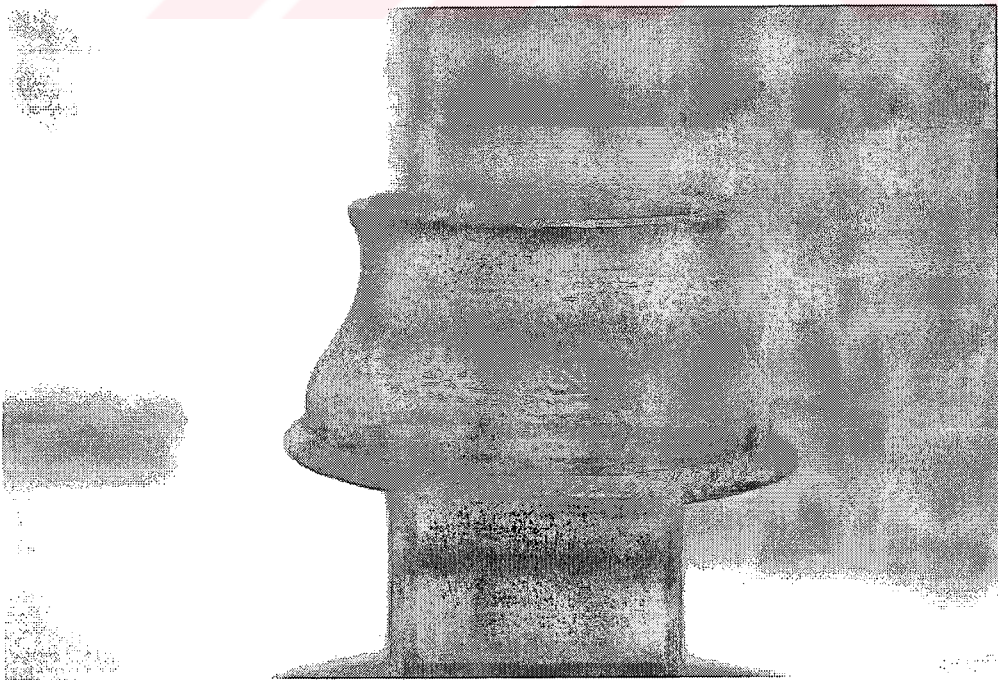
Resim-29

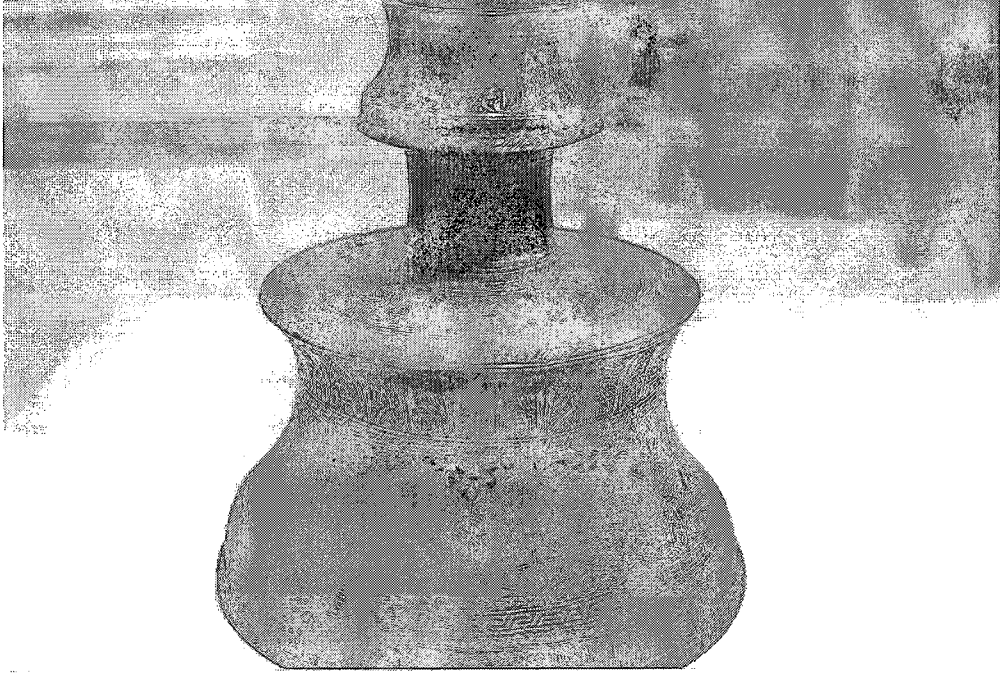
Resim-30

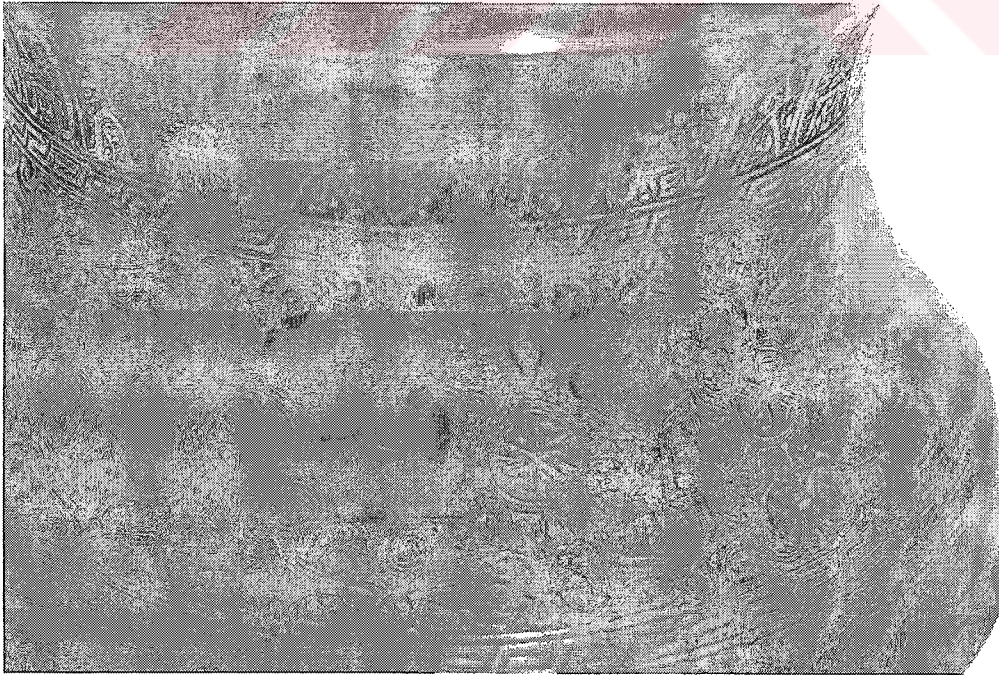
Resim-31

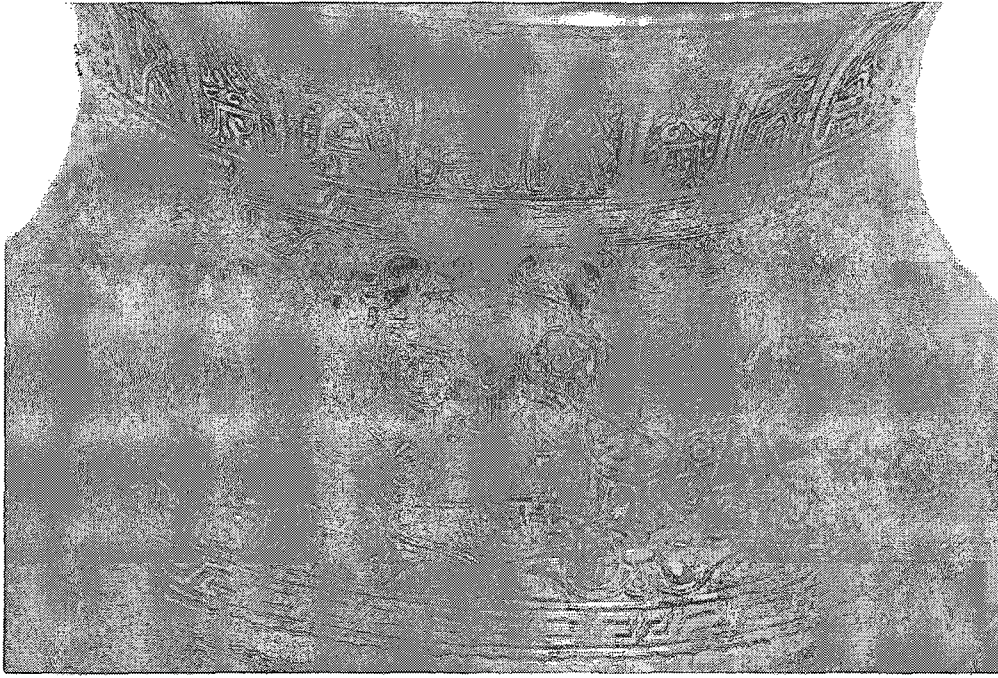
Resim-32

Resim-33

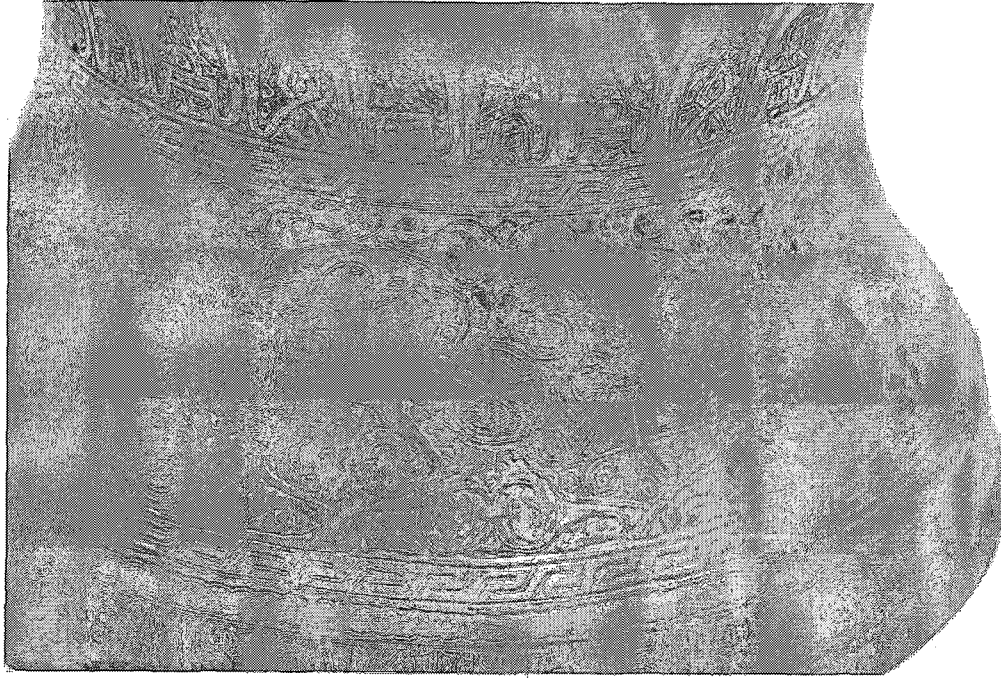
Resim-34

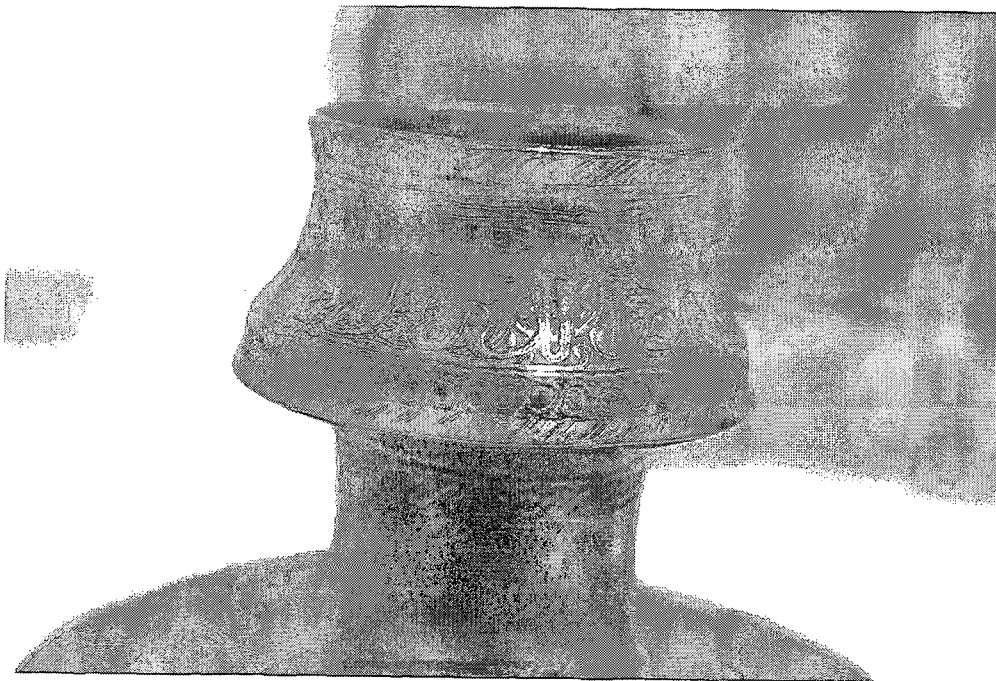
Resim-35

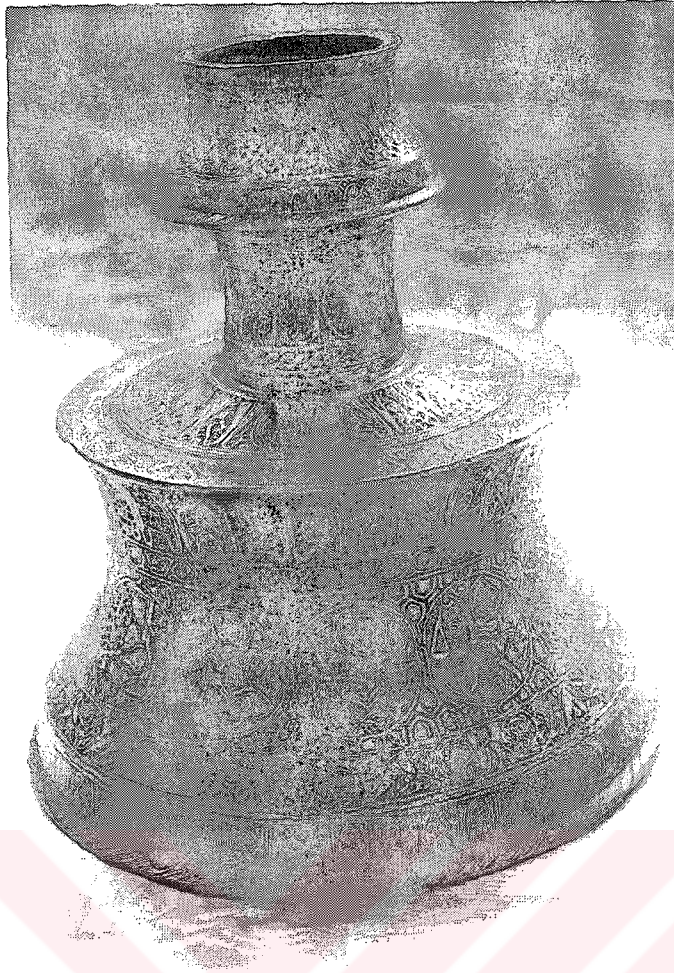
Resim-36

Resim-37

Resim-38

Resim-39

Resim-40

Resim-41

Resim-42

Resim-43

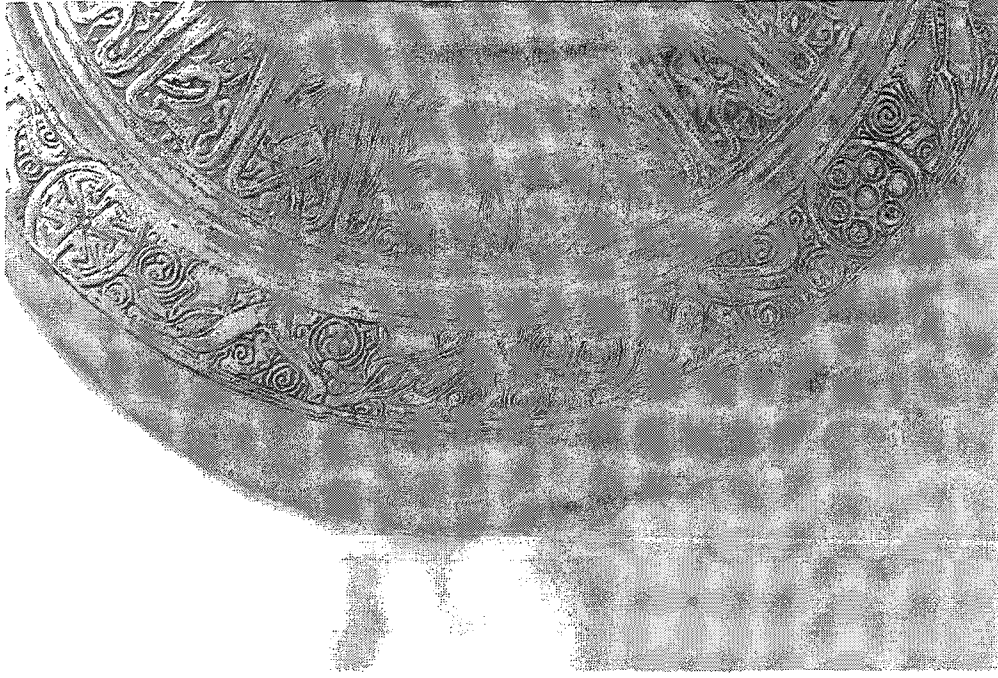
Resim-44

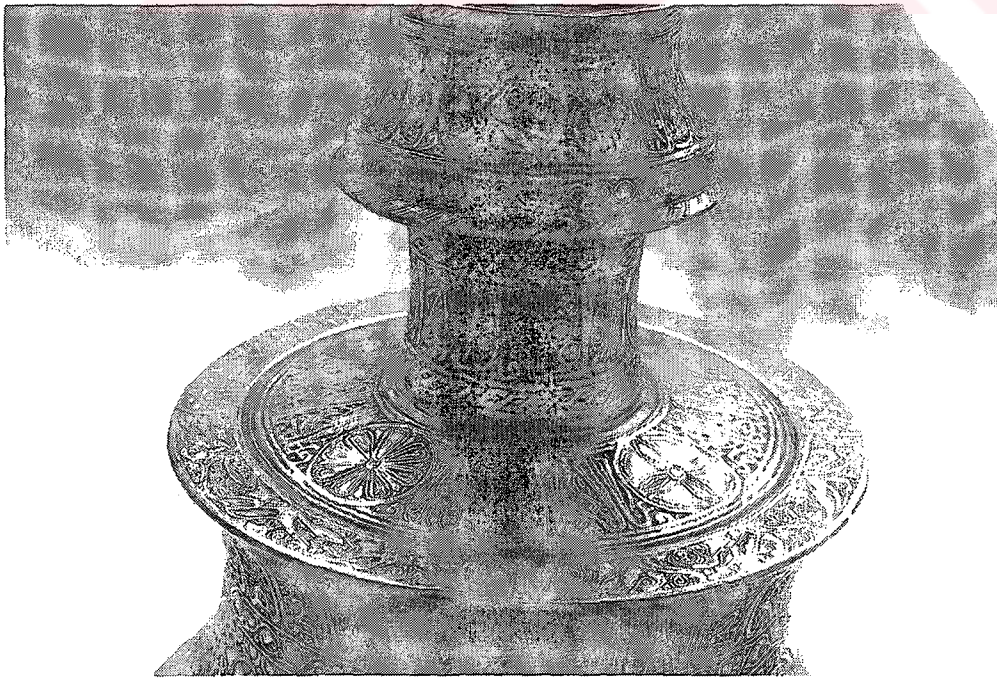
Resim-45

Resim-46

Resim-47

Resim-48

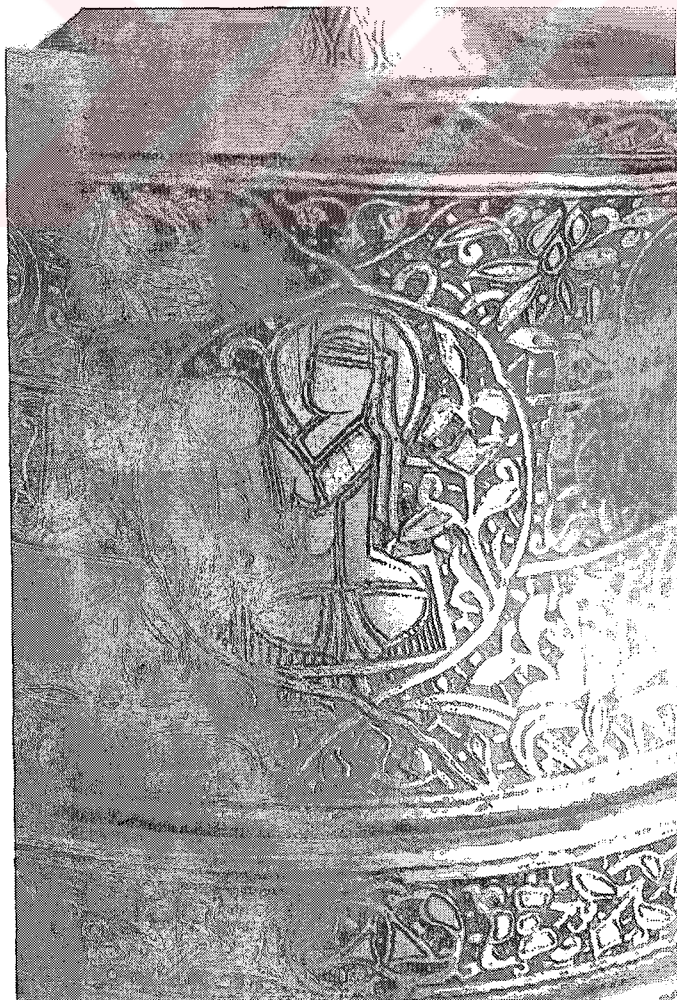
Resim-49

Resim-50

Resim-51

Resim-52

Resim-53

Resim-54

Resim-55

Resim-56

Resim-57

Resim-58

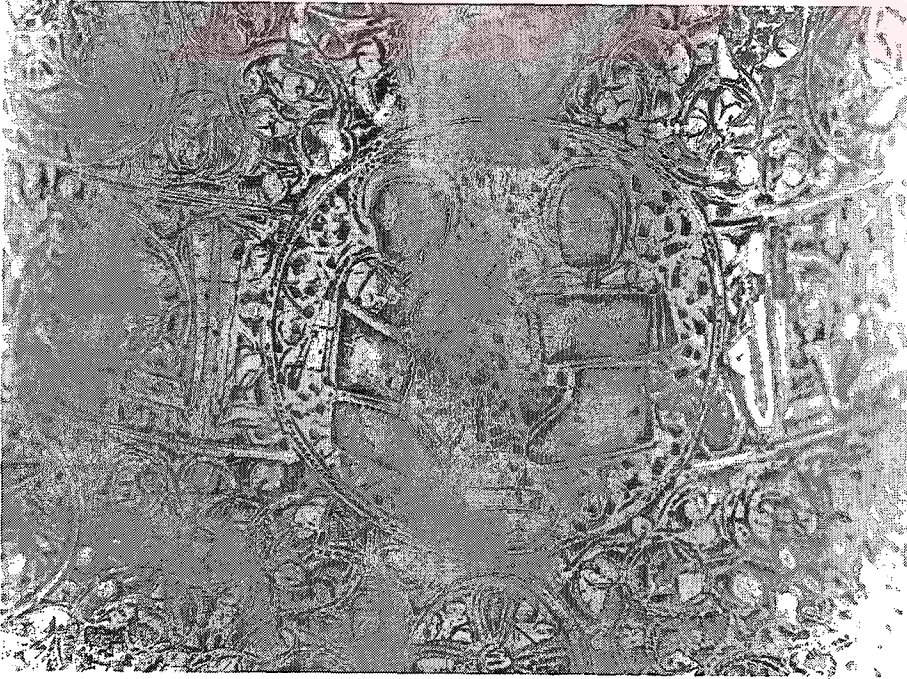
Resim-59

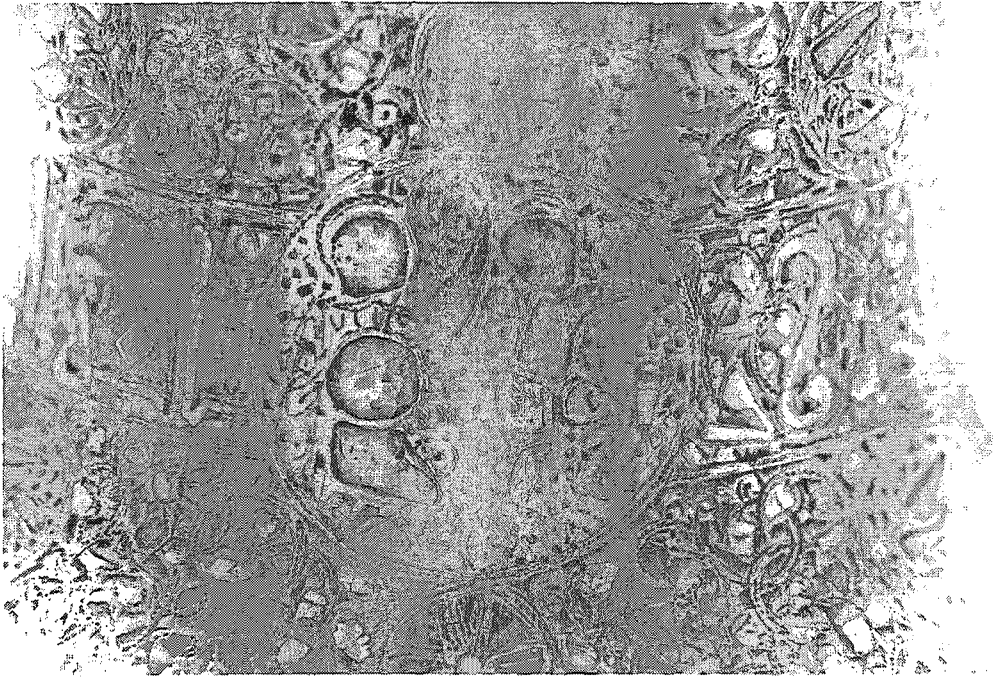
Resim-60

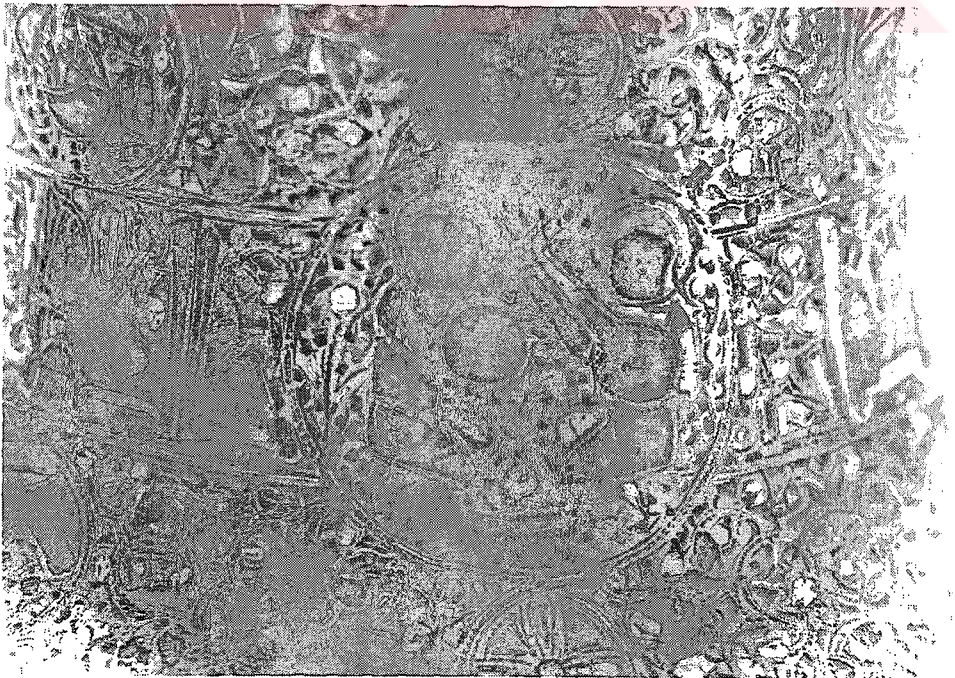
Resim-61

Resim-62

Resim-63

Resim-64

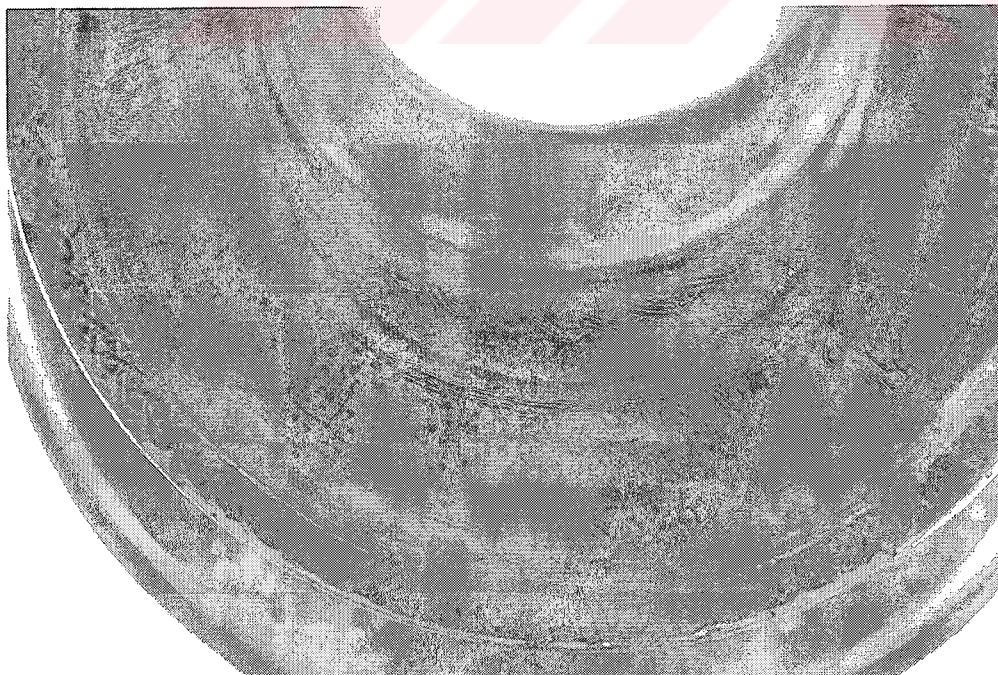
Resim-65

Resim-66

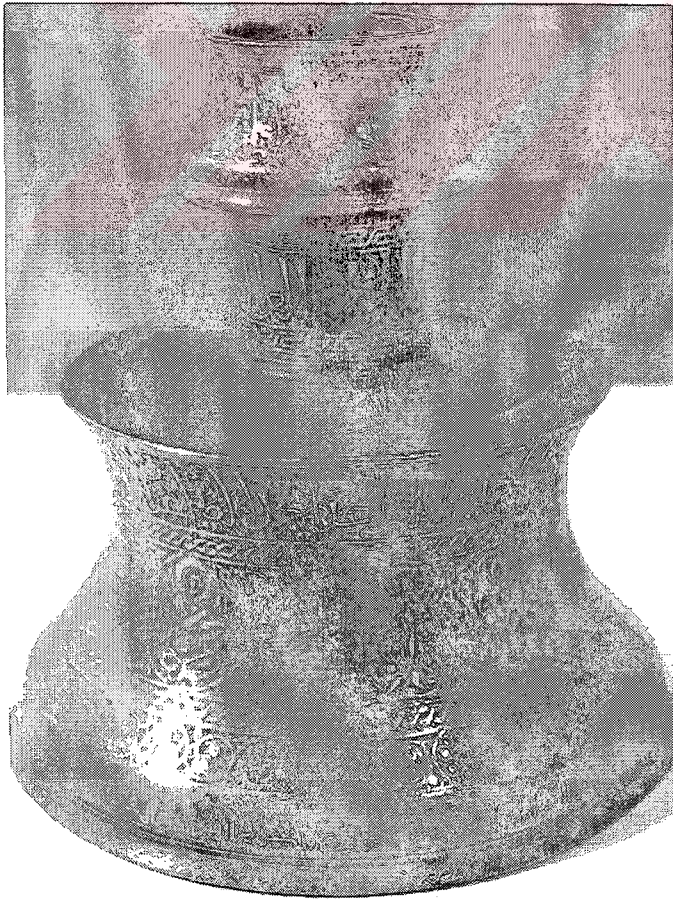
Resim-67

Resim-68

Resim-69

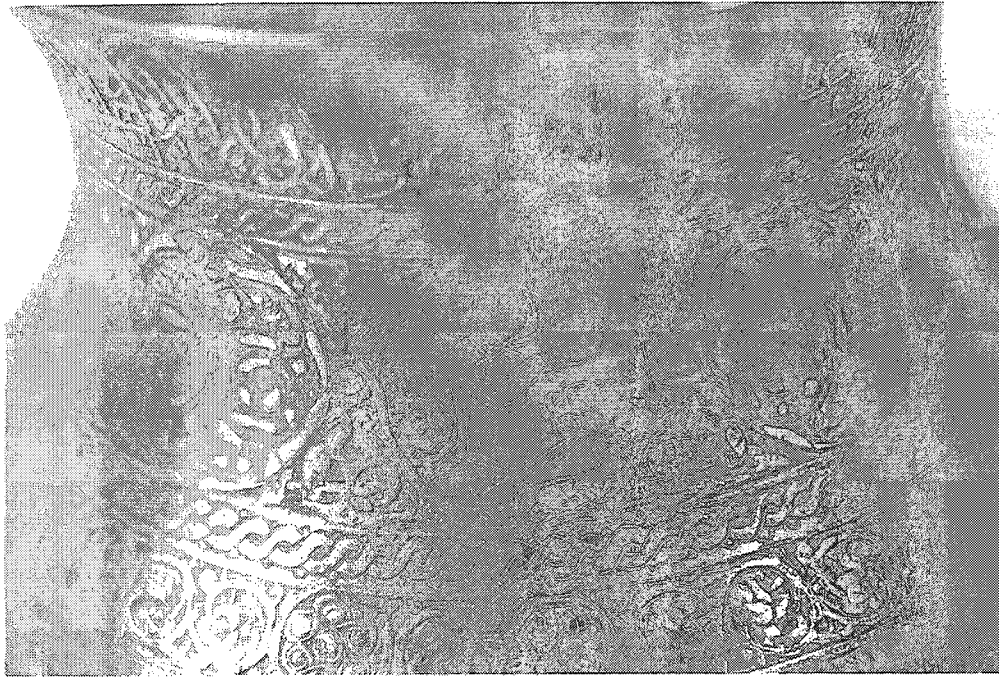
Resim-70

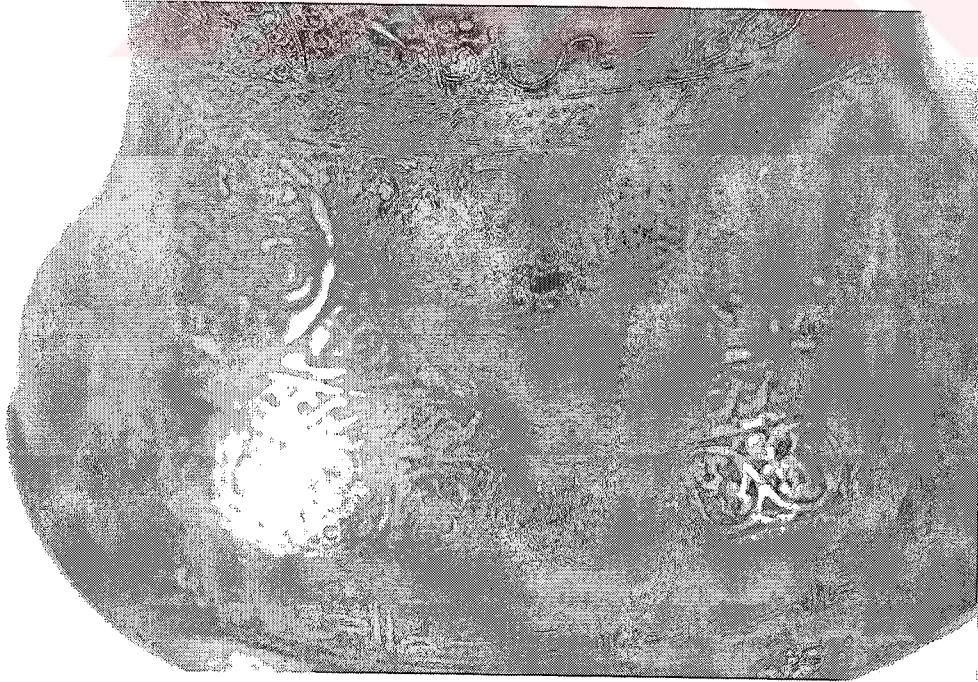
Resim-71

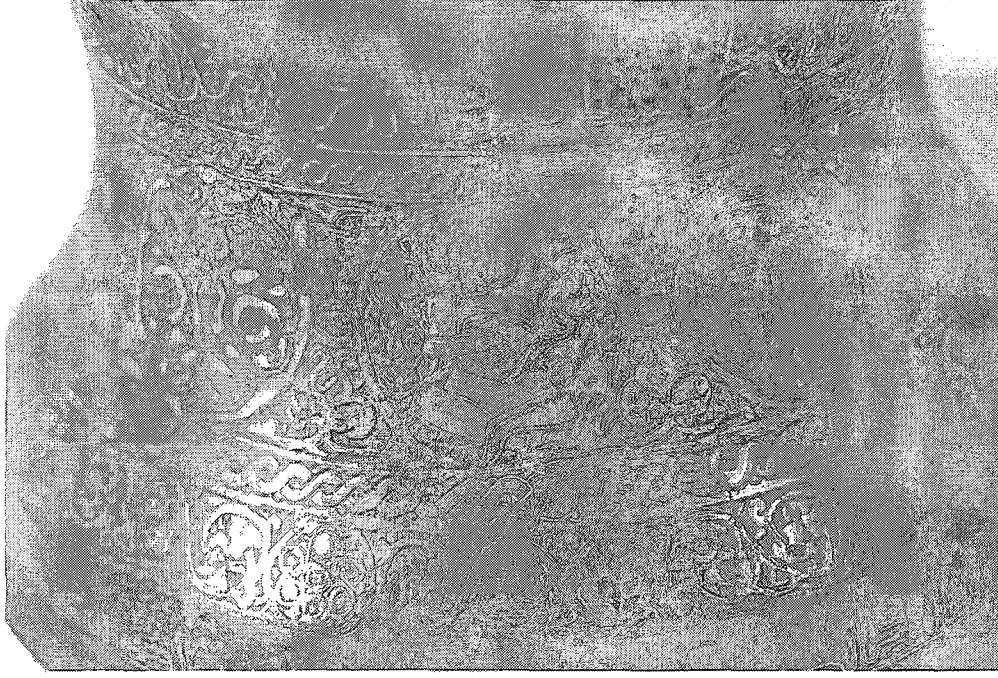
Resim-72

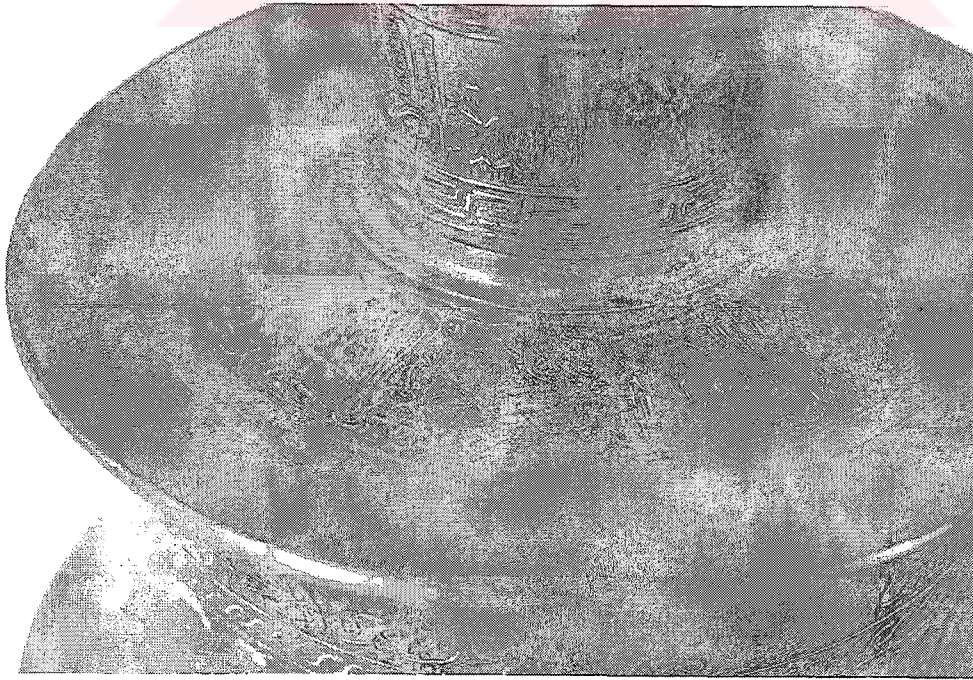
Resim-73

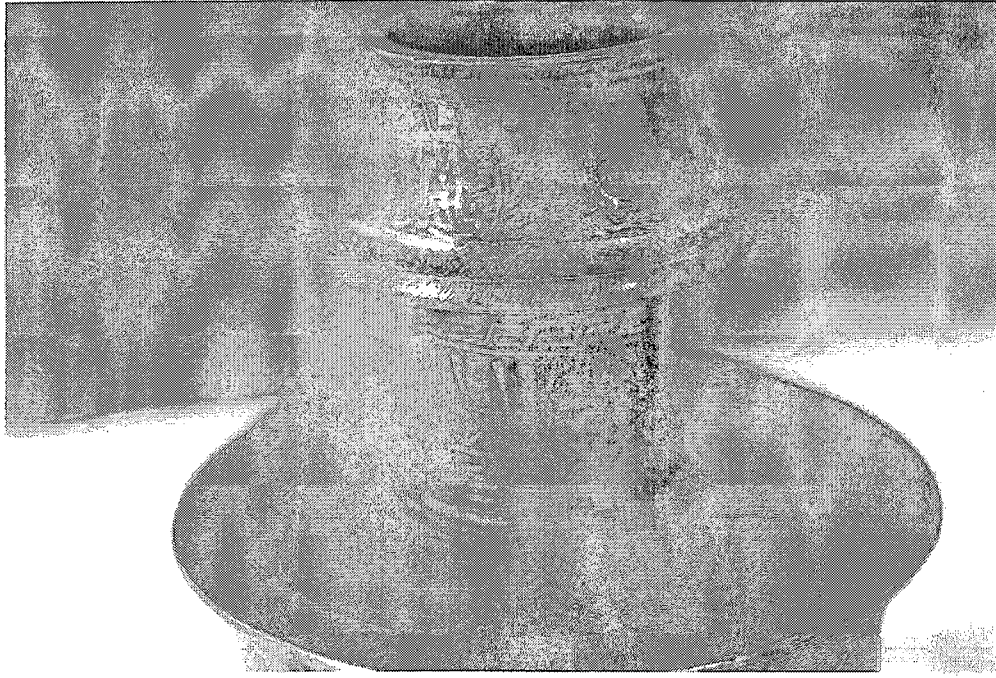
Resim-74

Resim-75

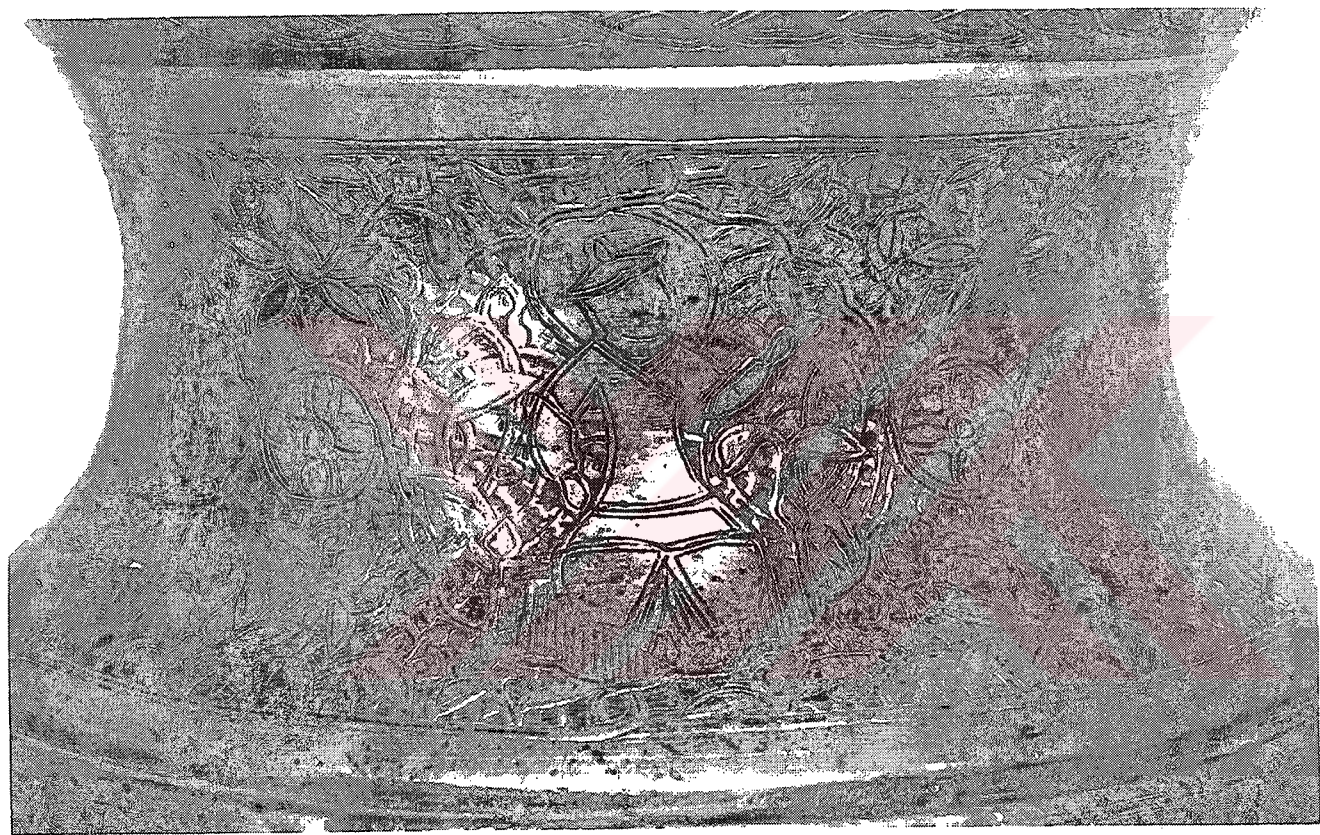
Resim-76

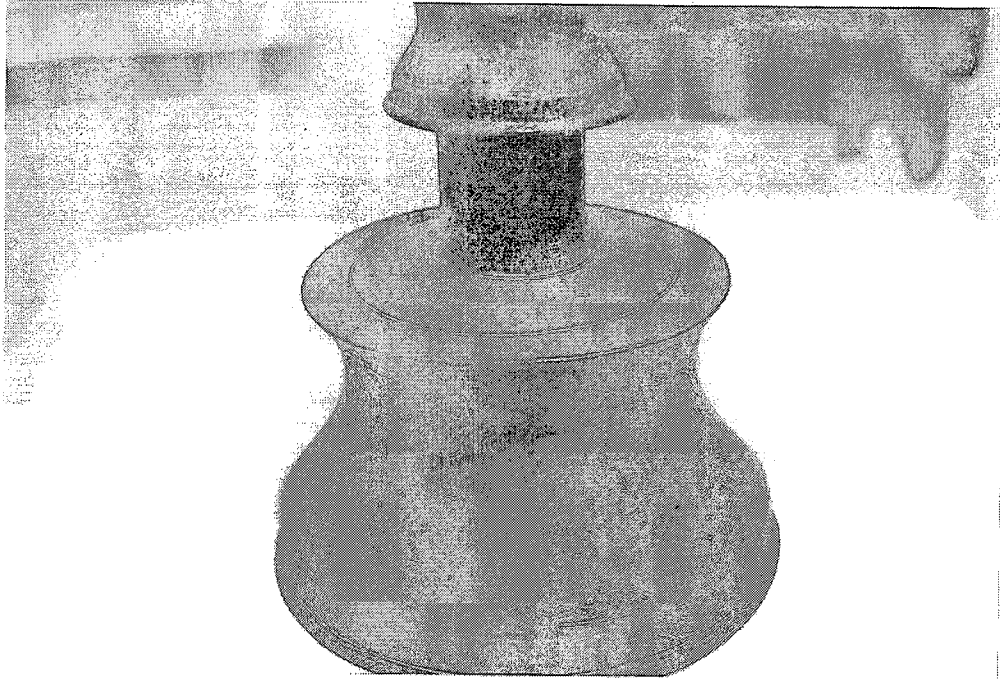
Resim-77

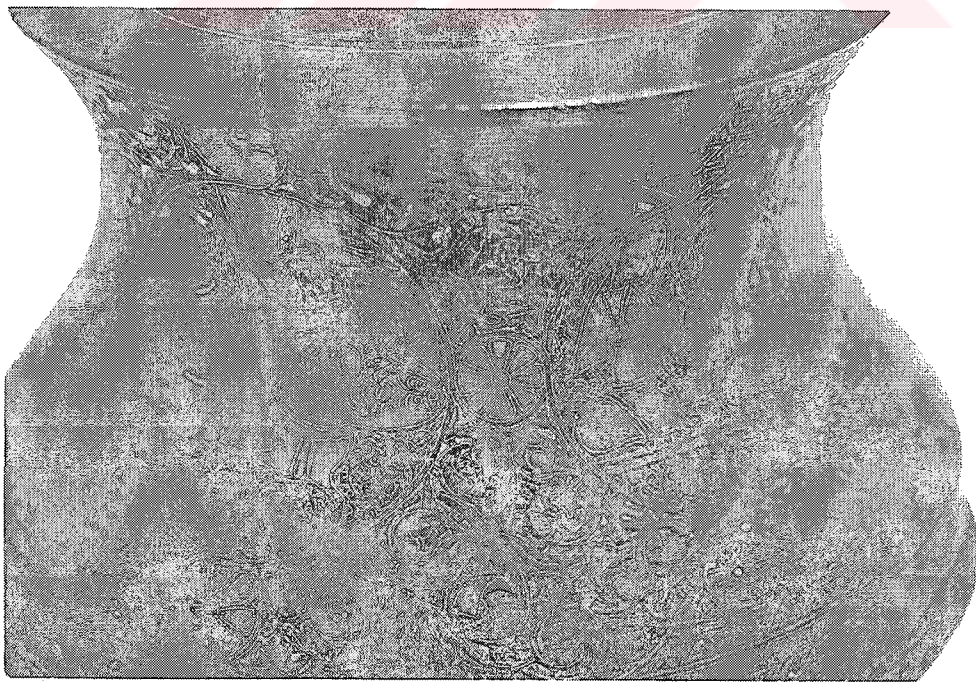
Resim-78

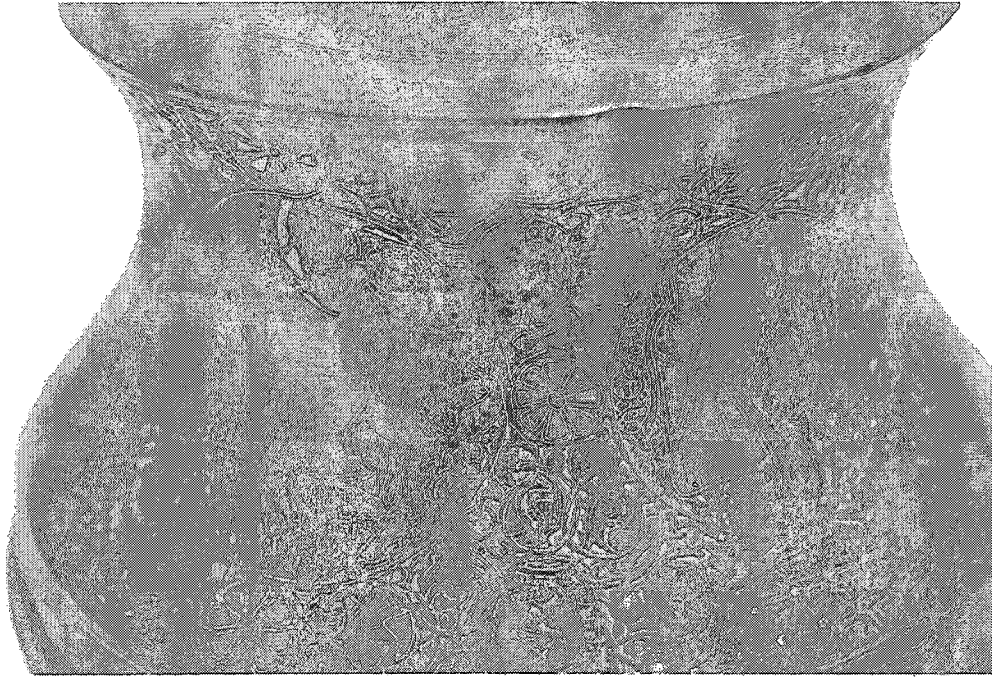
Resim-79

Resim-80

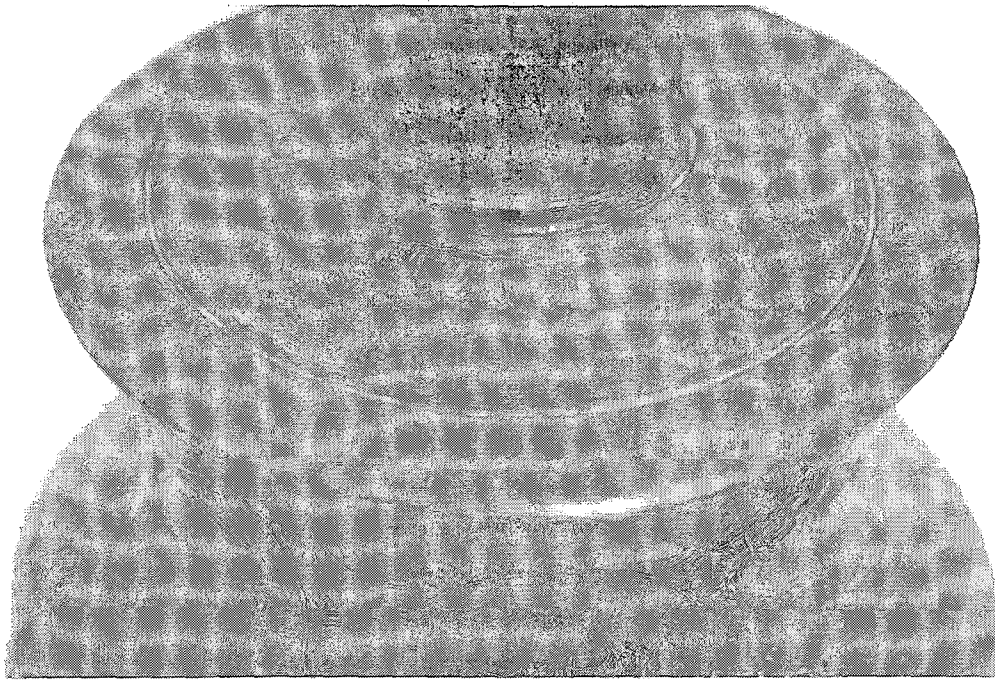
Resim-81

Resim-82

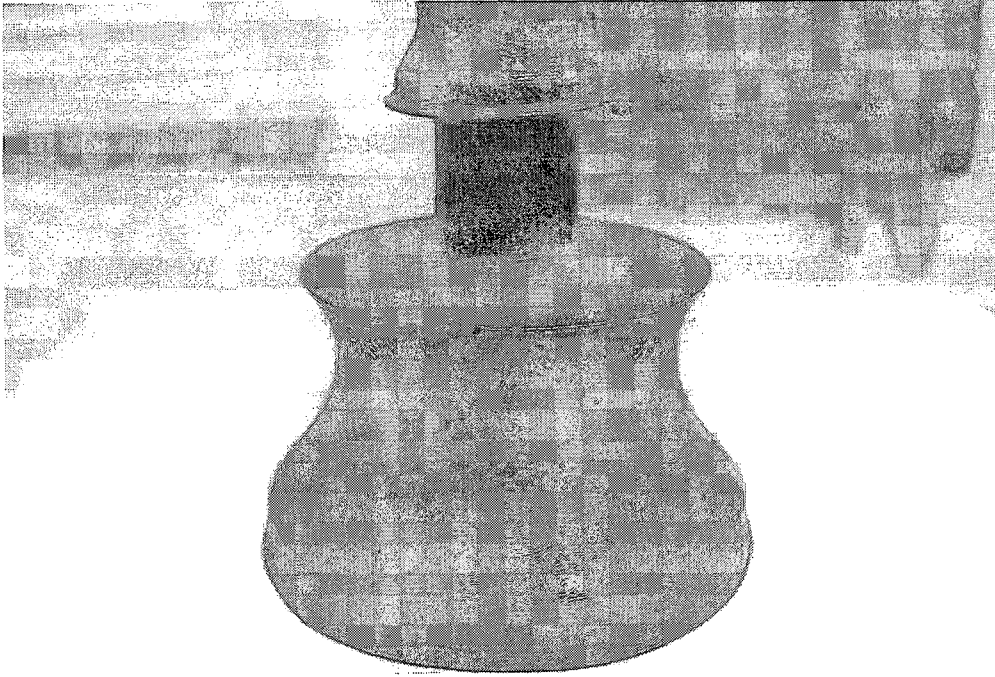
Resim-83

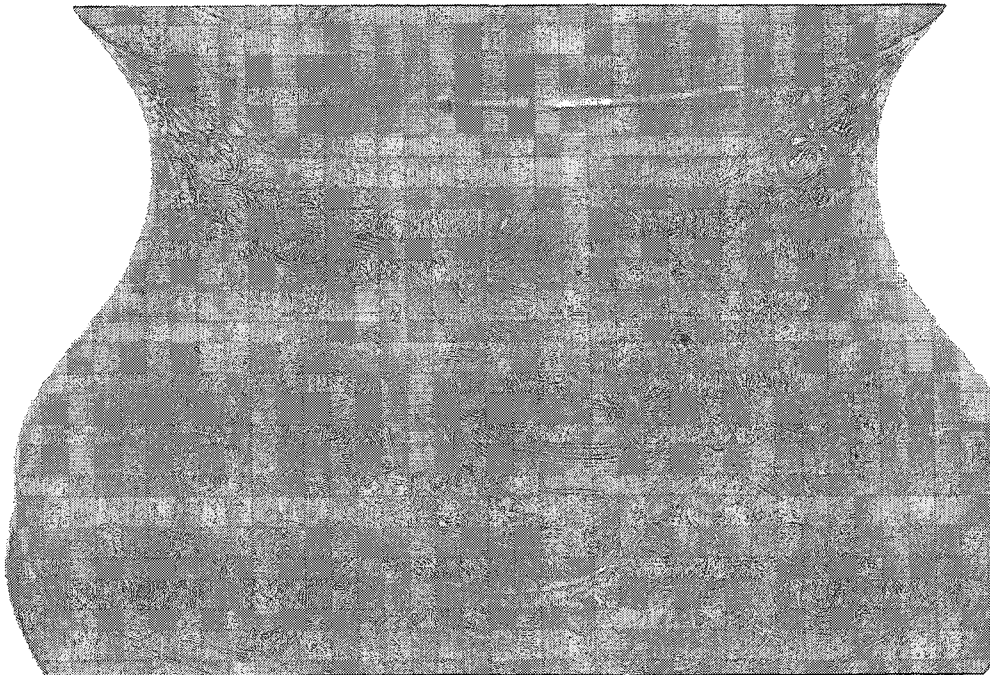
Resim-84

Resim-85

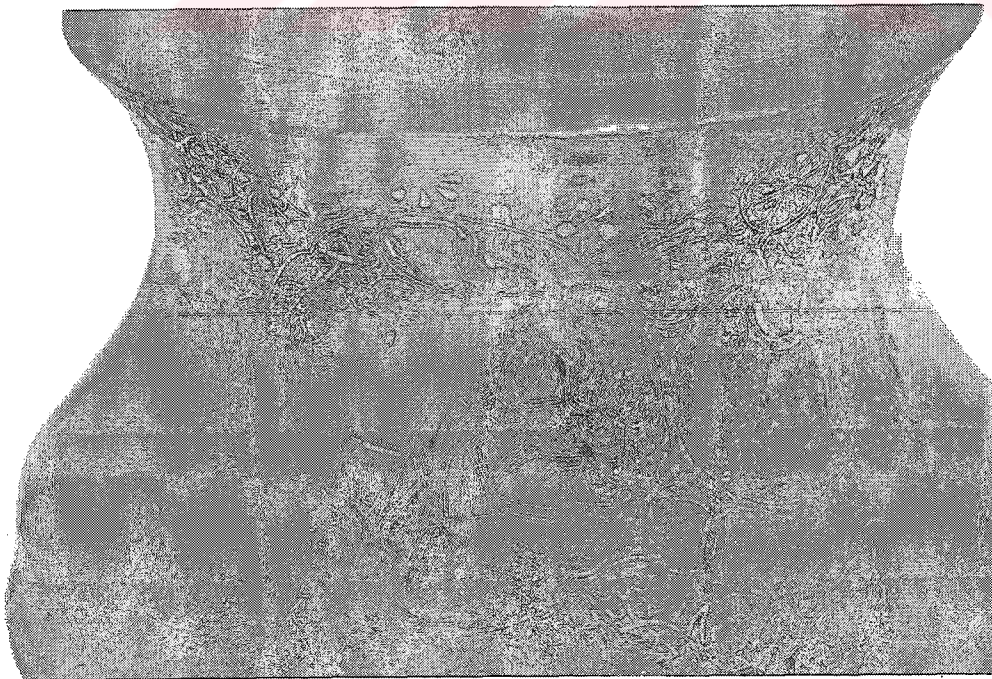
Resim-86

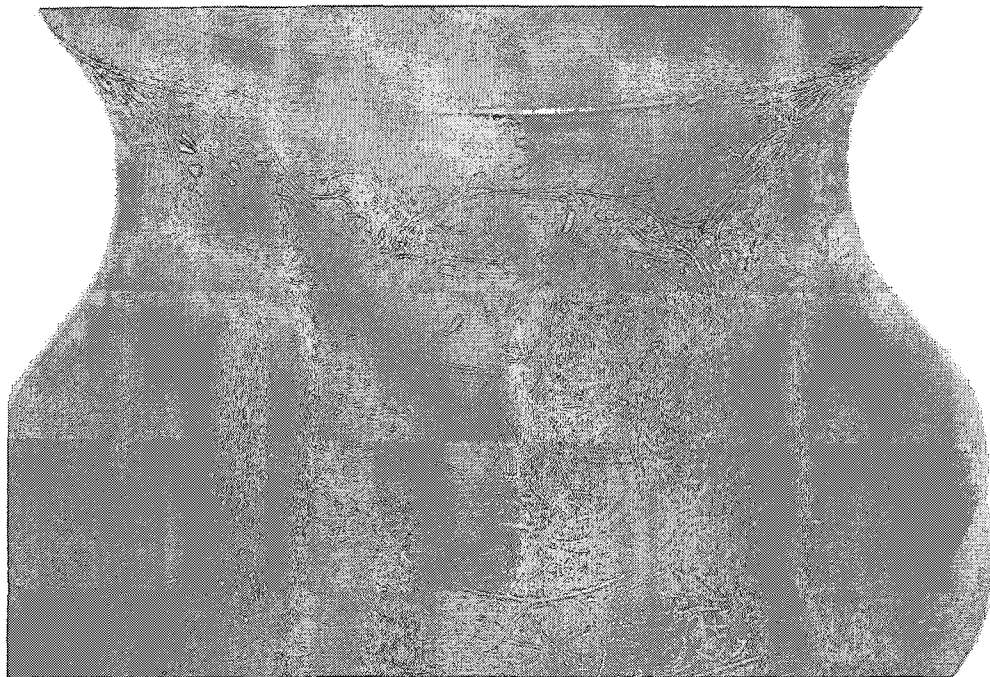
Resim-87

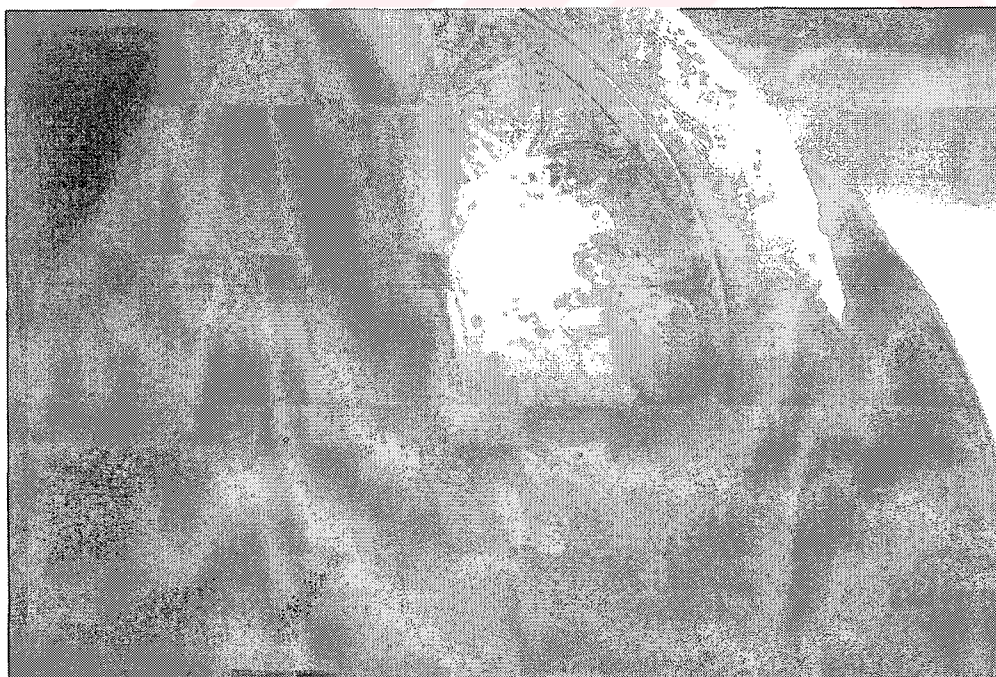
Resim-88

Resim-89

Resim-90

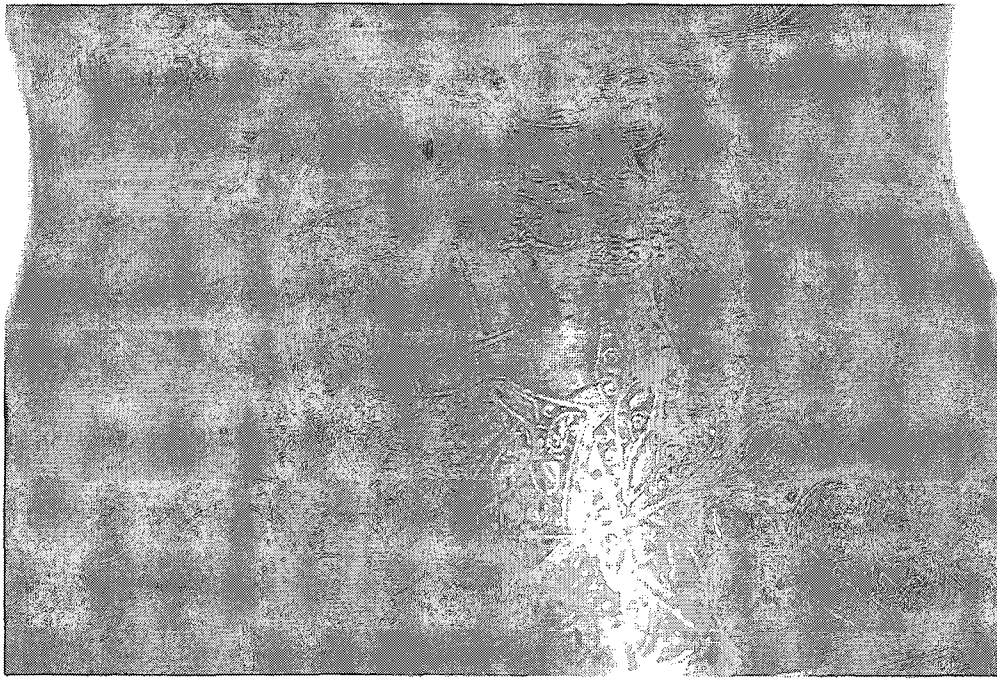
Resim-91

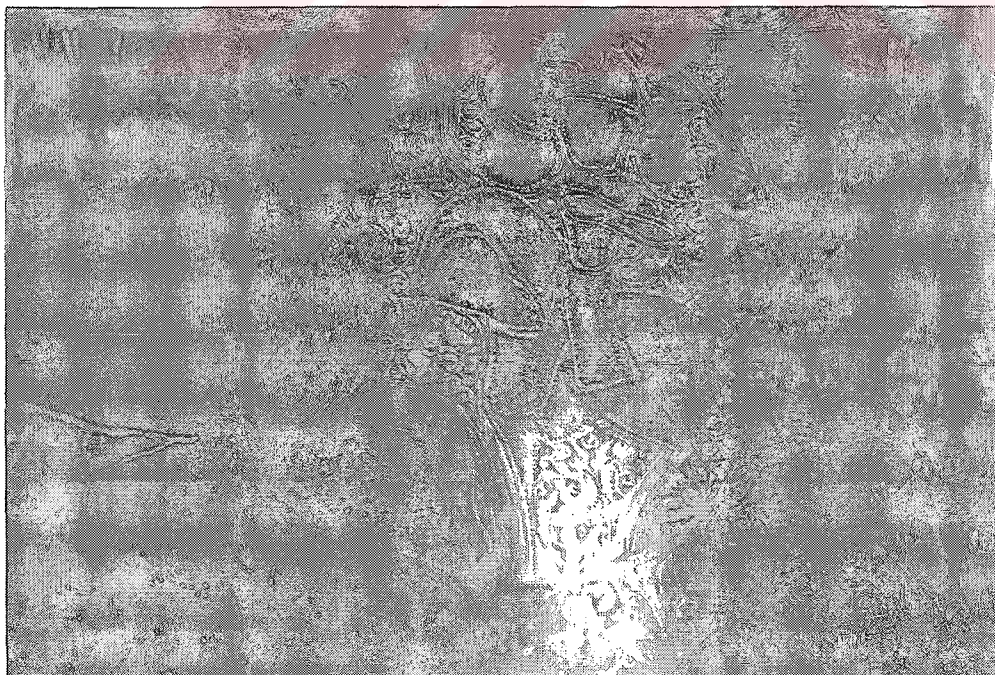
Resim-92

Resim-93

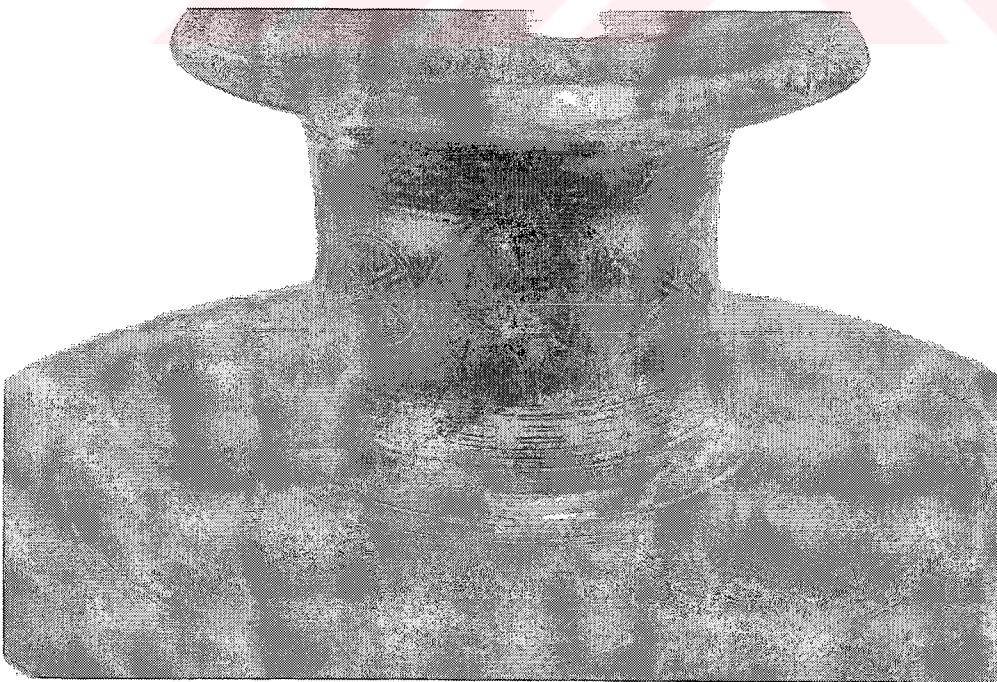
Resim-94

Resim-95

Resim-96

Resim-97

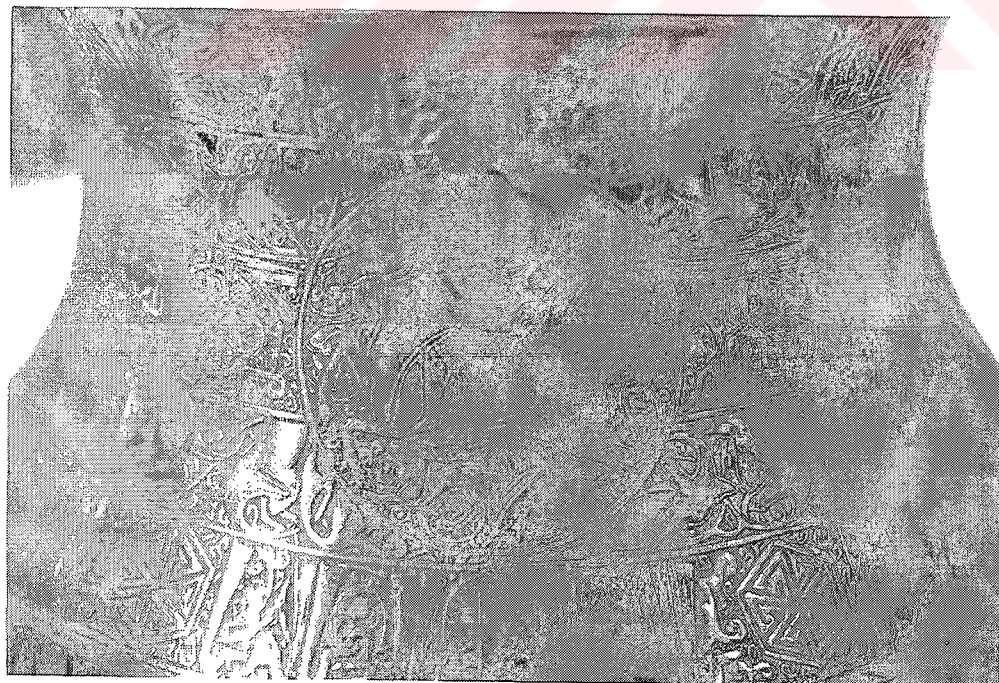
Resim-98

Resim-99

Resim-100

Resim-101

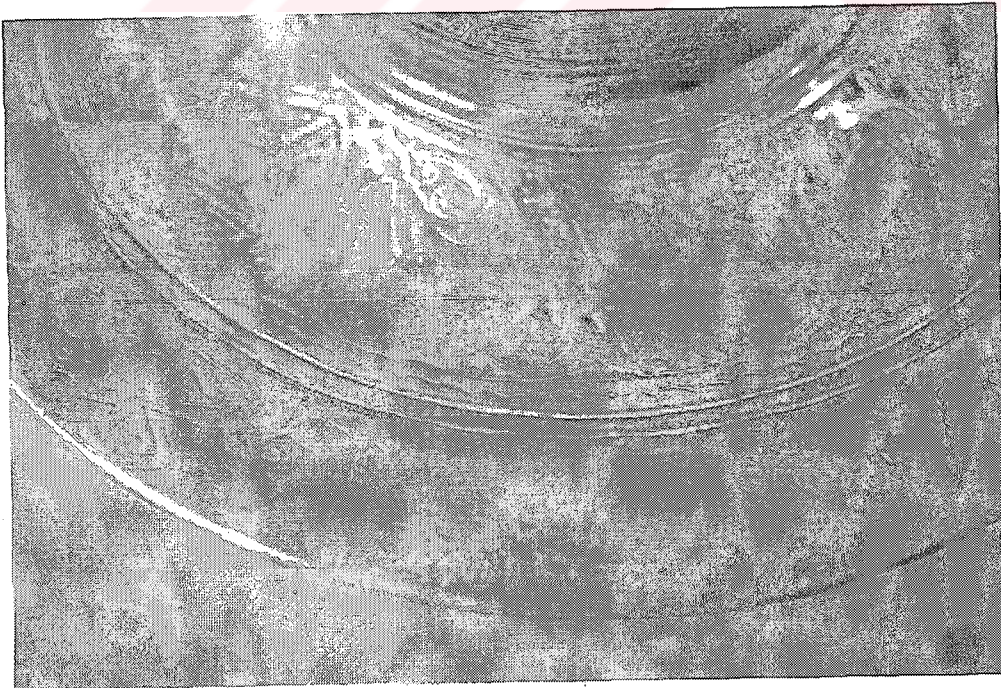
Resim-102

Resim-103

Resim-104

Resim-105

Resim-106

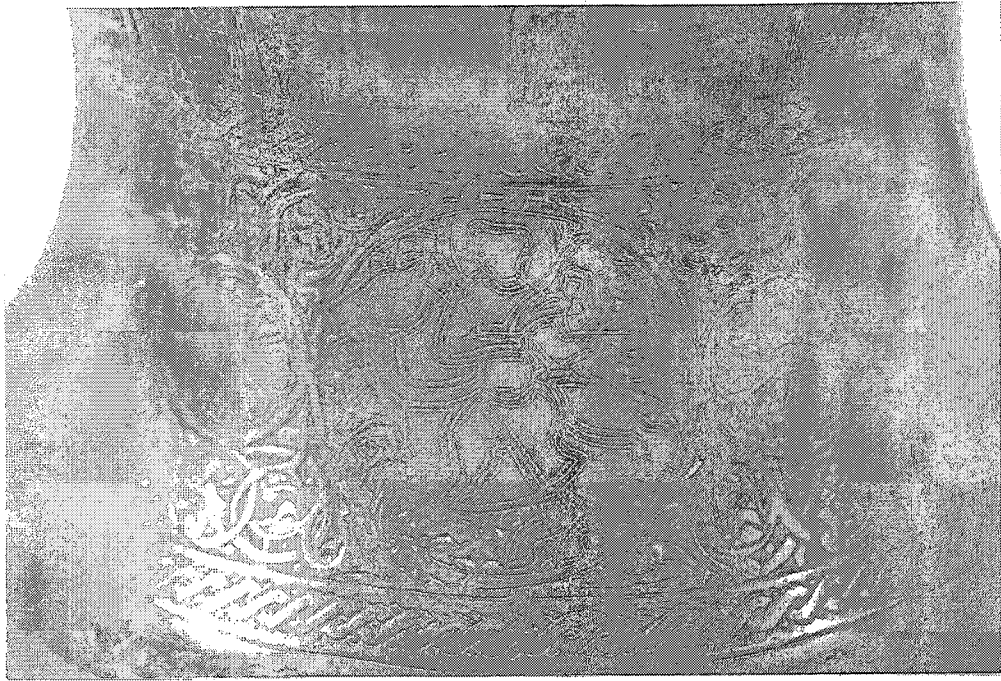
Resim-107

Resim-108

Resim-109

Resim-110

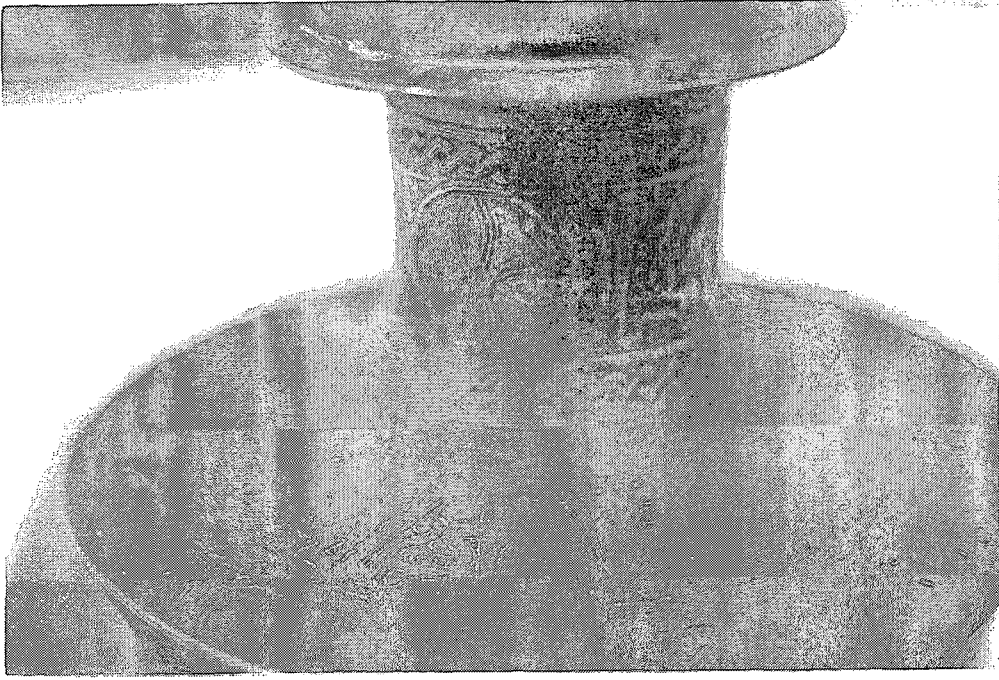
Resim-111

Resim-112

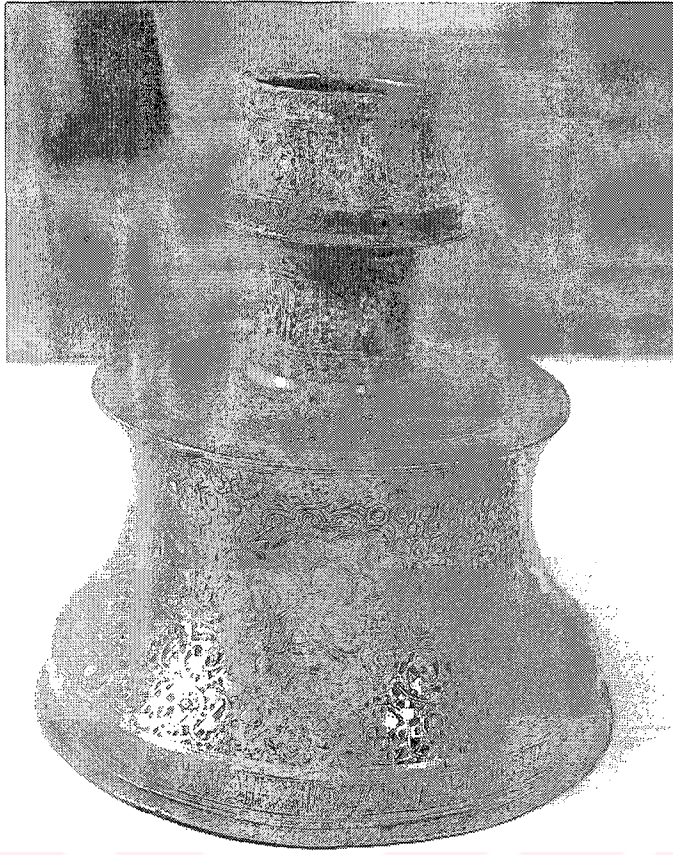
Resim-113

Resim-114

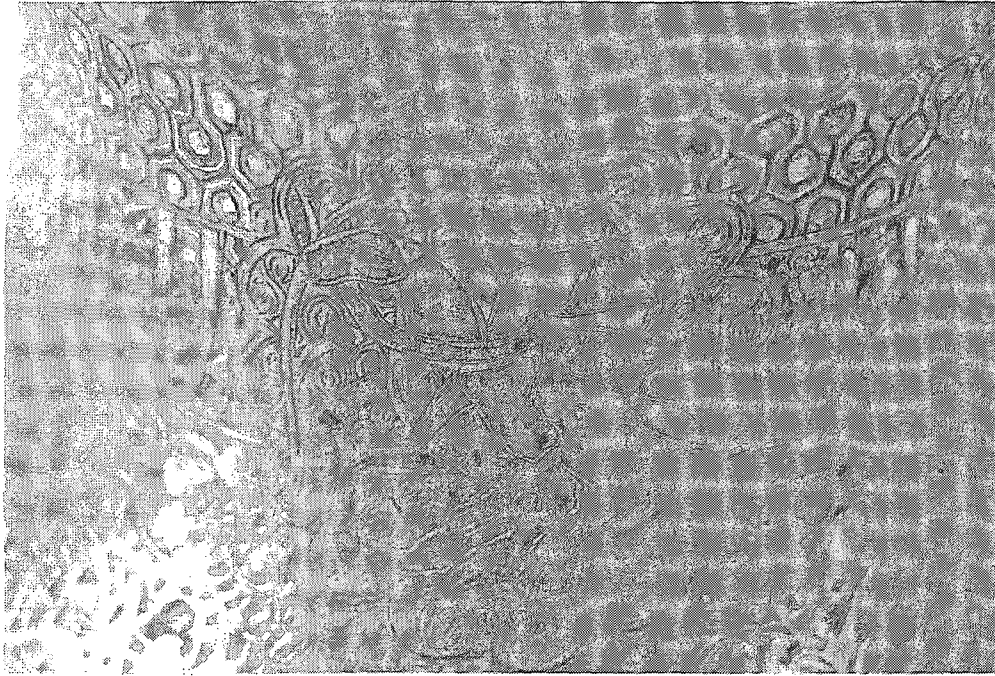
Resim-115

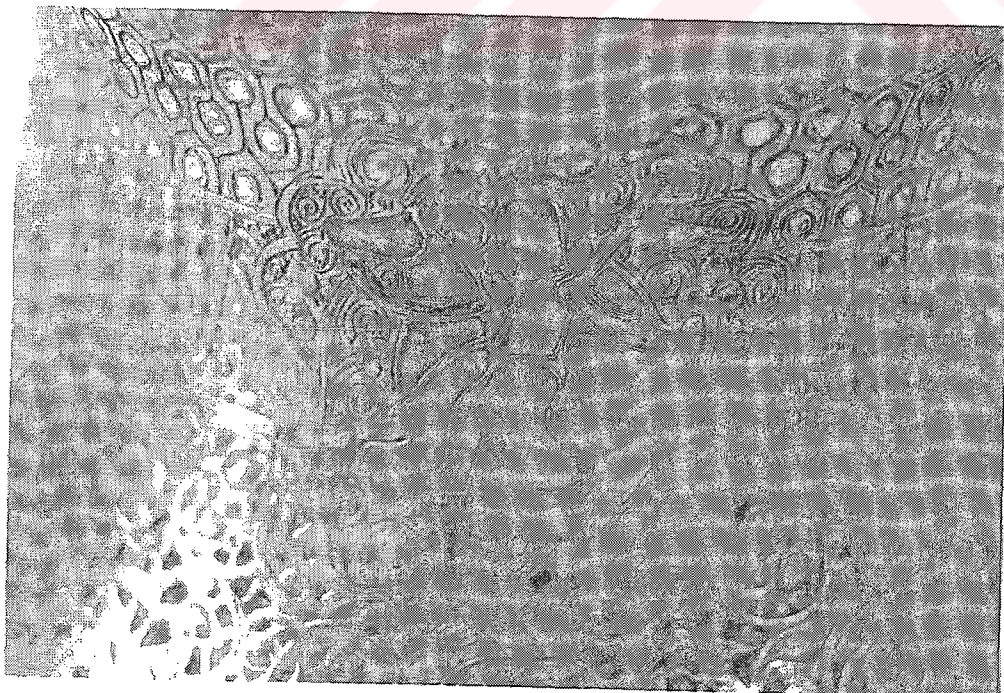
Resim-116

Resim-117

Resim-118

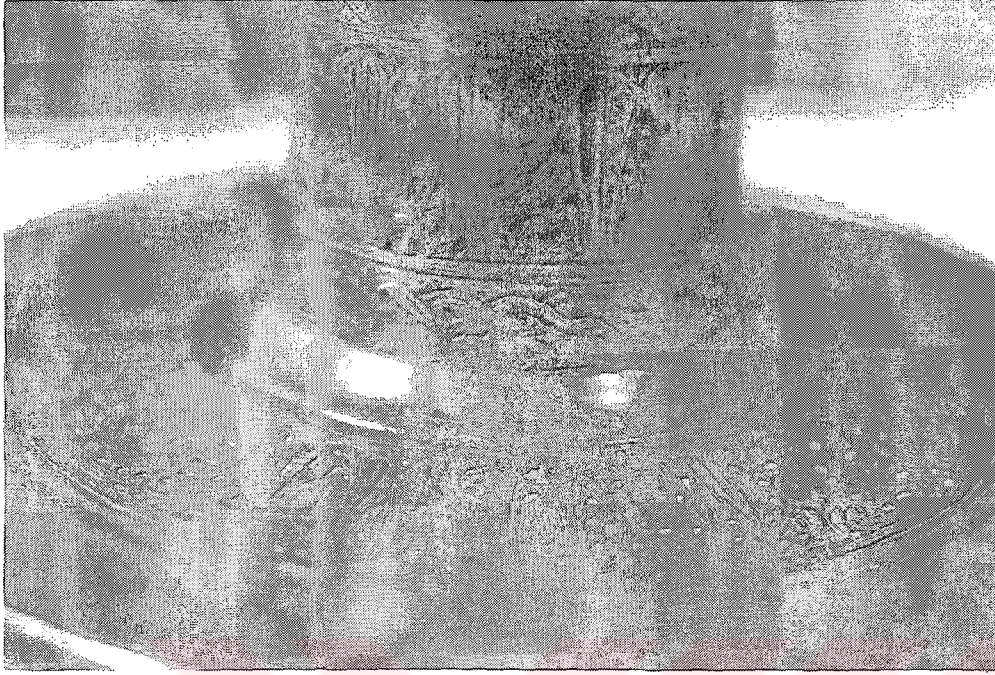
Resim-119

Resim-120

Resim-121

Resim-122

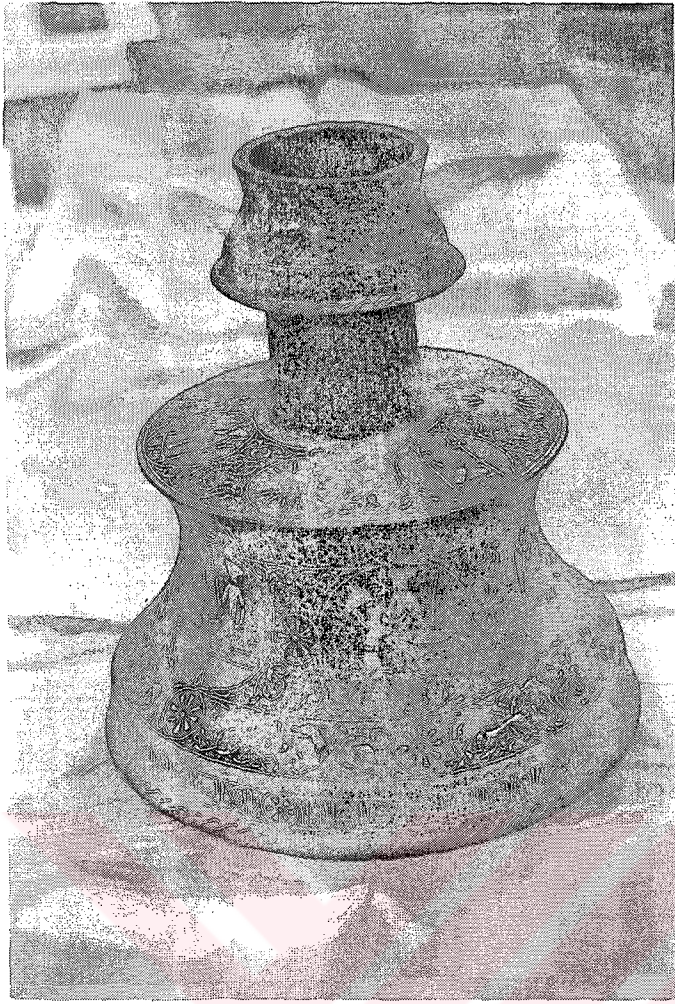
Resim-123

Resim-124

Resim-125

Resim-126

Resim-127

Resim-128

Resim-129

Resim-130

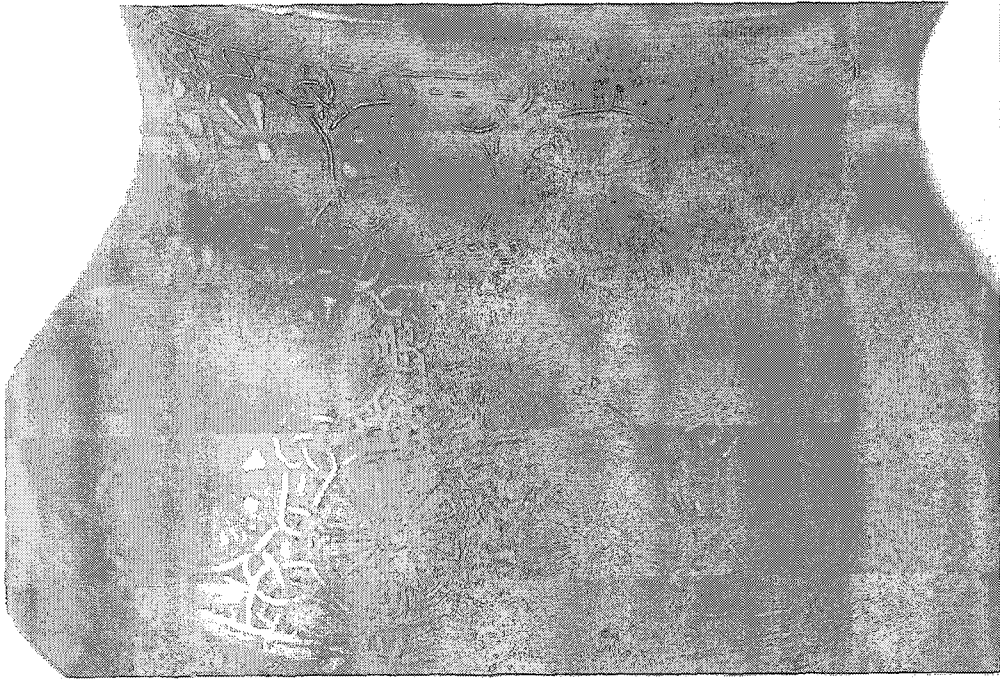
Resim-131

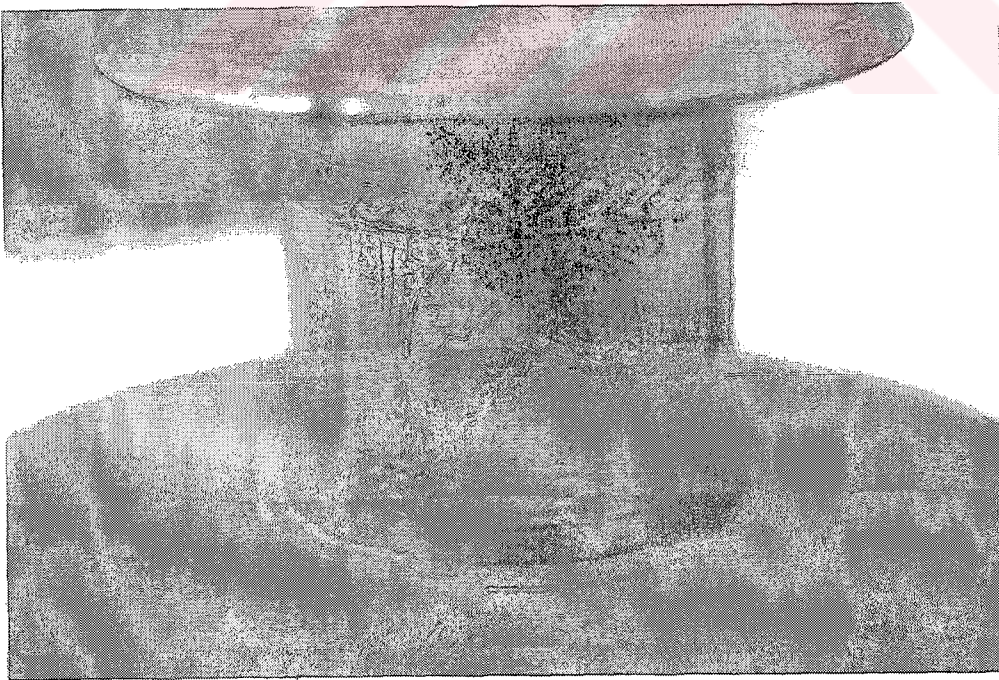
Resim-132

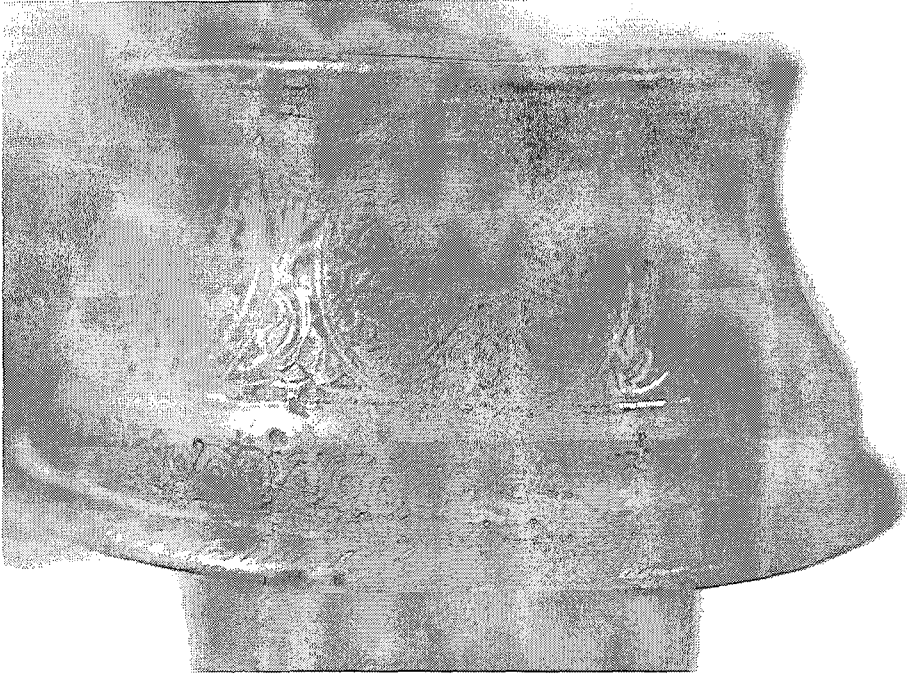
Resim-133

Resim-134

Resim-135

Resim-136

Resim-137

Resim-138

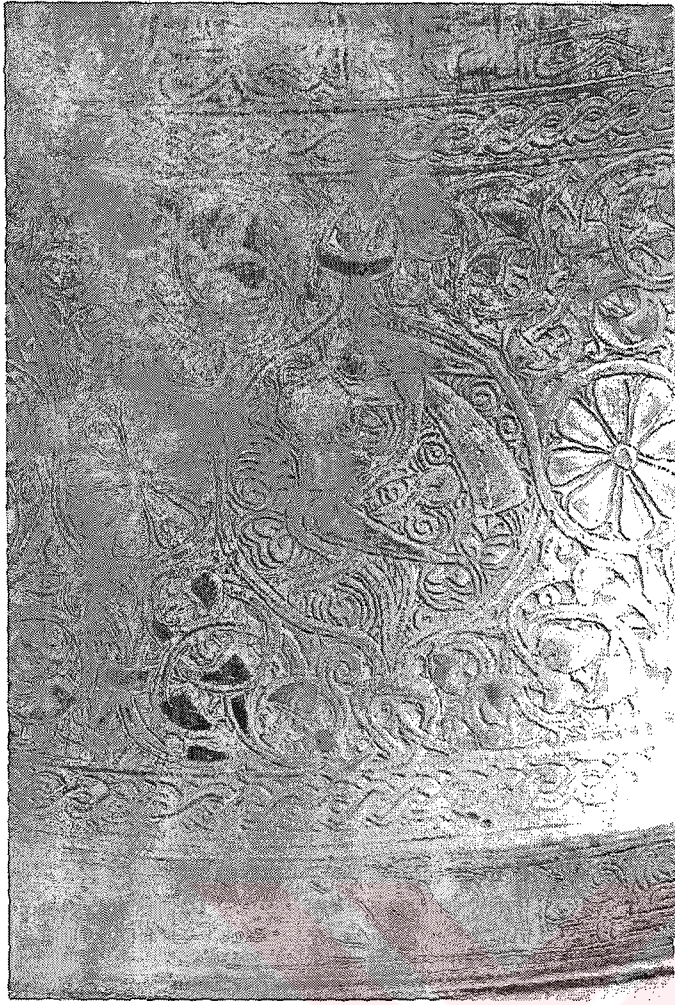
Resim-139

Resim-140

Resim-141

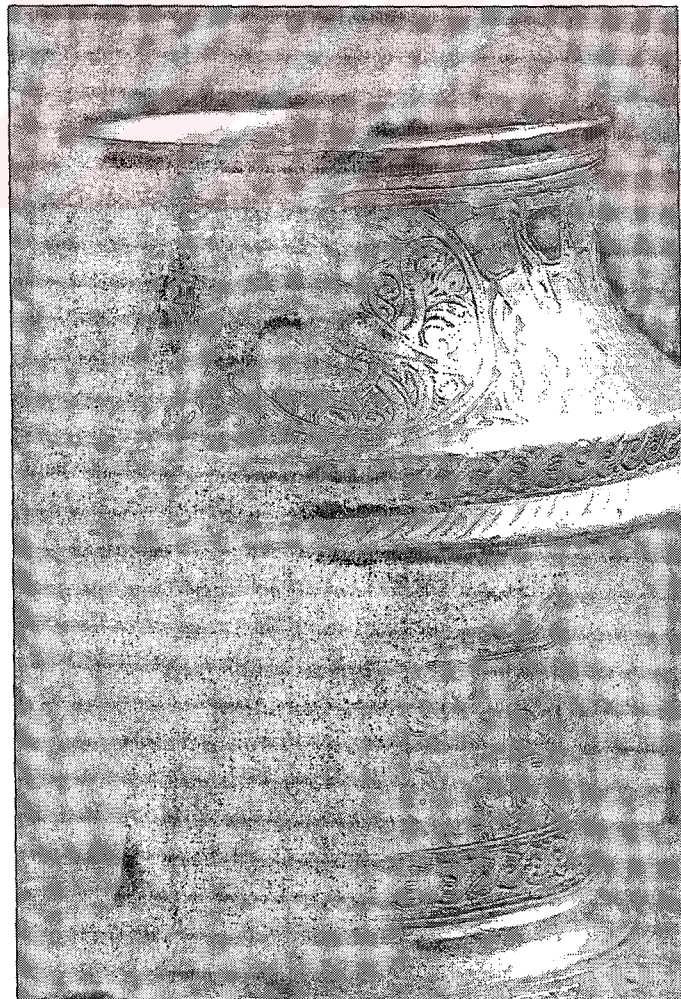
Resim-142

Resim-143

Resim-144

Resim-145

Resim-146

Resim-147

Resim-148

Resim-149

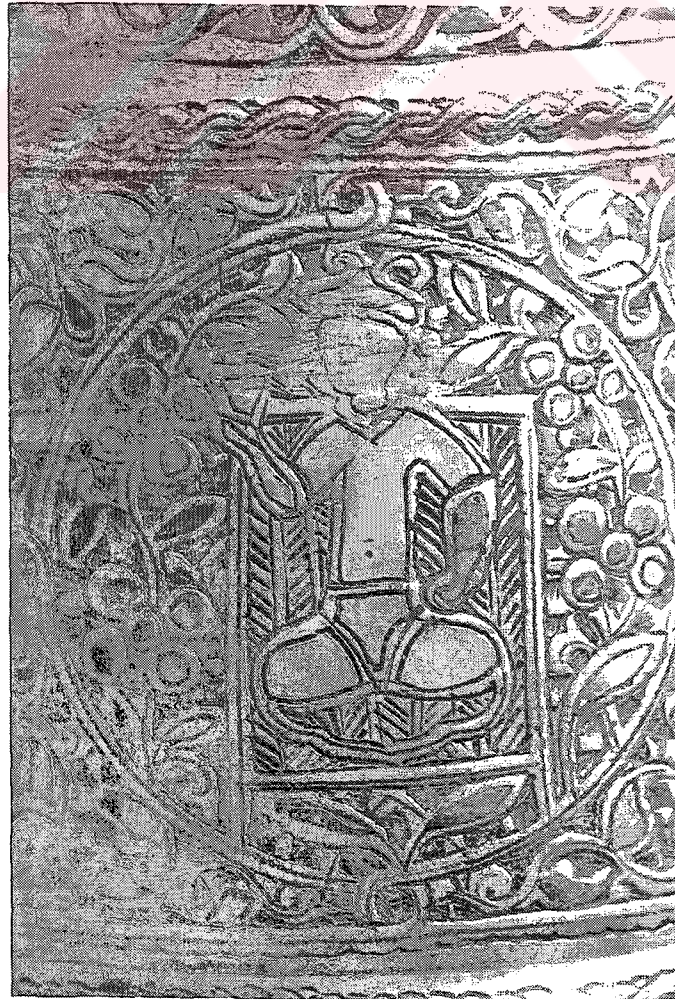
Resim-150

Resim-151

Resim-152

Resim-153

Resim-154

Resim-155

Resim-156

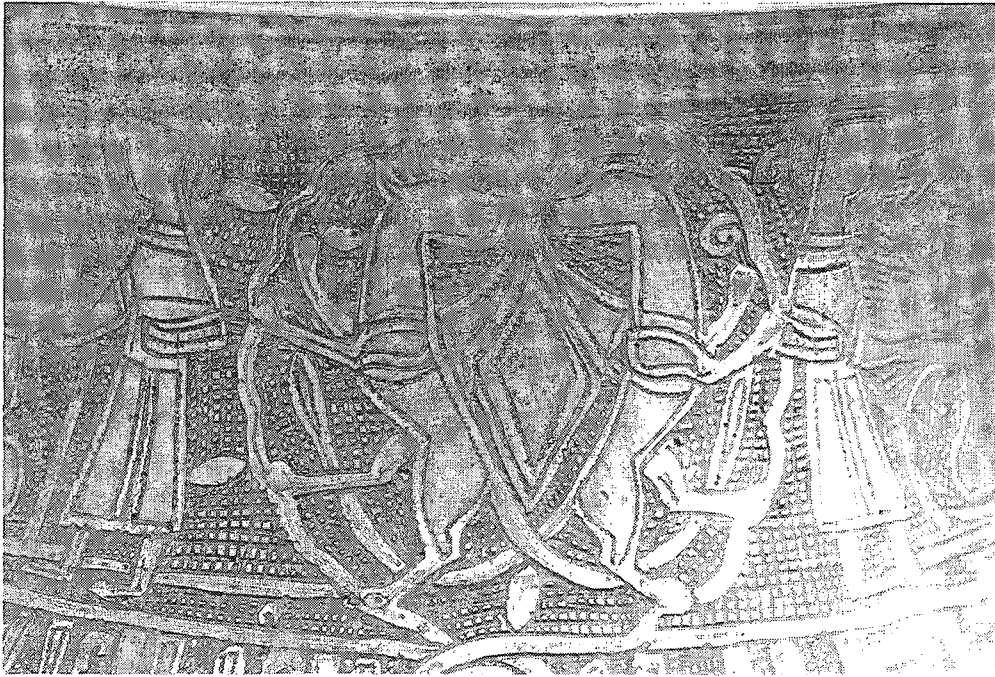
Resim-157

Resim-158

Resim-159

Resim-160

Resim-161

Resim-162

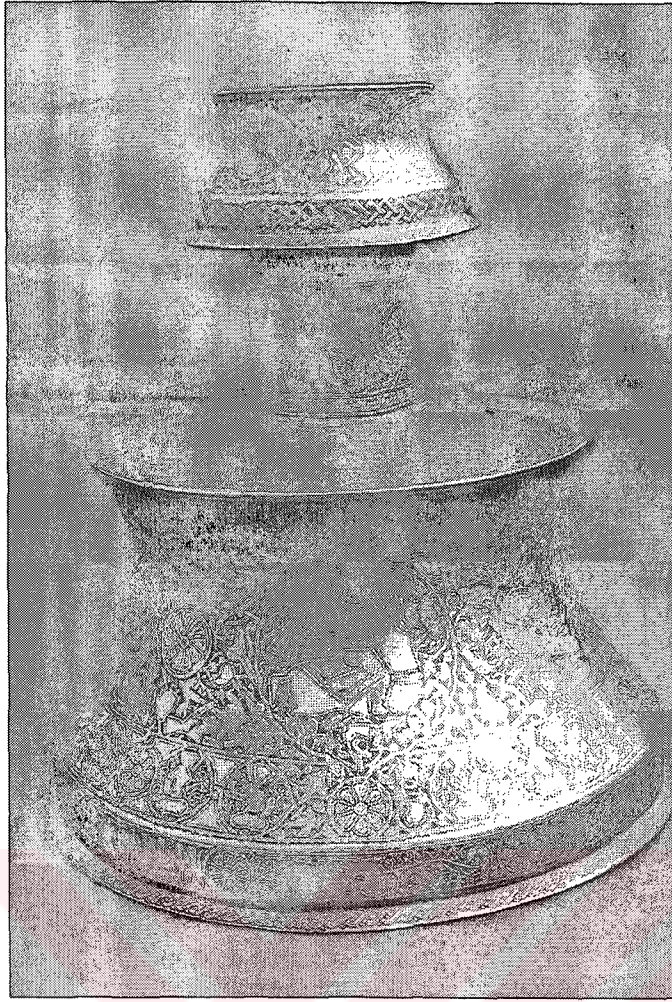
Resim-163

Resim-164

Resim-165

Resim-166

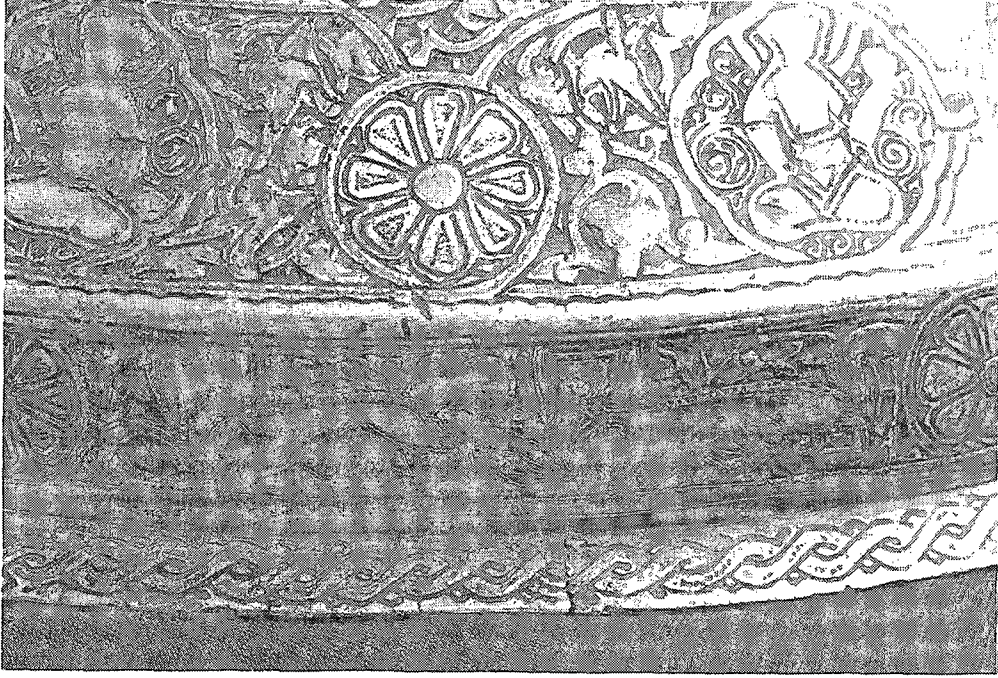
Resim-167

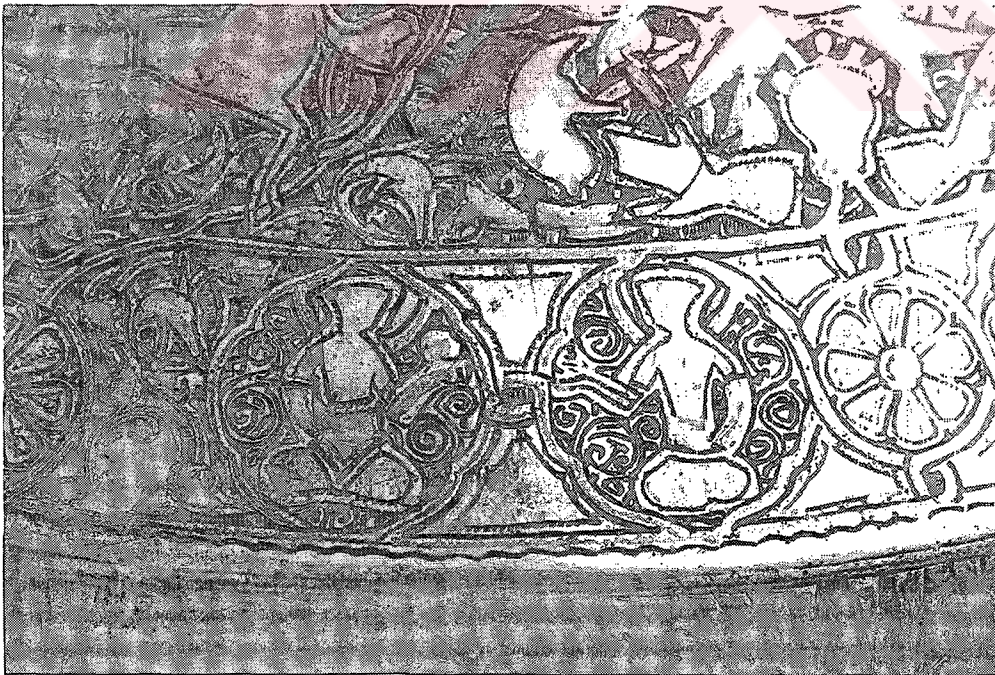
Resim-168

Resim-169

Resim-170

Resim-171

Resim-172

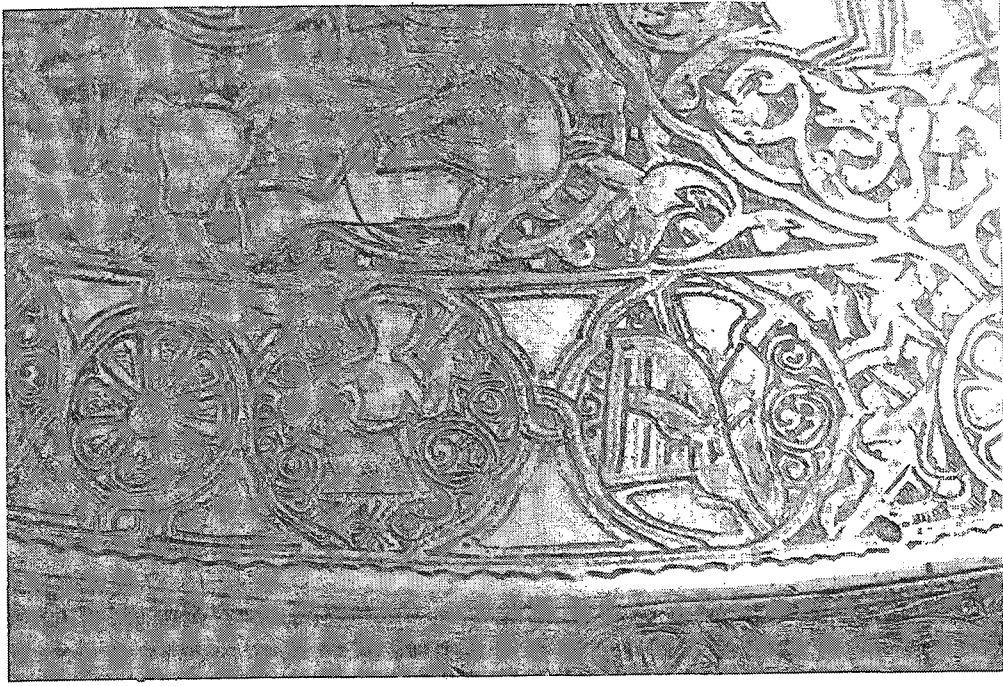
Resim-173

Resim-174

Resim-175

Resim-176

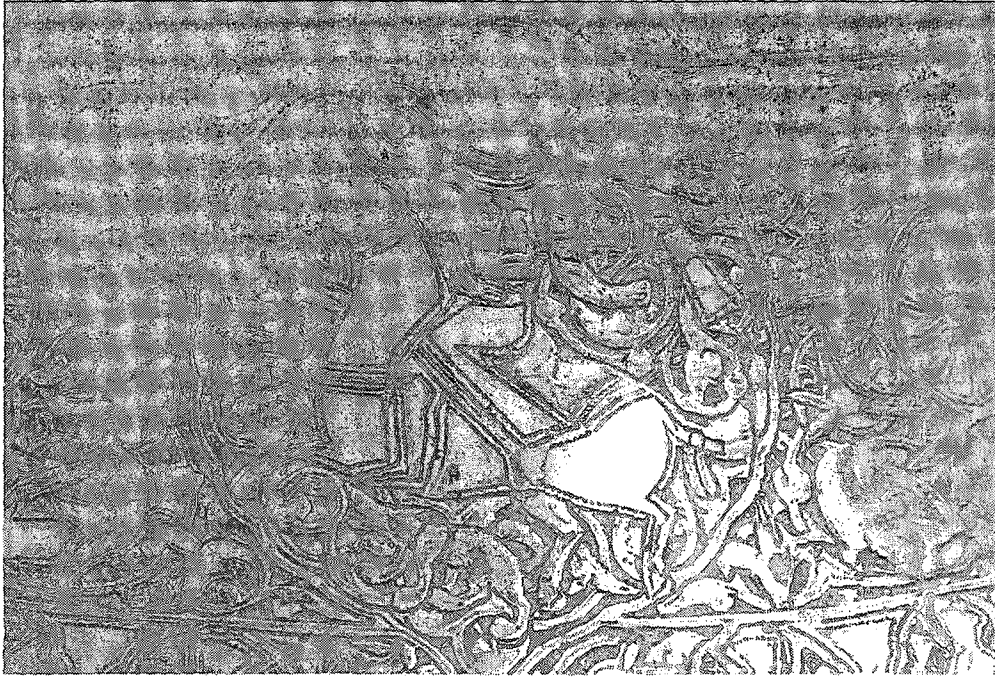
Resim-177

Resim-178

Resim-179

Resim-180

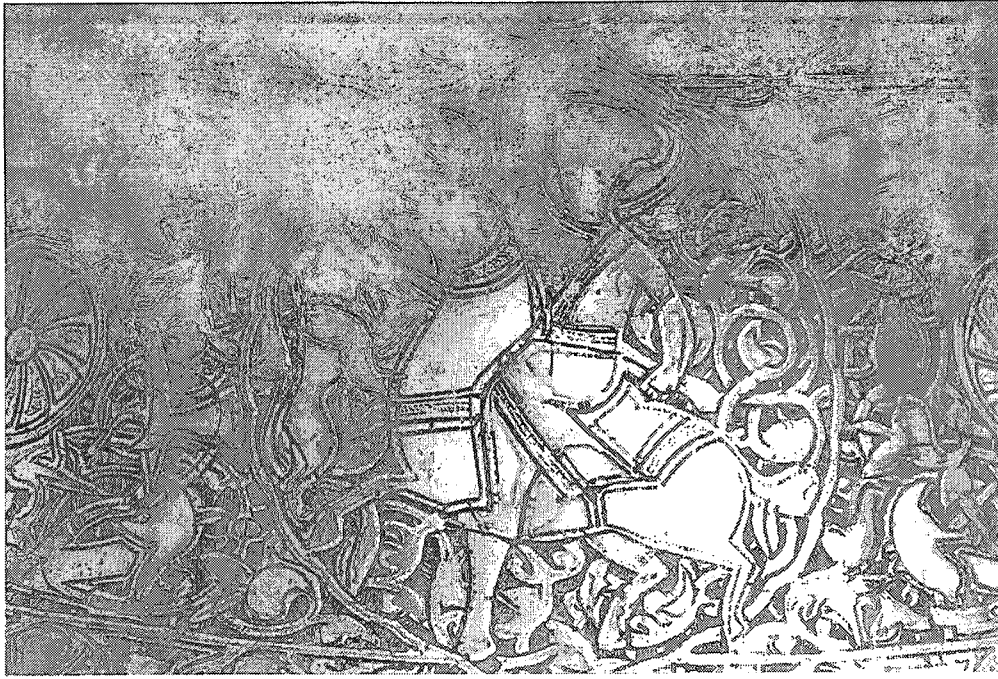
Resim-181

Resim-182

Resim-183

Resim-184

Resim-185

Resim-186

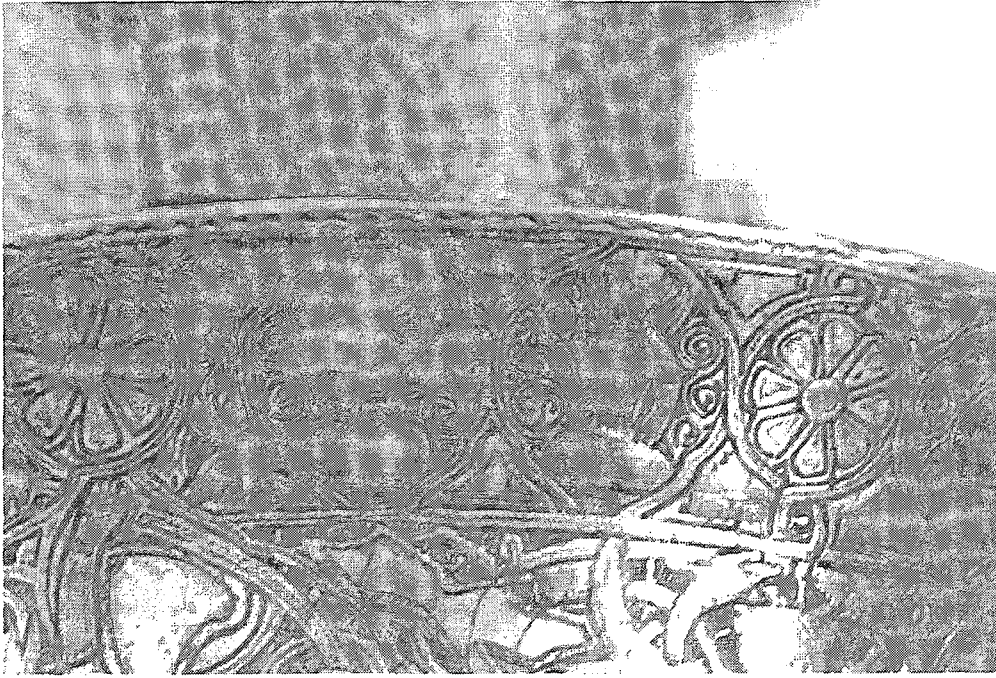
Resim-187

Resim-188

Resim-189

Resim-190

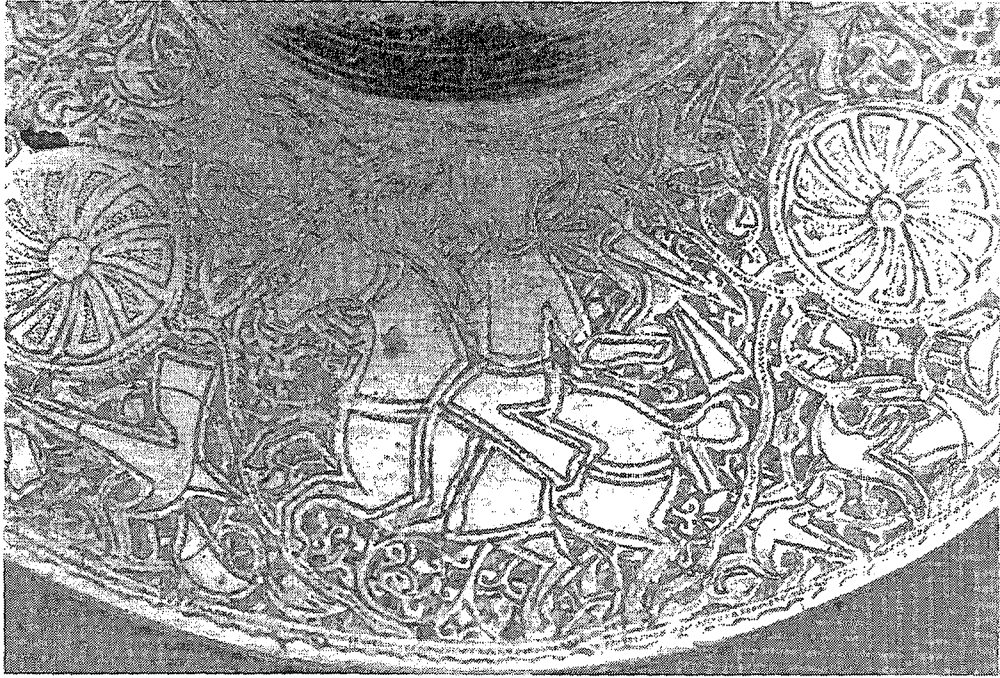
Resim-191

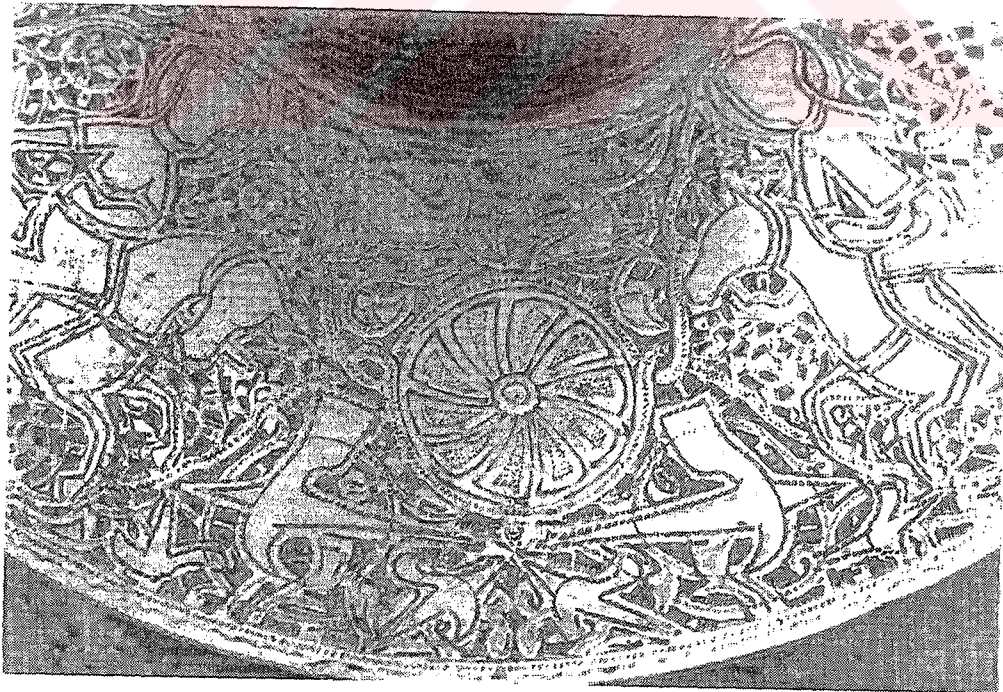
Resim-192

Resim-193

Resim-194

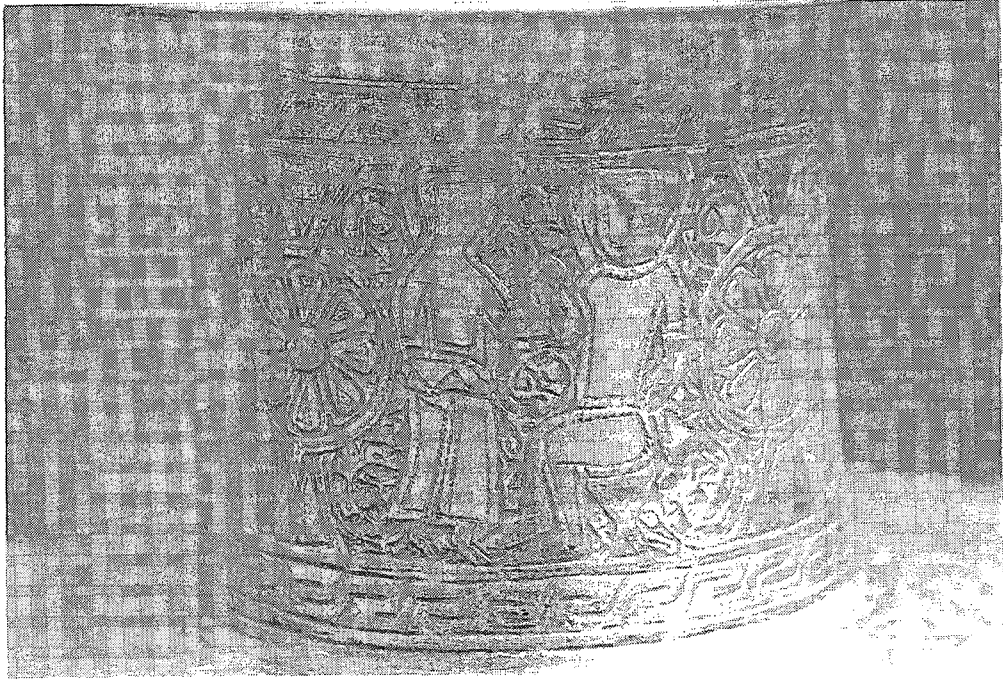
Resim-195

Resim-196

Resim-197

Resim-198

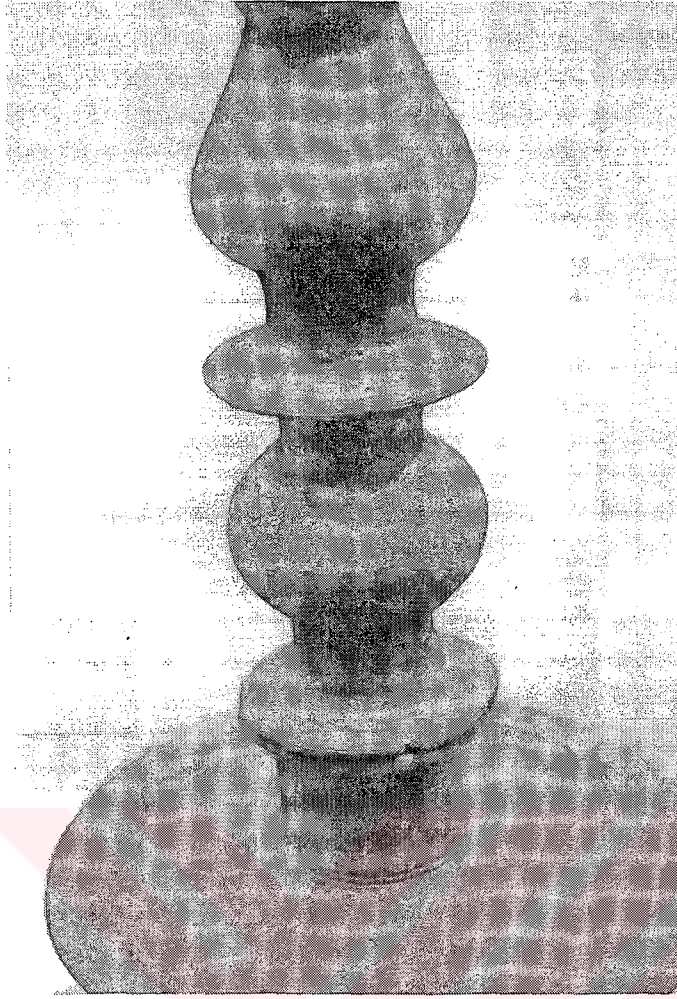
Resim199

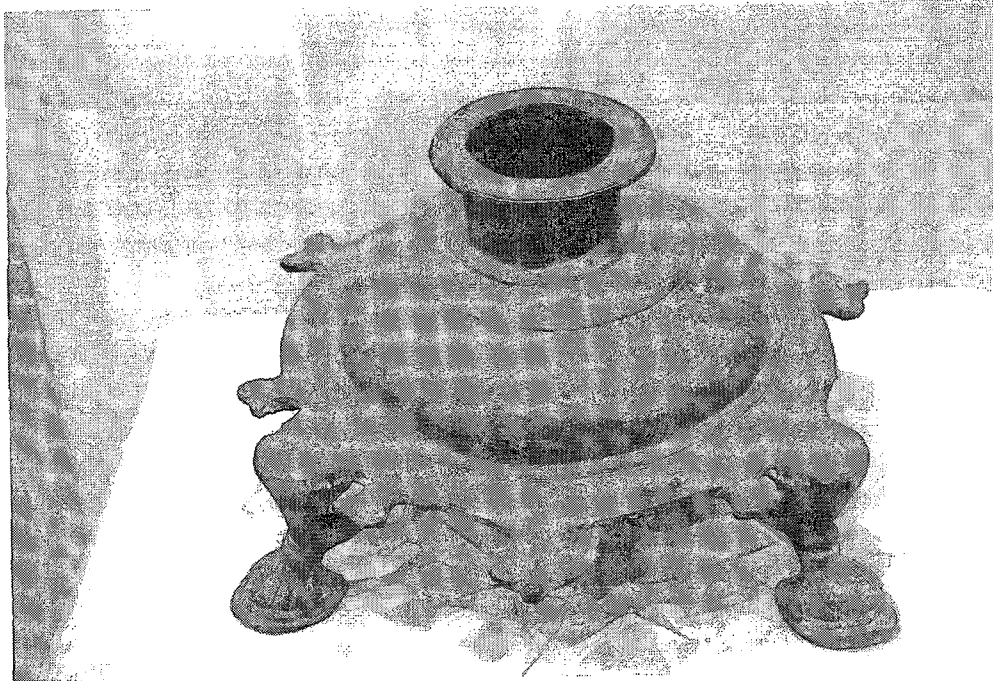
Resim-200

Resim-201

Resim-202

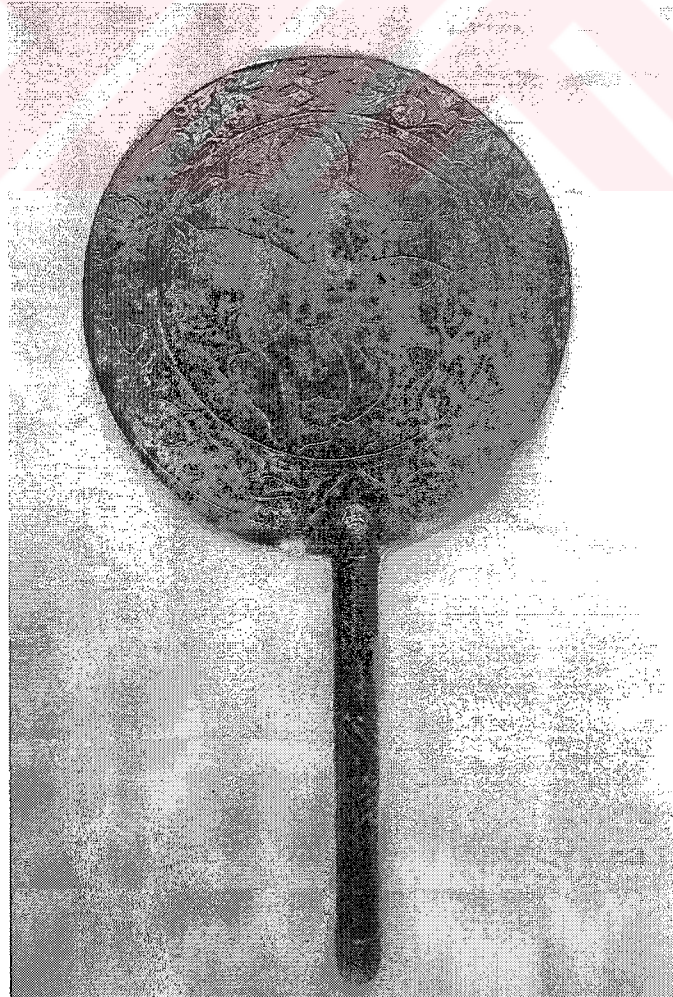
Resim-203

Resim-205

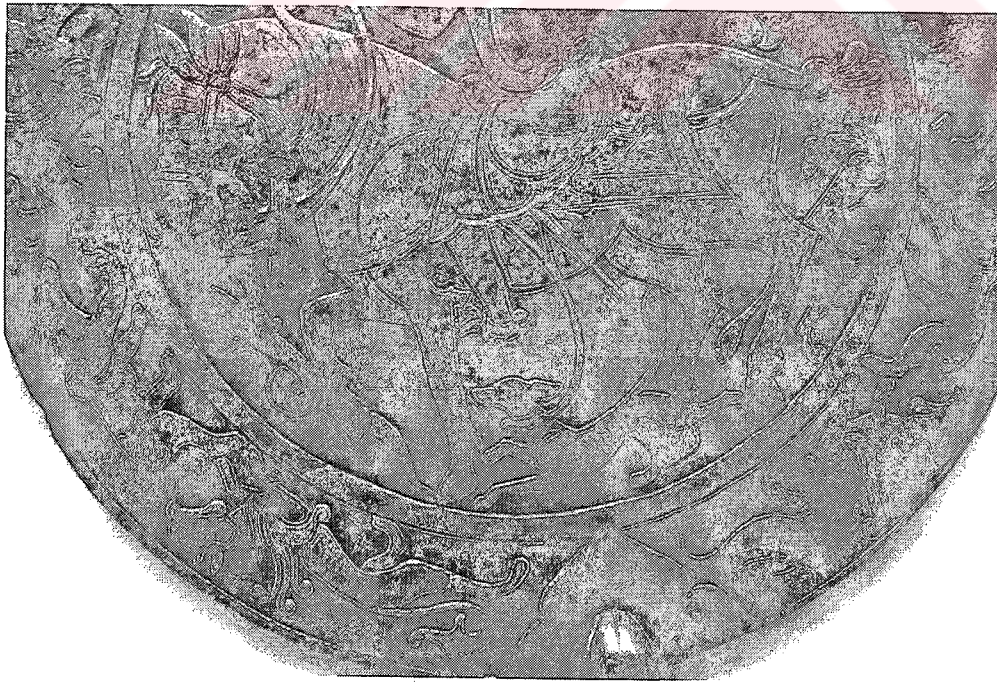
Resim-206

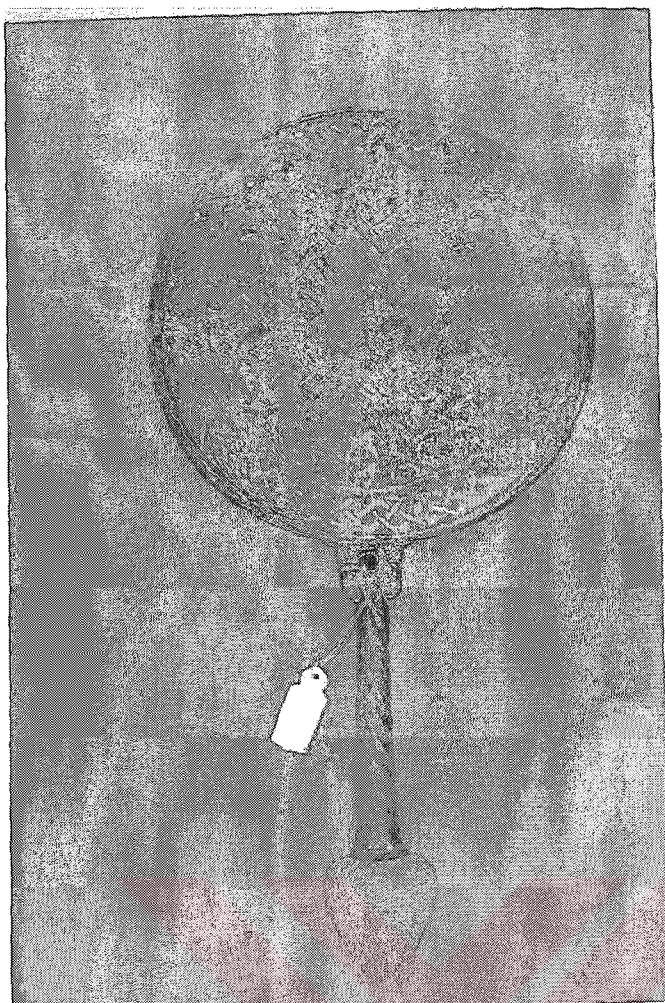
Resim-207

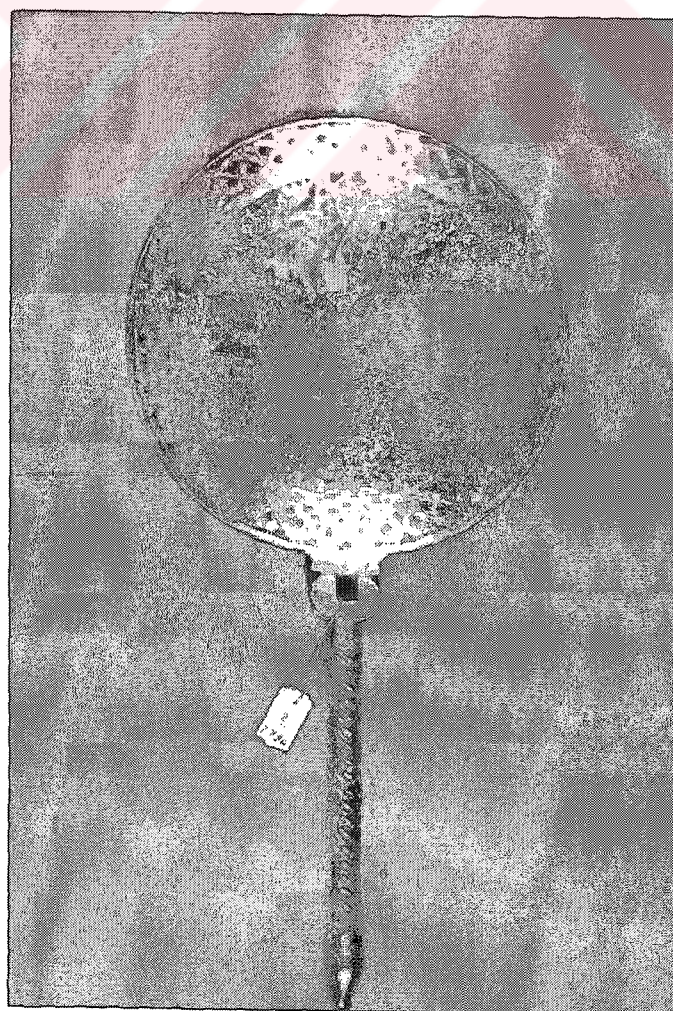
Resim-208

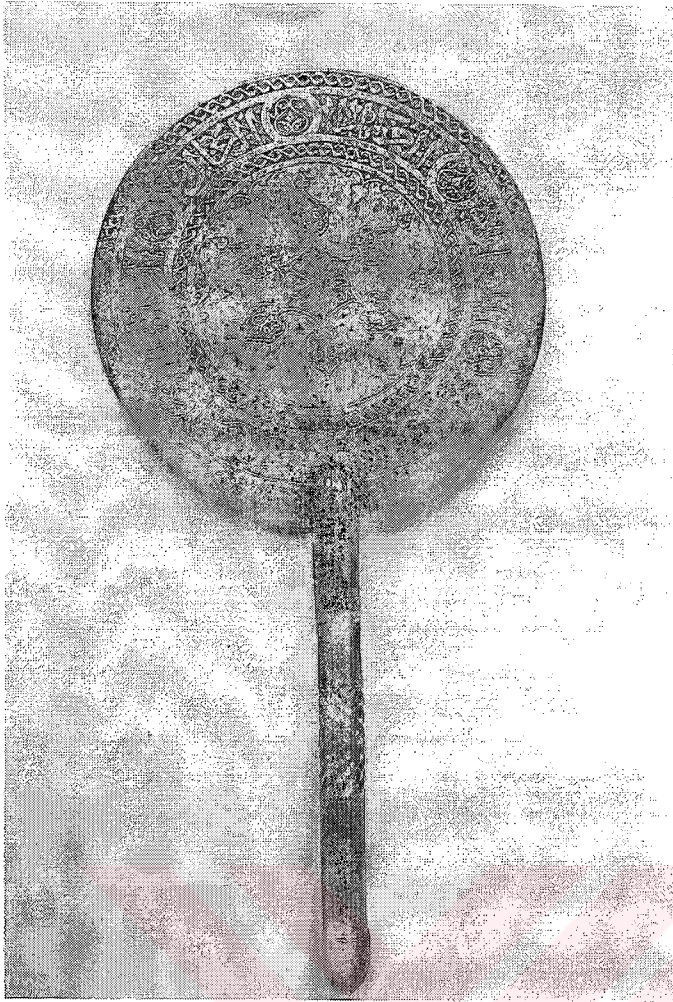
Resim-209

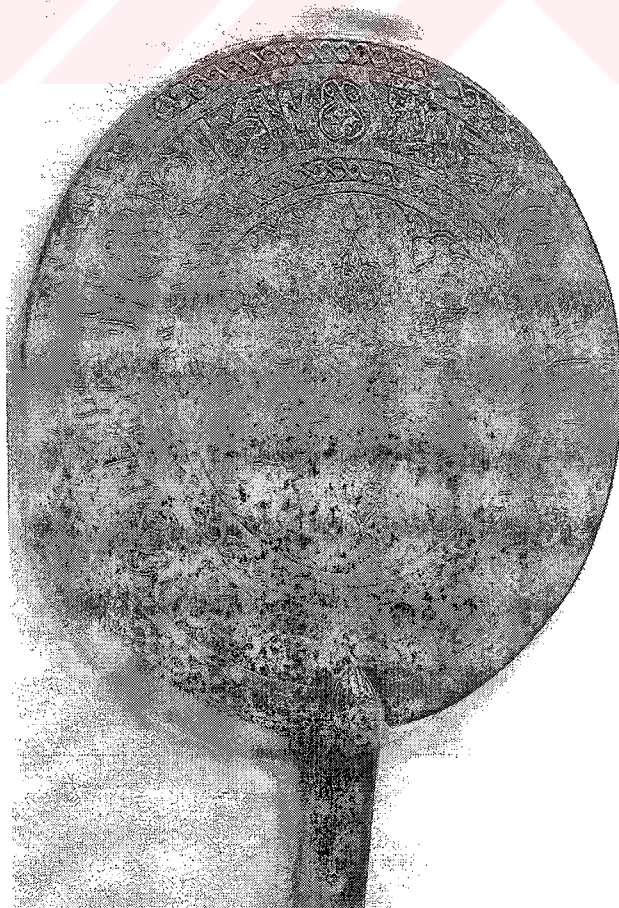
Resim-210

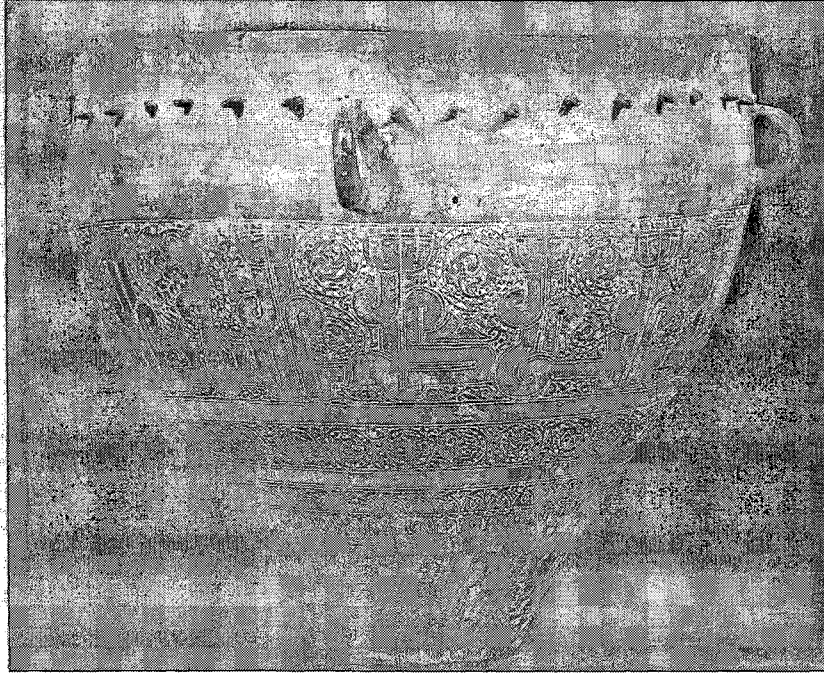
Resim-211

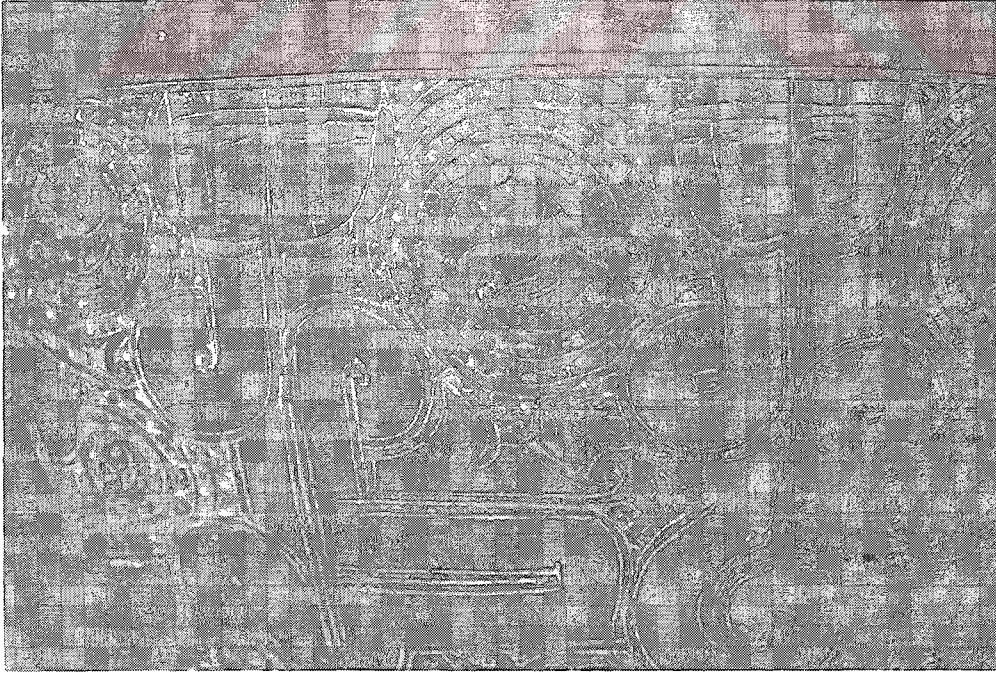
Resim-212

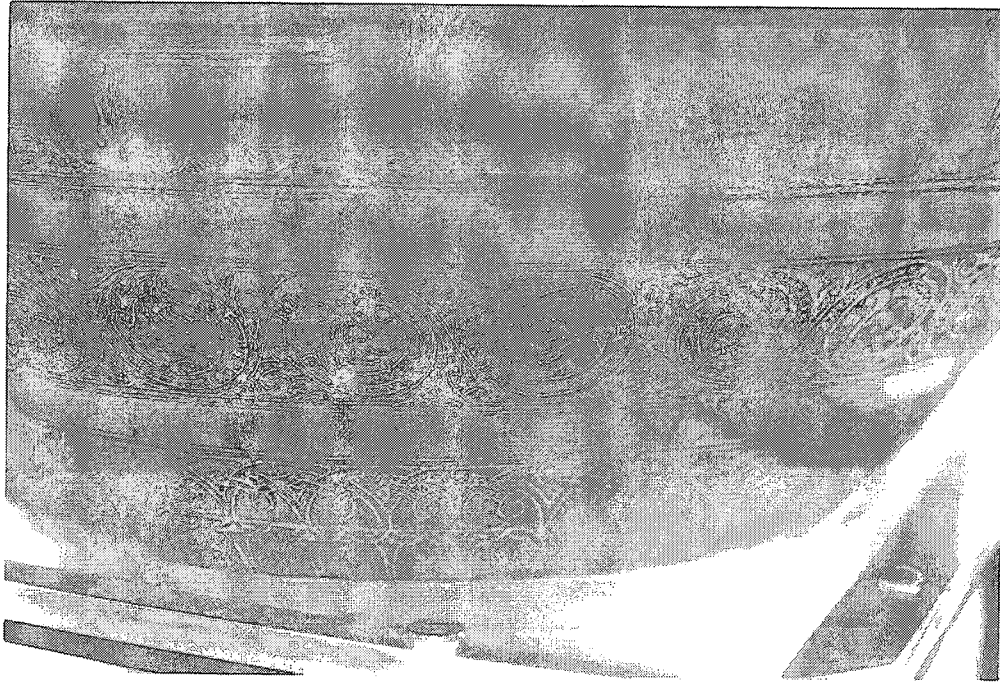
Resim-213

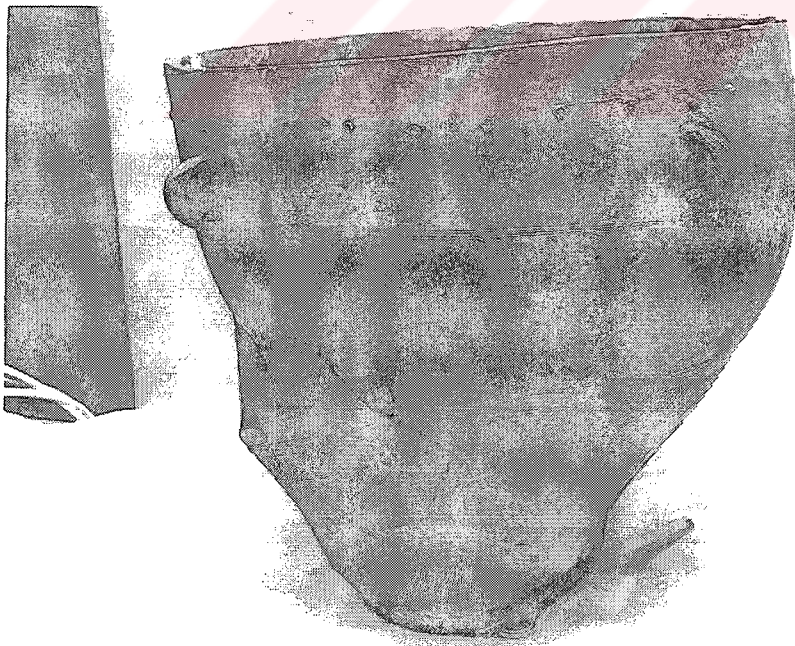
Resim-214

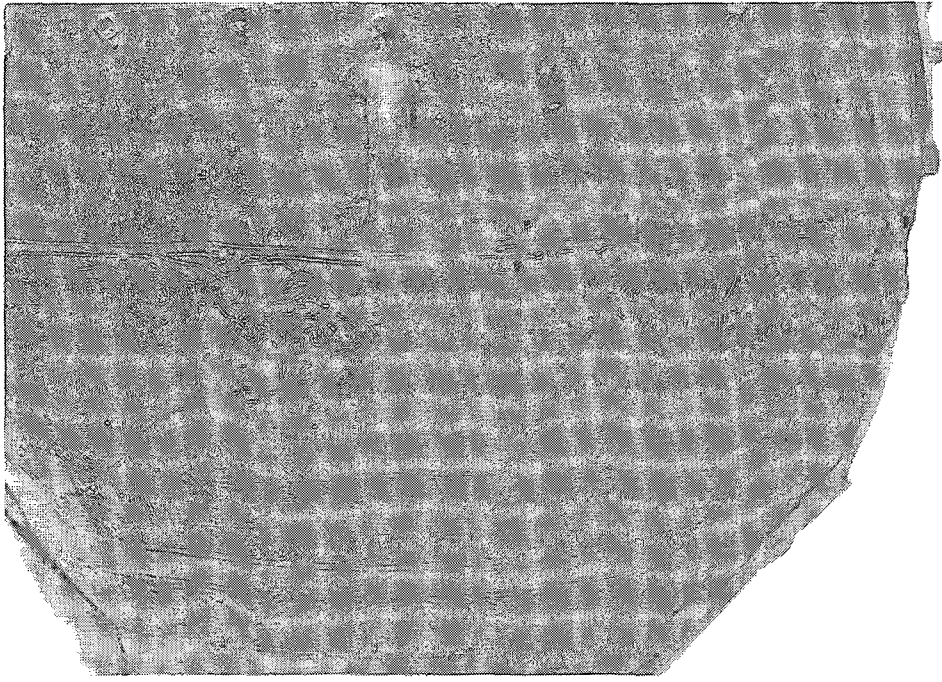
Resim-215

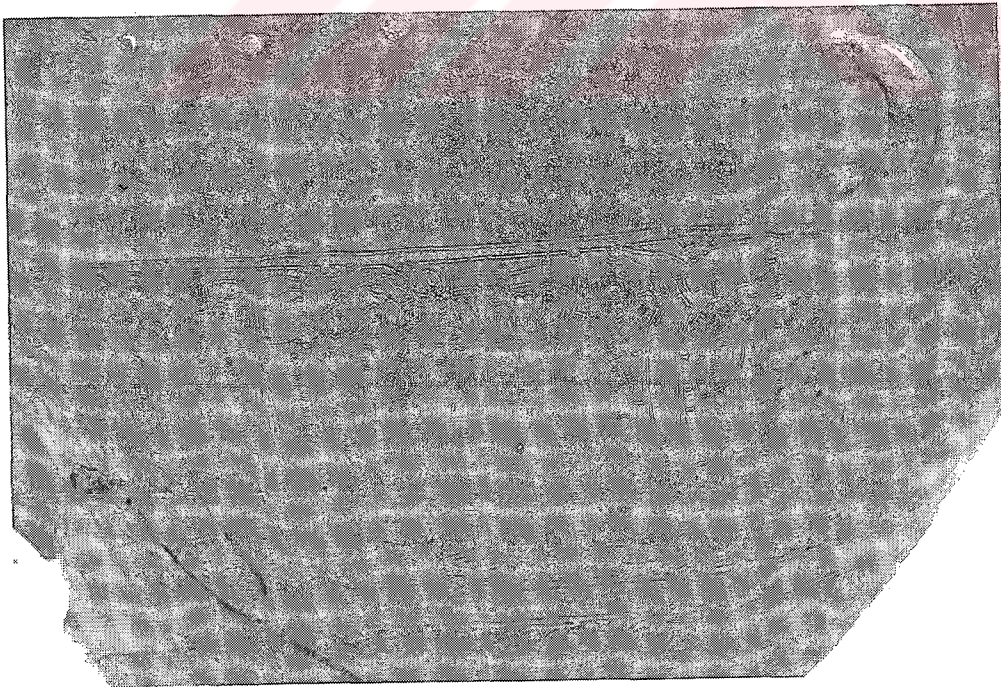
Resim-216

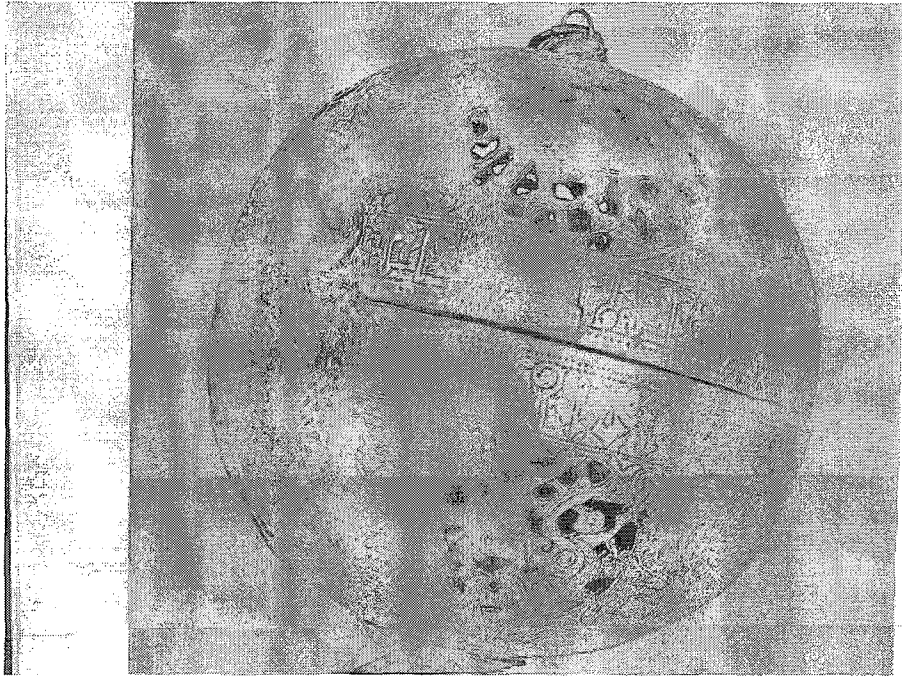
Resim-217

Resim-218

Resim-219

Resim-220

Resim-221

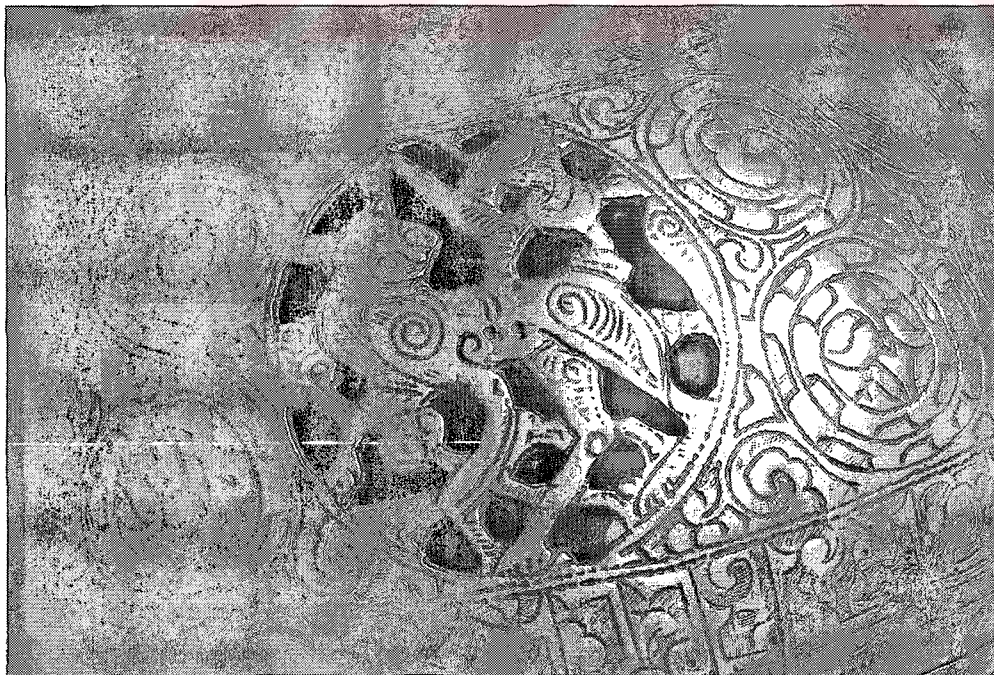
Resim-222

Resim-223

Resim-224

Resim-225

Resim-226

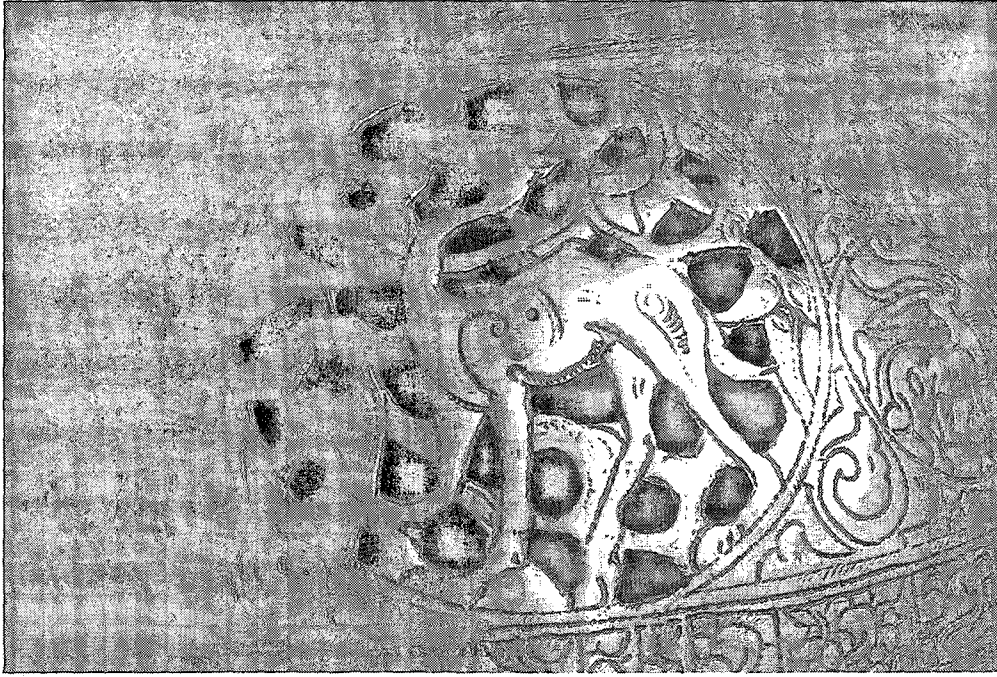
Resim-227

Resim-228

Resim-229

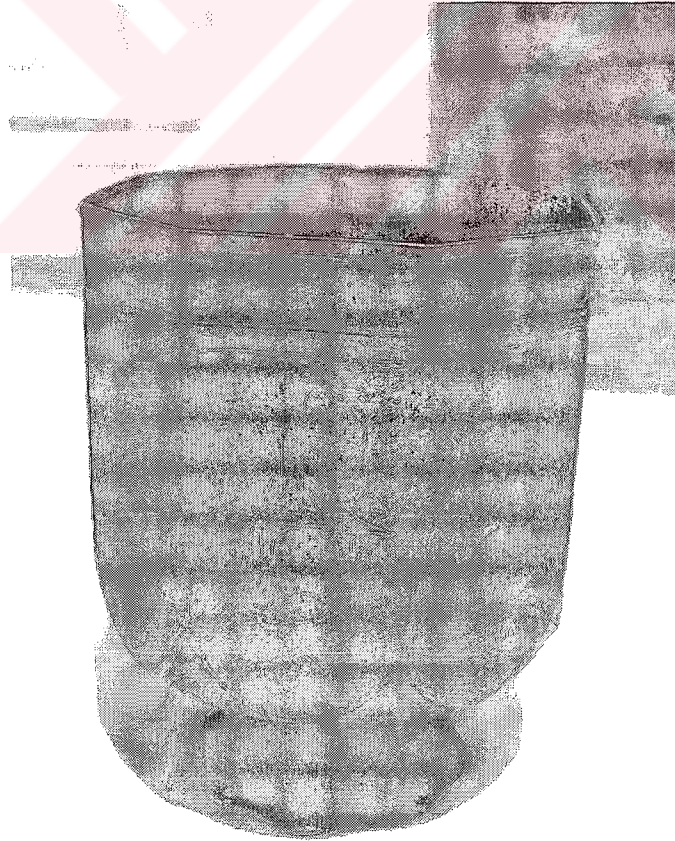
Resim-230

Resim-231

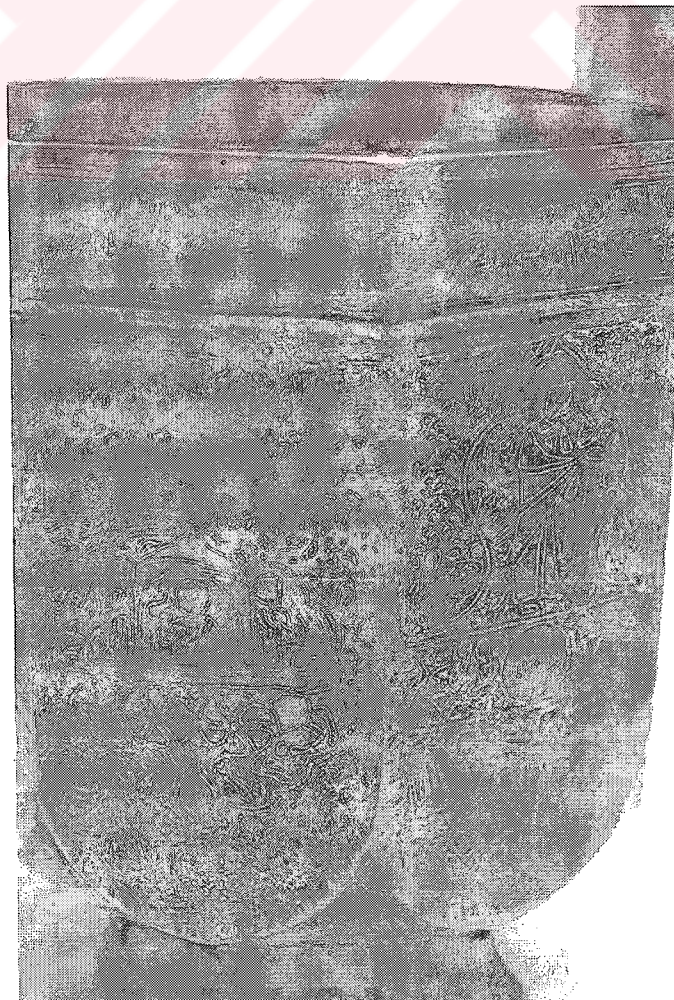
Resim-232

Resim-233

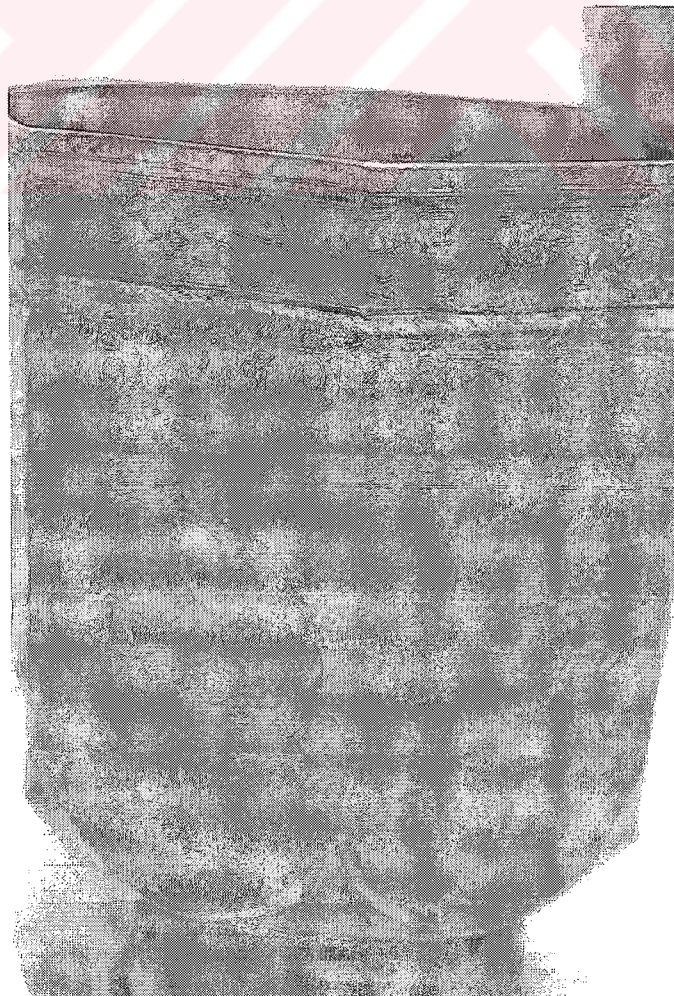
Resim-234

Resim-235

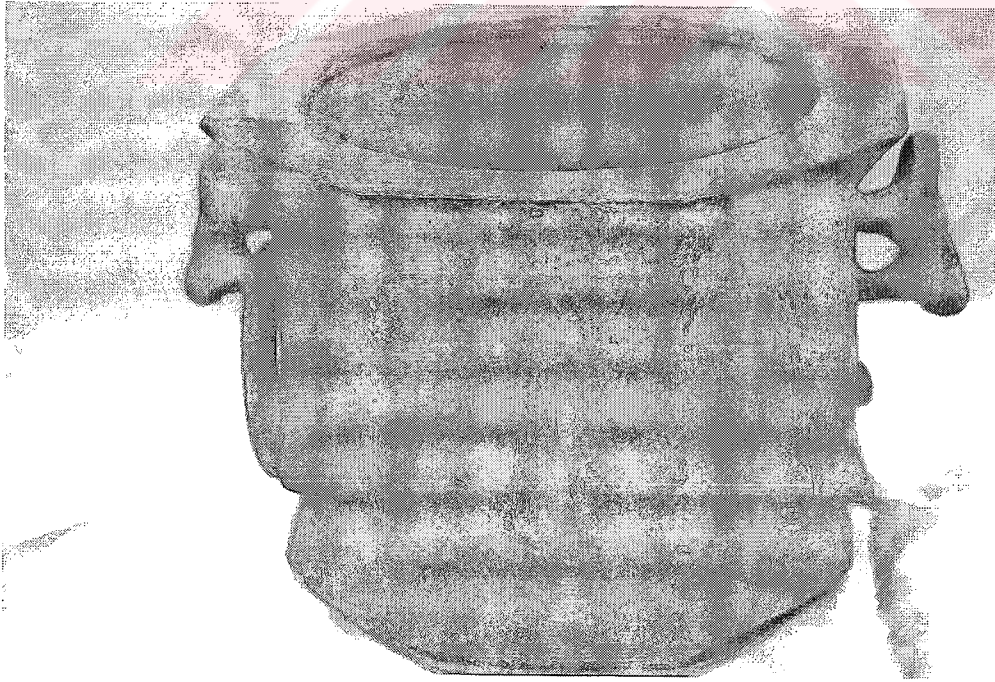
Resim-236

Resim-237

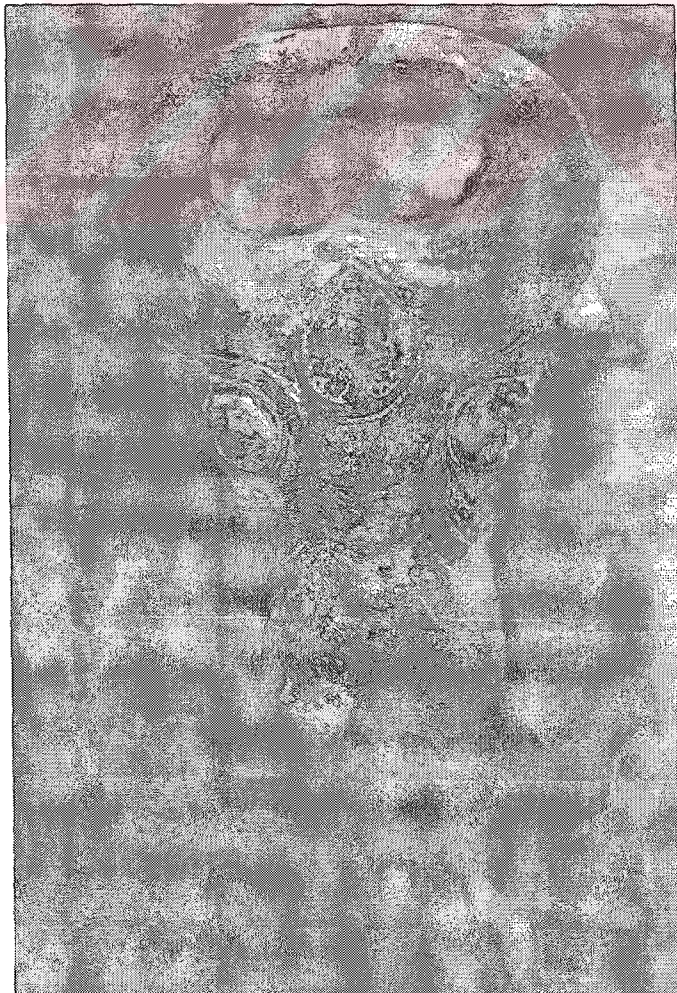
Resim-238

Resim-239

Resim-240

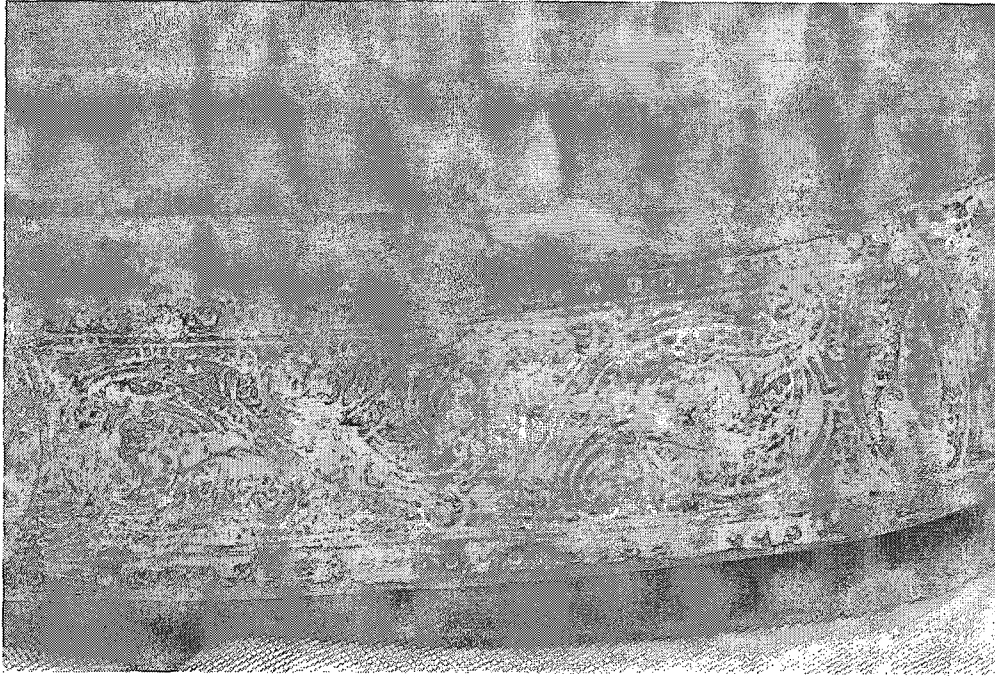
Resim-241

Resim-242

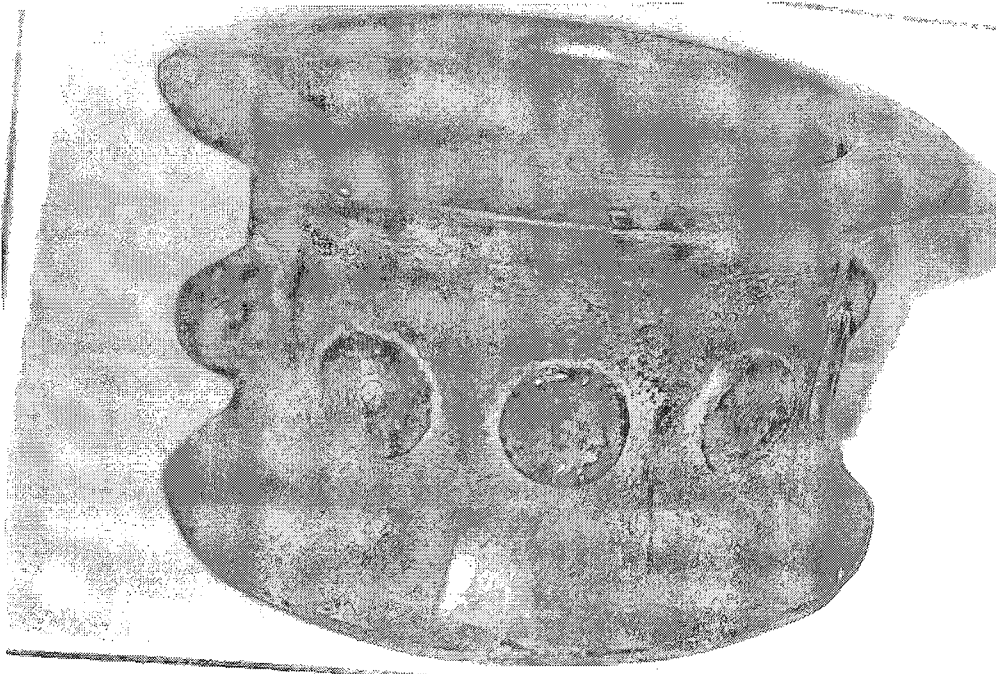
Resim-243

Resim-244

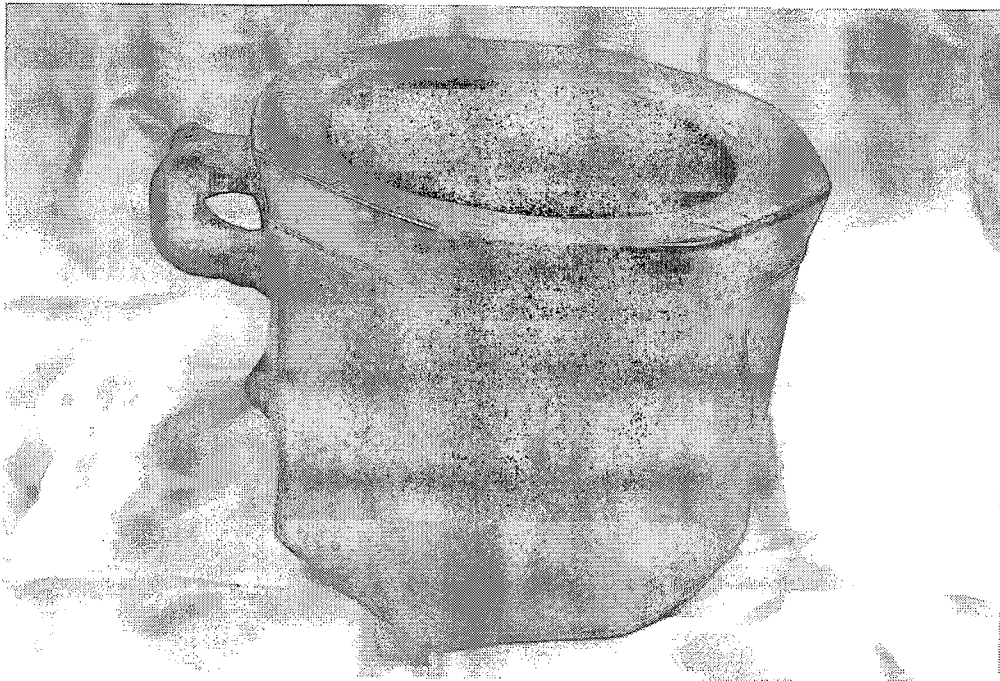
Resim-245

Resim-246

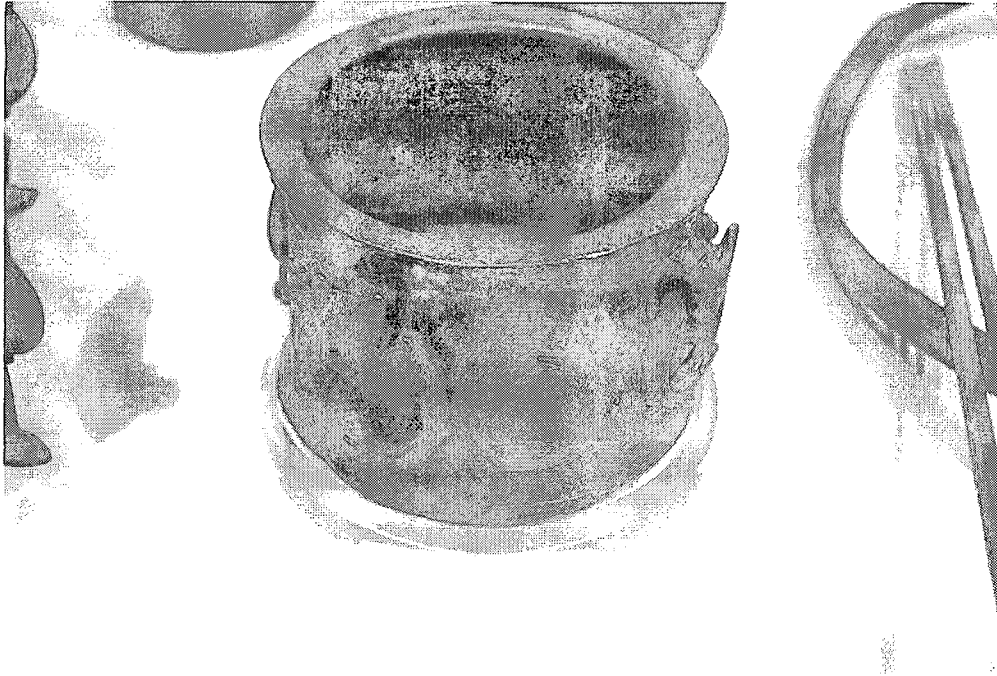
Resim-247

Resim-248

Resim-249

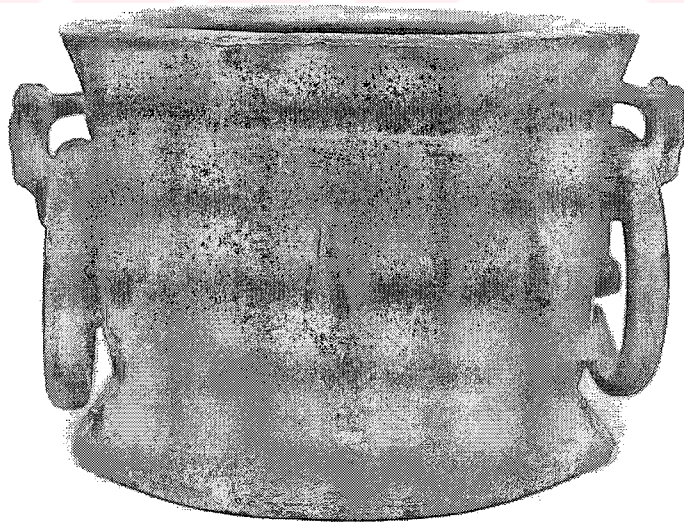
Resim-250

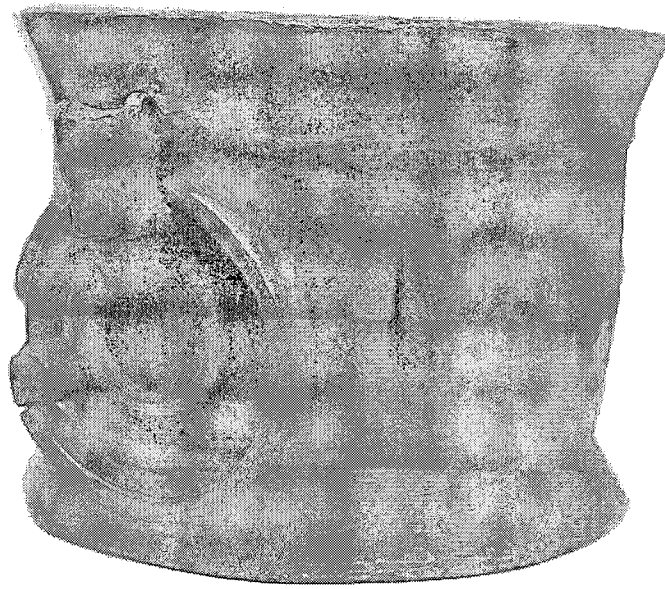
Resim-251

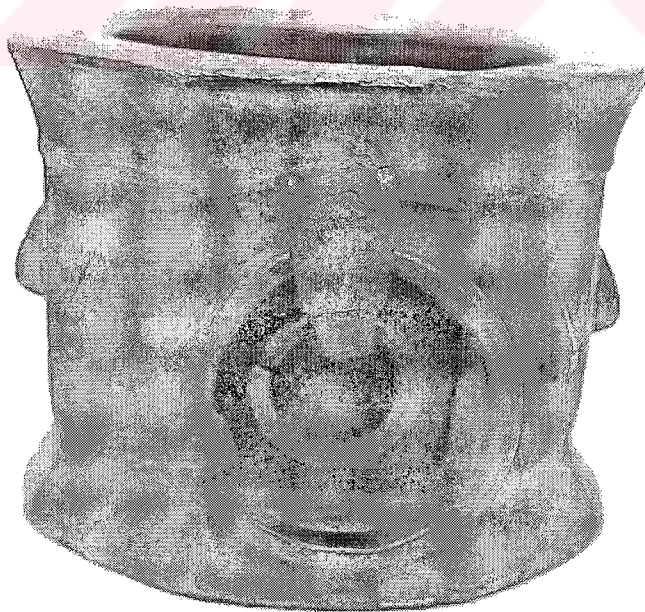
Resim-252

Resim-253

Resim-254

Resim-255

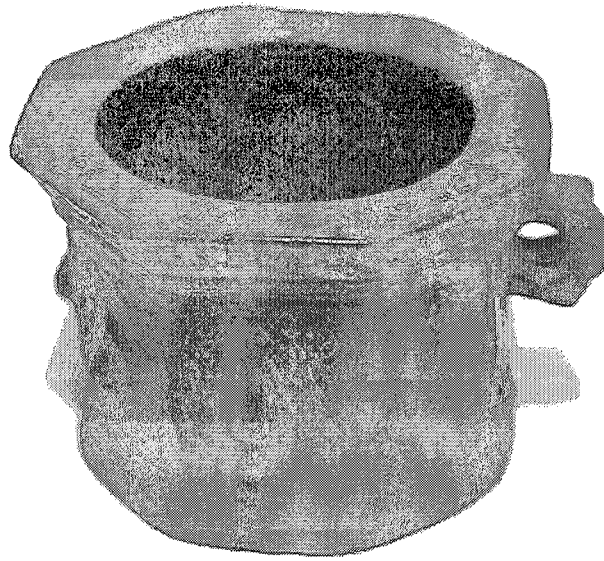
Resim-256

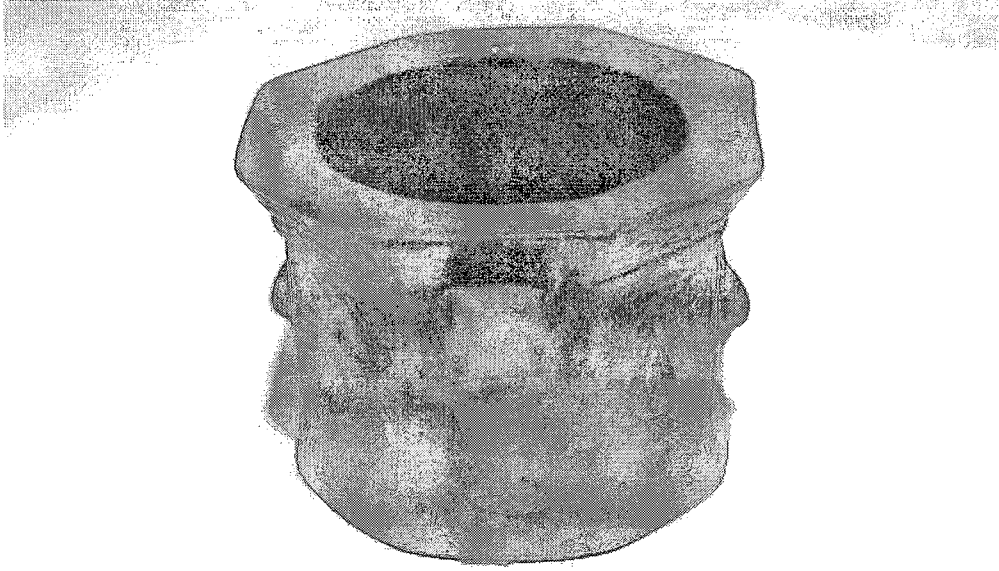
Resim-257

Resim-258

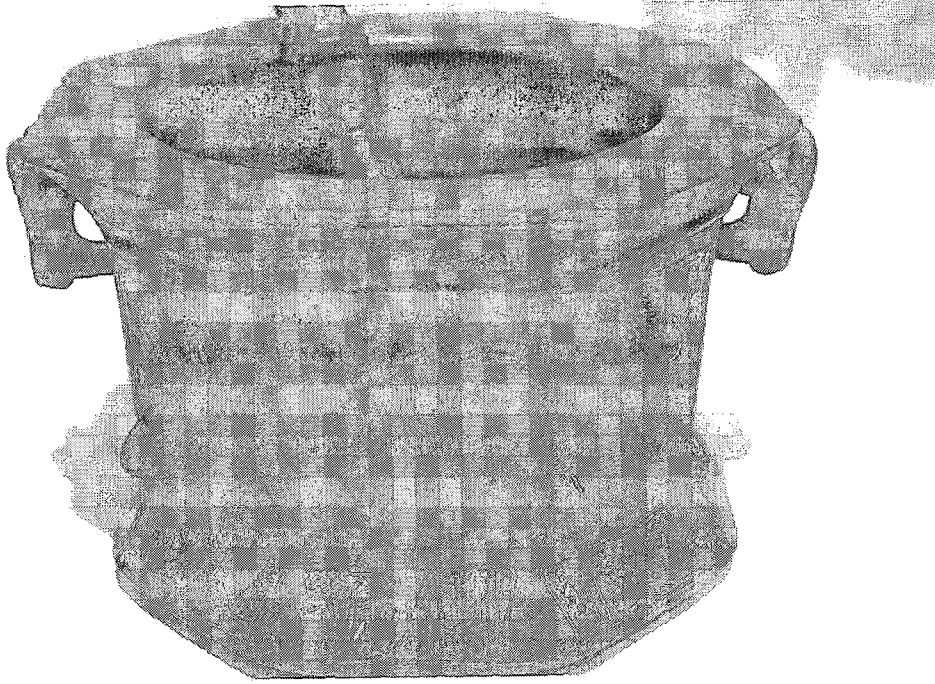
Resim-259

Resim-260

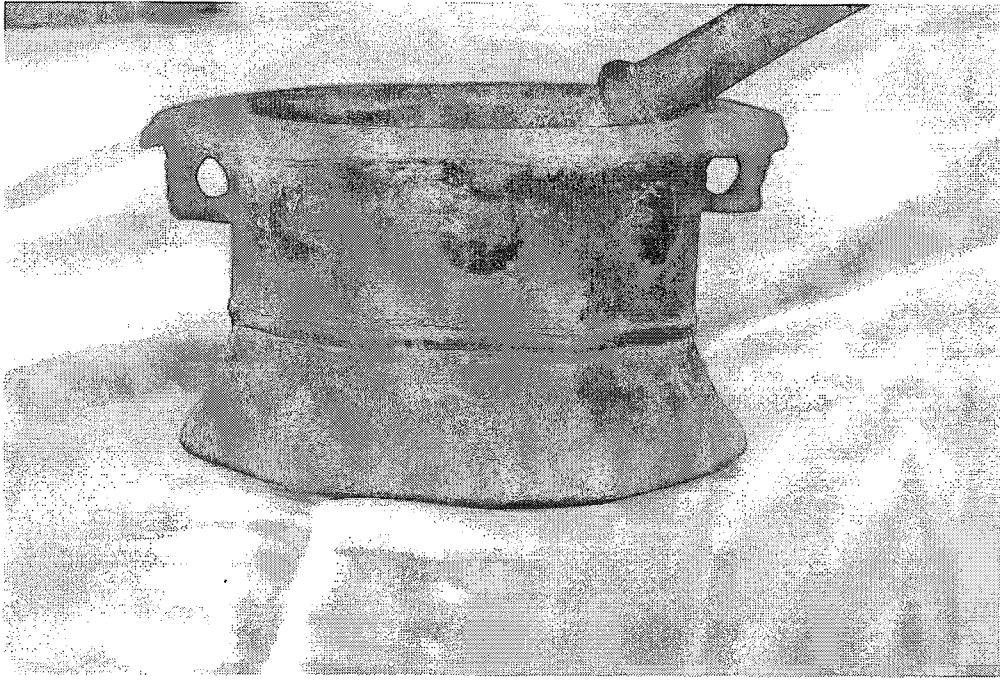
Resim-261

Resim-262

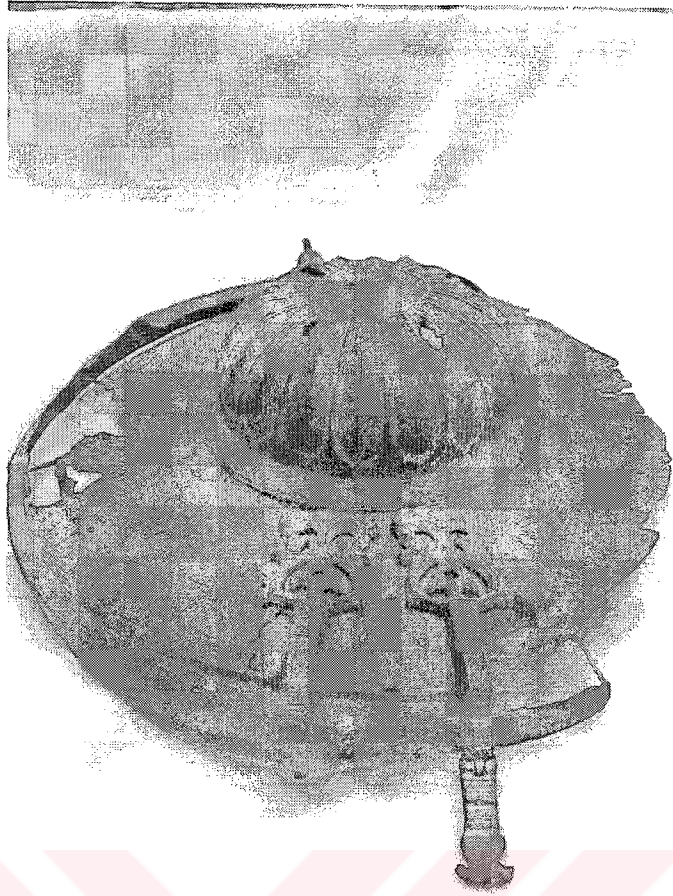
Resim-263

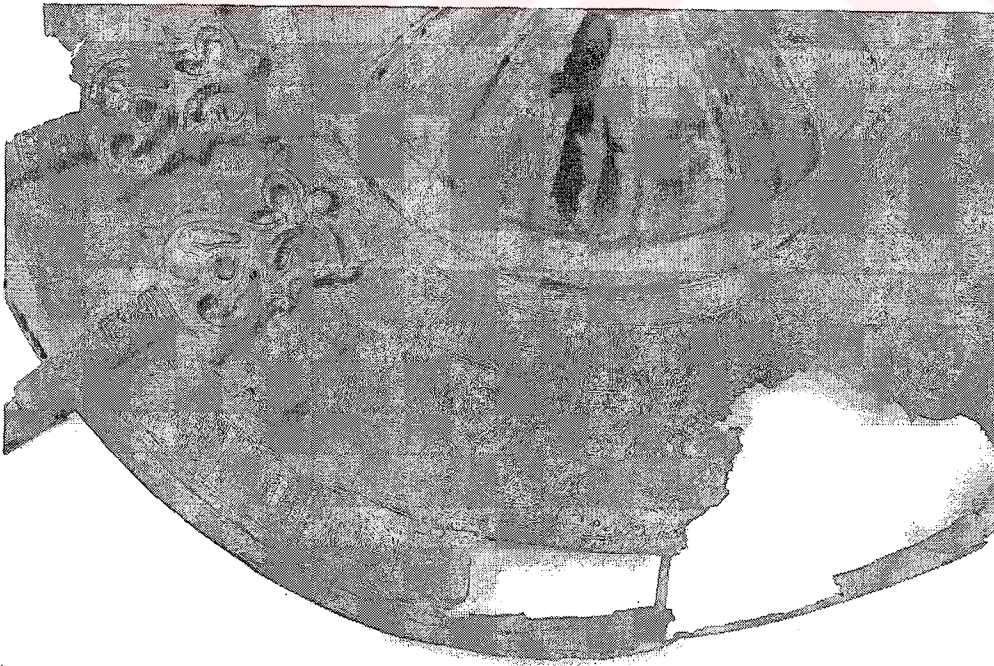
Resim-264

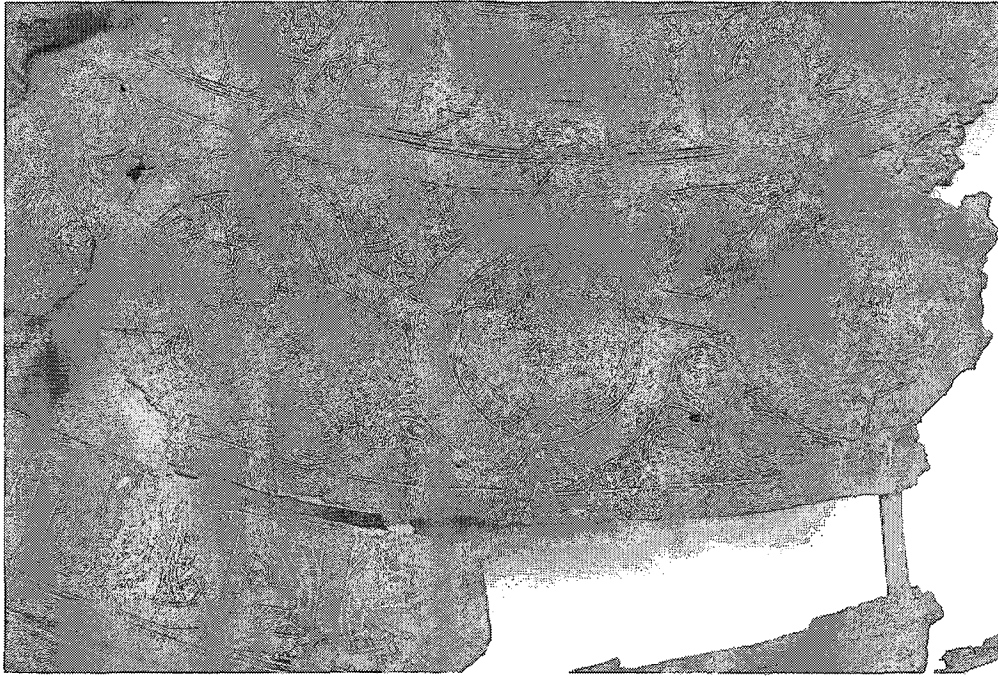
Resim-265

Resim-266

Resim-267

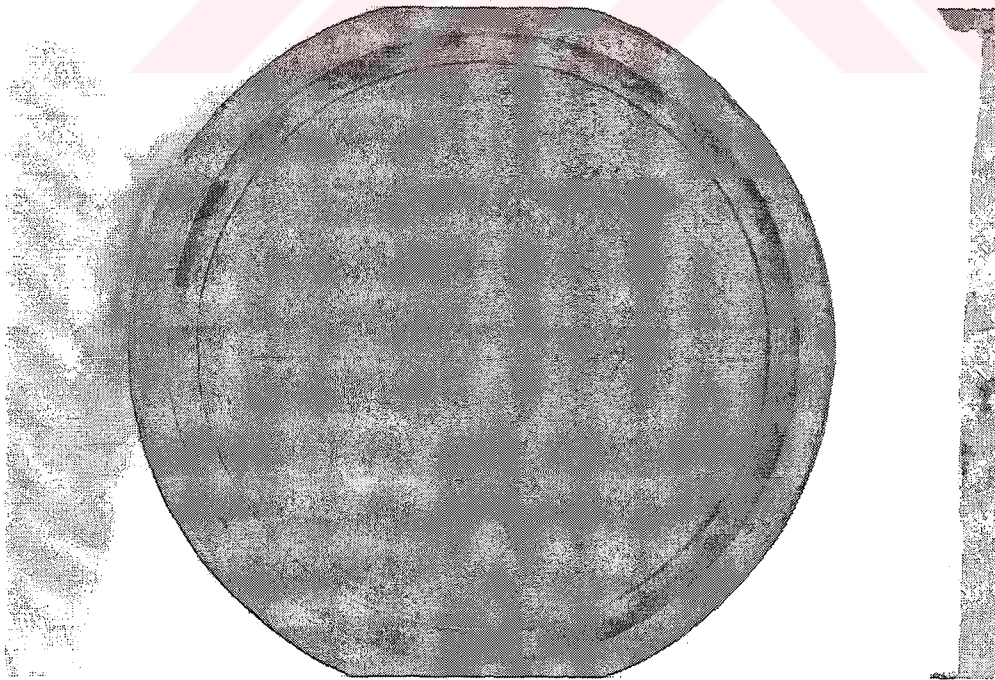
Resim-268

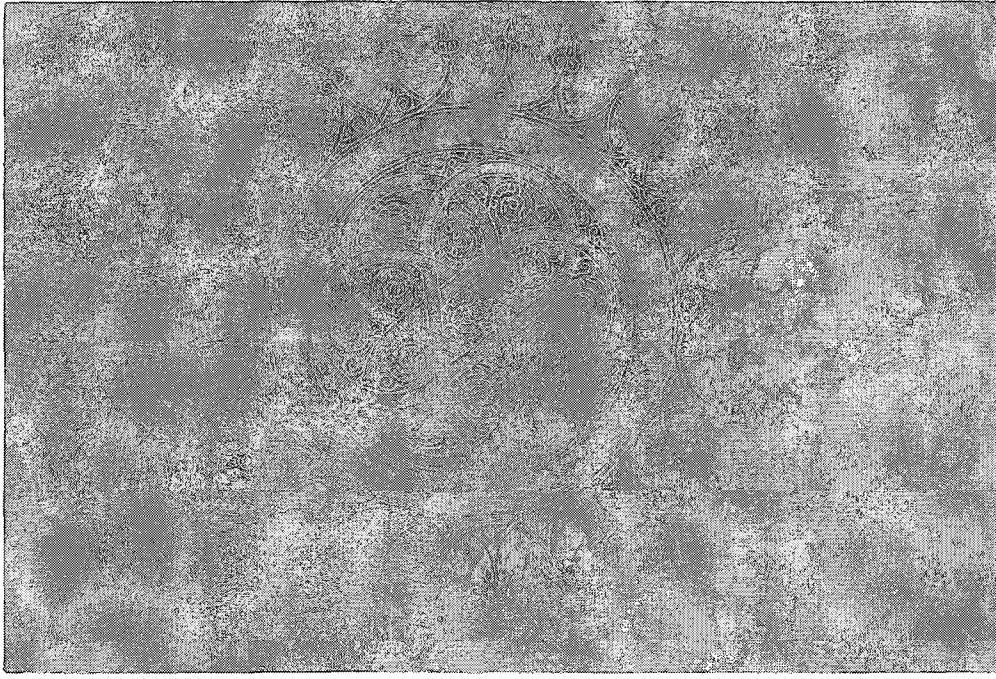
Resim-269

Resim-270

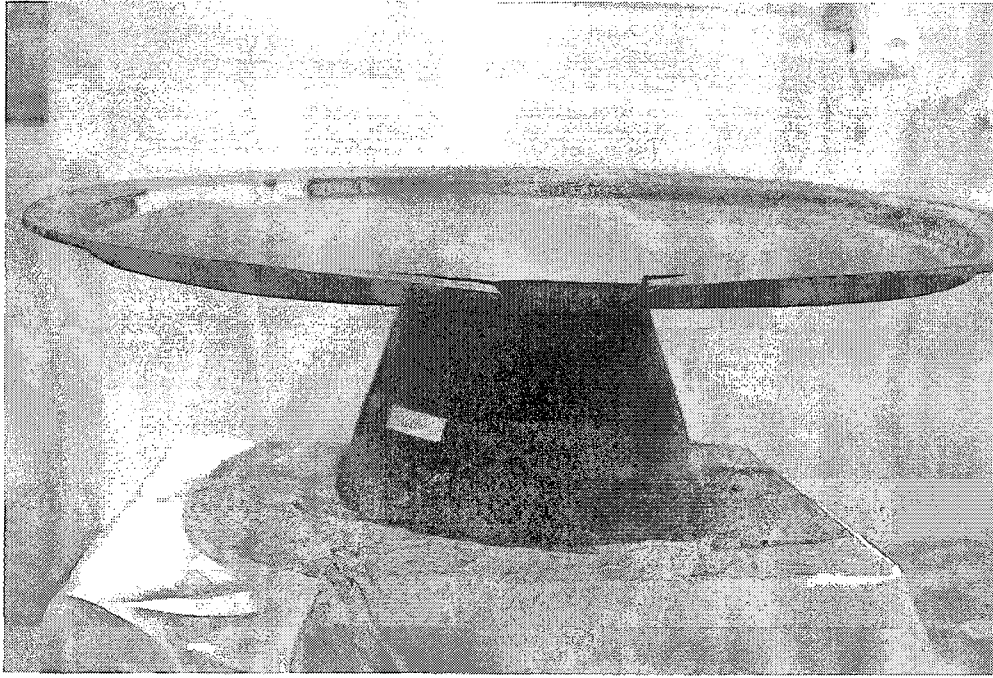
Resim-271

Resim-272

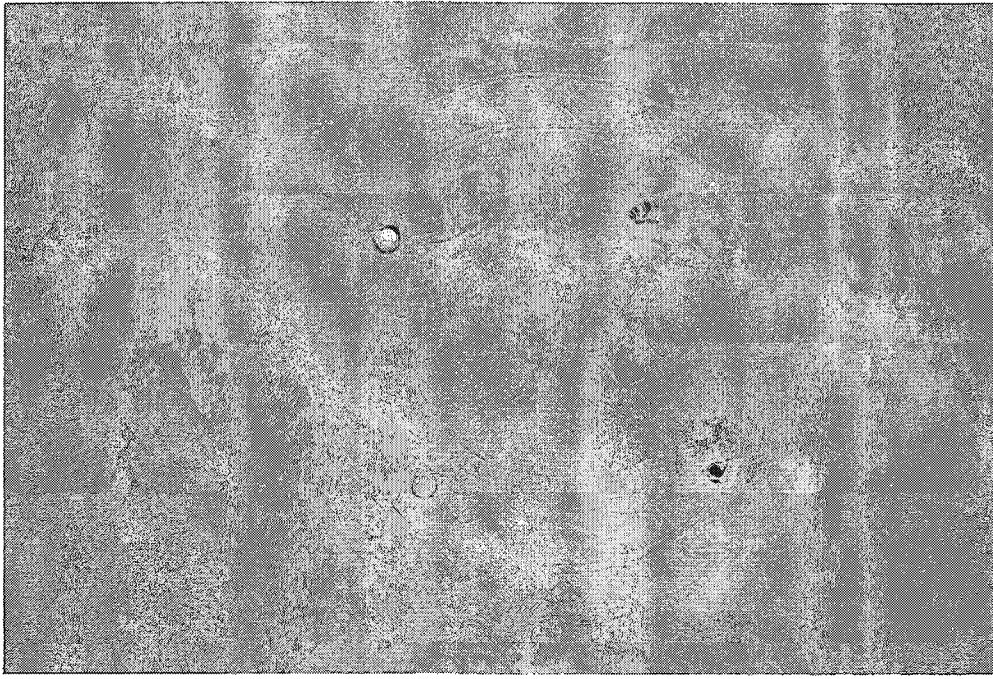
Resim-273

Resim-274

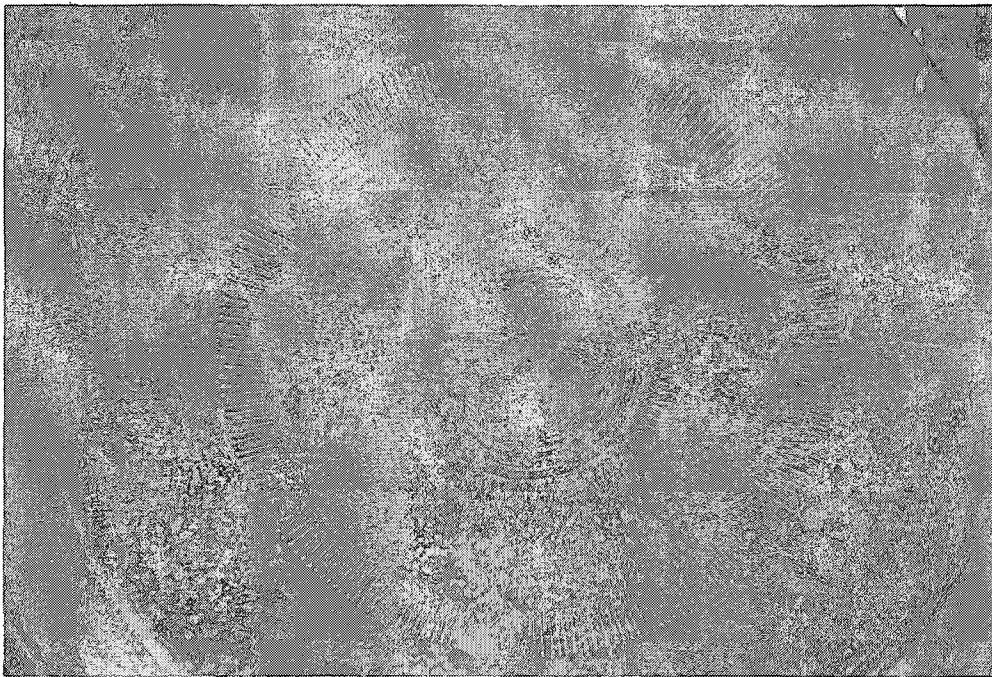
Resim-275

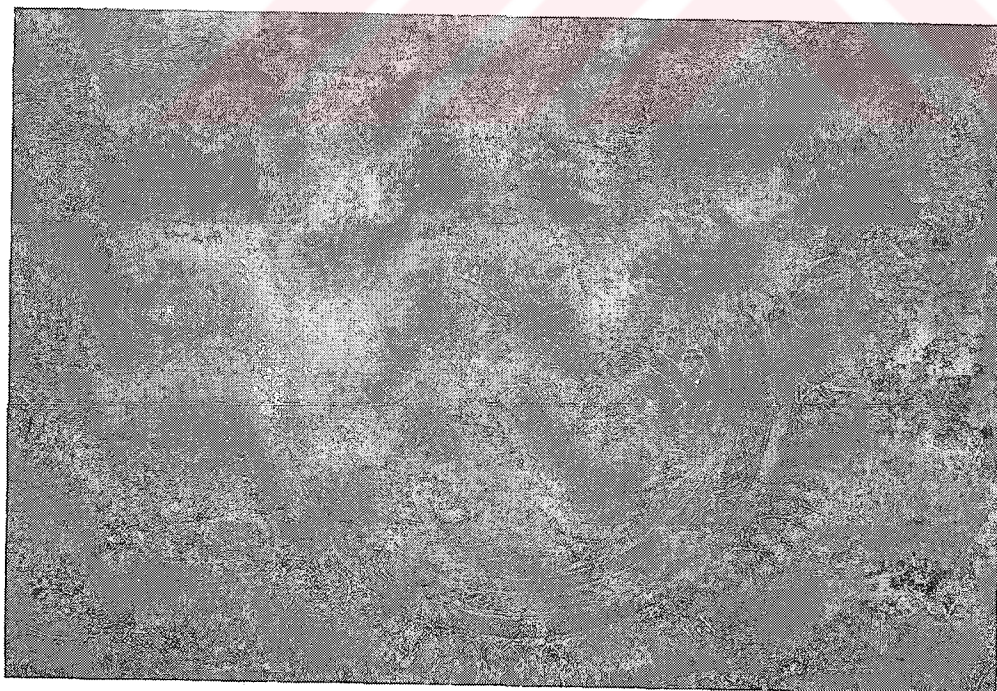
Resim-276

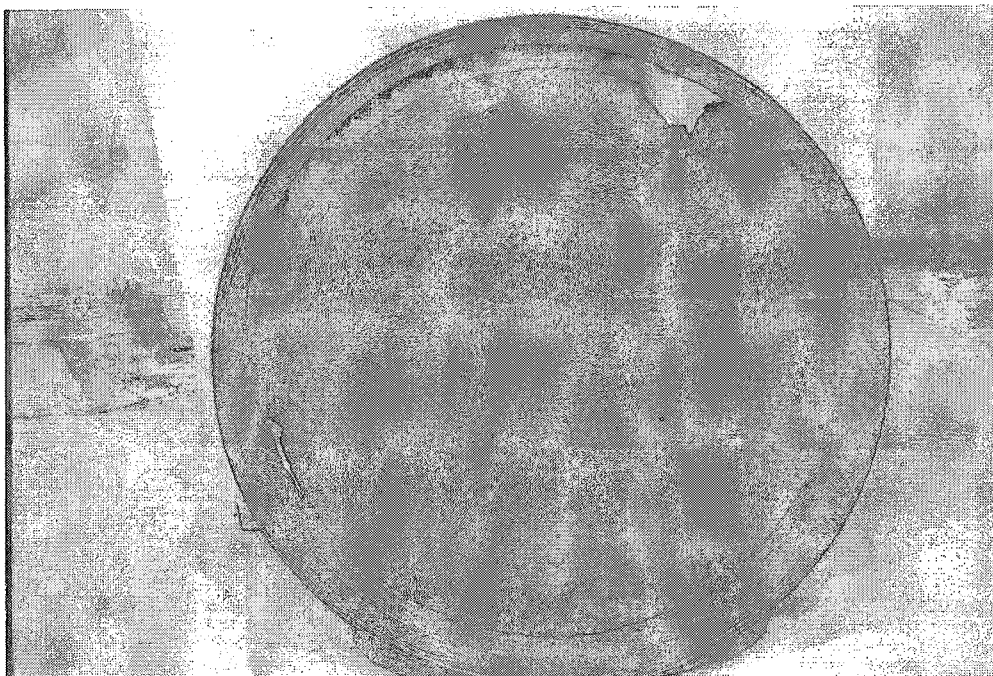
Resim-277

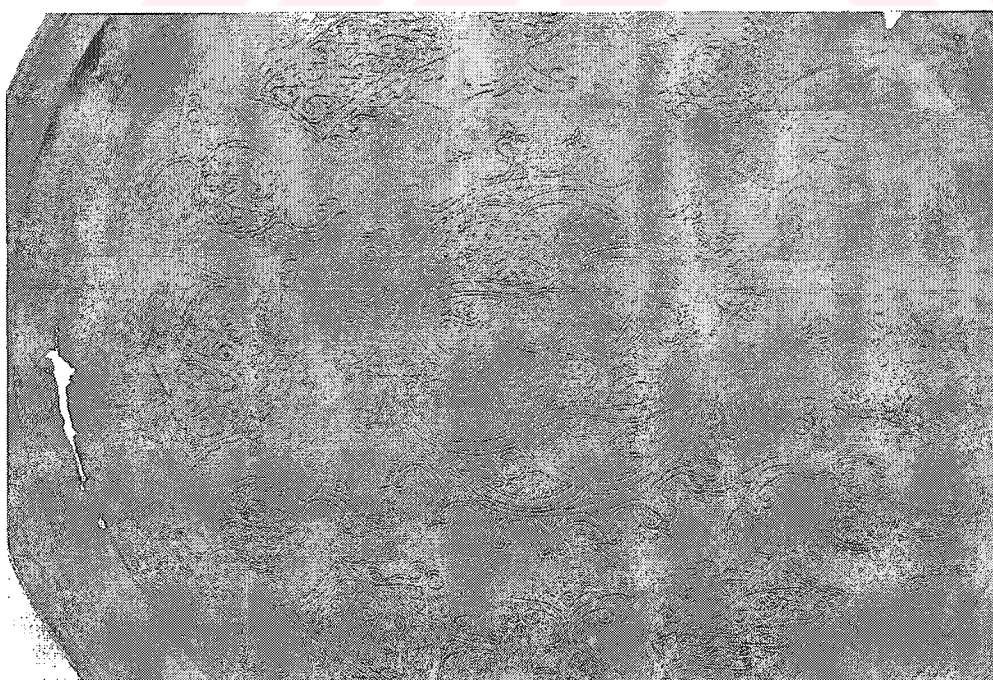
Resim-278

Resim-279

Resim-280

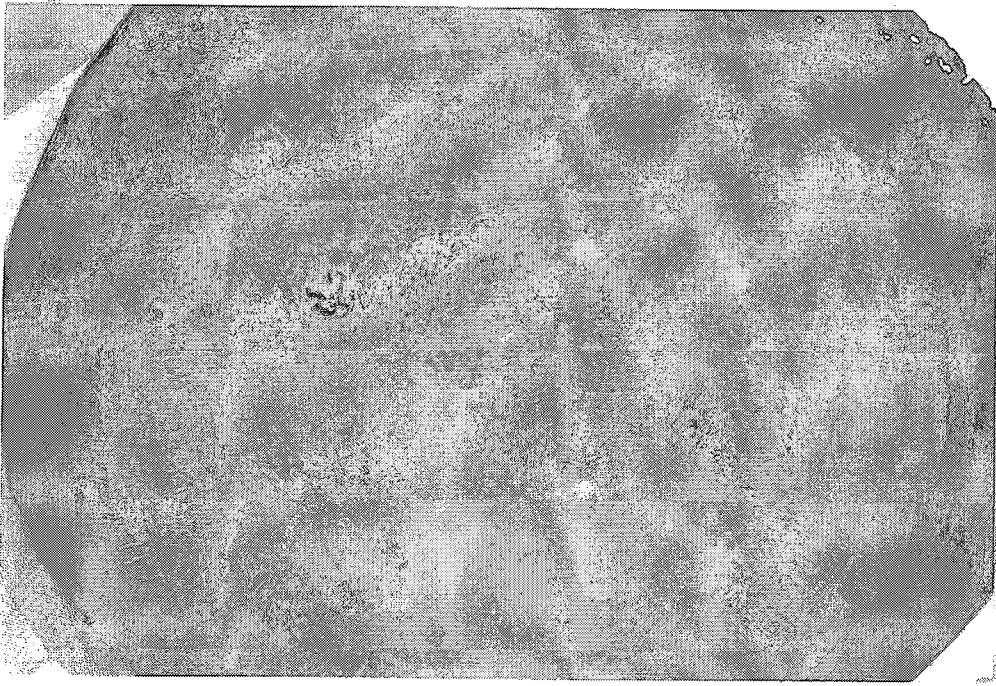
Resim-281

Resim-282

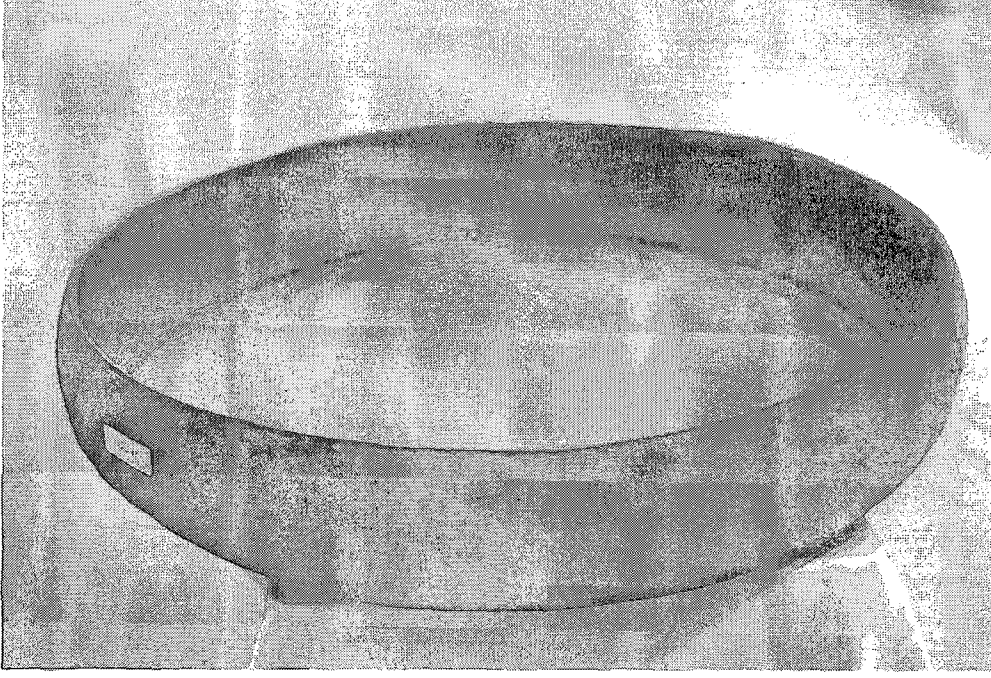
Resim-283

Resim-284

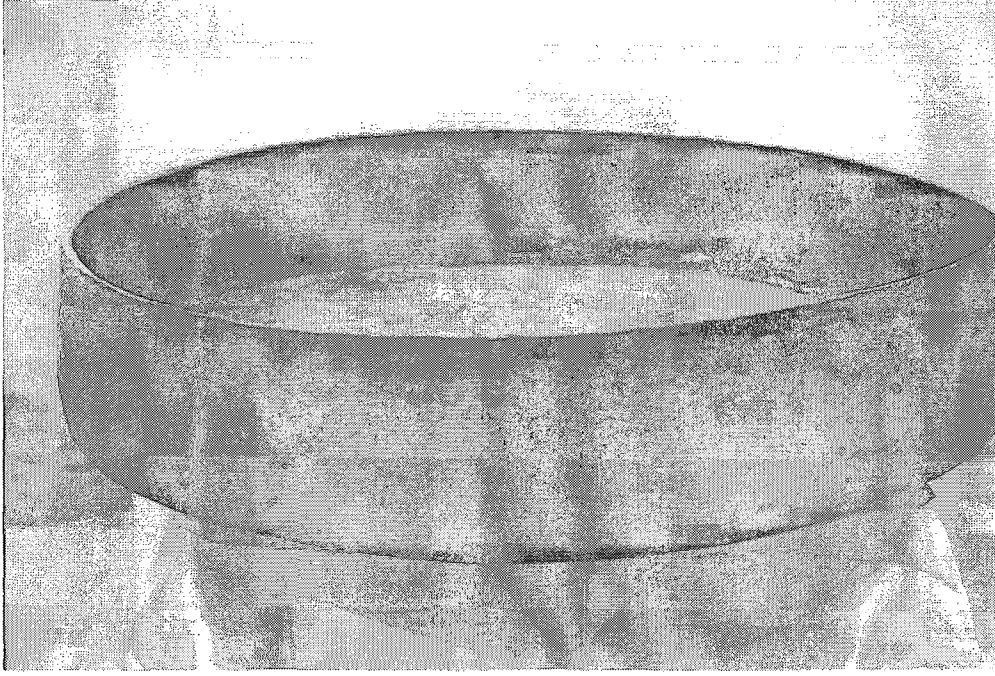
Resim-285

Resim-286

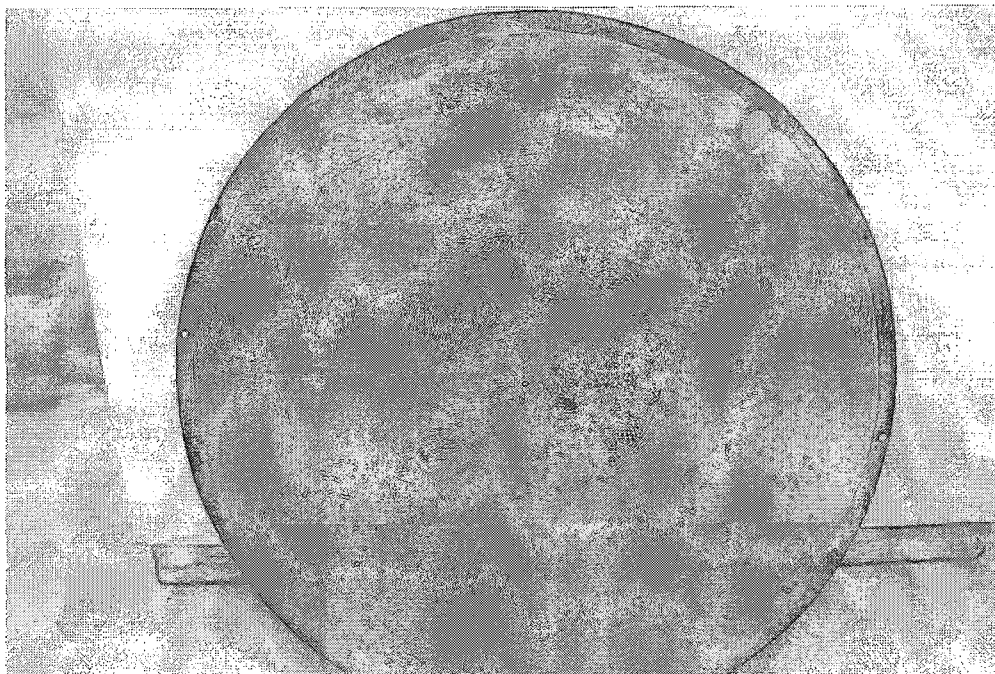
Resim-287

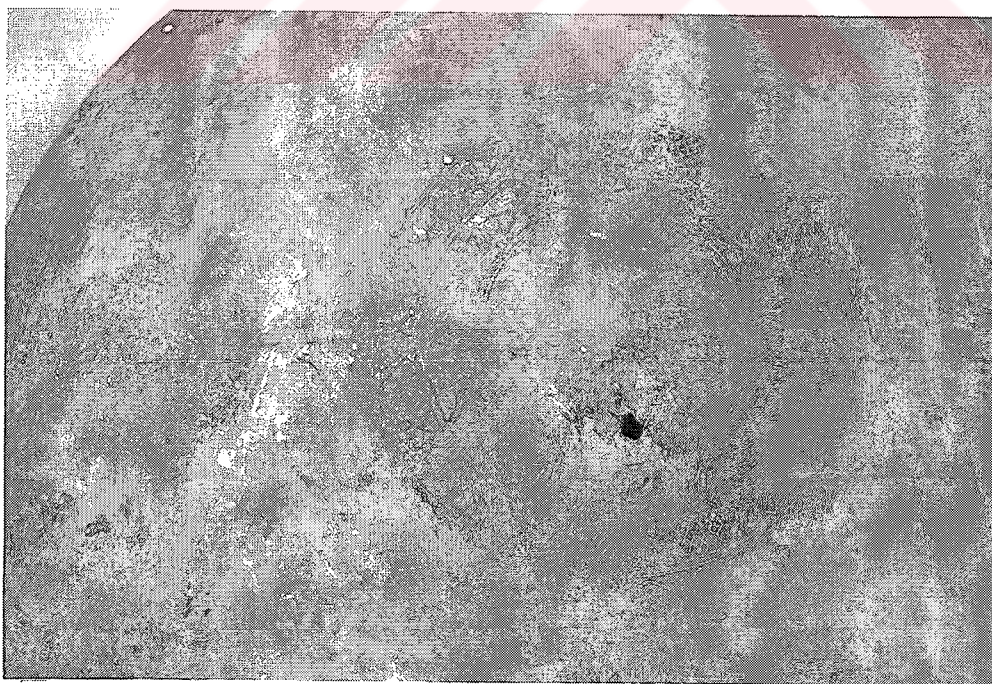
Resim-288

Resim-289

Resim-290

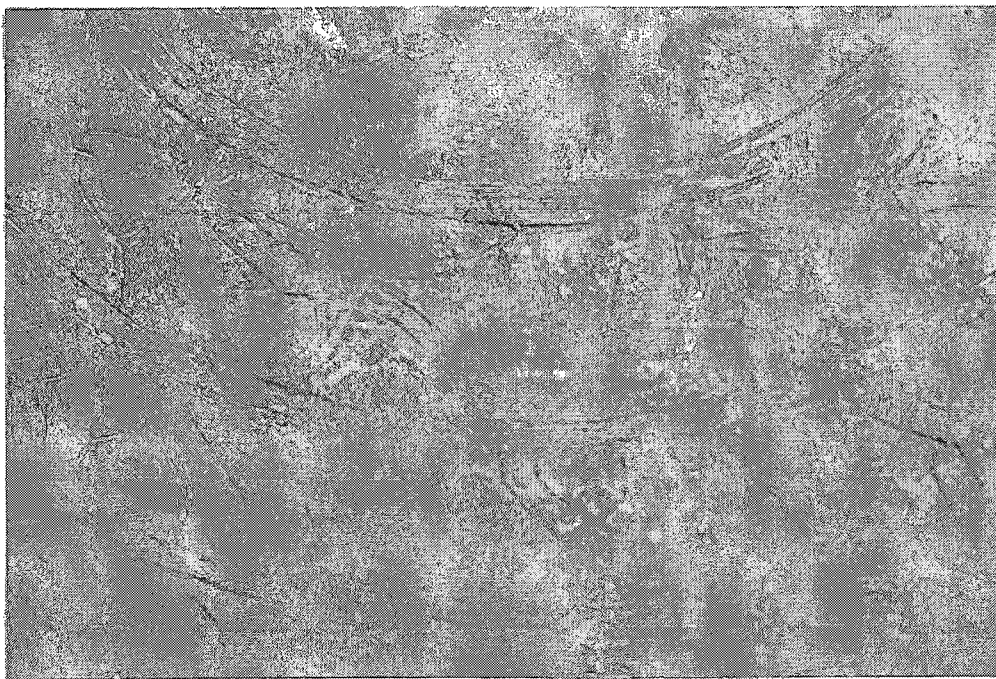

Resim-291

Resim-293

Resim-292

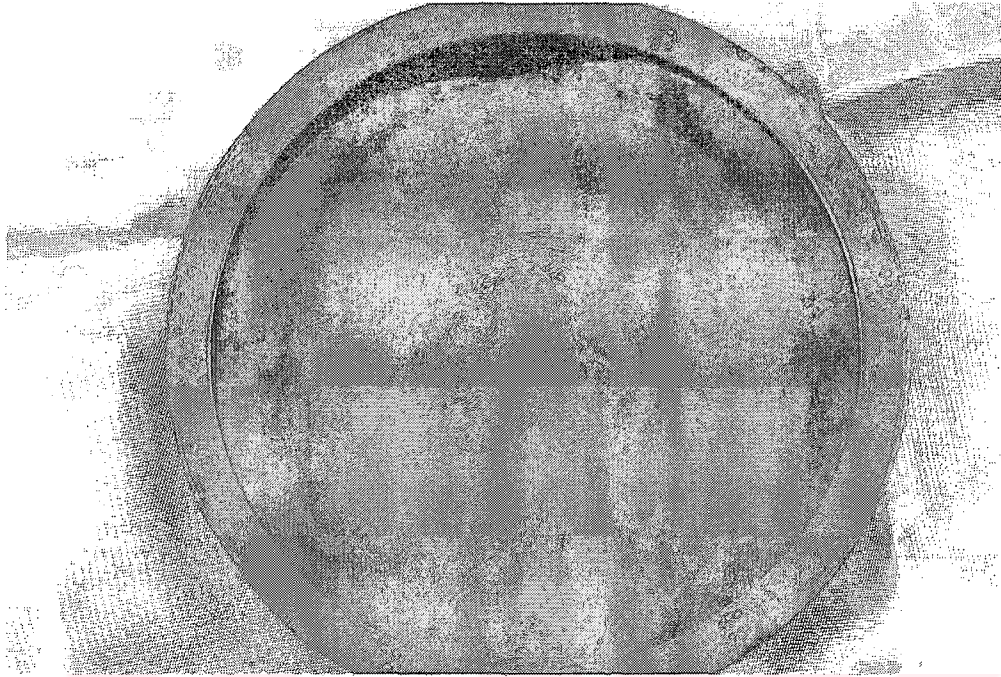

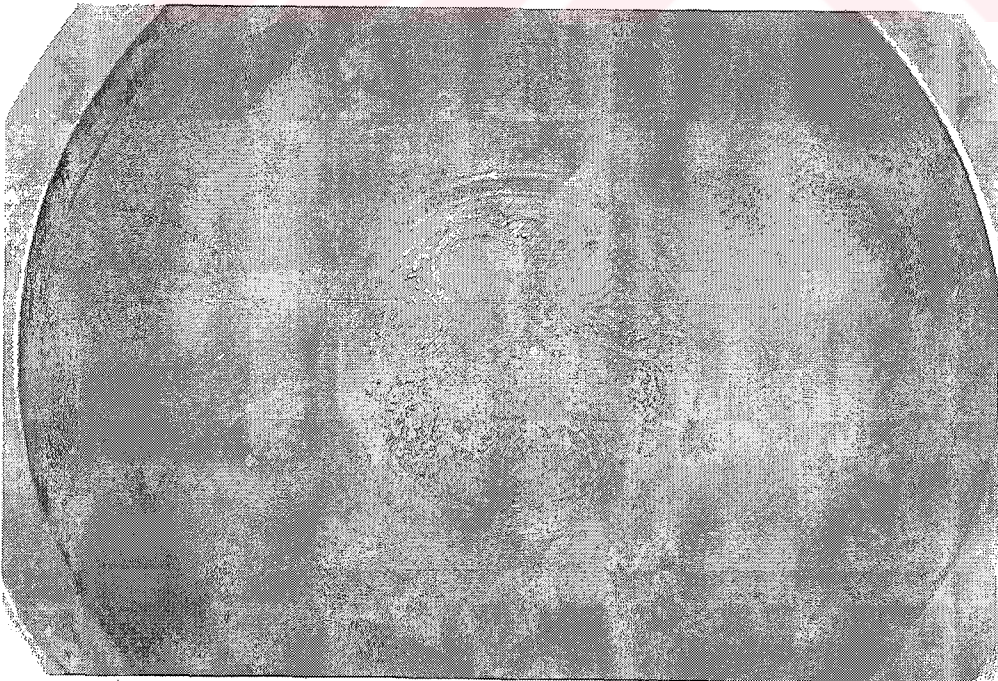
Resim-294

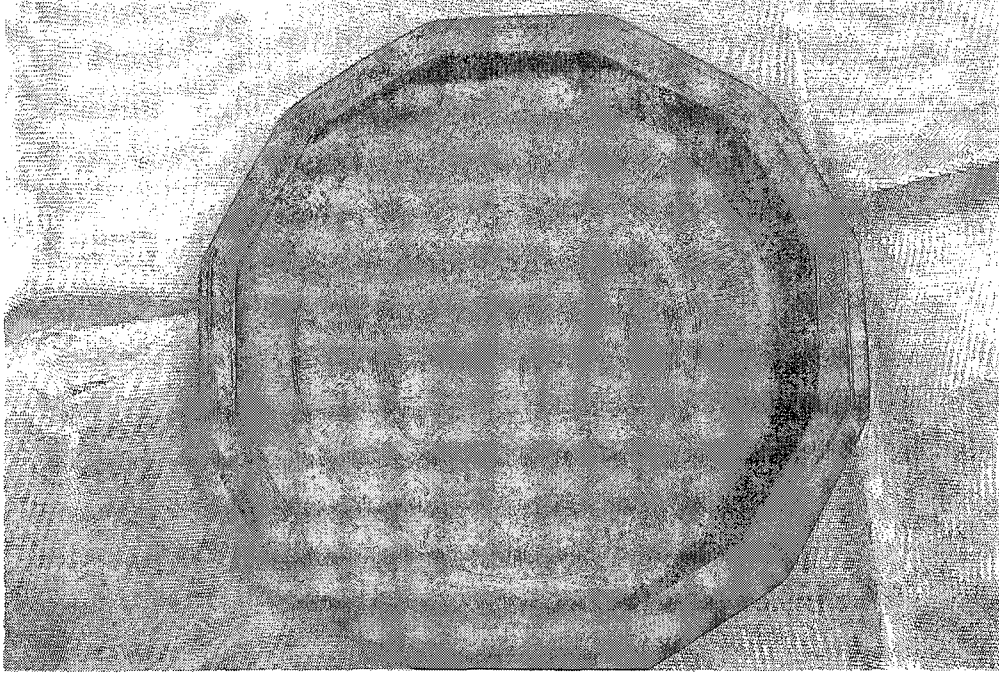
Resim-295

Resim-296

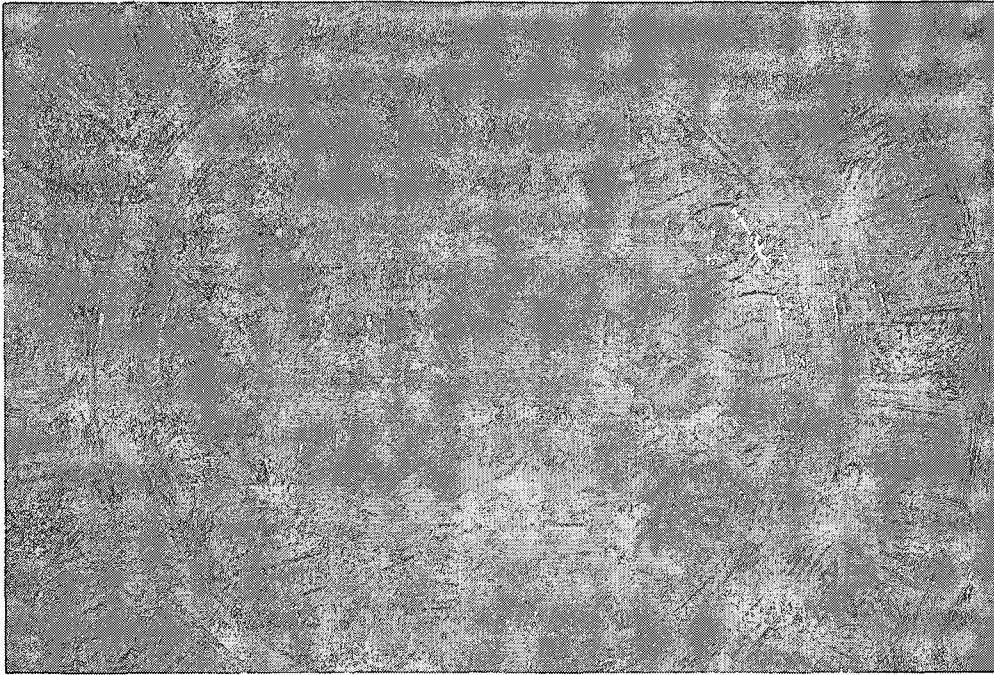

Resim-297

Resim-298

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Resim-299